

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI
DOKTORA TEZİ

TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ İÇİNDE BALLETS RUSSES'İN
SAHNE TASARIMINA YANSIMASI

HAZIRLAYAN
Melahat ÇEVİK

DANIŞMAN
Doç. Dr. Selda KULLUK YERDELEN

İZMİR-2013

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum **“Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Ballets Russes’in Sahne Tasarımına Yansıması”** adlı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../...

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün 28.11.12 tarih ve 22 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim yönetmenliğinin 30. maddesine göre Sahne Sanatları Anasanat Dalı Doktora öğrencisi Melahat Çevik'in "Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Ballets Russes'in Sahne Tasarımına Yansıması" konulu tezi incelenmiş, aday 17.05.13 tarihinde, saat 18.30 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra 30 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorduğu sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projenin başarılı olduğu oy birliği ile karar verildi.

BAŞKAN

Doç.Dr. Selda Kılıç Yıldırım

ÜYE

Prof.Dr. M. N. TUNIRY

ÜYE VI

PROF. DR. HULYA NUTKU

H. Nutku

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Selda Ergün

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Aygün Çetinel

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez/Proje No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Tez/Proje Yazarının

Soyadı: ÇEVİK

Adı: Melahat

Tezin/Projenin Türkçe Adı: “Tarihsel Gelişim Süreci İçinde Ballets Russes’in Sahne Tasarımına Yansıması”

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: “Ballets Russes Reflections on Stage Design According To Continuum of Historical Development”

Tezin/Projenin Yapıldığı

Üniversitesi: D.E.Ü.

Enstitü: G.S.E.

Yıl:2012

Diğer Kuruluşlar :

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

☐

Dili: Türkçe

Doktora:

☒

Sayfa Sayısı: 243

Tıpta Uzmanlık:

☐

Referans Sayısı: 366

Sanatta Yeterlilik:

☐

Tez Danışmanının

Ünvanı: Doç. Dr.

Adı: Selda

Soyadı: KULLUK YERDELEN

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1. Tiyatro

2. Sahne

3. Modern

4. Tasarım

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1- Theater

2- Stage

3- Modern

4. Design

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet ☐ Hayır ☒

ÖZET

1898–1906 yıllarında Rus sanatçılar St. Petersburg’da (Mir Iskusstva) grubunu kurarak Rus sanatı üzerine çalışmalar yapmıştır. Buna bağlı olarak Diaghilev (1909–1929) aynı ekseninde, aynı sanatçılarla Ballets Russes topluluğunu kurmuştur. Diaghilev XX. yüzyılın yaşamını, sanatsal bakışını sahne üzerinde birleştirerek, baleyi tiyatral gösteri formunda sunmuştur. Ballets Russes Diaghilev’in 1929 yılında ölümüyle, en önemli sayılan evreyi tamamlamıştır. Toplu sanat yapısı özelliğini taşıyan bu birliktelik, eklektik özellik kazanarak günümüze kadar gelmiştir.

Tur topluluğu olarak Avrupa ve Amerika’da gösterilerini sunan Ballets Russes; estetik yaşamı yanında sosyal yaşamıyla da dünyayı etkisi altına almıştır. Halk yaşamı ya da masallarını da konu alabilen bu baleler, özellikle de sahne tasarımı ve moda üzerine kalıcı etki yaratmıştır. Her gösterisi, sahne tasarımı için bir dönüm noktası kabul edilmiş, plastik ve teknik yeniliklerin ilk denemeleri bu topluluğun gösterilerinde olmuştur. Diaghilev ilk dönem Rusya’nın etnik öğelerini vurguladığı sahne tasarımında, Rus ressamlar Bakst, Benois, Goncharova ve Larionov ile çalışmıştır. Parade balesinde Picasso ile çalışması modern sanatın başlangıcı kabul edilmiş, sonrasında ise günümüz sanatına tasarımlarıyla katkıda bulunan diğer önemli sanatçılar; Delaunay, Derain, Matisse, Braque, Miro, Chirico, Gabo, Pevsner ve Dali gibi dünyaca ünlü birçok sanatçı, Ballets Russes için sahne tasarımları yapmıştır.

Dekor ve kostümdeki bu yenilikler koreografi için yeni kapılar açmış günümüzde bale sanatı yanında modern dansın da gelişmesinde etkili olmuştur. Müziğe klasik bale müziğinden ziyade, günlük yaşamı anımsatacak efektler yerleştirilmiştir.

ABSTRACT

In 1898–1906, Russian artists established the (Mir Iskusstva) group in St. Petersburg and made studies on Russian art. Accordingly, Diaghilev (1909–1929) founded the Ballets Russes community on the same axis and with the same artists. Diaghilev presented ballet in the form of a theatrical show by combining the life and artistic gaze of the XX. century on stage. Upon the death of Diaghilev in 1929, it completed the most important considered phase. This togetherness, which bears the feature of collective art structure, has come up to present by gaining an eclectic property.

Ballets Russes that presented its shows in Europe and America as a touring community has influenced social life as well in addition to the world's aesthetic life. These ballets, which can also be about public life or tales, have created a lasting influence particularly on stage design and fashion. Every show was considered as a turning point for stage design and the first attempts of plastic and technical innovations were demonstrated in the shows of this community. In its stage design where Diaghilev emphasized the ethnical elements of first period Russia, he worked with Russian painters Bakst, Benois, Goncharova and Larionov. His working with Picasso in the Parade ballet was accepted as the beginning of modern art as subsequently many other important artists such as Delaunay, Derain, Matisse, Braque, Miro, Chirico, Gabo, Pevsner and Dali, who contributed in today's art with their designs, have prepared stage designs for Ballets Russes.

These innovations in décor and costume opened new doors for choreography that have also been effective in the development of modern dance alongside the Ballet art. Regarding music, effects reminiscent of everyday life were placed rather than ballet music patterns.

ÖNSÖZ

Ballets Russes çağımızın sanatını önemli ölçüde etkilemiş, bir bale topluluğudur. Sahnedeki deneysel çalışmaları ile birçok yeni topluluğun oluşmasında etkili olmuş, gezici topluluk olması nedeniyle de hızlı şekilde yayılmıştır. Ballets Russes'un Diaghilev'in 1929 ölümüne kadar olan orijinal çalışmalar dönemi en aktif dönemidir. Topluluğun gösterilerine bakıldığında insan yaşamını, ilkel insandan günümüze kadar, bale sanatı üzerinden irdelemişlerdir. Bu irdeleme de gerek sanatsal gerekse teknolojik açıdan günümüz sahne tasarımını etkilemiştir. Günümüzde de bu tarz çalışmaların yansımaları modern dans ve balede de görülmektedir.

Diaghilev bale sanatıyla sahnelemede deneysel çalışmalar yapmış, dansın dramatik aksiyondaki yeri yanında; görsel ve işitsel bütün plastik öğelerin önemini vurgulamıştır. Bu çalışmalarda sahnelemeye hizmet eden bütün unsurlar eşit öneme sahip olmuş, Diaghilev bunu sağlamak için sanatsal ekibini özenle oluşturmuştur. Bu nedenle de Diaghilev'in dramatik atmosferin yaratılmasında; müzik, sahne, kostüm ve koreografide etkisi vardır.

Bale sanatının bu çalışmalarla tiyatralleştiği gözlemlenmektedir. Tiyatral bakış sayesinde insan ve hareket alanını irdeleyen sanat ve bilim alanlarından en önemlisi sayılan sahne tasarımının gelişiminde önemli çalışmalar ortaya konmuştur. Ballets Russes'un gösterileri ayrıca yaşamı etkisi altına almıştır. Ballets Russes'un dekor kostüm anlayışı; antik kültürlerden günümüz kültürüne kadar, geniş bir vizyonla oluşturulmuştur.

Çalışmanın kapsamı 1909 -1929 yılları arasında en aktif dönemini yaşayan Rus bale topluluğu "Ballets Russes'un sahne tasarımına getirdiği yeniliklerin ortaya çıkarılması ve günümüz sanatı, özellikle de sahne tasarımı üzerine etkilerinin araştırılmasıdır.

Sahne tasarımı alanında büyük öneme sahip bu çalışmalar araştırılırken, ilk bölümde Ballets Russes topluluğunun oluşmasını sağlayan ortam irdelenmiş ve tariyel gelişimi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise bu tasarımları gerçekleştiren ressam-sahne tasarımcıları ve sanatsal akımlar araştırılmıştır. Son

bölümde Ballets Russes'dan etkilenecek günümüz sanatında önem arz eden topluluklar ve sahne tasarımcılarından bahsedilmiştir.

Çalışma süresince literatür taramasında, Türkçe kaynak sıkıntısı olmakla beraber, internet ortamında görsel verilerin çok olduğu belirtilmelidir. Ayrıca bu gösterilerin yapıldığı 1909- 29 dönemi, sinema sanatının gelişmesine paralel, birçok çalışmanın video kaydı bulunmaktadır. Kostümler ve bazı dekor unsurları da Avrupa'da çeşitli müzelerde günümüze kadar korunmuştur. Russes baleleri kalabalık kadrolu gerçekleştiğinden; kostümlerin tamamı ele alınamamış, bütünü teşkil edecek örnekler seçilmiştir.

Bu çalışmada Dokuz Eylül Üniversitesi'nin online hizmetinden; kütüphane, arşiv, müzeler ve koleksiyonlar taranıp, görsel malzemeler elde edilmiştir. Bu malzemeler teorik bilgi içinde kaynak teşkil etmiştir. Ayrıca Prof. Dr. Özdemir NUTKU'nun arşivinden faydalanılmıştır.

Ballets Russes yapımlarının dekor ve kostüm fotoğrafları bu çalışmaların en somut bağlantılarıdır. Döneme ışık tutan bu görsel malzemeler, oldukça zengin simgeler içermektedir. Bir rehber kabul ettiğimiz eserler, dönem tasarımının tanığı, araştırmacılar için değerli birer belge kabul edilmektedir.

Çalışmamın geliştirilmesi ve gerçekleşmesini sağlayan danışmanım Doç. Dr. Selda Kulluk YERDELEN'e, bu çalışmada ilk danışman olarak atanan ve emek veren Prof. Dr. Hülya NUTKU'ya, bana desteklerini esirgemeyen bölüm başkanım Prof. Dr. Ahmet Murat TUNCAY'a, Prof. Dr. Özdemir NUTKU'ya ayrıca aileme, özellikle çevirilerde bana destek olan Elif TEPE ve bütün arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Melahat ÇEVİK
İZMİR 2013

İÇİNDEKİLER
TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ İÇİNDE BALLETS RUSSES'İN
SAHNE TASARIMINA YANSIMASI

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
YÖK DÖKÜMANTASYON MERKEZİ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xvi
RESİMLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

BALLETS RUSSES TOPLULUĞUNUN GELİŞİMİ VE GÖSTERİLERİ

1.1.Ballets Russes'un Tarihsel Gelişimi	11
1.2.(1909–1929) Ballets Russes Gösterileri ve Ekip Bilgileri	24
1.2.1. Rus Ressamlarının Tasarımlarından Oluşan Etnik Dönem	.27
1.2.1.1. Le Pavillon d'Armide ve Etnik Unsurlu Bale	27
1.2.1.2. Prince Igor ve Rusya'da Gümüş Çağ	31
1.2.1.3. Le Festin Baledede Tiyatral Kostüm	34
1.2.1.4. Les Sylphides ve Romantik Bale	36
1.2.2. Oryantalist ve Mitolojik Ağırlıklı Sahne Tasarımları	37
1.2.2.1. Kleopatra ve Baledede Tiyatral Dönüşüm	37
1.2.2.2. Carnaval Balesi ve Commedia dell'Arte	39
1.2.2.3. L Oiseau de Feu: (Firebird) ve Efekt Müzikte Yeni Denemeler	41
1.2.2.4. Giselle ve Tarihsel Kostüm	43
1.2.2.5 Scherazade ve Baledede Erotizm	46
1.2.2.6. Le sacre du printemps ve Baledede Pagan Dünya	51
1.2.2.7. Narcisse ve Baledede Mitoloji	54

1.2.2.8.Le Martyre de Saint Sebastien ve Balede Dinsel Konular	55
1.2.2.9.Petrouchka ve Balede Toplum Yergisi	58
1.2.2.10.Sadko ve Balede Masallar	62
1.2.2.11.Le Spectre de la Rose ve Cinsiyet Kalıplarının Kırılması	65
1.2.2.12.L'Apres Midi d'un Faune ve Balede Erotik Dans	67
1.2.2.13. Daphnis et Choloë ve Balede Mitoloji	69
1.2.2.14.Le Dieu Bleu ve Fantastik Öykü	72
1.2.2.15.Thamar ve Balede Efsaneler	75
1.2.2.16.Jeux ve Balede Modern Hayat	77
1.2.2.17. La Khovanchchina ve Balede Güncel Konular	79
1.2.2.18.Le Sacre du Printemps ve Sıra Dışı Konulu Baleler	79
1.2.2.19.Tragedie de Salome: Opera, Tiyatro ve Dans Etkileşimi.	81
1.2.2.20.Le Cœur d'Or,Golden Cockerel ve Operadan Baleye Uyarlama	83
1.2.2.21. La Legende de Joseph ve Balede Art Nouveau	85
1.2.2.22. Midas ve Balede Mitolojik Öykü	86
1.2.2.23. Papillons ve Balede Fovist Etki	88
1.2.2.24. Soleil de nuit ve Balede Primitif Öğeler	90
1.2.2.25. Las Meninas ve Konusuz Bale	92
1.2.2.26. Les Contes Russes ve Balede Moralite Oyunu	94
1.2.3.Tasarımda Picasso'nun Devreye Girmesiyle Başlayan Modern Dönem	95
1.2.3.1.Parade ve Modernizm	95
1.2.3.2. La Botigue Fantasque, Gerçek ve Fantatik Dünya	101
1.2.3.3. El sombrero tres picos, Le Tricorne de ve İspanyol Öğeler	103
1.2.3.4. Le Chant du Rosignol ve Japon,Çin Sanatı	105
1.2.3.5. Pulcinella Balesi ve Commedia dell'Arte	108
1.2.3.6. Cuadro Flamenco ve İspanyol Öğeler	111
1.2.3.7. Sleeping Beauty ve Balede Opera Tasarımı	111
1.2.3.8. Le Bouffon, Chef Clown ve Balede Konstrüktivizm	115
1.2.3.9. Renard ve Burlesk	116
1.2.3.10. Les Noces Balesi ve Ekim Devrimi	117
1.2.3.11. Les Biches ve Konusuz Bale	120

1.2.3.12. Les Facheux ve Balede Tarihsel Kostüm	121
1.2.3.13. Le Train Bleu ve Balede Modern bakış “Plaj”Görüntüsü	123
1.2.3.14. Barabau ve Balede Fars	124
1.2.3.15. Les Matelots ve Balede Biyo-Mekanik Kuram	126
1.2.3.16. Zephyr et Flore	127
1.2.3.17. Jack in the Box Ve Balede Vodvil Denemesi	129
1.2.4. Ağırlıklı Olarak Konstrüktivist Rus Sahne Tasarımcıların Olduğu Dönem	130
1.2.4.1. Une nuit mit sur le Mont Chauve ve Balede Endüstriyel Malzeme ve Teknikler	130
1.2.4.2. Le Pas d'acier ve Balede Devrimin Görüntüsü	132
1.2.4.3. Mercure ve Sürrealist Etkide Mitolojik Öğeler	135
1.2.4.4. La Chatte ve Görsellikte Uzay Çağı	136
1.2.4.5. Apollon Musagete ve Mitoloji ve Neoklasik Tarzda Sunumu	139
1.2.4.6. Les Dieux Mendiants ve Kübik Bakış	140
1.2.4.7. Ode ve Tiyatral Işıklamada Devrim	142
1.2.4.8. Le Ball ve Bale Tasarımında Sürrealist Etki	144
1.2.4.9. Le Fils prodige ve İbret Oyunu	147

2. BÖLÜM

BALLETS RUSSES DÖNEMİ KOSTÜM, DEKOR, IŞIK VE EFEKT

ANALİZİ VE YANSIMALARI	151
2.1. Kostüm–Moda Etkileşimi ve Yansımaları	166
2.2. Dekor –Işık -Efekt Analizi ve Yansımaları	180

3. BÖLÜM	
BALLETS RUSSES’UN VARİSİ TOPLULUKLARDAN BAZILARI	
VE YANSIMALARI	193
3.1. Ballets Russes’un Varisi Topluluklardan Bazıları	193
3.2. Ballets Russes Tasarımcılarından Etkilenen Sahne Tasarımcıları ve Yansımaları	207
3.2.1 Salvador Dali	208
3.2.2 Erte: Romain de Tirtoff	210
3.2.3 Alexandra Exter	212
3.2.4 George Barbier	214
3.2.5 Sonia Delaunay	215
3.2.6 Robert Delaunay	216
3.2.7 Nikolai Remisoff	218
3.2.8 Raoul Dufy	219
3.2.9 Cecil Beaton	220
3.2.10 Oliver Messel	221
3.2.11 Eugene Berman	222
SONUÇ	224
KAYNAKÇA	231
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

A.g.e	Adı geçen eser
Y.a.g.e	Yukarda adı geçen eser
Bkz.	Bakınız
İst.	İstanbul
Yay.	Yayınları

RESİMLER LİSTESİ

Resim :1 Değişik Yıllarda Kullanılan Afişler

Resim: 2 Aleksander Benois'in kostüm tasarımları “Genç Soylu” ve “Armide”

Resim: 3 Benois, “Le Pavillon De Armide” dekor eskizi Bonhams,London

Resim: 4 Aleksander Benois'Le Pavillon d’Armide, Genç Soylu, Konuk ve Müzisyen kostümü

Resim: 5 Nicholas Roerich, Polovtsian Dansçıları ve Prince Igor 1909

Resim: 6 Dekor tasarımı ve bazı kostümler Nicolas Roerich,

Resim: 7 Vaslav Nijinsky ve Zenci Köle kostümü “L’Oiseau d’or”

Resim: 8 Lev Samoilovich Bakst, Les Sylphides, sahne tasarım, b)Aleksander Benois Les Sylphides

Resim: 9 Leon Bakst, Kleopatra kostüm eskizi ve realizesi, dekor tasarımı

Resim: 10 Leon Bakst, Karnaval Balesi “Columbine”, “Chiarina” kostümü, eskizi, realizesi

Resim:11 Leon Bakst'ın “Ateş Kuşu” tasarımı ve Prens için kostüm tasarımı

Resim: 12 Leon Bakst, “Ateş Kuşu” kostüm tasarımlarının realizesi

Resim :13 Aynı yıl yapılan Golovin’in “Ateş Kuşu” kostüm yorumu 1910

Resim:14 Benois'in “Gisele” için dekor tasarım ve eskizi

Resim:15 Benois, “Giselle” 1910 dekor eskizi Lady ve “Hunter” kostüm tasarımı,

Resim: 16 “Giselle”, “Albrecht” kostümü , Tasarımcı Aleksander Benois (1910)

Resim: 17 Leon Bakst tasarımlarıyla, Ida Rubinstein “Şehrazat”(1910)

Resim:18 Leon Bakst tasarımları, Şah Şehriyar, harem de “Kırmızılı Cariye”, Şah

Resim:19 Leon Bakst tasarımları “Altın Köle”, “Şehrazat” , “Şahzaman”

Resim: 20 Leon Baskt'ın dekor tasarımları “Şehrazad” (1910)

Resim:21 Nicolas Roerich dekor tasarımı , “Le Sacre du primtems”

Resim:22 Nicolas Roerich kostüm tasarımı , “Le Sacre du primtems”

Resim:23 Leon Bakst, “Narcisse” balesi kostüm tasarımları ve realizesi

Resim:24 Leon Bakst “Aziz Sebastiyen”kostüm tasarımları ve realizesi

Resim:25 Leon Bakst “Aziz Sebastiyen” kostüm tasarımları ve realizesi

Resim:26 Leon Bakst dekor eskizi “Aziz Sebastiyen perde IV” ”, Art Nouveau

Resim:27 Benois'in “Petruşka” balesi, kuklaların kostüm eskizleri ve realizesi

- Resim: 28** Benois'in "Petruška" kukla tasarımı kostüm eskizleri ve realizesi
- Resim: 29** Benois'in Petruška Balesi "Merchant" "Köylü Kadın" ve "Bir Arap" kostümü
- Resim: 30** Benois'in Petruška Balesi dekor eskizi ve dekoru (1911)
- Resim:31** Natalie Goncharovna'nın "Sadko Bale'si için, "Denizat"ı kostüm tasarımı ve "Ahtapot" kostüm tasarımı
- Resim:32** Sadko Balesi "Deniz Padişahı" ve Kızı için kostüm eskizleri
- Resim:33** Leon Bakst 1911 "Spectre de la Rose "adlı balede "Gül" kostümü ve "Genç Kız", odada yer alan bazı aksesuarlar
- Resim: 34** Leon Bakst tasarımlarına kaynaklık eden, Antik bulgular. MÖ.450–440'dan kalma seramik İtalya
- Resim: 35** Leon Bakst, "Bir Faun Günü" dekor ve kostüm tasarımı ve realizesi
- Resim:36** Leon Bakst, Faun'nun kostüm tasarımı ve realizesi
- Resim:37** Leon Bakst, "Dapnis ve Cloe" için köyden insanları ve eşkıyaları temsil kostüm tasarımları ve realizesi
- Resim: 38** Leon Bakst, "Dapnis ve Cloe"için başlık tasımları
- Resim:39** Leon Bakst, "Dapnis ve Cloe"dekor tasarım eskizleri
- Resim: 40** Leon Bakst, "Mavi Tanrı" kostüm tasarım eskizleri ve bir realizesi
- Resim:41** Leon Bakst "Mavi Tanrı"dekoru ve "Mavi Tanrı"
- Resim:42** Leon Bakst, "Mavi Tanrı" kostümü realizesi ve oryantalist kostüm eskizleri
- Resim: 43** Leon Bakst, Hintli Dansçı kostüm eskizi ve realizesi, başka dansçı kostüm realizesi
- Resim:44** Leon Bakst, dekor eskizi "MaviTanrı"
- Resim:45** Leon Bakst, kostüm eskizi ve realizesi "Thamar" ve gelen talipçisi
- Resim:46** Leon Bakst, kostüm realizesi "Thamar" ve askerleri
- Resim:47** Leon Bakst, "Thamar" balesi dekor realizesi
- Resim:48** Leon Bakst, "Jeux"balesi dekor ve kostüm eskizi , 1913 Vaslav Nijinsky tenisçi kostümüyle
- Resim: 49** Nicolas Roerich "Bahar Ayini" balesi dekor ve kostüm eskizi realizesi
- Resim:50** Nicolas Roerich "Bahar Ayini" balesi kostüm eskizleri ve realizesi

Resim:51 Nicolas Roerich “Bahar Ayini” balesi pagan rahip için kostüm eskizi ve realizesi

Resim:52 Serge Sudeikin, La Tragédie de Salome Balesi (1913), Salome ve dansçılar için kostüm realizesi

Resim 53: Natalia Gonçharova “Altın Horoz” balesi dekor ve kostüm tasarım eskizi

Resim 54: Natalia Gonçharova “Altın Horoz” balesi dekor ve kostüm tasarım realizesi

Resim:55 Leon Bakst “Yusufun Öyküsü”Adlı balenin kostüm tasarımları eskizleri

Resim: 56 Mstislav Dobuzhinsky, “Midas”balesi kostüm tasarımı 1914, Art Nouveau

Resim: 57 Dobuzhinsky “Papillons “ adlı balenin dekor eskizi

Resim:58 Leon Bakst 1914 “Papilons” adlı balenin Genç kız ve Rahip kostümü realizesi

Resim:59 Larinov, “Soleil de nuit” adlı balenin dekor tasarımı 1915

Resim:60 Natalia Goncharova,“Soleil de nuit” adlı balenin kostüm tasarımları ve realizesi

Resim: 61 Velazquez “Las Meninas” tablosu ,Jose Maria Sert Ballets Russes dekor ve kostümü

Resim: 62 Picasso , “Parade” balesinin dekoru

Resim:63 “Parade” balesinin kostüm realizesi

Resim:64 “Parade” balesinin, Picasso tarafından yapılmış fonu

Resim: 65 “Parade” balesinin kostüm realizesi (Müze)

Resim: 66 “Parade” balesinin kostüm realizesi (Müze)

Resim: 67 Andre Derain“La Boutique Fantasque” Andre Derain 1919, “Kaniş” kostüm tasarımı ve realizesi, dekor tasarımı

Resim:68 Andre Derain, mağazayı ziyaret eden müşteriler için kostüm tasarımları

Resim: 69 Picasso “Üç Köşeli Şapka” Dekor tasarımı ve değirmencinin karısı için kostüm tasarımı

Resim:70 Picasso ,“Üç Köşeli Şapka” İspanyol halkına ait çeşitli kostüm tasarımları kostüm tasarım eskizi

Resim: 71 Henri Matisse, “Le Chant du Rossignol” balesi kimono tarzında çeşitli kostüm realizesi

Resim:72 Henri Matisse, “Le Chant du Rossignol” balesi kimono tarzıyla çeşitli kostüm, dekor realizesi

Resim: 73 Picasso, “Pulcinella” balesi dekor eskizi ve kostüm eskizleri

Resim: 74 Picasso, “Pulcinella” balesi, Pulcinella kostümü ve orijinal maskesi

Resim:75 Picasso , “Cuadro Flamenco” balesi boğa güreşçisi kostüm eskizi ve diğer pelerin, yelekler

Resim:76 Leon Bakst, “Uyuyan Güzel” balesi perde II için dekor eskizi, Kiraz Perisi köstüm eskizi

Resim:77 Leon Bakst, Uyuyan Güzel” balesi Saraylılar kostüm realizesi, Kraliçe ve Uşağı, Prens kostüm eskizleri

Resim: 78 Leon Bakst , “Uyuyan Güzel” balesi yatak odası sahnesi dekor eskizi

Resim: 79 Leon Bakst, “Uyuyan Güzel” balesi prens kostümü, ev giysisiyle Lady kostümü, Lady kostümü

Resim: 80 Mihail Larionov “Şef Palyaço” balesi, “March Funebre” ve The Peacock Mechanical kostüm eskizi

Resim:81 Mihail Larionov, Renard dekor ve kostüm tasarımcı 1922

Resim:82 Larinov’un 1922 “Renard” eskizi, Renard maske tasarımı

Resim: 83 Larinov “Renard” kostüm realizesine örnekler

Resim: 84 Natalia Goncharova “Düğün” balesi, koro dansçı kostümlerinin eskiz tasarımı ve realizesi

Resim:85 Marie Laurencin “Marallar” adlı balenin, dekor tasarım realizesi, Ninette Velois ve Bronislava Nijinska

Resim: 86 Georges Braque, “Facheux “ balesi kostüm ve dekor realizesi

Resim: 87 Georges Braque“Talihsiz” adlı bale, Evaste için kostüm eskizi, üç dansçı kostüm realizesi

Resim: 88 Gabrielle Chanel, “Mavi Tren” balesi dekor maketi ve dekor tasarım realizesi

Resim: 89 Pablo Picasso, “Le Train Bleu” (1924) için fon ve Coco Chanel kostüm tasarımları realizesi

Resim: 90 Maurice Utrillo, “Barabau” balesi dekor ve kostüm tasarımı eskiz ve realizesi

Resim: 91 Pedro Pruna “Les Matelots” (Denizciler) balesi dekor kostüm realizesi 1925

Resim: 92 Georges Braque, (1925) “Zephyr ve Flora” balesi Flora için tasarlanan kostüm

Resim: 93 Georges Braque , “Zephyr ve Flora balesi, Muse için Zephyr için mask tasarımları

Resim:94 Andre Derain, “Jack in the Box”balesi kostüm ve dekor eskizi ve kostüm realizesi

Resim: 95 Goncharova “La Nuit sur le Mont Chauve”, balesi kostüm tasarımları

Resim :96 G. Jakulov,”“Çelik Adım balesi dekor maketi “Victoria Albert Museum”

Resim: 97 Georgi Jakulov kostüm tasarımlarının realizesi, “Çelik Adım”

Resim 98, Picasso “Mercure” balesi dekor ve kostümü

Resim:99 Naum Gabo “Kedi” balesi dekor ve kostüm realizesi

Resim 100, Antoine Pevsner ve Naum Gabo 1927 yılında “La Chatte” balesi dekor tasarımı kostümleri ve renkli tasarı: aslına bağlı kalınarak günümüzde yapılan kostüm realizesi

Resim 101 Andre Bauschant, Coco Chanel “Apollo Mussagete” balesi dekor ve kostüm realizesi

Resim 102, Juan Gris, “Les Dieux Mendiants” balesi kostüm realizesi

Resim: 103 Pavel Tcheltchev, “Ode” balesi dekor ve kostüm tasarım realizesi

Resim:104, Pavel Tcheltchev, “Ode” balesi kostüm tasarım realizesi

Resim: 105 Giorgio de Chirico “Le Bal” balesi, dekor tasarımı realizesi

Resim:106 Giorgio de Chirico “Le Bal” balesi, kostüm tasarım eskizi ve realizeleri

Resim: 107Georges Rouault, “Le Fils prodige” Dekor, kostüm tasarım realizesi

Resim: 108 Robert Wilson, Einstein On the Beach, Metropolitan Operası, 1976

Resim : 109 Kösem Sultan Balesi, İDOB 2 Nisan 2011, Koreografi Uğur Seyrek Dekor, Çağda Çitkaya, Kostüm Gülay Korkut

Resim: 110 Osman Şengezer, dekor ve kostümlerine örnekler “Orpeus”, “Uyuyan Güzel”

Resim: 111 Osman Şengezer kostüm tasarımlarına örnekler

Resim:112 Anadolu Ateşi dans topluluğundan bazı gösterilerindeki kostüm ve dekor tasarımlarına örnekler

Resim: 113 Devlet opera ve Balesi “Korsan”

Resim : 114 Barbaros Balesi Dekor ve kostüm İsmail Dede, Işık Arek Nişanyan , Beyhan Murphy

Resim :115 Goncharova, sahne tasarımı “Firebird”1926, “Firebird” Royal Ballet

Resim : 116 “La revelation d’Olympe” Kirov, Mariinsky Ballet’s, St. Petersburg 2007, Bayerisches Staatsballett München 100 Jahre Ballets Russes” Şehrazat” 2008

Resim : 117 Kremlin Balesi Ekim 2005 “Mavi Tanrı”

Resim: 118 Media City Ballet's Ballets Russes 2008 California, Media City Ballet. 13.01.2011

Resim:119 “Petrushka” 2001 Royal de Kirov Balesi, “Petrushka” Royal Ballet (Sadlers Wells Royal Ballet) , Royal Opera House, 1985.

Resim :120 “Le Festin”, Sadlers Wells topluluğu, Dekor eskizi, Maxime Dethoma

Resim.121 Queen grubunun “I Want To Break Free (High Quality) adlı klibinden

Resim : 122 Kumaş işlemeye örnekler

Resim : 123 Leon Bakst “Pour l’oiseau Bleu” – 1921 Ateş Kuşu 1910 “Le Coq d’Or” (The Golden Cockerel),mask Goncharova

Resim :124 “Prens Igor” yünden yapılmış başlık, Prince Igor çizimleri, “Zenci Köle” ayakkabı ve küpesi “Şehrazat”

Resim :125 Leon Bakst “Legende de Joseph” takı tasarımlarına örnekler 1914

Resim:126 Diana Vreeland, Ballets Russes etkili tasarımlarına örnekler

Resim:127 Diana Vreeland, Ballets Russes etkili tasarımlarına örnekler

Resim: 128 Pauguin’nin Ballets Russes etkili tasarımlarına örnekler.

Resim: 129 Schiaparelli'nin Ballets Russes etkili tasarımlarına örnekler

Resim: 130 Saint Laurent, tasarımlarına örnekler

Resim:131 Paul Poiret, harem etkili kostümü

Resim : 132 Ruth St.Denis, Mata Hari, Ida Rubinstein, Maud Allan, Nyota Inyoka

Resim : 133 Poiret tasarımları 1909 , Poiret 1913 , Poiret 1924 , Poiret 1933

Resim : 134 “Les Saisons Russe” Firebird ve Chopinia, Şehrazat ile performansları Kirov Bale’si afişi.

Resim: 135 Hans was Heiri dans gösterisi, Kasım 2012 Les Ballets Montecarlo

Resim:136 Resim:136 American Ballet Theater “Le Corsaire” Metropolitan Opera

Resim: 137 Louise Fuller dans gösterisi afişi ve “Serpentine ”dans gösterisi 1925

Resim: 138 English National Ballet, (İngiliz Ulusal Balesi) “Fındıkkıran” 2012 dansçıları ve kostümleri.

Reim :139 Les Bale des Champs-Elysees afişi, “Ateş Kuşu”, “Gülün Hayali”

Resim : 140 Ballets Russes de Monte Carlo 1934: bale, “Les Imaginaires” dan bir sahne

Resim:141 Francesca da Rimini, koreografi Lichine David, 1937 Ballets Monte Carlo Londra

Resim:142 National Ballet Avustralya Elektra 1966 ve Sirgue du Soleyil akrobasi

Resim:143 Salvador Dali dekor tasarımı “Bachanelle” ve “Labyrinth” 1949

Resim:144 Dali'nin “Bachanelle” balesi için yaptığı kostüm eskizi ve realizesi

Resim:145 Erte, film için kostüm ,” Zaza” kostümü, skeç 1920 ve bir illüstrasyon

Resim:146 Exter 'in Tairrov için “Romeyo ve Juliyet” kostüm tasarımları

Resim:147 Exter 'in “Pantomine Espagnole”, “Operetta I”, “Othello”, sahne II dekor tasarım eskizlerine örnekler

Resim: 148 G.Barbier, “Köle”, Şehrazat, Personal Komodie 1922 kostüm tasarımları

Resim: 149 Robert Delaunay, “Orphism” sanatsal hareketiyle tablolar 1916 “Eiffel”

Resim:150 Cecil Beaton, Kraliçe Elizabet 1939 ve Ballets Russes etkili sahne kostümlerine örnekler

Resim 151 Oliver Messel, “Sezar ve Kleopatra” 1946, Sadler Wells Balesi, “Uyuyan Güzel”, prens “Florimund”, tiyatro bir için taç tasarımı 1960

Resim: 152 Eugene Berman Italian Symphony 1939 Sahne IV, Saltenello, Otello, Metropolitan Opera, Balet Russe de Monte Carlo, 1938

GİRİŞ

Modern zamanlarda öldürmenin meşrulaştırmaya çalışıldığı, hukuğun işlemediği tek yer savaş alanlarıdır. Savaşları asla tek nedenle açıklamak mümkün değildir. Üstün olma arzusu yanında ideoloji, din ve ekonomi sayılabilir. Bu nedenle her yönden yaşamı etkiler. XIX. ve XX yüzyılda da; hayatı etkileyen en önemli faktörler, bilimsel gelişim yanında I., II. Dünya savaşlarıdır.

Avrupa’da alevlenen dünya savaşları Rusya gibi birçok ülkeyi sosyal, siyasal yönden değiştirmiştir. Siyasi, kültürel ve toplumsal yaşamı şekillendiren Birinci Dünya Savaşı; (1914–1918), Avrupa’da başlamış, sömürgelere de yayılması nedeniyle “Dünya Savaşı” olarak adlandırılmıştır. Stalin (1881 –1953), Hitler (1889–1945) ve Mussolini (1883–1945) dönemin diktatörleridir. Yaptıkları kısımlarla ve görüşleriyle dünyayı çalkantılara iterler. Bu çalkantılarla dünya savaşları patlak verir. Böyle karmaşık bir dönemde, ülkeler kendi içinde ittifak kurarak, daha da güçlü olmayı hedeflemişlerdir. Tarihin en kanlı savaşları Avrupa’da doğmuştur.

“Avrupa’da siyasal dinsel bilimsel ve sanatsal devinimler birbirine koşut olarak gerçekleşirken, ekonomik yaşamda toplum ilişkilerinde, değer yargılarında iç ve dış politikada önemli değişiklikler olmaktadır. Bu büyük değişim endüstrileşmenin ve güçlenen kapitalizmin sonucudur. Rekabetin artması tutkuları kamçılamış, çıkar ve kazanç kaygısı eski ahlak değerlerini sarsmıştır. Toplum yaşayış biçimi ve düşünce tarzıyla hızlı bir değişme süreci içinde bulunmaktadır. Her yönden dinamik bir ortam yaratılmıştır.”¹

Bu savaşa yirmibeş devlet katılmış; taraf olma zorunluluğu varmışcasına kutuplaşmışlardır. Merkez devletler; Macaristan-Avusturya, Almanya, Osmanlı Devleti ile itilaf devletleri diye adlandırılan, İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD ve bu devletlerin sömürülerine sıçramıştır.

Çarlık Rusya’sının yıkıldığı dünya savaşlarında, toplu insan ölümüne yol açan silahlar kullanılmış, kimyasal saldırılar gerçekleştirilmiştir. İlginç olan ise yine aynı dönem içerisinde silahsızlanma konusunda çalışmaların yapılması ve 1899-1900’larda gündeme gelmesidir. I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında silahsızlanma çabaları artmıştır. Günümüzde ise savaşların yeni sebebi; silahlanan ya da silahlandığı bahane edilen ülkelerin sömürüsüdür.

1 Sevda Şener, **Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi**, Adam Yayınları, Eskişehir, 1982, 137 s.

Bu sürecin yaraları tamamen kapanmadan dünya ikinci büyük savaşa girer. Bu savaşa altmış bir devlet katılmıştır. Bu savaş insanlık tarihinin yaşadığı en kanlı savaşı kabul edilmiştir.

“II. Dünya Savaşı’na ise (1939–1945) 61 devlet katıldı. Savaş alanlarının toplamı 22 milyon kilometre kareyi geçiyordu. 110 milyon kişi silâh altına alındı; 55 milyon insan öldü. 35 milyon insan yaralandı; kayıp sayısı 3 milyona yakındı. SSCB bu savaşta nüfusunun yüzde 10’unu kaybetti (20 milyon) Almanya 9,5 milyon insan kaybetti. Japonya’da ise 1,8 milyon insan; İngiltere’nin kaybı 388 bin; ABD’nin ise 300 bin oldu Fransa 600 bin, İtalya 310 bin insan kaybetti. Savaş zararları 1 trilyon 500 milyon doları geçmişti.”²

Diktatörlerin arkasında savaşmak isteyen milyonlarca insanın olduğu bu dönem, dünya tarihinin en acı dönemidir. Almanya, bu diktatörlerin en ünlüsü Hitler’le kara bir tarih yazmıştır. Özellikle Almanya kullandığı akılalmaz yöntemlerle birçok güce gözdağı vermiş, kıyım yaşatmıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu parçalanmış, Osmanlı Devleti yıkılmış, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Neticesinde Hitler yenilmiş, Berlin Ruslar’ın eline geçmiş, Rusların da can ve mal kaybı büyük olmuştur. 1945 de imzalanan Dörtler antlaşmasıyla, (ABD-Fransa-İngiltere) Almanya’nın yönetimini müttefiklerin komisyonuna verilmiştir. Savaşın sonra Almanlar sınır dışı edilerek yollara düşmüştür. Naziliği savunan Almanlar kötü bir imaj yaratmış, savaş suçluları için mahkemeler kurulmuş birçoğu idam edilmiştir. Avusturya dörtlü işgalin yönetimi altındayken Sovyet Rusya Avusturya’yı yağma etmiştir. 1960’larda barış ortamına kavuşulmuş, ancak ülkelerin kendi içindeki savaşları bitmemiş, Berlin duvarı bu sebepten örülmüştür.

XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıl sanat ve teknolojiye yeniliklerin yoğun yaşandığı bir dönemdir. İlginç olduğu kadar yıkıcı olan bu çağda; batılı bilginler ve sanat adamları, bilimsel gelişmelerde ve sanatta sıra dışı yeniliklere imza atmışlardır. *“Özellikle 1890 -1914 arası “bilim alanında da birçok yeniliklere tanık olmuştur. Sözgeşi izafiyet kuramı, kuantum kuramı, psikanaliz, sembolik mantık, radyo, x ışınları ve uçağın icadı gibi.”³* Kapitalizm gibi, gelir dağılımı ve üretim arasındaki ilişkilerin irdelendiği, sosyo-ekonomik sistemler ortaya çıkmıştır.

“Öbür yandan kapitalizmin ekonomik üretim için olduğu gibi sanat üretimi içinde sınırsız kaynaklar yarattığı doğrudur. Kapitalizm yeni duygular, yeni düşünceler

2 **Dünya Tarihi Ansiklopedisi**, Milliyet Yayınları, 1991 İstanbul, 297s.

3 Sezer Tansuğ, **Resim Sanatının Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1995 241 s.

yaratmış, bunları dile getirmesi içinde sanatçıya yeni olanaklar vermişti. Artık kalıplaşmış, çok yavaş değişen bir anlatıma saplanıp kalmak gücü; bu anlatım türlerine biçim veren yöresel sınırlara sildi sanat genişleyen bir uzayda ve hızlanan bir zamanda gelişmeye başladı. Böylece kapitalizm gerçekte sanata yabancı olmakla birlikte sanatın gelişmesine ve çok yanlı, zengin anlatımlı, özgün yapıtların yaratılmasına yardım etti.”⁴

Freud (1856–1939) ve Einstein (1879 -1955) araştırmalarıyla insanlık tarihini derinden etkilemişler. Einstein, Yahudi kökenli Alman fizikçidir. Bu dönem psikoloji üzerine çalışmalar yapan Freud ise bilim ve sanata bütün dünyayı etkisi altına almış bir bilim adamıdır. *“Yalnızca Piskoloji değil, sanat, eğitim, antropoloji gibi alanları da derinden etkileyen ve geniş tartışmalar yaratan psikanaliz kuramıyla 20.yüzyıla damgasını vurmuş düşünürler arasında yer alan Sigmund Freud, bütün yaşamını insan ruhunun yapısını kavramaya çalışmakla geçirmiştir.”⁵*

Hızlı gelişen teknolojinin olumlu etkileri uzay araştırmaları ile sonuçlanmış ve bu alanda ABD ve SSCB de büyük gelişim göstermiştir. Amerikan uzay araştırmaları merkezi Nasa, uzaya ilk insanı 1961 de göndermeye hazırlanırken Rusya’da, Yuri Gagarin uzay yolculuğunu gerçekleştirmiştir.

Teknoloji insanının yaşam temposunda, etki- tepki süreci en aza indirilmiş bu da bireyi otomatlaştırmıştır. Gelişen teknolojiye, hızlı ulaşım önemli buluşlardandır. Yapıların malzemeleri değişmiş, taş, tuğla ve ahşap yerini betona, çeliğe bırakmış; kısa sürede kurulan çelik aksamlarla gökdelenler oluşturulmuş; bu yeni yaşam biçimleri insanları birbirine yabancılaştırmıştır. Bu yaşam stiline uygun yanılısama ürünü, yapay yaşam alanları insanlığa sunulmuştur. Bunun yanında göç alan sanayi kentlerinin kendi içindeki karmaşası göze çarpmaktadır. Bu durumdaki toplu yaşam birimlerinde teknolojinin etkisiyle varoşlar oluşmuş, insanlar arasındaki sosyolojik uçurum keskinleşmiştir. Böylelikle düzen sağlamanın zor olduğu kentler oluşturulmuştur.

Erich Fromm çağdaş sanayi toplumunun belirleyici özelliğini, bireyin toplumsal yapıdaki yerinde arar. İnsan artık büyük bir makinanın çarkıdır, birey nesneleşmiştir.

“İnsanlara zihinsel –soyut bir biçimde yaklaşılmaktadır. İnsanlara canlı bireyler olarak değil, ortak özellikleri, kitle davranışlarının sayısal kuralları açısından nesne

4 Ernst Fischer, **Sanatın Gerekliliği**, çev. Cevat Çapan, Konuk Yayınları, İstanbul 1974, 70 s.

5 Sigmund Freund, **Sanat ve Sanatçılar Üzerine**, çev. Kamuran Sipal Yapı Kredi Yay., İstanbul 2001, önsöz

olarak yaklaşılır. Bütün bunlar örgütsel yöntemlerin gittikçe artan etkinliğiyle uyum içindedir. Dev üretim merkezlerinde, dev kentlerde, ülkelerde insanlar cansız nesnelermiş gibi yönetilmektedirler; insanlarla onları yönetenler cansız nesnelere dönüştürülmüştür; cansız nesneleri yöneten yasalara uyarlar.”⁶

Hızlı gelişim süreci dünyadaki yeraltı ve yer üstü kaynaklarının hızlı tüketimiyle sonuçlanmış, resmen biten dünya savaşları yeni sömürü politikası doğrultusunda gelişen savaşlarla devam etmiştir. Batıda yaygın olan kendinden alt kültürlerin yağması fikri, batıyı takip eden Rusya’da da benimsenmiştir.

XX yüzyılın akımları ve bilim alanındaki ilerlemeler, bu yeni insanın arayışlarını da ortaya koymaktadır. Bilimsel ilerlemenin ivme kazandığı bu dönemde güçlü olma arayışları, özellikle birçok ülkede belirginleşir. Ekonomik bakımdan güçlü olan ülkeler, teknolojiyi yöneteceğinden, hammadde arayışlarını artırır. Bu devletler küçük devletleri sömürge olarak kuşatırlar. Özellikle doğu ülkeleri ve Afrika; güçsüz olmaları ve hammadde bakımından zengin olmaları sebebiyle işgal edilmiştir.

“(…)Burada artık ayrı ayrı hanedanların ya da ulusların kendilerine özgü renkleri kalmamış her şeyi birbirine katıp belirsiz eden tekbir renk hâkimdi: boz üniforma. Ayrı ayrı insanların önemi kalmamış, yiğitlik kahramanlık gibi erdemler yığın ve materyal akıntısı içinde kaybolmuştu. İnsanda tıpkı hammadde, makine, taşıt gibi bir araç, reklam, hesap gibi, kar ve zarar gibi bir kavramdı... Bu dünyayı sarmış ekonomik ve siyasal tahakküm sistemleri arasında silahlı bir çatışma idi, ki hangi yanda çelik, bakır kömür ve akaryakıt yoksa, kim en zengin endüstri kaynaklarına ve pazarlara sahipse o kazanacak, o yenecektir.”⁷

Zorunlu ilerleme beraberinde yeni arayışlar da getirmiştir. Elektrik, petrol, atom ve güneş enerjisi gibi yeni enerji kaynaklarının keşfi, sanayi devrimine başka bir hız ve yön kazandırır. Teknolojinin girmediği gizemli doğunun keşfedilmesi sanata ve bilime ve daha da önemlisi, bazı ülkelerin ekonomisine yeni kapılar açmıştır.

Napolyon döneminde doğuya ilgisini daha da artıran batılılar, bunu sistemli bir yağma duruma getirmişlerdir. Batılılar doğuya sıklıkla sefer yapmaya başlamış, yanlarına bilim adamları ve sanatçılar da alarak kültürel sömürü yaşatmışlardır. Gelişmiş kültürler karşısında bocalayan bu ülkelere, kendi kültürlerini de dayatmışlardır. “Asya ülkelerini daha çok coğrafya bakımından güney, güneydoğu ve

6 Erich Fromm, **Sevgi ve Şiddetin Kaynağı** Çev: Yurdanur Salman-Nalân İçten, Payel Yayınevi, İstanbul 1982, 54 s.

7 Emin Türk Eliçin, **Yüzyıllar Boyu İleri -Geri Kavgası**, May Yayınları, İstanbul, 1967, 494 s.

*Uzakdoğu Asya ülkeleri olarak alırsak, bu yerlere batı tiyatrosunun girişi daha çok Batının bu bölgelerdeki sömürgeciliğin sonucu olarak başladığını genellikle ileri sürebiliriz.”*⁸ Batı sanatının yayılmasını sağlamıştır. Bu etkileşimin sanatsal alanda olumlu sonuçları da vardır. Doğu ile batı arasındaki etkileşim baş göstermeye başlamıştır. Birçok ülke iç savaşlarıyla tarihsel gelişim sürecinde dünyaya yön vermektedir. Rusya yaptığı devrimlerle bu süreçte önemli bir yere sahiptir.

Geniş reform hareketleri yapan Rus Çarı II. Alexander Kırım Savaşı’ndan sonra tahta çıkmıştır. (1877–1878) yıllarında Osmanlı-Rus Savaşı yapılmış, Osmanlı Devleti çok ağır bir şekilde yenilmiştir. Çar II. Alexander 1881 yılında, reformları kabullenemeyen bazı çevrelerin etkisiyle, bir suikast sonucu öldürülmüştür. 1881 yılında III. Alexander (1881–1894), II. Alexander’ın suikasti üzerine tahta geçmiştir. XIX. yüzyıl boyunca seyreden baskın milliyetçilik akımı III. Alexander’ın görüşleriyle başlamıştır.⁹

Dünyada yayılan milliyetçilik akımı etkisinde Ruslaştırma çalışmaları da büyük bir titizlikle yürütülmüştür. Bu dönem Rusya bu baskıcı tutum ve karşıt görüşlerle fikir alanında, bütün dünya milletlerine yol gösterecek önemli isimlerle tarih sayfalarına geçmiştir. Karl Marx’ın görüşleri ülke ve dünya üzerinde etkilidir.

Tarihsel süreçte Rusya milliyetçilik akımı üzerine ün yapmışken, bu çalkantılar içinde baskıcı rejiminden, dünyayı hareketlendirecek devrime nasıl geçmiştir:“*Çarlık Rusya’sı da ortaçağcı baskıyı, batıya paralel olarak, şiddetli biçimde halk ve sanatçılar üzerine yansıtmış; özgürlüğü destekleyen sanatçıları ölümcül uygulamalarla susturmayı gündeme getirmiştir.*”¹⁰ Devrim taraftarı olan yöneticiler ve karşıtları arasındaki zıtlıklar zaman zaman halkı kaosa itmiştir.

Bu baskılar Marksist düşüncenin oluşmasına ortam hazırlamıştır. III. Alexander’ın 1894’te ölümüyle, tahta son çar oğlu II. Nikolay geçmiştir. 1916’da başlayan II. Çar’ın dramına etkenler; 1918’de Bolşevik İhtilali ve I. Dünya Savaşı’dır. Saray otoritesi beceriksiz kabul edilmiş, bu durumda halk arasında tedirginlik yaratmıştır. Bunun sonucunda II. Nikolay karısı ve çocuklarıyla birlikte

8 Yazarı Bilinmeyen, İslam Ülkelerinde Geleneksel Tiyatrodan Batı Tiyatrosuna Geçiş” **Ulusal Kültür Dergisi**, Sayı 6 Ekim, Ankara1979, 12 s.

⁹ Bkz. Revised Edition, **Soviet Union**, Silver Burdett Pres, New Jersey 1987, 16,17 s.

10 C. Vedat Demirkol; “Rusyada Soyut Sanat”, **Batı Sanatında Modernizm Ve Postmodernizm**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2008 53 s.

idam edilmiştir. Çarlık otokrasisi yıkılmış, yönetim geçici hükümete bırakılmıştır. 1917 de ki Ekim Devrimi, Sovyetler Birliği'nin kurulmasına yol açmıştır. 1922 yılında iç savaş sonucunda, Bolşevikler Sovyetler Birliği'ni kurmuşlardır. Karl Marks'ın görüşleri bu seyrinde oldukça etkilidir.¹¹

Rusya devrimleriyle bu süreçte önemli yer edinmiştir. Endüstrileşme süreci ve savaşlar birçok devletin, siyasal, sosyal durumu gibi Rusya'yı da değiştirmiştir. İnsanların dünyaya bakış açısı değişmiş sanatsal bilimsel alanda devinime sokmuştur.

“İnsana her şeyden daha çarpıcı gelen, Devrimin tamda Rusya'nın XIX. yüzyılın ortalarından 1905'teki ilk devrime kadar onu tutsak eden materyalizm psikozundan ve devrimci fikirlerden ebediyen kurtulmuş gibi gözüktüğü bir zamanda gerçekleşmesidir. Nihilizm, sıradan insanların devrim kültü, basit materyalizm, terörizmin yer altında palazlanan gizli komploları, gerçekte Rusya'dan yavaş yavaş silinmişti. Hatta Rusya yeni felsefi düşüncelerle zenginleşmişti..Leontiev , Solovyev, Rosanov,Berdayaev, Fedorov, Nesmelov gibi adlar Rusyanın kendi tarihsel ve dinsel hayatıyla ilgili araştırmalar yapmışlardı.Öte yandan Blok Z.Guippius, ve Beli'ye bağladımız ebedi sembolizm ve Diaghilev'in Mir Iskustva sanat hareketi bu zenginleşmeye önemli katkılarda bulunmuştu.”¹²

Karl Marx yahudi aileden gelmiş bir Alman filozoftur, görüşleri önemli yankılar uyandırmış, gerek sanatta gerekse sosyal hayatta önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bu dönem onun ve Lenin'in fikirleri Sovyet Rusya üzerinde etkilidir.

Karl Marx (1818 -1893). Hukuk eğitimine devam edebilmek için hıristiyan olmuş, Komünizmin kuramsal kurucusudur. Vladimir İlyiç Ulyanov Lenin ise Rusya'da (1870–1924) yılları arasında yaşamış, Ekim Devrimi'nin lideri, devrimci bir kişiliktir. Lenin sosyalist devlet anlayışını sağlamış, sosyalist reformları topluma uygulamıştır. Sovyetler birliği lideri Stalin (1879–1953) Lenin'in eserleriyle tanışmış, marksist bir kişidir.¹³

Rusya'da ekonomik, siyasal ve toplumsal hayattaki canlılık sanatsal alanda da değişimler yaşatmış, sanatta da yeni kapılar açmıştır.

“XIX. yüzyılda Rusya'da geniş fikir hareketlerinin, dini kalıpları kırmaya başladığı görülür. Tolstoy, Dostoyevski, Turgenyev, Maxim Gorky, Puskin gibi

11 Bkz., Elizabeth Jones Hemenway, “Nicholas in Hell: Rewriting the Tsarist Narrative in the Revolutionary Skazki of 1917”, **Russian Review** , No:2 , Nisan 2001 188-190 s.

12 İgor Stravinsky; **Müziğin Poetikası** “ Rus Müziğinin Avatarları” çev: Cem Taylan, Pan Yayıncılık İstanbul 2000, 70 s.

¹³ Bkz. Revised Edition ,**a.g.e.**, 18 s.

büyük yazarlar düşünürler Rusya'yı, yönetimi batıyı eleştirmeye başlarlar. Rusya'da asiller arasında Fransız dilini öğrenme bir moda olmuştur."¹⁴

Rus bilim ve sanat adamları özellikle Avrupa'da olan biten her şeyle yakından ilgilenmişlerdir. "19. yüzyıldan 20. yüzyıla geçiş dönemindeki Rusya, sanatın tüm alanlarında modernleşme hareketlerine zemin olmuştur. Bu dönemde sanatta, materyalist ve idealist dünya görüşlerine ve geleneklere başkaldırı görülür."¹⁵ Bu bağlamda, her yeniliğin yaşama yansıması kaçınılmaz olmuştur. Toplumsal hayat sanat yapıtlarında irdelenmiş; "İlim ve tekniğin toplumsal çevreyi değiştirmesiyle, sanat eseri sosyal bünyenin değişimine paralel olarak değişimlere uğrar."¹⁶ Avrupa moderniteyi yakalamada örnek alınmıştır. "Avrupaya açılan pencere Ruslarda gelenekleşmişti. Akademik gerçekliğin St Petersburg Okulu idealizmi baskısına rağmen farklı zamanlarda yenileniyordu. Eklektik sanat yapıtı tadında izlenim vermekteydi."¹⁷

XX. yüzyılın başlarında Rus milliyetçiliğini yücelten bir takım Rus sanatçılar, bir dergi etrafında toplanarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bu derginin yapılanması ve sonrasındaki Diaghilev çalışmaları, Rusya'nın sanatsal yaşamında önemli bir yere sahip olmuştur. "Mir İskustava" (Sanat Dünyası) hareketi 1890'larda Rusya'da Alexander Benois önderliğinde kurulmuş, Rus folklorunu yayma niteliğini taşıyan bir sanat grubudur. Seslerini bir dergiyle duyurmuşlardır.

Mir İskusstva (World of Art) adlı 1899–1904 yıllarında çıkan dergi, Rusya'nın sanatıyla ilgili, ilk büyük sanatsal dergi olmuştur. Diaghilev; çevresine topladığı sanatçıların olağan üstü yeteneklerini açığa çıkarttığı için, arkadaşları arasında lider olarak belirlenmiştir.¹⁸

"1900'lerin başında Rusya'da iki ekol sanat uygulamalarında bulunuyordu:

1. *St Petersburglular biçime önem veriyorlardı. Grup üyeleri Korovin, Serov, Golovin, L. Bakst, S. Diaghilev ve diğerleri.*
2. *Moskovalılar renge önem veriyorlardı. P. Kouzetnov(1878–1968), Vasili ve Nikolai Miliuti kardeşler, N. Sapunov ve gelecek on yıl içinde avan-garde akımını*

14 Adnan Turanî, **Dünya Sanat Tarihi**, İş Bankası Kültür Yayınları Ankara 1983, 388 s.

15 M. Özlem Parer, "Rus Edebiyatında Fütürizm" **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, cilt 42, sayı 1, Ankara, 2002, 43 s.

16 Turanî, **y.a.g.e.**, 549 s.

17 Bkz. George Heard Hamilton, **Painting And Sculpture İnEurope 1880–1940**, Penguin Books, Newyork, 1984, s.138

18Bkz. Nancy Reynolds, Malcolm McCormick, **Dance in the Twenttiah Century**, Yale University Press, Newyork, 2003, 56 s.

başlatacak olan Mikail Larinov (1881–1964) ve eşi Gonçharova (1881–1962) bu grubun üyeleri oldu.”¹⁹

Tiyatro sanatı; savaş sürecini, yeni arayışlarla ortaya koyar. İnsanın kendini ve düzeni sorgulamasını amaçlar. Bireyin kendini ortaya koyma süreci çeşitli akımlarda belirginleşir. Bu süreçte ortaya çıkan yapıtlar, dönemin kaygılarını yansıtmış insanın teknolojiyle yok oluşunu anlatmıştır. Sanat yapıtlarındaki, batılı etki önemlidir. Özellikle de geleneksel tiyatro sanatına paralel, batılı tiyatro anlayışı da doğuda benimsenmiştir.

Bu dönemde tiyatro için özellikle Avrupa’da çok önemli adımlar atılmıştır. Bunlardan en önemlisi Wagner’in çalışmalarıdır. Wagner (1813–1883), dramatik öğeleri tek bir sanatsal oluşumda birleştirerek Gesamtkunstwerk, “Toplu Sanat Yapıtı”adını vermiştir. Estetik açıdan çok önemli bir buluştur. Wagner, dram sanatının her şeyden önce bir içe doğuş olduğunu belirtir“*Bütün sanat kollarını başlangıcına bakacak olursak sanatı sanat yapan bir önemli öge buluruz; o da doğaçlamadır der besteci. Bu içe doğuş parçalanmış biçimde değil, bütünlenmiş bir uyum içinde düzenlenmelidir. Sahnede değişik sanatlar bir uyum içerisinde dengelenmelidir.*”²⁰

Wagnerle gelen yeniliklerden bazıları da orkestra çukuru ve ışık düzenlemeleridir.

“Wagner’le Orkestra görünmez bir çukurda yer almaya başlamış, tiyatro tarihinde ilk kez oyun sırasında salon ışıkları karartılmıştır. Wagner, aynı zamanda sahnede ışıkla atmosfer yaratma, simgesel renk kullanma denemeleri yapıyordu. Bu dönemde henüz elektrik kullanılmadığı için denemelerinden sonuç alamadı.”²¹

Modern zamanlarda özellikle elektriğin kullanılmasına bağlı olarak bu tarz çalışmalar yapılmıştır. Modern dünya, sanat içinde yeni anlatım biçimleri gerektirmiştir.

Bu bağlamda tiyatromuzda geleneknekten gelen ve batılı anlamda olmak üzere ikili yol benimsenmiştir. Geleneksel tiyatromuz; köyseyirlikler, kukla, gölge oyunu, meddah, ortaoyununu kapsar. Tanzimat’la (1839–1908) batı etkisinde

19 Demirkol; **a.g.e**, 40 s.

20 Özdemir Nutku, “Wagner’in Önemi Üzerine”, **Ankara Devlet Opera ve Balesi “Lohengrin” Brosürü**, Tisamat Matbaa, Ankara, 1992–93, 7 s.

21 Aysin Candan, **20. Yy’da Öncü Tiyatro** “Wagnerin Sahnede Baslattığı Yenilikler”, İstanbul Bilgi Üni. Yay., İstanbul , 2003, 9 s.

tiyatro’da yaşamımıza girmiştir. Batı tiyatrosunun ülkemizde benimsenmesinde, ülkemize gelen konuk toplulukların önemli etkisi olmuştur. Bunun yanında ülkemizde yaşayan Ermeniler’in de katkısı yadsınamaz. Bu dönemde Güllü Agop, Fasulyeciyan Mınakyan’ın büyük hizmetleri olmuştur. Bu dönem Bursa Valisi olan, Ahmet Vefik Paşa birçok yönüyle bu tiyatrocuları desteklemiştir. Türk tiyatrocularımızdan Ahmet Fehim Efendi yine bu isimce desteklenmiştir. Başka bir paralelde, Tulüat Tiyatrosu sanatçıları vardır. Bu sanatçılar Türk tiyatrosu geleneğiyle batı tiyatrosu geleneği arasında köprü oluşturmuşlardır. Kavuklu Hamdi önemli bir isimdir. Meşrutiyet tiyatromuzda, yine yabancı toplulukların etkisi sonuçlanmış 1914 yılında Cemil Topuzlu Paşa tarafından Andre Antoine’dan, Darülbedayi-i kurma çalışmalarında destek alınmıştır. Yine Muhsin Ertuğrul bu sanatı geliştirmek için; Fransa, Almanya ve Rusya’da bulunmuştur.

Tiyatromuz için büyük önem taşıyan Muhsin Ertuğrul, 1909 yılında sahneye çıkmaya başlamış, 1925–1927 yıllarını Rusya’da geçirerek Stanislavski ve Meyerhold çalışmalarını incelemiş, Rusya’da iki filmin rejisörlüğünü yapmıştır.²²

*“Muhsin Ertuğrul iki yıl sonra 1929’da Darülbedayid’de sahnelediği Kromelink’in “Deyyus” adlı oyununda Rusya’da takip ettiği Meyerhold’un çevre düzenini uygulamış Konstrüktivist dekor kurdurmuş; bu sahne düzenlemesini ve mizansenini giysiden aksesuara kadar kullanmıştır.”*²³

Aynı dönem içerisinde Diaghilev Rusya’da Meyerhold ve Stanislavski çalışmalarını takip etmekte, Meyerhold’la “Carnaval” balesi çalışmalarını yapmaktadır. Meyerhold, aynı zamanda bu balede rol almıştır.

Tiyatro sanatı; Dışavurumculuk, Dada, Fütürizm ve Sürrealizm gibi akımlarla, yüzyılın ilk yarısında yeni sanatsal ve bilimsel fikirler getirmek için çalışmıştır. Çoğu yazar; toplumun bir yansıması olarak tiyatro sahnesinden savaş düzenine seslenmiş, kontrol edilemeyen yıkıma, dur demeye çalışmıştır.

“20’li yıllar hemen hemen dünyanın her yerinde ama özellikle Orta Avrupa’da zorlu bir dönem olarak kabul edilmektedir. Sokaklarda ve tiyatrodaki şiddet hâkimdi. Bertolt Brecht, izleyicilerini yabancılaştırma yolu ile bilinçlendirerek yeni bir gerçekliğe ulaşmanın yolları için mücadele ediyordu. Ervin Piscator, Brecht’in Epik Tiyatrosu’nun daha da ilerisine giderek kendi Politik sahnesini yarattı. Birinci

22 Tunç Yalman, “Muhsin Ertuğrul Doğmasaydı” **Türk Tiyatrosu Dergisi**, Şehir Tiyatroları. Sayı 454, İstanbul, 2007 8 s.

23 Gaye Nazlı Cankaya, **Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda Yönetmen**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1990, 122.s

dünya Şavasını izleyen ilk on yıl, ekspresyonist dansın Orta Avrupa'da geliştiği dönemler oldu.”²⁴

1960'ların tiyatrosunda en önemli gelişme Artaud ve Jerzy Grotowski Tiyatrosudur.

“Günümüz tiyatrosundaki yeni eğilimler işte bu kaynaklardan esinlenerek eski kalıplardan kurtulma çabaları içindedir. Bu çabalar üzerinde konuşurken şu konular üzerinde durmamız gerekir, gerçekçilik ve doğalcılık kavramları, simgeciliğin katkısı, bütüncül tiyatro anlayışı, ekspresyonizm, siyasal amaçlı tiyatro, Vahşet tiyatrosu, Uyumsuzluk Tiyatrosu, Yoksul Tiyatro tiyatronun özüne dönmede dinsel törenlerin önemi ve Doğu tiyatrosundan alınacak dersler. Dansın ve müziğin çağdaş tiyatrodaki yeri teknik gelişmelerin sağladığı olanaklar”²⁵

XX. yüzyılda sahne tasarımcıları her buluşun sahneye taşınmasını sağlamıştır. Teknik yenilik; hangi alanda olursa olsun, sahne tasarımına yeni boyutlar getirmiştir. Bu dönem Diaghilev ve topluluğu; sahne tasarımında en verimli çalışmaları ortaya koymuşlardır. Bir laboratuvar gibi çalışan bu ekip; pagan, antik ve günümüze değin her türlü akım ve stilleri denemiştir. Artık sahne tasarımı, bilimsel olanla sanatsal olanın harmanlandığı mekândır.

Bu dönemde Rusya sahne tasarımında, öncü isimlerin anıldığı ülke olmuştur. Sahne dekorunda, dekoru en aza indiren sahne tasarımcıları ve dekoru alabildiğine kullananlar diye iki anlayış ortaya çıkmıştır. Bu bakış açıları günümüz sahne tasarımı gelişimi için önemlidir. Özellikle Avrupa'da operaların minimal dekorla sunulduğu kostümlerin ise yoğun çalışıldığı görülmektedir.

24 Leman Yılmaz, **Bauhaus'dan Pina Bausch'a kadar Dansta ve Tiyatroda Hareket Olgusunun Evrimi**, Favori Yayınları, Ankara, 2002, 99–100 s.

25 Cevat Çapan, “Tiyatroda yeni Eğilimler” **İstanbul Sanat Bayramı Sempozyum Kitabı**, M.Sinan Üniv. Yay. Ekim 17-21 İstanbul, 1983, 51 s.

1. BÖLÜM

BALLETS RUSSES TOPLULUĞUNUN GELİŞİMİ VE GÖSTERİLERİ

1.1. Ballets Russes'un Tarihsel Gelişimi

Ballets Russes'un modern sahne tasarımı üzerinde derin etkisi vardır. Balede ilk defa tiyatral öğeleri gördüğümüz Ballets Russes çalışmaları üzerinde Diaghilev önemli bir isimdir. Bu topluluğu kurmasıyla Diaghilev modern Rus sanat adamlarının en önemlilerinden biri kabul edilmektedir. Kurduğu bu birliktelikle dünyayı etkisi altına almıştır. Bu nedenle onun kültürel yapısı, topluluğun geleceğine yön vermiştir.

Diaghilev (1872–1929) St. Petersburg'da Çar II. Nicolas'nın generallerinden birinin oğludur. Çocuk yaşlarda şan ve piyano dersleri almıştır. Annesini doğum esnasında kaybetmiş, kültürlü bir aile ortamında üvey anne ile büyümüştür. Hukuk öğreniminden sonra bestecilere olan ilgisi nedeniyle, St. Petersburg Konservatuvarı'na gitmiş, hem resim hemde müzik eğitimi almıştır. Diaghilev'in Benois'la arkadaşlığı hukuk eğitimi esnasında başlamış, güzel sanatlarda devam etmiştir. Bu sırada sanat çevresi de genişleyerek “Mir İskusstva” sanat hareketine dâhil olmuştur. Opera ve bale üzerine çalışmalar yapan Diaghilev, Ballets Russes'la batı sanatını etkilemiştir. Diaghilev diyabet hastalığı nedeniyle hayran olduğu ülke, İtalya'da ölmüş, bu ülkenin Venice kentine gömülmüştür.²⁶

Diaghilev modern sanata geleneklerden yola çıkarak varılacağına inanıyordu. bu yüzden de, Ballets Russes'de geleneksel olanın arka planda olması zorunluydu. Bu amaçla Avrupa sanatının da geleneklerini düşünerek önde gelen koreograflar, dansçılar ve tasarımcılarla çalışmıştı. Müzeler klasik olarak Diaghilev çalışmalarını tanımlanmış ise, onun vurguladığı bu özelliklerle modernist etiketlenmişti. Diaghilev avangard hareketlerin çoğunu balelerde de bir araya toparlamıştı. Her bale sanata estetik yeni bir yol açmıştı.²⁷

Sanat Dünyası Dergisi (Mir Iskusstva); Aleksandr Benois (1870–1960) önderliğinde ressamların, hem de bir derginin adıydı. Ancak dergi, Sergei Diaghilev'in katılımıyla daha da ünlendiği için onun eseri olarak anılmıştır. Diaghilev kendini

²⁶Bkz. <http://www.imdb.com/name/nm1959850/bio> 10.01.13 saat: 14.00

²⁷ Bkz. Lynn Garafola, Scenic and Costume Design for the “**Ballets Russes Dance Research Journal**” Congress on Research, Nort Carolina , (Winter 1986–87), 66.s

baleye adamadan önce, Batı sanatındaki son gelişmeleri Rusya'ya, Rus sanatını da Batı'ya; kendi sanat geçmişlerinin gizli kalmış yönlerini de Ruslara tanıtan, kayda değer bir sanat düzenleyicisi idi.²⁸

Günümüz bale ve sahne tasarımı üzerine Diaghilev ve ekibinin etkisi bilinmektedir. Opera çalışmalarıyla denemeye başladığı sahne tasarımı anlayışını, balelere de dâhil etmiştir. Balede, yalın sahne tasarımı anlayışını yıkmıştır. *“Bale dansı, mimik, müzik, duygu ve dekor sanatlarının ileri standartda birleştirilerek kullanan bir tiyatro gösterisi olarak tanımlanabilir. Asıl eleman olarak kullanılan dans aslında İtalyanca "dans" anlamına gelen "ballo" ya da "balletto" sözcüğünden türetilmiştir.”*²⁹

Bale, duygu ile düşüncüyü hareketle aktarır, ancak müzik ve görselliği de kullanır. Sergei Diaghilev topluluğu da bu anlamda önemli bir topluluktur. 1909'larda sanatın her alanını ilgilendirecek ve etkileyecek bir bale topluluğu kurmuştur. Bu topluluk özellikle Rus dünyasını yüceltme eğiliminde olan, bir grup sanatçının bir araya gelip oluşturdukları dergiyle filizlenmeye başlamıştır. Mir İskusstva (Sanat Dünyası) dergisini çıkardıktan sonra, gezici bir bale topluluğuyla fikirlerini ve sanatını yaymayı amaçlamıştır. Bu yıllarda Rusya'da Avrupa sanatına meyilli sanatçılar ve takipçileri oluşmuş, özellikle Fransız sanatına ilgi artmış, Ballets Russes kurucusu Diaghilev'de bunlardan biri olmuştur. Kurduğu gezici topluluğunun gösteri mekânları içinde Fransa'da olanlar, en önemlileridir.

*“Rusyada gerçekçiliğe karşı başkaldırıları ilk başta, 1898 yılında Sergei Diaghilev tarafından çıkartılmaya başlayan “Sanat Dünyası” adlı derginin çevresinde öbeklenmişti. Dergi Rusları Avrupa'nın sanatsal merkezlerindeki olayların dışında bırakmamaya ek olarak, Rus sanatçıları ve bestecileri teşvik etme araysındaydı. Bununla birlikte Diaghilevin en büyük katkısı bale konusunda oldu.”*³⁰

Yenidünyada bale sanatı, Rusların çalışmalarıyla anılır olmuştur. Akabinde Rusya, Fransa, İtalya, Amerika ve daha birçok ülkede gereken önemi kazanmıştır. Fransız inceliğiyle ve İtalyanların güçlü anlatım tarzıyla şekillenmiş ancak Ruslarla balenin gelişmesi doruğa ulaşmıştır. Rusya 1900'lü yıllarda çağdaş sanat tarihine bir

28 **Atlash Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi**, Rusya ve Sovyetlerbirliği Tarihi, “ Sembolizm Ve Rus Sanatı,” İletişimYay, İstanbul 1993, 136 s.

29 <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bale>, 14.09.12 saat: 12.50

30 Oscar Brocket, **Tiyatro Tarihi**, “Rus İdealizmi”, Dost Kitabevi Yay. Ankara, 2000, 518 s.

eşine daha rastlayamayacağımız etkiler bırakmıştır. Özellikle “1917 -1923 yılları, Rusya’nın bazı eserleri ve fikirleri bile geleceğe uzanmaktadır.”³¹

Fransız bale ustası Marius Petipa'nın 1847'de St. Petersburg'taki bale yöneticiliği Rusya için önemlidir. St. Petersburg Kraliyet balesinde 50 yıl kadar çalışmıştır.

“Petipa’nın baleleri devrin ruhunu iyice aksettirmekteydi.1910 senesinde öldü. Ortaya çıkardığı eserler inanılmaz bir çalışmanın sonucudur. İsadora Duncan 1878–1927 eldiven giyilmiş halde piyano çalınamayacağı gibi, bale sanatında da yapılacak reformda önce elbise ile başlamalı idi. Kadın oyuncu önce kısa eteklikten ve kullanılan saten ayakkabıdan kurtarılmalıydı.”³²

Anna Pavlova, Tamara Karsavina ve Vaslav Nijinski Rusya’daki önemli bale sanatçılarıdır. Bu sanatçılar 1909’da Sergei Diaghilev’in çabalarıyla bu yeni oluşumda yer almışlardır. Görsel, işitsel her sanatsal alanda alanda yetkin sanatçılardan oluşan bu bale topluluğu ilk olarak Paris’te gösteri sunmuştur. Toplulukta koreograflardan bazıları Michel Fokine, Leonide Massine, George Balanchine, bestecilerden ise bazıları Igor Stravinski, Claude Debussy ve Erik Satie’dir. Pablo Picasso ve Andre Derain gibi ünlü ressamlar sahne tasarımlarını gerçekleştirmişlerdir. Baledeki ışıltılı yenedünya, birçok sanat yapıtına konu olmuştur. Bu dönem filmler, küçük ev aksesuarları, heykeller, moda ikonları bunlardan sadece bazılarıdır. Efsane dansçı Anna Pavlova ve diğer bütün sanatçılar için tanıtım filmleri yapılmıştır. Dünyanın en ünlü balerini kabul edilen Anna Pavlova ününü, bu toplulukla kazanmıştır. Bir küçük köylü kızının, olağanüstü yaşamından uyarlanmış film bunlara örnektir.

“Anna Pavlova” bale tarihinin efsanevi balerinin yaşam öyküsünü konu alan bir belgesel drama. Pavlova’nın izleyeni hayran bırakan, koreograflara esin veren kişiliğini anlatan filmi Rumen Emil Loteanu yazdı ve yönetti. .Bale tarihinin önemli kişileri Diaghilev, Fokine, Petipa ve Nijinsky de filmin kahramanları arasında yer alıyor. Trt 2 / 22. 50”³³

Bu topluluk, sanatçılarına getirdiği ün kadar baleye de yeni bir soluk getirmiştir.

“XX yüzyılın başları balede yeni bir soluğa tanık oldu: Sergei Diaghilev’in Avrupada kurduğu Rus Balesi Topluluğu, klasik balenin alışılmış adım, hareket,

31 John Berger, **Sanat Ve Devrim**, Çev: Bige Berker Yankı Yay. İstanbul1974, 26 s.

32 Cyril W. Beaumont, **Kısa Bale Tarihi**, Çev: Özcan Başkan, Elif Kitap Evi, İstanbul 1964, 27 s.

33Yazarı belli değil, **Milliyet Gazetesi Pazar Eki**, “Ekranada Pazar Sineması” İstanbul 25. 12. 2002, 16 s.

dekor ve kostüm kalıplarının dışına çıkarak, mimsel yanı ağır basan, Rönesans gösterilerini andıracak boyutta renkli ve görkemli baleler sunmaya başladı.”³⁴

Rus tiyatro tarihi açısından büyük önem taşıyan, Avrupa’da yayılmaya başlayan Diaghilev’in Ballets Russes’un modern sahne tasarımı üzerinde derin etkisi vardır. Bu bağlamda Paris ve Londra’da başlayan çalışmalar günümüz sanatını da etkilemiştir. Diaghilev’in çalışmalarıyla, bale modası geçmiş sanat durumundan kurtulmuş, bu sanatçıların yaratıcı çalışmaları, günümüze kadar taklit ve takip edilmiştir.

Klasik baleden, modern dansa geçiş sürecinde de, Diaghilev’in Ballets Russes’u önemli etkiler bırakmıştır. Bu dönem baletler de, balerinler kadar ilgi toplamıştır. *“Diaghilev’in zamanından sonra erkekler bale tekniğinde çok ilerleyince, seyirci klasik balelerde de erkeklerin virtüözlüğünü görmek ister.”*³⁵ Diaghilev Modern dansın gelişimine önayak olmuştur.

*“Modern dans 20’ yüzyılın başlarında gelişmeye başlamış bir dans türüdür. Amerikalı sanatçı İsodora Duncan balenin, katı kurallarına özgür bir anlayış getirerek dansta yeni bir dönem başlattı... Modern dans kişisel anlatım biçimi olup koreografin yarattığı vücut dilinin sonucunda doğar, ortaya çıkar... Dünyadaki ünlü modern dans koreograflarına baktığımızda, onların kişisel anlatım biçimlerini, özgün soluklarını hemen yakalayabiliriz... Şu Picasso’nun resmi, şu Stravinski’nin müziği diyebildiğimiz gibi...”*³⁶

Savaş döneminde bu tarz masraflı bir çalışmayı gerçekleştirmek büyük sorumluluk ve cesaret gerektirmektedir. Maddi yönden ortaya çıkan sorunlara rağmen gösterilere devam edilmiştir.

*“Uyuyan Güzel balesinin Avrupa’daki ilk sergilenişi Diaghilev topluluğu tarafından gerçekleştirildi. I.Dünya Savaşından sonra Diaghilev, Rusyanın en görkemli dönemini Batı Avrupaya tanıtmak istediğinden topluluk baleyi ilk kez 1921de Londra’da, Leon Bakst’in şahane dekor ve kostümleriyle sergiledi. Bale 105 kez oynanmasına rağmen yapılan masraflar karşılanamadı ve tiyatronun müdürü Diaghilev’in borcuna karşılık Diaghilevin dekorlarına el koydu... Balenin bazı dekor ve kostümleri 1968 yılında sanat eseri olarak satıldı.”*³⁷

Kostüm ve dekorların rehin bırakılması “Uyuyan Güzel Balesi’nde yaşanmıştır. Ancak bu mali imkânsızlıklar başarılarını engileyememiş, günümüzün sanatı üzerine söz sahibi olmuşlardır.

34 Jak Deleon, **200 Bale Ve Dans**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, 18 s.

35 Nevin Çırağan Aralı, “Nureyev Uyuyan Güzelde” **Orkestra Dergisi**, Sayı: 149 Yenilik B.Evi, İstanbul 1986 s.41

36 Yavuz Arlısu, Geyvan Mcmillen ile Söyleşi” **Argos Dergisi**, No 29, İstanbul, Ocak 1991, 74 s.

37 Çırağan , **a.g.e.**, 39 s.

“Çağdaş balenin temelini atan bu oluşum Mikhail Fokine, Vaslav Nijinsky, Lenoid Massine ve George Balanchine gibi dev sanatçıların gün ışığına çıkmasına neden oldu.”³⁸ Baleler; konu, müzik ve dekor bakımından klasik anlayıştan ve sıradanlıktan kurtarılmıştır.

*“Fokine’den önce geçen yüzyılın sonunda baleler belli reçetelere göre düzenleniyordu. Her şey daha çok baş dansçının ustalığını göstermeye yarıyordu. Balenin konusu ne olursa olsun hep parmak ucundan dans ediliyor, hep aynı biçim bale kılığında çıkıyorlardı. Müziği koreografin verdiği yönergelere göre hazırlanıyor, baş dansçılar isterlerse müziği arsına istedikleri parçayı koyduruyor, dekorcu giysiyi çizenle, koreografa danışmadan aklına geleni yapıyordu.”*³⁹

Sonraki süreçte Diaghilev’in çalıştığı sanatçılarından ünlü balet Rudolf Nureyev gibi birçoğu ABD’ye yerleşmişlerdir. Dame Ninette de Valois’de, Diaghilev ile çalışmıştır. İngiltere’de baleye önemli katkıları Sadler’s Wells topluluğunun kurucusu Ninette de Valois ve Marie Rambert ise Diaghilev’den etkilenmiştir.

Bugünkü Royal Ballet (Kraliyet Balesi) adıyla bildiğimiz; 1956’da Sadler’s Wells topluluğu Londra’da, Kraliyet Opera Binası’nda sahneye çıkmışlardır. Sir Robert Helpmann, Margot Fonteyn ve koreograf Sir Frederick Ashton gibi büyük dansçılar bu topluluktandır.⁴⁰

*“1913 senesinde Londra’nın en tanınmış sineması, meşhur Nijinskynin de içinde bulunduğu Rus bale heyetinin reisi Sergei Diaghilev’di Bu zat meydana getirdiği yeniliklerle klasik bale sanatında bir ihtilal yaratmıştı. Stravinski, Debussy gibi müzik otoritelerini kendisi için bale müziği yazmakla vazifelendirdi. Dekor ve kostümler zamanın en tanınmış sanatkarlarının elinden çıkardı. Onun gösterdiği yoldan yürüyen koreograflar, baleye o zamana kadar mevcut olmayan bir akıcılık vermişlerdir.”*⁴¹

Değişen bale anlayışının belirleyici özellikleri kısaca şöyle sıralanabilir.

*“Uzun baleler yerlerini tek perdelik balelere bıraktı. Üstelik bale artık öyküsüz olabiliyor ya da çağdaş dünyayı konu alabiliyordu. Dans için yazılmamış müziklerle, alışılmamış ritimler ve sokak gürültüleri içeren partiyonlarla da bale sergilenebiliyordu.”*⁴²

38 Deleon, **y.a.g.e.**, 18s.

39 Metin And, Coppelia ve Les Patineurs, **Devlet Tiyatrosu Bale Bölümü Dergisi**, Özel Sayısı 3 Ankara 1962, 15 s.

⁴⁰ Bkz. Audrey Harman, “Archives of the Dance: The Royal Ballet School Archives” ,**Dance Research** Edinburg Univerdty Pres, Edinburg, 1991 61-65 s.

41 Elsa Maxvell, “Dünyayı Tefe Koydum”**Milliyet Gazetesi** Çev: Orhan Azizoğlu, İstanbul 26.05.1957, 4 s.

42 <http://muzikegitimcisi20.blogcu.com/SAHNE+SANATLARI> 28 Mart 2011 23.30

Ayrıca Diaghilev'in ölümüne kadar altın çağını yaşayan bale ve sahne tasarımında da günümüze kadar çeşitli yansımaları görülmüştür. Bu topluluk XX. yüzyılın ve batının dönüm noktası olarak kabul edilmiş, kültürel bakımdan dünyayı etkisi altına almış, toplumsal yaşamda da izler bırakmıştır. Opera, heykel, resim müzik, tiyatro gibi çeşitli sanat kollarına büyük ilham kaynağı olduğu gibi özellikle sahne sanatları ve modayı da çok etkilemiştir. Bu toplulukta çalışan isimler alanında, öncü isim kabul edilmişlerdir.

“Diaghilev genç sanatçı Nijinsky'yi 1907 de keşfetmiş ve kısa bir süre içinde onu dünyanın bir numaralı bale yıldızı sanatçısı haline getirmişti. Dört yıl içinde Ballet Russes topluluğu ile dünyayı dolaşan Nijinsky “Sceptre de La Rose, L’apres Midi D’un Faune, Narcisse, Le Dieu Bleu gibi yapıtlarla kendini bale dünyasının tartışılmaz ilahı kabul ettirmişti”⁴³

Sahnede klasik balenin kalıplarını yok sayan bir tavır vardır. Dekordan kostüme değişiklik söz konusudur. Avangard akımların etkisindedir. Gösterinin başlangıç evresinde Wagner'in Gesamtkunstwerk kuramı “Toplu Sanat Yapıtı” olduğu kabul edilse de 1900'lerde birçok sanatçı bu kuramı reddetmiştir. Görsellik ön plandadır ve birçok disiplin harmanlanmıştır. 1909 -1929 dönemi sahne tasarımı için aktif bir dönemdir. Bu toplulukta da, toplu sanat kuramından ziyade gösteriler modernitenin izlerini taşımaya başlamıştır. Sahne birliktelik gerektiren bir alandır. Ancak bu birliktelik ekletik özellik göstermiştir. Postmodernizmin temel özelliği sayılan eklektik yapı XX. yüzyılda sanat alanında görülmeye başlamıştır. Uygulama olanağı en yüksek alan ise sahne sanatlarıdır. Bu nedenle Ballets Russes çağdaş sanatın temelidir ve postmodern sanat için ortam hazırlamıştır. Görselliğin gösteride büyük önem taşıması dönemdeki yapıtlarda önemsenmektedir. Bu durumda yapıt oluşturulurken; bütünü parçalama ve parçaları birleştirmede eklektik özellik uygulanır.

“Avangard akımların tiyatro estetiğine getirdiği yenilikler, öz-biçim diyalektiğinde biçimin ağır basmasıyla birlikte, sözün öneminin azalması ve görsel iletişimin ön plana geçmesi, sahnenin plastik olanaklarının bir anlatım aracı olarak değerlendirilmesi ve oyun yapısının parçalanması olmuştur.”⁴⁴

43 Haldun Dormen, “Mezatta Satılan Anılar” **Milliyet Gazetesi Magazin Eki**, İstanbul, 23. 09. 1979 16 s.

44 Sevda Şener, **Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000, 237 s.

Eklektik sanat yapıtının özelliğini şöyle sıralayabiliriz.

“Belirli bir inanca sahip olmayan, çeşitli üslup ve fikirler arasından kendine uygun geleni seçen, formları ve cinsleri melezleştiren, farklı kültürlerde veya zaman periyotlarındaki tarzları bir araya getiren, görsel sanatlardaki biçimleri değiştiren ve yeniden kuran, farklı düşünce sistemlerinden seçilen öğretileri ayrı bir sistem içinde birleştiren, öğretilerin alındığı sistemi benimsemeyen, öğretilerin arasındaki farkları çözümleme amacı gütmeyen, tutarsızlığı nedeni ile eleştirilebilen, tür ayrımı gözetmeksizin birçok biçimsel öğeyi birlikte kullanan, var olanı kullanarak yeni çeşitlemeler yapması, seçme yaparken zamanı öne çıkarmadan, tarihsel boyutunu dışlayarak, mekânsallık ya da yerelliğin ön planda olduğu bir anlayıştır.”⁴⁵

Oluşturulan yapıt bütününde; müzikte, görsellikte ve dans da melezdir. Modern bir metin içerisine geleneksel formlar yerleştirildiği gibi; konuda, dansa veya tasarımda geleneksel olan salt kullanılabilir. Örneğin kostüm ve aksesuarda ilginç çalışmalar vardır. Bazen hareketi kısıtlayan hantal kostümler kullanılmış, bazen Japon tiyatrosundaki gibi ağır maskeler takılmıştır.

Tasarımda doğulu motifler ağırlıkta kullanılmış olsa da, tam olarak doğulu değil, stilizasyon çok fazladır. Bakst’ın kostüm tasarımları ve kullandığı renkler geleneksel bale kıyafetlerinden uzak egzotik etkili tasarlanmıştır.

Danslarda klasik balenin kurallarından uzaklaşmış, müzikte yeni tavırlar ortaya çıkmıştır. *“Eserleriyle müzikli sahne sanatına katkıda bulunan İgor Stravinski’i müzikte kökten yenileme çağının, yani çağdaş sanatın en büyük bestecisi olduğu bir gerçektir.”⁴⁶* Aynı dönem diğer müzikli sahne yapıtlarında da benzeri yenilik arayışları vardır.

“Modern müzik bestecileri ile eskiler arasında varlığını sürdüren zıt bir anlayışın açıkça belirlenmesinde yarar vardır; şöyleki opera sanatının klasik gelişiminde özellikle yararlandığı temel unsurlar arasında, görüntüye daha çok bir dış etken olarak egemen olmanın önemini taşıyan iki faktör vardır ki; bunlardan birincisi: ihtisamlı bir sahne ikincisi de solist koro orkestra ve bale topluluklarının, yerine göre aşırı rakamlarla çıkarılarak yoğunlaştırılmış kadroları idi.”⁴⁷

Bauhaus okulunda Schlemmer’in çok yankı uyandıran “Triadic Balet” adını taşıyan balesi de, klasik bale gösterimi değildir. *“Daha çok dans, kostüm, pantomim ve müzikten oluşan bir gösteriydi. Dansçılar gösterişli kostümler taşımaktaydılar... Schlemmer’in Tradic Balet’i aslında Baleye karşıt yapı sunmaktaydı ve daha çok bir*

45 [http://www.sanatyelpazesi.com/showthread.php?4988-Eklektisizm\(Semecilik\)&p=13537](http://www.sanatyelpazesi.com/showthread.php?4988-Eklektisizm(Semecilik)&p=13537) saat 13:45 03.03.2011

46 Bkz. Cevat Memduh Altar, **Opera Tarihi III**, “İgor Stravinsky” Kültür Bak. Yayınları Ank., 1981 s.291

47 Altar , **y.a.g.e.**, 290 s.

ressam ya da heykeltıraşın yarattığı bir dans konstrüktivizmi biçimiydi."⁴⁸
Schlemer ve Ballets Russes'un ortak özelliklerinden birisi, dansların akrobasi hareketlerini içermesi ve kostümde sınır tanımamalarıdır. Bauhaus 1919 yılında kurulmuş, Ballets Russes çalışmalarına 1909 yılında başlamıştır. Ancak 1909 öncesi değişik denemelerde de Diaghilev adını duymaktayız.

Sanatçılar özellikle de sahne tasarımcıları; sınırlarını Diaghilev topluluğuyla genişletmişler, eski üslup ve yeniye bağdaştırarak; kostümler tasarlamışlar, birçok akımdan etkilenmiş olmalarına rağmen, özellikle oryantalizmle harmanladıkları tasarımları ilgi toplamıştır. Oryantalist etki "*Güneşin doğduğu ışığın dans ettiği, hayal ve gerçek karışımı o otantik yer, kumaşların görseelliğiyle de dile gelir. Duvardaki seccadelerin, yerdeki ipek halıların, kadınların vücutlarını sarmalayan ince elbiselerin, erkeklerin cüppeleri aracılığıyla izleyiciye ulaşır.*"⁴⁹

Oryantalist etkiler dönemin modasına damga vurmuştur. Anna Pavlova'nın sahne kostümü, bayanların gözde giysisi haline gelerek, kumaş motifleri bütün bezeme işlerinde kullanılmıştır. Buna etkende Leon Bakst'ın oryantalist tasarımlarıdır.

Ballets Russes'dan sonra, kostüm ve dekor tasarımcıları ve özellikle Coco Chanel, Natalia Goncharova, Mikhail Larionov, Leon Bakst ve Pablo Picasso- tasarımlarıyla ilham bulmuştur. Günümüzde dahi, moda bu isimlerle anılır olmuştur.

*"Leon Bakst, Sergei Diaghilev'in Şehrazat Balesi için sahne tasarımı yapmıştır. Bu oyunun başarısı dikkatlerin doğuya çevrilmesine neden olmuş ve doğu temaları çağdaş modayı etkilemiş, İngiltere ve Amerika'da çeşitli şekillerdeki iri çiçek desenli yatak ve yastıklar ortaya çıkmıştır."*⁵⁰

Sahnedeki muazzam bir birliktelik ortaya konmuş klasik balelere yeni bakış açıları eklenmiştir. Avrupa seyircisi balelerin bilinçli takipçisidir. Bu nedenle; balede uzman kabul edilebilecek bu seyirciye, yeni bir şeyler söyleyebilmek ve bunu kabul ettirmek, zorlu bir Diaghilev başarısıdır.

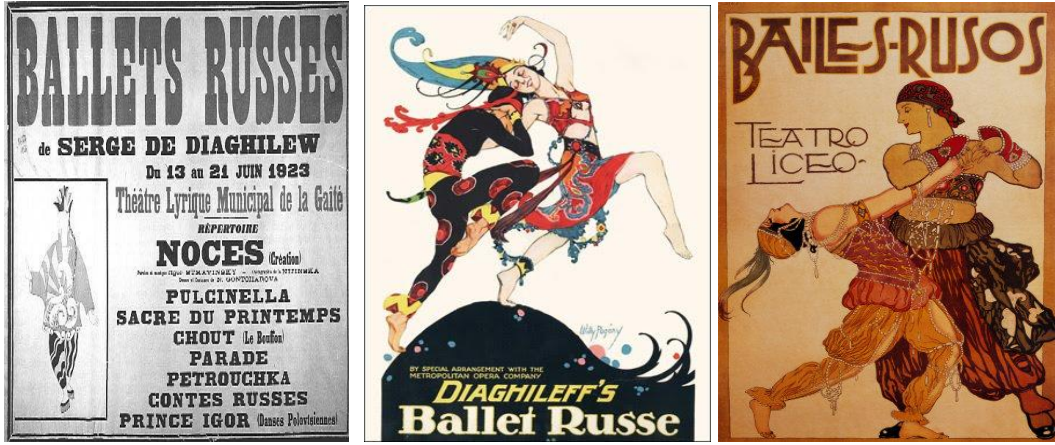
48 Yılmaz y.a.g.e., 104 s.

49 Filiz Çakır Philip, "Şarkın Gizemli Örtüleri", **P Dünya Sanat Dergisi**, Mas Matbaa, Sayı 44 , İstanbul 2007, 116 s.

50 Leyla Yıldırım, **Ev Tekstil Tasarımını Etkileyen Faktörler ve Türk Tekstili Açısından Değerlendirilmesi**, Dokuz Eyl. Ün. Yay., İzmir, 2008, s.43

“Batı’da klasik bale her zaman son derece popülerdir, genel olarak bugünün sanat eleştirmenleri ülkenin kültürel modernliğin niteliğini niceliğini o milletin bale toplulukları belli eder, klasik balenin göz önünde olan rafine yönleriyle, müzik, şiir, mimari, mim, heykel, tiyatro ve dans mükemmel bir birleşimi yansıtmaktadır.”⁵¹

XX. yüzyılın modernlik anlayışı, baleyi de etkilemiş ve ikili bir tutum ortaya çıkmıştır. Geleneksel hareketle yola çıkan, diğeri ise çağdaş düzenlemelere girişenler olmuştur. “Daha sonra çağdaş bale adını alacak bu dalın öncüleri arasında Sergei Diaghilev’in Ballets Russes’undan Nijinski, Fokine Massine sayılabilir. Öte yandan ikinci tür boy atmaya başlamış. Bu Mary Wigman ve Harold Krenntberg’in ilk örneklerini verdiği modern dans. Modern dans, önceleri 1920ler Almanya’sında çıkmış. Bu türün öncüleri geleneksel hareket dilini terk etmişlerdir.”⁵²Günümüze gelindiğinde ise danslarında teatral öğeyi ön planda tutan Pina Baucsh (1940–2009) önemlidir. Ülkemizde de sunum yapan Pina Bausch, araştırmalarını toplumsal yapı ve gelenekler üzerinden yürütmektedir. Toplumsal özellikleri modern danslarına yansıtır.

Resim: 1 Değişik Yıllarda Kullanılan Afişler

Ballets Russes’un ilk dönem ruhunu yansıtan afişler genellikle oryantalist düşünülmüştür. Sonraki süreçte afişlerin aynı nitelikte tasarlandığı görülmektedir. (Bkz. Resim:1)

51 Perspectives on Ballet, Balet İn Türkiye Curent Thgut, Redhouse Yayınları no 59. Summer İstanbul, 1986, 2 s.

52 Jak Delon , “Bale/Dans, Sanat Olayı” Söyleşi Dergisi Akbank Yay., İstanbul, Mart 1985, 27 s.

Sergei Diaghilev kurduğu, birçok ünlü sanatçıyı tanıdığımız ve Ballets Russes'in altın çağı (1909 – 1929) yılları arasındır. Diaghilev'in Ballets Russes'u ilk sezonunu Paris'te sunmuştur 1909 yazında başlayan bu gösterilerden sonra, çoğu sanatçılar için Diaghilev'in yöntemleri prensip kabul edilmiştir. Sahnede her alanda yenilikler denenmiştir.

“Bir bakıma sahne tasarımında kinetik düzenlemeyi dışlayan sahne anlayışının yanında, elektiriğin getirdiği kolaylıktan yararlanan ve seyirciyi şaşırtan kinetik düzenlemelere giden bir başka anlayışı “Diaghilev” yöneticiliğinde Rus balesinde görülür. Leon Bakst ve Aleksander Benois gibi resamlara yaptırılan dekorlar; renk biçimsel figürler ve dansçılar, güzel bir uyum içerisinde ortaya çıkarlar.”⁵³

Gezici topluluğun birlikteliği tasarlanırken, üzerinde ince ince düşünülmüştür. *“Kumpanya şeklindeki bu grupta oyuncular, besteciler, resamlar ve dekoratörler olağan üstü bir karışım halinde bir araya getirilmişlerdi. Bu yüzden Diaghilev kumpanyası bütün olarak modern sanatın çeşitli dallarında tesirlerini duyurabildi.”⁵⁴*

Diaghilev'in başarısı, yetenekli elemanları bir araya getirmesinde yatmaktadır. Bu da Diaghilev'in organizatör olarak yeteneğinin göstergesidir.

“O, 1909–1929 döneminde Paris'te eşsiz sanatçı grubuyla alanında bilgeydi; en iyi koreograf, en iyi besteciyle, en iyi yazarla, en iyi resamlarla çalışması, dönemine stil kaynağı oldu... Sonucunda Diaghilev'in bale repertuarı kendi türünde, kurduğu işbirliği sayesinde tezahür ve vizyon sahibiydi, kendi dönemine yeni bir tat getirdi, O yüzyılın ilk çeyreğinde yaratıcı çabayla, sadece standartları belirlemekle kalmayıp, yeni estetik unsurlar getirdi.”⁵⁵

Topluluk sanatçıları farklı farklı alanlarda olmalarına rağmen sahnedeki formsal birliktelikle aynı tadı, aynı anda yakalamışlardır. Zamanın ruhu denilen etkiyle sanatçılar bir araya gelmiştir.

“Stravinski'nin modern sanat çalışmalarındaki rahatsız edici tutum Picasso'da olduğu gibiydi. Bu iki sanatçının sanatları birbiriyle ilişkiliydi ve birbirine paralel modernlik kaydettiler. Bu durum modernist, sanatlarında görsellikte de içerikte de baskındı. Bu sanatçılar üzerine ilgili benzer seyler

53 Metin And, **Tiyatro Kılavuzu**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1973, 175 s.

54 Beaumont, **a.g.e.**, İstanbul, 1964, 29 s.

55 Bkz. George Amberg **“Ballet In America”** George Amberg Yayınevi A. Mentoer Book, New York, 1949, 28 s.

söylenbilirdi.”⁵⁶Çünkü aynı anda moderniteyi iki farklı sanat kolunda yakalamışlardı.

XX. yüzyılda Rus besteci İgor Stravinski; müziğe büyük katkıda bulunmuş en ünlü bale eserlerini (1882–1971) Ateş Kuşu (1910), Bahar Ayini(1913) ve Petruşka (1911) bu dönemde bestelenmiştir. “*Dinsel öğelerden esinlenerek bestecinin 1957’de yazdığı Agon adlı bale müziği, son dönem çalışmalarının en önemli eseri niteliğini taşır. Müzikte sürekli olarak yeni arayışlar içinde bulunmasıyla yalnız çağdaş müzikçileri değil, 20. yüzyılın tüm sanatçılarını etkiledi.*”⁵⁷ Bu dönem Stravinski’nin sanatsal hayatında da önemlidir.

“Stravinski’nin Paris’te geçen 19 yıllık hayatı, Fransa’nın aydın çevreleriyle yakın ilişki kurma bakımından önemli sonuçlar vermiştir. Bu arada ünlü Fransız Rejisörü Jean Cocteau, Oedipus Rex operasının liberetosunu , A. Gide, Persephone adlı eserin metnini yazmış, Picasso, Matisse, Benois Goncharova gibi ressamlar operalarının sahne resimlerini yapmışlar, Massin , Nijinsky ve İda Rubinstein gibi balecilerde koreografilerini hazırlamışlardır.”⁵⁸

Bu toplulukla geçirdiği süreci Stravinski şöyle anlatır.

“Diaghilev ile bu noktada başlayan yakın ilişkimiz, onun ölümüne kadar yirmi yıl boyunca sürdü ve gelişip uzun bir dönem içinde zaman zaman kaçınılmaz olarak ortaya çıkan görüş ve beğeni farklılıklarından etkilenmeyen karşılıklı bir sevgiye dayalı derin bir dostluk haline geldi...1909 yazında... Aldığım bir telgraf bütün planlarımı alt üst etti. St. Petersburg’a yeni gelmiş olan Diaghilev, 1910 baharında Paris Opera Evi’ndeki Rus Balesi sezonu için L’Oisau de Feü’nün Ateş Kuşu’nun müziğini yazmamı istiyordu... Diaghilev’in siparişini aldığım sırada bale, genç bale ustası Fokine’nin öne çıkması ve çok yetenekli ve özgün buket sanatçının (Pavlova, Karsavina, Nijinsky,) çiçek açması sayesinde daha yenilerde büyük dönüşümden geçmişti. Klasik baleye ve bu dalın büyük ustası Maruis Petipata duyduğum hayranlığa rağmen, Fokine’nin prodüksiyonlarından o güne kadar gördüğüm iki tanesi olan “Les Danses du Prince Igor” ve Karnaval gibi balelerin yarattığı esrimeye de karşı koyamıyordum, bütün bunlar Diaghilev’in öncü ve aktif sanatçılar grubuyla yakından temas kurmamı sağlayacak bu fırsata hevesle sarılmaya itiyordu. Gösteri Paris seyircisinden sıcak alkışlar aldı. Bu başarıyı sadece besteye bağlamıyorum kuşkusuz; ressam Golovin’in muhteşem dekoru, Diaghilev’in oyuncularının parlak yorumculuğu ve koreografinin yeteneğinin de sahnede yarattığı gösteride bu başarıda eşit ölçüde pay sahibiydi.”⁵⁹

Ballets Russes çalışmalarında sıkça adına rastladığımız Debussy modernist müziğin önemli isimlerindendir. Kendisi dönem besteleri gibi oryantal müzikten esinlenmiş egzotik müzik yapmıştır.

56 Wolfgang Dömling, “Stilizierung und Spiel”, **Maske Und Kothurn**, Bohlau Verlag Heft 1, Graz, 1982, ,18 s.

57 <http://www.nkfu.com/igor-stravinsky-kimdir/>, 25.04.2012. saat 11.45

58 Altar, **a.ge.**, 293-294 s.

59 İgor strvinsky, Bahar Ayini ve Diğerleri Hakkında, **Sanat Dünyamız Dergisi**, Çev: Tuncay Birkan, Yapı Kredi Yayınları, sayı 85, İstanbul 2002, 125 s.

XX. yüzyılın müziğinde Fransız besteciler arasında Debussy müziğiyle dönüm noktası kabul edilmiştir. Debussy, Rus beşlilerinden kabul edilen Rimsky Korsakov'dan etkilenmiştir.⁶⁰

*“Rimskinin Paris'te yönettiği konserler, Rusya ile Fransa arasında bir müzik alışverişin Debussy olsun başka Fransız besteciler olsun etkilemesi bakımından önemlidir. Sergi asıl Afrika 'dan, Arabistandan, Uzak Doğu'dan gelen gelen halk musikisi topluluklarının gösterileri bakımından ilgi çekici olmuştur. Cava'nın “Gamelan” orkestrasını dinleyen Debussy'nin bu müzikiden aldığı izler “Pagodes” adlı piyano parçasında bundan başka birçok eserinde beş tam sesli gamın kullanılmasıyla kendini gösterir. Uzak Doğu musikisine yönelme bakımından Debussy, ölümünden otuz yıl kadar sonra batı musikisinde yeğlilikle kendini gösteren bir akımın, Uzak Doğu musikisiyle esinlenme akımının öncüsü olmaktadır.”*⁶¹

Bu çok yönlü etkileşim içinde Ballets Russes gösterileri açığa çıkmıştır. Bu baleler için kostümler, dekorlar, fon perdeleri, posterler yanında bütün hayatı ilgilendiren estetik materyaller tasarlanmıştır.

Ballets Russes gösterilerinin dünya çapında yayılmasının en önemli nedenlerinden biri de, gösteride yer alan dansçılardır. Bu dansçılardan bazıları Diaghilev ile kariyerlerine başlamış, bazıları da bu ekip sayesinde kariyerini bir üst noktaya taşımıştır. Günümüzde dansa şekil veren kuramcı ve koreografin, Ballets Russes topluluğuyla muhakkak bir bağlantısı vardır. Bale, XIX yüzyılda Fokine, Cecchetti, Nijinsky, Balanchine, Massine gibi büyük isimlerin çalışmalarından yeniden şekillenerek modern dansın doğmasına ortam hazırlamıştır. *“Cecchetti klasik bale sanatında önemli bir iz bırakarak Anna Pavlova ve Nijinsky'nin yetiştirilmesinde önemli katkıları olmuştur.”*⁶² Bu önemli koreografların eğitilmesinde, bale dansta köklü bir gelenek St. Petersburg Okulu'dur. Müzikte Rus ezgilerinin kullanılması da bu gelenekten gelir. Bu bağlamda koreografinin müzikle sıkı bağı yadsınamaz.

Diaghilev; sanatsal birlikteliği balelerde artırarak devam ettirmiştir. St. Petersburg geleneğinden gelen koreografiye, Rus müziklerini öncelikle tercih etmiştir. Bu çalışmalarda Diaghilev; batıda az bilinen Borodin, Mussorgsky, Rimsky Korsakov, Balakirev ve Stravinski gibi Rus bestecileri tanıtmıştır.

Bu dönem klasik müzikte “Rus Beşler’ini Avrupa yeni yeni tanımaktadır, birçok çalışmada bu isimleri görmekteyiz. Bu isimler; Aleksandr Borodin (1833–87)

⁶⁰ Bkz. Başak Önder, D.E. Ü. Müzikoloji Bölümü Araş Gör, **Yayımlanmamış görüşme**, 17.08. 2011

⁶¹ Bkz. İlhan K. Mimaroglu, **Müzik Tarihi**, Varlık Yayınları İstanbul, 1961, 167 s.

⁶² M. Tekin Koçkar, **Dans ve Halk Dansları**, “Bale”, Bağırhan yay, Ankara, 1998 s. 32

Modest Petroviç Mussorgski (1839–81), Nikolay Rimski Korsakov (1844–08), Mili Balakirev (1837–1910) ve Cesar Antonoviç Cui (1835–18) dir.⁶³

*“Dans bütün sanatların anasıdır. Müzik ve şiir zaman içinde yaşar; resim ve arkeoloji boşlukta veya uzamda; ama dans aynı zamanda hem boşlukta hemde zaman içinde yaşar. Yani uzayda yaratılan bir şekil ve o şekli meydana getiren hareketler topluluğunu zamanla bütünleştirir.”*⁶⁴ Bu bilginin ışığında koreografinin dekorla ve kostümle ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Bu alanda da yine St.Petersburg geleneğinden gelen sanat anlayışından, evrensel bir bakış ortaya çıkmıştır.

Leon Bakst, Nicholas Roerich, Alexander Benois, Alexander Golovin ve Konstantin Korovin, dönemin tanınmış ressamlardır. Ancak bu toplulukla dekor kostümde de adlarını duyurmuşlardır. Onların etkisi sahne tasarımına yenilikler getirmiş, moderniteyle birlikte Picasso, Braque, Matisse, Derain gibi isimleri de grubuna katarak sanatsal bakışı günümüze taşımıştır.⁶⁵

Bu topluluğun beş önemli koreografisi; Mikhail Fokine (1880–1942), Vaslav Nijinsky (1888–1950), Leonide Massine (1895–1979), Bronislava Nijinska (1891–1972) ve George Balanchine’ dir (1904–83).

Dansçıları da oldukça ünlü dünya çapında baleye ve dansa yön veren isimlerdir. Adolph Bolm (1909–1917), ayrıca koreograf, Enrico Cecchetti (1911–1921) , Anton Dolin (1923–1929) , Stanislas Idzikowski (1914–1927) , Serge Lifar (1923–1929), ayrıca koreograf, Vilzak Anatole (1921–1925) , Alexander Volinine (1910), Nicolas Zverev (1913–1926) , Carlotta Brianza (1921), Alexandra Danilova (1924–1929), Lyubov Egorova (1921–1922), Vera Fokine (1909–1912), Tamara Karsavina (1909–1929), Bronislava Nijinska (1909–1929), ayrıca koreograf, Ida Rubinstein (1909–1911 ve 1920), Lidya Sokolova (1913–1929) , Olga Spessivtseva (1916–1929), Anna Pavlova (1909–1911)⁶⁶

İlk gösteri mekânlarının dünyanın sanat merkezi kabul edilen Paris gibi sanatsal bir kentte olması, Ballets Russes etkisinin yayılmasında önemlidir. *“Diaghilev’in Ballets Russes başarısının büyük kısmını ilk yıllardaki çıkışları*

⁶³ Önder, **a.g.e.**, 17.08. 2011

⁶⁴ Curt Sachs, **World History of Dance** , W.W Norton Company Inc, New York, 1963, 13 s.

⁶⁵ Bkz. Reynolds, McCormick, **a.g.e.**, 34 s.

⁶⁶ Bkz., Jane Pritchard, “Serge Diaghilev's Ballets Russes - An Itinerary. Part 1: 1909–1921”, **Dance Research**, Edinburgh Universty Pres, 2009, 108–198 ss.

belirledi, klasik dans az da olsa etkiliydi ve bütününde toplu sanat yapıtı özelliğiyle, kökleri çoşkun eksotik öğelere dayanmaktaydı.”⁶⁷

Gösterinin yapıldığı Avrupa’nın ve Amerika’nın önemli şehirleri ise şöyledir: **1909:** Paris, **1910** Brüksel-Paris, **1911:** Londra-Paris - Monte Carlo – Roma, **1912:** Berlin - Budapeşte - Londra - Paris – Viyana, **1913** Güney Amerika - Londra - Lyon - Monte Carlo - Paris – Viyana, **1914:** Londra – Paris, **1915:** Amerika Birleşik Devletleri - Cenevre – İtalya, **1916:** Amerika Birleşik Devletleri, **1917:** GüneyAmerika - Barcelona - Amerika Birleşik Devletleri - Paris – Roma, **1918:**Barcelona – Madrid, **1919:** Londra – Paris,**1920:** Paris – Roma, **1921:** Cenevre - Lyon - Paris – Roma, **1922:**Antwerp - Brüksel - Cenevre - Ostende - Paris – Viyana,**1923:**Antwerp - Bern - Cenevre - Lozan - Monte Carlo – Paris, **1924:** Amsterdam - Lahey - Monte Carlo - Paris – Rotterdam, **1925** Barcelona – Paris, **1926** Londra - Monte Carlo - Paris – Viyana,**1927** Londra - Monte Carlo – Paris, **1928** Brüksel – Paris, **1929** Londra - Paris – Vichy.⁶⁸

1.2. (1909 – 1929) Ballets Russes Gösterileri Ve Ekip Bilgileri

1929’dan sonra sahne tasarımında yeni bir plastik anlayış belirmiş; bazen aynı başlık altında bazen farklı isimlerle günümüze kadar devam etmiştir. Bu sanatçılar Rus kültürü eksenindeki çalışmalarından sonra, tasarımlarını çok unsurlu, çok uluslu yeni bakış açısıyla sunmuşlardır. Özellikle Ballets Russes kostümleri, etnik Rus kostümlerinden ve fantastik oryantalizmden etkilenecek şekilde şekillendiği, sonraki süreçte ise bu bakış açısının daha kozmopolit bir yapıya dönüştüğü görülmüştür. Sanatçılar yaşadıkları dönemde baleye, yeni bir nefes, yeni bir tavır getirmiş, bu birliktelikte buluşmuşlardır. Tasarımda; doku ve renklerde fantastik ve egzotik öğeleri vurgulamışlar, modaya da şekil vermişlerdir.

Napolyon savaşlarının etkisiyle (1821–1815) ulusal bilinç Rusya’da da uyanmış, Rus folklorunu içeren yapıtlar sunmaya başlamışlardır. “*Bu dönemin önemli sanatçısı Alexander Benois, 1890’a doğru Fransız Nabiler grubuna paralel “Sanat Dünyası” hareketini Rusya’da kurdu. Sanat Dünyası hareketi ve okulu,*

67 Vera Krsovskaja, “Petipas Erben” **Ballet** 1966, Fiedrich Verlag, Velber bei Hannover, Hannover, 1966, 14 s.

68 Bkz., Pritchard, **a.g.e.**, 112, 165 s.

*İngiltere ve Avrupa'nın artnouveau akımlarına paralel olarak Rusya'da avan-garde sanatını yürütüyordu.*⁶⁹ Diaghilev'de bu gelişmenin merkezinde yer alıyordu.

*"Nihai sanata yönelik Wagner'ci bir taarruzla Diaghilev balenin kendi içinde diğer bütün sanat biçimlerini barındırdığını iddia etti. Wagner operayı dramının daha yüksek bir biçimi ve müzikle sözün Yunan usulü sentezinin daha ileri bir evrimi olarak tanımlamıştı. Fakat Diaghilev'e göre operada sabit şarkıcılar gibi görsel engeller; sözlere konsantre olma gereksinimi gibi işitsel bariyerler vardı ve bunlar sanat için gerekli olan akışkanlığı engelliyordu. "Balede" diye yazıyordu Diaghilev'i büyük ölçüde etkilemiş olan Alexander Benois, "görsel ve işitsel izlenimlerin temel bileşimine dikkati çekmek isterim, balede Wagner'in ,ve sanata yeteneği olan herkesin hayalini kurduğu Gesamtkunstwerk ideali yakalanmıştır."*⁷⁰

İlk gösteriler Dünya Savaşı öncesi yapılmıştır. Diaghilev'in baleye uyguladığı Oryantal tarzda; egzotik, erotik ve ilkel olanı sunmuştur. Batı balesi ve medeniyetinin içine bu yeni balelerle barbar bir duruş girmiş, Avrupa'da da bu estetik anlayış kabul görmüştür. Etnik Rus çalışmalarından sonra, Le Pavillon ve Les Sylphides, Le Carnaval (1910), Le Spectre de la Rose (1911) ve Daphnis ve Chloe (1913) gibi balelerle devam etmiştir. Oryantal balelerde ise " Kleopatra " Şehrazat (1910), Tamar (1912) ve Le Dieu Bleu öncüsü olmuştur. (1912). Rusya temalı baleler ise L'Oiseau de Feu (1910), Petroushka (1911) ve Le Sacre du Printemps (1913) Les Noces baleleridir. Sonraki çalışmalar ise Diaghilev'in kozmopolit yapı içeren kamusal isteklere yönelik yapılan baleler dönemidir.⁷¹

Balede modern dönemin Picasso'nun çalışmasıyla başladığı görülmektedir.

*"1917 yılında Pablo Picasso tarafından tasarlanmış bale Parade ile başlayarak, Georges Braque, Juan Gris, Giorgio de Chirico, Max Ernst, Joan Miro, Sonia Delaunay, Marie Laurencin ve Henri Matisse gibi sanatçılar 1929 Sergei Diaghilev ölümüne kadar dekor ve kostümleri gerçekleştirdiler."*⁷²

Balede süregelen gelenekler, özelliklede sahne dekor ve kostümü adım adım standartlıktan kurtarılmış, Antik Yunan, Roma, Mısır'dan esinlenerek sahne tasarımı renklilik kazanmıştır. Özellikle Antik Yunan vazo resimleri kimi kostümlerde etkili

69C. Demirkol; a.g.e., 40 s.

70<http://www.scribd.com/doc/62818059/Diaghilev-Gabriel-Astruc2> , "Diaghilev Gabriel Astruc"2 , Burak Arman , 23.07,2012 saat 17:20

71 Shelly Berg, a.g.e., 47 s.

72 Juliet Bellow, **Clothing the Corps: How the Avant-garde and the Ballets Russe Fashioned the modern Body** ProQuest Dissertations and Theses, NewYork, 2005, 4 s.

olmuştur. Örnek vermek gerekirse Faun'da kostümlerde önemli yenilik, Antik Yunan kiton ve sandaletleri kullanılması, danslarında Mısırdan figürler gibi olmasıdır.⁷³

Bu süreçten sonra Paris'te Rus etkisi, özellikle Benois ve Diaghilev adıyla birlikte telaffuz edilmiştir. Rus ruhu Avrupa eğilimleriyle birleşince ilginç bir reaksiyon oluşmuştur. Rus kültürünü, Rus sanatının özünü, inancını, tazelemek yolunda atılan adımlar farklı bakışlar doğurmuş, Fransız etkisi ile Mir İskusstva grubunun etnik yönelimi sonlanmıştır.

Parislilerce ilk balelerde bazı tavırlar, “Barbar Rusçuluk” diye düşünülmüş olsa da Rusya'nın etnik ruhu primitizm gibi birçok akımla birleştirdiğinde farklı bulunmuştur. Nicholas Roerich'in dekor ve kostümünde "vahşi ve pagan" görüntüler, Prens İgor'da; ise Bakst'ın oryantal etkileriyle çok renkli bir tarz ortaya çıkarmıştır. Aşk ve ölüm, bilinen temadır. Erotizm, şehvet, savaş, ilkel medeniyetler baleye başka tatlar getirmiş, konular çeşitlenmiştir.⁷⁴

Sahnede süreç içerisinde kimi balelere güncel olanı yansıtmaya kaygısı da yerleştirilmiştir. Çağdaş müzik çağdaş dekor ve çağdaş dans geleneksel olanla birlikte kullanılmıştır. Geleneksel müzik ve çağdaş müzik arasında da bağ kurularak, bu dönem Rus müziğinde de aynı kaygılar gözlenmiştir. “*Bir yandan olağan üstü zenginlikteki halk müziği öte yandan da eski makamların ve puta tapılan günlerin kalıntısı bir dinsel tören müziği vardı*”⁷⁵Gelişen süreçte; günlük yaşamın kaygılarını ve temposunu yansıtan ayrıntılar müziğin de içine eklenmiştir.

Sahne dekor kostümlerde; her zaman renk yoğunluğu fazladır, ışığın etkisi düşünülerek daha canlı renkler daha büyük motifler kullanılmıştır. Bu durumun seyirci üzerindeki yorucu etkisi, büyük bir ustalıkla yok edilmiştir. Genellikle egzotik öğeler vurgulanmış, geometrik şekiller ve oryantal motifler karıştırılmıştır. Kostümler yapılırken çeşitli malzeme bir arada kullanılmış,(mika, tel, püskül vb.) oluşturulan formlara anlam yüklenmiş ve dayanıklı olarak realize edilmiştir. Sahnede mekân ve kostümdeki ışık, ses, renk gibi görsel etmenler; birbirinin zıttı kimi zaman birbirini tamamlar nitelikte kullanılmıştır. Sahnenin bütün öğelerinde opera bale karışımı ilginç bir sunum gerçekleştirmişlerdir

73Bkz. Reynolds, McCormick, **a.g.e.**, 34 s.

74 Bkz., **a.g.e.**, 48 s.

75 Mimarlıoğlu, **y.a.g.e.**, “Rusya’da Ulusal Müzik”, 104 s.

Her bale estetik yeni bir yol açmıştır. Ballets Russes'in sahne tasarımı çalışmalarının tamamı incelendiğinde; herhangi bir analitik metodolojinin olmadığı anlaşılır. Kronolojik sıraya oturtulduğunda ancak, bir mantıkta toplanabilir.⁷⁶

Ballets Russes'in oluşmasında bu araştırmacı yaklaşım ilk performansından itibaren genelinde vardır. Tarihsel sürece bağlı kalarak bu çalışmalar; etnik Rusya, oryantalizm, modern dönem ve konstrüktivist dönem olarak dört başlık altında incelemek mümkündür. Bu inceleme, tarihsel sıralamaya uygun yapılmıştır. Bu nedenle genel tavır, ara başlıklara yansıtılmıştır.

1.2.1. Rus Ressamlarının Tasarımlarından Oluşan Etnik Dönem

Bu dönem Rus milliyetçiliğini sanat üzerinde gördüğümüz dönemdir. Ballets Russes gösterileri Avrupa'da olsa da kıvılcımlandığı yer Rusya'dır. Rusya'da milliyetçiliğin doruk yaşadığı bu dönemde sanatsal akımlar, oldukça çoktur. Bu nedenle ele alınan yapıtı akım bağlamında kategorize etmek güçtür. "Sanat Dünyamız" dergisinin bu yapılanma üzerinde büyük etkisi vardır. Çünkü bu dergi böyle bir amaç için kurulmuş olsa da, ekip üyelerinin sanatçı kimliği milliyetçi bakışı sonraki çalışmalarda yok etmiştir. Bunu sağlayan en önemli faktörlerden biride ekip içinde, Fransız beğenisinin önem arz etmiş olmasıdır. Bu durum geleneksel duruşu zedelediğinden, milliyetçi bir yaklaşım sonraları ortadan kalkmıştır.

1.2.1.1. Le Pavillon d'Armide ve Etnik Unsurlu Bale: (1909) Koreografi: Michel Fokine, Libretto: Tcherepnin, Dekor ve kostümleri Alexander Benois

Fransız yazar Gautier tarafından yazılmış, koreografisi bu hikâyeden yola çıkarak yapılmıştır.

Konusu; Genç soylu Vicomte de Beaugency, fırtınada geceyi geçirmek üzere, gizemli bir kaleye gider. Duvar halısına bakarak uyur, halıda Armide'in resmi ve boynunda eşarbı vardır. Rüyasında Armide'i görür ona âşık olur. Sabah uyandığında elinde Armide'nin eşarbını tutmaktadır. Halıdaki resimde Armide'nin eşarbı yoktur.

⁷⁶Bkz. Lynn Garafola, **y.a.g.e** 66.s

Resim:2 Alexander Benois'in Kostüm Tasarımları Genç Soylu ve Armide

Bu bale tasarımlarını gerçekleştiren Alexandr Nikolayeviç Benois 1870'te St Petersburg'da Fransız kökenli bir ailenin, çocuğu olarak doğmuştur. “*Mir İskusstva*” sanatçılarından. Sergei Diaghilev gösterilerine, Rimsky Korsakov müziği için bale tasarımları yapmıştır.”⁷⁷Ballets Russes ekibiyle adını duyurmuş, dünya çapında 200'den fazla bale üzerinde çalışmış, bu çalışmaları ışığında modern balenin tasarımcılarından biri kabul edilmiştir. Rus asıllı bir Fransız olan Benois, Rus Halk sanatı ile Batı Avrupa sanatını tasarımlarında birleştirmiş, eğitimi ve Avrupa'da yaptığı geziler buna etken olmuştur. İlk olarak beyaz bale anlayışını yok sayan tasarımcıdır.

Alexandr Benois, İmparatorluk Güzel Sanatlar Akademisinde 1887–1888 yıllarında sanat eğitimi almış, aynı zamanda St Petersburg Hukuk Departmanı'ndan mezun olmuştur. Benois Sergei Diaghilev'in gösterilerine, tasarım yapmış, St. Petersburg'da ilk gösterisi gerçekleştirmiştir. Benois XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, komünist devrime ve iç savaşa ile Rus toplumunun yıkımına tanıklık etmiş ve sanatına yansıtmış önemli bir sanatçıdır.

Benois'in Diaghilevle iletişimi gençlik yıllarına dayanır. Hukuk fakültesi ve sanat okulunda beraber okumuşlardır. Diaghilev'in sanatsal başarısında Benois'in önemi vardır. Sonraki süreçte ise gerek dergi etrafında gerekse Ballets Russes'a etkin rol üstlenmiştir. Her ne kadar Fransız kökenli olsada Rus sanatına ilgisi St. Petersburg'da yaptığı sanatsal eğitimle şekillenmiştir. Bu çalışma tasarım açısından bunların sentezi gibidir.

⁷⁷ Bkz., Hamilton, a.g.e., 138 s.

Diaghilev'in topluluğu için Aleksander Benois'de, kendi stilini ortaya koymuş sanatçılardandır. Sanatsal ve tarihsel bilgisi, Fransız unsurlarını taşıyan tasarımlarına Rus halkının etnik özelliklerini de dâhil etmiştir.

Benois *“Fransızdı ancak Alman ekolünü çok iyi tanıyordu. Sanatın güncel yaşam için çok önemli olduğuna inanıyordu.”*⁷⁸

Aleksander Benois, yeteneklerin gelişmesine elverişli kültürel ortamda büyümüştür. Babası Nikolay L.Benois, birçok tarihi yapılar inşa etmiş ünlü bir mimardır. Kardeşleri de sanatçıdır. Bu bale tasarımlarının dış bezemelerinde bu mimari bilginin etkiside görülmektedir. Bu gelişmeler onun sahne tasarımcısı kimliğinde de etkilidir.

Bu bale için yaptığı tasarımlarda Benois; *“Dekorunda Armid'in köşkü 14. Louis mimarisindeki gibi yüksek pencereler, duvar halıları, bronz bir saat ve saray bahçeleri görkemli çeşmeler vardır.”*⁷⁹

Benois'in tasarımda kullandığı barok tarz, XIV. Louis ile ilişkilendirilmiştir, böyle düşünmesi tek nedenle açıklanamaz. Ancak Louis'in sanata düşkünlüğü ana neden olabilir.

XIV. Louis (1638–1715) Avrupa tarihinde en uzun süre kral olan kişidir. Baleye ilgisi yoğundur, aynı zamanda kendisi de balettir. Halk yoksulluk çekerken sarayında zevk ve eğlenceye düşkünlüğü birçok kitaba konu olmuştur. Burada düzenlenen eğlenceler gösteriler sanatsal açıdan önem taşımaktadır. Versailles Sarayı'nın görkemli yapısı ve bezemeleri ilgi çekecek güzellikte birçok esere konu olmuştur.

Barok; şatafatlı gösteriş içeren, özellikle de yuvarlak formları kullanan tarz kabul edilir. Versailles sarayındaki gibi, mimaride dış mekân süslemelerine, ağırlık verilmiştir. Ahşap işçilik, kakmacılık yoğun kullanılmıştır. Ayrıca; Antik Yunan heykellerine benzer heykeller, süslemeler de kullanılmıştır.(Bkz. Resim:3)

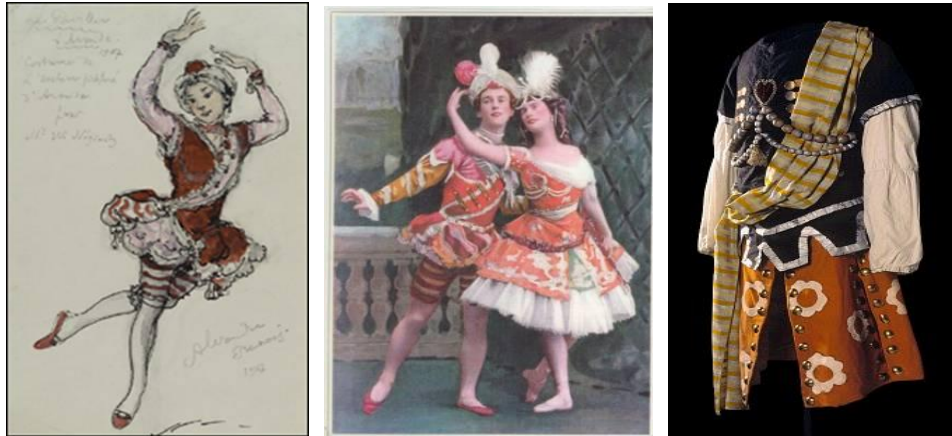
78 Bkz., A.g.e., 138 s.

79 Jak Deleon, **200 Bale ve Dans**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, 87 s.

Resim: 3 Benois, “Le Pavillon De Armide” Dekor Eskizi Bonhams, London

Alexander Benois’in dekor ve kostümünde bu dönemin izlerini görmek mümkündür. Oldukça canlı renkler hâkim olan; özenle hazırlanmış süslemeler saray önü havasını yaratmaktadır. Versailles sarayının bahçe ve cephesi tasarımlara örnek olmuştur. Bu görünüm uzun boyutlu pencereler, mermer sütunlar ile hareketlendirilmiştir. (Bkz. Resim:3)

Resim:4 Alexander Benois'Le Pavilion d’Armide, Genç Soylu Bir Konuk ve Müzisyen Kostümü

Benois “Le Pavillon De Armide” balesinde; kostümde ise beyaz ve kırmızı rengini yoğun kullanılmış, ipek, saten, tül temel malzemesi olmuştur. Başlıklar ise beyaz tüyle tamamlanarak oryantalist etkiyle bağlanmıştır. (Bkz. Resim:2,4)

Konu gizemlidir, buna bağlı olarak ışık büyük rol oynamaktadır. Işık alanında önemli uygulamalar bu bale içinde yapılmıştır.

1909 yılında Paris sunumunda; “Theatre du Chatelet” tiyatrosu, özel efektler, hızlı değişiklikler ve hareketli mekanizmalar için uygun bir mekân olarak açıklamaktadır. Diaghilev baleleri için donanımlı ışıkları da mevcuttur. Ancak 1911 yılındaki Roma Pavilion d’Armide sunumunda; teknik provalar esnasında

teknisyenlerin grevde olması nedeniyle, Diaghilev ve Benois provaları bizzat yapmıştır. Diaghilev ışıklamayı organize ederken fonda manzaralar değişmekte, asansörler mekanizmalar hareket etmektedir. Işıқта ise karanlık mekânda akorları yavaş yavaş açarak, barok bir köşk içinde loş iç mekân yaratmıştır. Hizmetçilerin şamdanları getirmesiyle hafifçe sahne aydınlatılmaktadır. XIV Louis dönemi kostümler barok tarzı ile sunulmuş, orkestra duvarına monte edilen ışıkla, güneş ışığı etkisi yaratılmıştır.⁸⁰

Bu çalışma Ballets Russes'in ilk çalışmasıdır. Benois ve Diaghilev'in uzun süren çalışmaları neticesinde şekillenmiştir. Bu nedenle çıkış çalışması olarak gereken ilgiyi toplamıştır.

1.2.1.2. Prince Igor ve Rusya'da Gümüş Çağ Koreografi: Michel Fokine, Müzik Alexander Borodin, Dekor ve kostüm: Nicolas Roerich

Konusunu Chernigov Prensi Igor'un, Peçeneklerle savaşını anlatan destandan alır. Rus topraklarında, kabile savaşlarını anlatmaktadır. Igor savaşa gitmiş, bu sırada güneş tutulmuş bu durumda kâhinlerce kötülöklere yorumlanmıştır. Ploveç kabilesinden bir kız Prens Galitsky tarafından kaçırılmıştır. Bu durum üzerine Vladimir Yaroslavich ve Prens Galitsky savaş istemekte, bunun için halkı kışkırtmaktadır. Igor'un eşi Yaroslavna, bu savaşın sonucunu kötü hissetmiş, Prens Igor'un gitmesini istememiştir. Prens Igor, babası ve kardeşlerinin onuru için savaşa gitmiş, oğluyla esir düşmüş, sonra sadece kendisi geri dönmüştür.

Rusya'yı öven bu konuya, tasarım yapan sanatçı;1874 yılında St. Petersburg doğumlu Nicholas Roerich'tir. Rus sanatının "Gümüş Çağı" diye adlandırılan döneminde önemli bir yere sahiptir. Bu dönem Rusya sanat alanında kendi Rönesansını yaşamıştır.

Nicolas Roerich bu bale tasarımıyla kendinden sonra birçok sanatçıyı etkilemiştir. 1917'de, Rusya'yı terk ettiğinde uluslararası bir üne zaten kavuşmuştur. 1947'de Himalayalar'da ölümüne kadar Batı Avrupa ve Amerika'da, Orta Asya ve Hindistan etkili resimlerine devam etmiştir. Roerich resimlerinde eğitimini aldığı arkeoloji ve sanat eğitimini kullanmıştır. Bu etki de Sovyetler Birliği ve Hindistan üzerine yoğunlaşır. Batı'da yaşasa da, Doğu felsefesi ve dünya barışı arasındaki

80 Bkz.Barry Jacson , "Diaghilev Lighting Desinger", **Dans Chronicle**, Taylor & Francis Ltd, Amerika, 2005, 9 s.

ilişkiyi araştırmıştır. İyi bir tiyatro tasarımcısıdır, özellikle 1909 yılında “Prens Igor” ve 1913 yılında “Le Sacre du Printemps” adlı balelerde Polovistan danslarına yaptığı tasarımları ile ünlüdür. Serge Diaghilev yapımları için yaptığı dekor ve kostümleri nedeniyle büyük itibar kazanmıştır. Bale tasarımları, Paris’de ki gala sırasında klasikleşmiştir.

Ballets Russes’un ilk yıllarında Diaghilev’in önde gelen tasarımcılarından biri olmasının yanı sıra, Roerich Moskova Sanat Tiyatrosu (1912), Kraliyet Operası’nda Konstantin Stanislavsky için çalışmış (1919), New York (1930), aynı zamanda koreograf Leonide Massine (1944) ve diğerleri için de Metropolitan Opera’da çalışmıştır. Bu dönemin, Alexandre Benois, Leon Bakst, Natalia Goncharova ve Mikhail Larionov en önemli Rus tiyatro tasarımcılarıdır.⁸¹

Dekor ve kostümde; Nicolas Roerich ilk dönem Rus geleneksel motiflerini yoğun kullanan tasarımcılardandır. Balenin konusu da, Rus bozkırlarının ilkel yaşamını modern Fransa’ya taşıyan bir baledir. “*Prens Igor kahramanlık, güç ve mertlik gibi duyguların anlatımı yönünden üstün özellikler taşıyan bir eserdir*”.⁸² Bu balenin tasarımlarını oluştururken Roerich’in belirttiğimiz gibi mesleki eğitimi etkilidir. Roerich Rusya ve Hindistan’da arkeolojik çalışmalar yapmış, Budizmle yakından ilgilenmiştir.

Prens Igor balesindeki kostüm tasarımları diğer çalışmaları için temel oluşturmuştur. Kostüm ve dekor tasarımlarında folklorik görüntüleri kullanan Roerich, Orta Asya halk giysileri ve geleneksel Rus halk giysileri kombine ederek bir tasarım yapmıştır. Dekorda ise Rus göçebe aşiret çadırlarını görmekteyiz. Tozlu göçebe çadırlarını çağrıştıran bu uygulamanın renkleri yeşil, turuncu, leylak rengi, kök kırmızı kullanmış, kumaşlar ise ipek ve pamuklu dokumalardan yapılmış, atkılı çözümlüdür.⁸³

⁸¹ Kenet Archer, “Nicholas Roerich And His Theatrical Desing: A Reserch Survey”, **Dance Research Journal**, 13/2 Winter, 1986–87 3 s.

⁸² Yazarı belli değil, “Prens Igor” **Ankara Devlet Opera ve Balesi Broşürü** Tisamat Matbaa, Ankara, 1992-93 3 s.

⁸³Bkz <http://nga.gov.au/Exhibition/BALLETSRUSSSES/Default.cfm?MnuID=3&GalID=2> 1 Mayıs 2011, saat: 10:45

Resim: 5 Nicholas Roerich, Polovtsian Dansçıları Prince Igor, 1909

Dekorda kullanılan renkler kök boya tonlarındadır. Bu tonların elde edilmesi zaman itibariyle doğaldır. Çünkü o zaman yaygın bir biçimde bu boyama yöntemi uygulanmaktadır. Kumaş dokumaları dikine ve enine çizgi desenli tasarlanmıştır. Dönem itibariyle ilkel dokuma tezgâhından çıkan kumaşları anımsatır. (Bkz. Resim:5)

Kostümlerde de gerek renk gerekse desen olarak, Rus geleneksel yapıyı görmekteyiz. Gösteride bale pabuçları yerine rahat esnek deriden botlar kullanılmıştır. Düz perspektif uygulanmış, sahne cepheden görüntülenerek bir tablo gibi düşünülmüştür. Sahne perdesinin desenli seçilmesi kabile çadırlarının birinden, meydana bakıyor hissi yaratmaktadır. Bu tarz dekorla, seyircinin aksiyona dâhil olması hedeflenmiştir. (Bkz. Resim:6)

Dans tarihçisi Cyril W. Beaumont kitabında 1909 yılında gösterilen Prens Igor'daki ışıklamadan bahsetmiş, tüm sahnenin düzensiz ışıklama ile kuşatılmış olduğunu yazmıştır. İrdelenen başka bir nokta, sahne değişikliklerinde bile sabit bir aydınlatmanın kullanılmış olmasıdır.⁸⁴

84 Bkz. Jacson y.a.g.e., 10 s.

Resim: 6 Dekor Tasarımı ve Bazı Kostümler Nicolas Roerich

Dekor eskizinde savaşın meydana geldiği meydan ve kamp çadırlarını görmekteyiz. Zemin bej renk düşünülmüş, gökyüzü renklerinde ilk katman turuncu, ikincisi turkuaz ve sonuncu katman ise sarı tasarlanmıştır. Güneş tutulmasını, uğursuz kabul edilen bu doğa olayını, gökyüzünde bu renklerle betimlemiştir. Roerich dekoru sahne dışına kadar taşımış, desenli bir perdeyle kaplamıştır. Çiçek desenleriyle oluşan bu perde manzara için çerçeve işlevi görmektedir. Duman, ilginç şekilli çadırlar üzerinden göğe yükselmektedir. Ters hilal şeklinde ay, çadırların üzerindeki flamlar önemli ayrıntılardır. Çünkü flama farklı farklı toplulukların olduğunu hissettirir. (Bkz. Resim:6)

1.2.1.3. Le Festin ve Balede Tiyatral Kostüm : (Şölen) Koreografi: Michel Fokine, Müzik çeşitli kullanılmış, Dekor ve kostüm: Leon Bakst

Resim: 7 Vaslav Nijinsky ve Zenci Köle kostümü “L’Oiseau d’or”

Ballets Russes'un en başarılı kabul edilen tasarımcısı Rosenberg Lev Samoylovich Bakst, Rusya doğumlu ressamdır.

Ballets Russes ilk ününü Leon Bakst'la yapmıştır. Nedeni ise Bakst'ın Oryantalist etkiyi uçarı kullanmasıdır. Bakst ilk defa bu balede tasarımda tiyatral etkiyi tamamen kullanmıştır. Dekordan kostüme sahnede kullanılan görsel öğeler tiyatraldır. Avrupa seyircisi, doğuyu merak etmekte Leon Bakst Avrupa'ya sanatsal ilgisi sayesinde bu durumdan faydalanmıştır. Avrupa'nın isteklerine yönelik, oryantalizmi tasarımlarında şekillendirmiş, bununla ünlü olmayı başarmıştır.

Bu topluluğun Leon Bakst, *“Art Nouveau tarzıyla Ballets Russes'u sanatsal ifadesinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Kurucusu, Rus tiyatrocusu ve sanat eleştirmeni Sergei Diaghilev, 1909'da Paris'e getirmiş yüzyılın ilk yıllarında Avangard Fransız sanat liderleriyle tanıtmıştır.”*⁸⁵ Leon Bakst yaptığı resimlerden ziyade tasarladığı bale kostüm ve dekorlarıyla anılmaktadır. Sonraki süreçte bu topluluk için tasarımlarını yapmaya devam etmiştir. *“Bakst İtalyan Bibiena ailesinin ve ünlü mimar dekoratör Burnaci'nin barok mimarisinin tüm kurallarının etkisinde kalmış, kendinden sonrakileri de etkilemiştir.”*⁸⁶ Sanatı bu kadar etkileyen bir ismin sahne tasarımı için denemeler yapması çok önemlidir. Bunu sağlayan Diaghilev ise Ballets Russes'u ilk çıkışını bu isimle yaparak kaybetmeyeceği ünü önceden tasarlamıştır.

Bakst başarısı sayesinde adını başka alanlarda da duyurmuş, popüler dergilerde resimleme yapmıştır. Alexander Benois'yla 1890 yılında tanışması ve onunla birlikte çalışması sonucu iki sanatçının ortak noktaları çok fazladır. Her ikisinin sahne tasarımına yönelmesinde Diaghilev'in etkisi vardır.

Bakst, sanatsal başarısını tiyatro tasarımlarıyla da kanıtlamıştır. Bu nedenle sahne tasarımı için önemli bir isimdir. St. Peterburg'da 1902–1903 yılında Alexandrinsky Tiyatroları'nda yaptığı sahne tasarımları, ilk tasarımları olmuştur. Daha sonra çeşitli eserler için de Marinsky Tiyatrosu'yla (1903–1904) çalışmıştır. 1909 yılında Diaghilev ile Ballets Russes ekibinde aynı zamanda sanat yönetmeni olarak da görev almıştır. Ballets Russes topluluğu, ekibin her üyesine uluslar arası ün getirmiştir.

⁸⁵Ptakova, Prihodova, Rybakova, **a.g.e.**, “Theatre Reforms” 30,31 s.

⁸⁶ Osman Şengezer, **“Bence Dekor Kostüm,”** Kendi Yayını, İstanbul , 1999, 43 s.

Mir Iskustva kurucularından ve derginin teknik düzeninden sorumlu olmuştur. 1906 yılında St. Peterburg'da özel okullardan Yelizaveta Zvantseva öğrencilerinin de çizim öğretmenliğini yapmıştır.

Leon Bakst "Le Festin" bale tasarımlarında fantezi ve gerçek karışımı bir atmosfer yaratmıştır. Bu durum Leon Bakst'ın kostüm tasarımlarının, önemli bir yönüdür. Bu baleye de egzotik etkili bir tarz uygulamış, cinsiyet ayrımları naifleştirilmiştir. Oryantalist etkili bol işlemeli kostümlerinin de; cinsiyet kalıplarını kırmaya yönelik tasarlandığı görülmektedir. Buna bağlı olarak erkek kostümleri de kadın kostümleri kadar süslüdür. Karma stillerin bir araya getirdiği motifler üzerine yoğun çalışılmış, motif yama ve boncuklarla belirginleştirilmiştir. (Bkz. Resim:7)

Leon Bakst, erotik öğeleri ön plana çıkartıp, Art Nouveau özelliğinde kıvrımları bol, feminen tasarımlar gerçekleştirmiştir. Sahnede fantastik bir dünya yaratırken bu bakıştan hareket etmiştir. Koreografide bu tutumun büyük etkisi vardır. Bedenin esnekliği anatomik olarak kadına daha uygun bulunduğundan kadın ve dans arasındaki ilişki irdelenmiştir.

Bugün; Bolşoy Balesi "Le Festin" gösterileri bu tasarımlara benzer tasarlanmıştır. Bu balenin ışıklandırma tasarımı Roerich ve Diaghilev tarafından yapılmıştır. Roerich bu çalışmada aynı zamanda makyaj tasarımları üzerine çalışmak içinde Paris'e gelmiştir.

1.2.1.4. Les Sylphides: ve Romantik Bale (Orman Perisi): Hava Perisi diye de bilinmektedir. Koreograf: Michel Fokine Libretto: Frederic Chopin, Dekor ve kostümleri Alexander Benois, Işık: David K. H. Elliott

Konusu: Bir çiftlik evinin salonunda geçmektedir. James şöminenin önünde uyuya kalmıştır. Aniden orman perisi yarı kuş yarı insan Syphides James'in başında belirmiş, James ona hayran kalmıştır. James Effife ile nişanlıdır. James Sylphides'sin arkasından düğün gecesi büyülenmiş biçimde ormana gitmiş Sylphides'i bulmuştur. Ormanda James ve Sylphides dans etmektedirler. Buna kızan cadılar ikisini de yok etmek için büyüler yapmış, büyücü Magde sihirli bir şalı James'e, o da sevgilisi Sylphides'e vermiştir. Sylphides eşarbi beline bağlar kanatları düşer, ardından can verir. James de arkasından yere yığılmıştır. Bu bale Romantik baleye örnek kabul edilmiştir.

Resim: 8 Lev Samoilovich Bakst, les Sylphides Sahne Tasarım, Alexander Benois Les Sylphides Kostümü

Sylphide, Romantik balenin en önemli temsilcisi kabul edilir.

“La Sylphides” bale sahnesine doğaüstü yaratıkları getiren bir yapıttır; cinlerle perileri bünyesinde barındıran romantik bale anlayışının temel taşı sayılır.”⁸⁷

Benois dekorda; büyülü bir orman görüntüsü fon olarak kullanmıştır. Odak noktasında derinleşen görünümle ormanın gizemi pekiştirmiş, ağaçlar her yeri kuşatmıştır. Fantastik dünya ve gerçek yaşam bu fonda birleşir. Derinlikteki siyah renk gizem yanında ürperti hissi de doğurmaktadır. Yarı insan, yarı fantastik bir canlı olan Sylphides’in kostümü beyaz tüllerden oluşmuş bir elbisenin üst kısmı toprak rengi bir tülle tamamlanmıştır. La Sylphides kostümü Taglioni tarafından giyilmiş, bilindik bale kostümü, uzun beyaz tütüdür. Orman ve Sylphide arasındaki bağ kostüm renginde de hissedilmektedir. Kanatlar ince tel kasmağa gerilmiş, kahve tonunda tülle oluşturulmuş, boyutları küçük tasarlanmıştır.(Bkz. Resim:8)

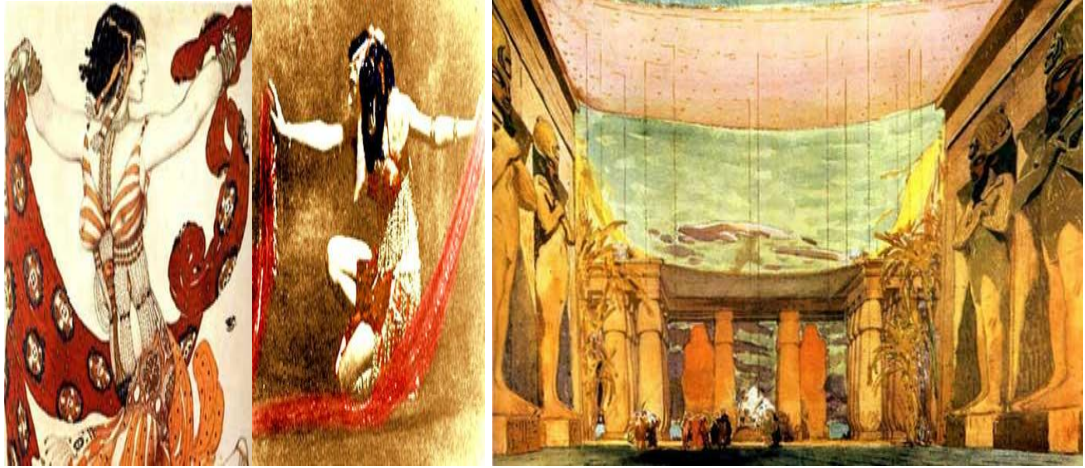
1.2.2. Oryantalist ve Mitolojik Ağırlıklı Sahne Tasarımları

1.2.2.1. Kleopatra(Cleopatra) ve Balede Tiyatral Dönüşüm: Koreograf: Michel Fokine, çeşitli müzik kullanılmıştır, Dekor ve kostüm: Leon Bakst

Konusu: Nil kıyısında görkemli bir tapınak avlusunda geçer, tapınak kayalara oyulmuştur. Tahor ve sevgilisi Amon’la dans etmektedir. Bu esnada Kleopatra ve onu taşıyan köleleri gelmiştir. Ortaya bir tabut indirmiş, tabuttan bir mumya çıkmıştır. Köleler mumyanın sargılarını dans ederek çözmektedirler. Mumya birden canlanmış, Kleopatra tüm güzelliğiyle ortaya çıkmıştır. Bir divan kölelerce taşınmış, uzanması

⁸⁷ <http://www.sahneden.com/arsiv/subat04/haber3.html>, 6 May. 2011, saat 10:00

sağlanmıştır. Köleler etrafında dans ederken, Ta-hor Kleopatra'nın güzelliğinden büyülenmiş olan Amon'u kıskanmıştır. Onu Kleopatra'nın yanından uzaklaştırır ama boşa çaba harcamıştır. Amon bir ok ucuna aşk mektubu yazıp onatmış, cevap olarak da Kleopatra Amon'a bir aşk gecesi yaşatacağını sonrada onun canını alacağını söylemiştir. Amon amacına ulaşmış ama artık zehirli kadehi de içer yere yığılır. Kleopatra köleleriyle oradan ayrılmıştır. Ta-hor Amon'nun cansız bedenine sarılmıştır.

Resim:9 Leon Bakst Kleopatra Kostüm Eskizi ve Ralizesi Dekor Tasarımı

Ballets Russes'un tiyatral sahne tasarımı anlayışının yayılmasında Oryantalist akımının önemli etkisi vardır. Bu akım savaşlar, yıkımlar yaşayan Avrupalıların, doğuya yönelerek yeni arayışlara girmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Tamda bu dönemde Diaghilev böyle bir çalışmayı Avrupa'nın beşiği Paris'e taşıyarak, doğuda aradıkları gizemi, cinselliği ayaklarına getirmiştir. Böyle bir tavırla kendi kendini tüketen Avrupa, ilkel kabul ettiği kültürleri sömürmektedir. Ballets Russes gösterileri de bazı sosyologlarca böyle kabul edilmiştir.

Bu bağlamda oryantalist bir karakter Kleopatra, cinselliği ve gücü temsil eder. Genç bir adam göz kamaştırıcı bir güzelliğe yenik düşmektedir. Kleopatra karakteri hayalettir, ancak kostümleri sayesinde cinsel duruşu öne çıkarılarak yaşam enerjisi yüklenmiştir.

Leon Bakst'ın tasarım tarzı; Ballets Russes dekor ve kostümünde belirgindir. Ağırlıklı olarak görsel bütünü sağlamada kumaşa yüklenmekte, yarı çıplak bedenlerle hem egzotik hem de erotik öğeyi vurgulamaktadır. (Bkz. Resim:9) Kleopatra'nın sahneye giriş şekli oldukça ilginçtir. Kölelerin omuzlarında tahta bir

sandıkla, mumya gibi sarmalanmış biçimde gelir, sahnede sargıları çözülür. Dört köle mumya, etrafında sargılar çözülürken dans etmektedirler. Kleopatra yavaş yavaş soyunarak, bedenini sergilemesi striptiz gösterisi izlenimini doğurmuştur.

“Kleopatradaki temel renklerin birlikte kullanılmasındaki ustalık, kostümler ve dansçıların takılarında, sürekli tekrarlanan eski Mısır motifleriyle dolu, görkemli bir tasarım karşımıza çıkmaktadır. O dönem Mısır’ın ihtişamı, taftalar, altın pırlantası etkisi, bol miktarda türlü materyallerden hazırlanmış takılarla (pazubent, boyunluk, halhal, bileklik vb ...) ile vurgulanmıştır.”⁸⁸

Motifler de yine egzotiktir. Takılarda incinin ve kostümelerde kırmızı renginin yoğunluğu güç ve şehveti temsil etmektedir. Siyah renkli saçları kumaşla bağlanmıştır. Saçlarının yanlarından boncuklar sarmakta, gözleri ise doğululara özgü badem göz olarak makyajlanmıştır. (Bkz. Resim:9)

“...Lotus ve gümüşü timsah desenli, tamamen kırmızı ilk tülü kaldırıyorlar, yüzlerce prizmatik renkteki portakal desenli tül de kaldırılıyor ve civit rengi oniki tüle ulaşıyorlar, bu tülden sonra altındaki kadının silüeti fark ediliyor.”⁸⁹

Dekor tasarımında ise, Mısır’ın geçmişteki putperest tapınak avlusu tasarlanmış, avlu sütunlarla, sfenks heykellerle kuşatılmıştır. Dekorda yoğun kullanılan renkler turuncu altın sarısı ve kırmızıdır. Dekorda güneş renklerinin yoğun kullanılması çöl iklimini çağrıştırmaktadır.

1.2.2.2. Carnaval ve Commedia dell'Arte: (1910) : Karnaval, Koreografi: Michael

Fokine, Müzik Robert Schumann, Dekor ve kostümleri: Leon Bakst

Konusu: Balo salonunda geçen, bir baloyu anlatmaktadır. İtalyan Commedia dell'Arte karakterleri Pierrot, Pantalone, Harlequin bu balede karşımıza çıkar. Columbine Chiarina ve Estrella kavaleryeleriyle görünür. Aniden Hüzünlü Palyaço Pierrot da gelir, aşk arayışındadır Pierrot Papillon’dan hoşlanmaktadır. Ama karşılıksızdır. Papillon gelir, Pierrot yakalamaya çalışır ama o kaçar. Harlequin ona neden eğlenemediğini sorar. Pierrot sıkılmıştır, salona yeni gelen kişilerden çekinir ve oradan uzaklaşır. Romantik Eusebius hayal kurur, hayaliyle dans eder. Columbine ve Harlequin ve azametli Pantalone de gelmiştir. Bu karakterler arasında danslar ve flörtler sürer gider.

⁸⁸ Okan Yalçın, **1990’larda Bir Balenin Moda Aksesuarlarına Yansıması**, Basılmamış Lisans Tezi , D.E.U, Danışman Doç. Suhandan Özay, İzmir, 2000, 50 s.

⁸⁹ Bkz. Alexandre Arsene, Jean Cocteau, **The Decorative Art of Leon Bakst**, Dover Publications, New-York, 1972, 53 s.

“Romantik baleye bir örnek olan tek perdelik “Le Carnaval” balesi Michel Fokine ve Anna Pavlova ile St Petersburg’da ilk gösterisinden sonra Paris Operası’nda 1910 yılında, Diaghilev’in topluluğu tarafından tekrar gösterilmiştir. Dekor ve kostümler Leon Bakst tarafından hazırlanmıştır.”⁹⁰

Paris prömiyerinde Vaslav Nijinski Harleguin ve Tamar Karsavina Colombine olarak sahneye çıkmıştır. Bronislava Nijinska Papillon, Adolp Bolm Pierot’dur.

Resim: 10 Leon Bakst, “Karnaval Balesi” Columbine Kostümü Eskizi ve Realizesi, Chiarina Kostümü “Commedia dell Arte” tiyatro için önemlidir. Bu karakterleri balede görmemiz, bale de tiyatral olanın önemini vurgulanmasıdır. Dans ve tiyatronun birleşimi söz konusudur. Bu anlamda da balelerin tiyatral sunumunda önemli bir yere sahiptir.

Carnaval balesi tasarımında kalıplaşmış normlardan Bakst’ın kopuşu kabul edilebilir. Bu tasarımlarında Leon Bakst egzotik özelliğinden uzak, Commedia dell’Arte kostümlerine benzer tasarımlar yapmıştır. Chiarina’nın kostümü korse şeklinde tasarlanmış, düşük geniş yaka ve kollar fırfırlı düşünülmüştür. Elbise beyaz bluz ve kabarık mavi etekten oluşturulmuş, eteğin katları arasında püsküller yerleştirilmiştir. (Bkz. Resim:10)

Karnaval için Bakst dekorda sıkıştırılmış alanlar yaratırken kendi sahne tasarım kurallarını değiştiren bir natüralist bakışta sunmuştur. Ayrıca, Bakst sahnede bütün öğeleri kaynaştırmak için dekor ve kostümü bütün halinde kullanmıştır. Bakst genellikle eskizlerinde eşarp kullanarak ve dansçıların uzaydaki yerçekimsiz

90 Bkz. Simon and Schuster, **Ballet And Ballet Music**, “Le Carnaval” The Victor Book, Newyork, 1950 , 92 s.

hareketlerini giysilerindeki akışkanlıkla anlatmaktadır. Bakst sayısız kostüm eskizlerinde bu tekniği denemiştir. Dansçı Nijinska anılarında, Bakst'ın ayrıca kostüm ve dekorlar arasında görsel ilişkiyi artırmak için makyajı çok önemseydiğini belirtmektedir. Bakst seçtiği dansçının yüzüne sadece makyaj uygulamaz, aynı zamanda kişilik yüklemeye de çalışır. Erkek dansçılarda daha bir yoğun çalışma gerektirir.⁹¹

Kostümlerde kullanılan malzeme ve teknik: pamuk, astar, metal işleme ve bağlantı elemanları kullanılmış, kumaş üzerine boyama tekniği uygulanmıştır. Gömlekte, yakada ve kollarda dantel kullanılmıştır.

Le Carnaval balesi 1910 sezonu prömiyerini 1834 Schumann'ın piyano süiti ile Fokine koreografisi sunulmuştur. Bu baledeki Bakst tasarımları, oriental işleriyle radikal zıtlık taşıyordu. Karakterler “Commedia dell Arte” kökenlerine dayanmakta ve dönemin tipik özelliklerini taşımaktadır. Bakst, meslektaşları Nikolai Roerich, Gauguin, Matisse ile çalışmıştır.⁹²

1.2.2.3. L Oiseau de Feu: (Firebird) ve Efekt Müzikte Yeni Denemeler:(Ateş

Kuşu) Koreografi: Michel Fokine, Müzik: İgor Stravinski, Kostümler:Leon Bakst
Konusu eski bir Rus masalından alınmıştır. Katchei Kralığı'nda geçer. Dekor orman sahnesidir. Prens İvan Ateş Kuşu'nu avlamak ister. Gizemli ışıklar esliğinde uçan bir kuş. Bir alev gibi parlak renklidir. Kendisini yakalamak isteyen Prens İvan, ormanda onu bekler ve yakalar. Bu kuş; yarı kuş, yarı kadındır. Kaçmaya çalışır, özgürlüğünü ister. Prens İvan onu serbest bırakır. Elinde bir tüyü kalmıştır. Sonrasında bu tüyü kendi özgürlüğü için kullanacaktır.

2. Perde Katchei bahçesidir. Katchei tarafından esir alınan prensesler dans etmektedirler. Prens İvan bir prensese âşık olur. Prens onı kaçırılmasıyla ilgili hikâyeyi anlatır. Prensler Katchei'nin büyüünün tesiri altındadırlar. Katchei'nin hizmetçileri, olan garip yaratıklar her yerde görünmeye başlarlar. Sonunda, kötü Katchei ortaya çıkar. Prens İvan kaçmak ister, muhafızlar onu yakalamıştır, taşla çevireceklerdir. Prens İvan aldığı tüyü sallar. “*İvan Saraydan bir kutuyla çıkar.*

91 Bkz: Juliet Bellow, **Clothing the corps: How the avant-garde and the Ballets Russe fashioned the modern body**, ProQuest Dissertations and Theses; New York , 2005, 85 s.

92 Bkz : L. Bakst, Elisabeth İngles , **Bakst**, Parkstone International, New York, 2011, 154 s.

Kutuda Katchei'nin büyüğü gücünü saklayan yumurta vardır, yumurtayı kırar, gücü yok edip sevdiği prensese kavuşur.” ⁹³ Ateş Kuşu müzikleriyle de döneminde ilgi odağı olmuştur. Ballets Russes beyaz balenin müzik geleneğinden uzaklaşmaya başlamıştır.

“Vurucu, keskin ritimler, doğaya özgü ilkel, vahşi tınılar, aynı zamanda gerçekten lirik ve zarif melodileriyle Ateş Kuşu yalnız bale salonlarında da kalmamış, konser programlarının da en sevilen yapıtları arasına girmiştir.” ⁹⁴

Ateş Kuşu Leon Bakst'ın en çok sözü edilen tasarımlarından biridir. Ateş renkleriyle büyüğü bir atmosfer yaratmıştır. Kırmızı, sarı ve turuncu yoğun kullanılan renklerdir. Kostüm tasarımları çeşitli kuş tüyleriyle tamamlanmıştır. Özellikle başlıkta ve bedenin çeşitli yerlerinden sarkan tüyler fantastik bir varlık görüntüsünde etkin olmuştur. Işık desteğiyle tasarım sahnede pırıltılı görünüm almış, kullanılan hafif malzeme balerin sahnedeki sıçramalarında, savrulup uçuyor görünümü kazandırmıştır. Ayrıca damla motifini yoğun kullanmış, içe içe geçmiş halkalar şeklinde kostüme uygulanmıştır. Özellikle tavus kuşunu bu motifler animatmaktadır. İvan'ın kostümü ise geleneksel Rus kostümlerinden yola çıkarak tasarlanmıştır.(Bkz. Resim:11,12)

Bakst'ın, bu tasarımlarda mistik ve fantastik öğeler birbirine karışmıştır.

Resim:11 Leon Bakst'ın “Ateş Kuşu” Tasarımı ve Prens İçin Kostüm Tasarımı

⁹³ Yazarı belli değil “Ateş Kuşu” İzmir Devlet Opera ve Balesi 2010–2011 Program Broşürü, Tükelmat Aş. İzmir 2010, 46 s.

⁹⁴ Y.a.g.e., 46 s.

Resim: 12 Leon Bakst, “Ateş Kuşu” Kostüm Tasarımlarının Realizesi

Resim :13 Aynı yıl yapılan Golovin “Ateş Kuşu” Kostüm Yorumu 1910

Koro dansçı kostümünde; pamuk, ipek, yün, metalik ve diğer boyama; beyaz bant üzerinde mürekkep uygulaması yapılmıştır, Katchei’li kadın kostümünde kullanılan malzeme ve aksesuar; ipek, pamuk, taklit mücevher, lame, metalik örgü, jelâtin, boyadır. Katchei kostümlerinde kullanılan malzeme, pamuk, metalik brokar şerit ve saçak, boya, metal bağlantı elemanları, etek çember, kuşak üzerinde baskı yöntemi uygulanmıştır.⁹⁵

1.2.2.4. Giselle ve Tarihsel Kostüm Koreografi: Michael Fokine, Müzik: Adolphe Adam, Dekor ve kostüm: Alexander Benois

95Bkz. <http://nga.gov.au/Exhibition/BALLETSRUSSSES/Default.cfm?MnuID=3&GalID=7>

böcekler kullanılmıştır. Özellikle formlarda, eğri çizgiler, sebze veya çiçek süsleri, yapraklar tercih edilmiştir. Bu tercihlerde genelde Japon baskılar ilham kaynağı olmuştur. Dekorasyonda ve çeşitli aksesuarlarda özellikle mobilya, halı süslemesinde, kumaş ve aydınlatma gibi süs eşyalarında, bu yenilikçi tasarım ortaya konmuştur. Ortaya çıkan yapıt, hem zanaat hem de sanat yapıtı kabul edilmiştir. Dekor için oluşturulan fonda; konuya uygun yeşillikler arasında ahşap evler resmetmiştir. (Bkz. Resim:14)

İlk defa bir bale için tarihsel kostüm uygulamasını, bu balede görmekteyiz.

“Giselle” balesi 1910 yılındaki gösteriminde, kostüm tasarımları 18. yüzyılın tarihselliğini yansıtan kostümler şeklinde sunulmuştur, Albrecht’e tuttuğu yas için siyah kostüm giymiştir. Albrecht’in giydiği diğer kostüm kadife erkek yeleği, beyaz bir kare boyunlu gömlek üzerinde, karpuz kol görünümünde tasarlanmıştır. Son sahnelerde Giselle’in kostümü soluk renklerde hayalet görünümüne uygun olarak tasarlanmıştır.

Resim: 15 Benois, “Giselle” 1910 Dekor Eskizi Lady Kostüm Tasarımı, Hunter, 1910

Kostümlerde renkler özellikle dekor tasarımıyla uyumlu kullanılmıştır, yeşil ve kahverengi tonları yaygındır. Başlıklar yine 18. yüzyılı yansıtmaktadır. Dekor ve kostüm fantastik bir öyküyü anımsatmamaktadır, oldukça gerçekçi çalışılmıştır. Özellikle Giselle kısa kollu bedene oturan ve kabarık diz boyu eteğiyle çocuksu bir görünüm sergiler. Bu kostüm saf aşkın, göstergesidir. (Bkz. Resim:16)

Resim: 16 Kostüm ,Giselle, Kostüm Albrecht , Kostüm Albrecht Tasarımcı Alexander Benois (1910)

“Albrecht kostümü için kullanılan malzeme : ipek tüylü kadife, plastik düğme; erkek yeleği için ipek tüylü kadife, pamuk dantel ve astar, metal bağlantı elemanları,; ipek taytlar (ipek, saten, yün) astar, ipek şeritler kullanılmıştır.”⁹⁷

Köylüleri temsil eden dansçıların kostümleri, köylüler daha az koregrafide yer aldığından, ağır kostümlerin tasarlandığı görülmektedir. Ayakkabılar yine aynı düşünceyle baş dansçılar da, dansa imkân verecek rahatlık ve görünümüdür. (Bkz. Resim:16)

1.2.2.5. Scherazade ve Balede Erotizm: (Şehrazat) Koreograf: Michel Fokine, Libretto: Nikolay Rimsky Korsakov, Dekor ve kostümleri Leon Bakst.

Bale konuları Ballet Russes’la adım adım standartlıktan kurtarılmıştır. Bu bale hem tasarımı hem de konusu bakımında erotizm içermektedir.

Konusu: Şehrazat balesi doğuda bir sarayın salonunda geçmekte, Şah Şehriyar gözdesi Zübeyde’yle ilgilenmektedir. Şehriyar’ın kardeşi Şah Zaman, Zübeyde’den hiç hoşlanmamaktadır. Mekân haremdir. Bu mekânda saklı kapılar arkasında köleler bulunmaktadır.

Şah Şehriyar yokken, Zübeyde Harem Ağası’ndan kilitli kapıları açmasını istemiş, açılacak olan bu kapıların birinde Altın Köle kilitlenmiştir. Köle hapsedildiği yerden çıkartılır. Zübeyde canı pahasına onunla sevişirken Şah Şehriyar gelir. Zübeyde ve altın köleyi yakalayıp kılıcını kölenin kalbine saplar ve haremdeki herkesi öldürür. Sonra da Zübeyde de kendi hançeriyle intihar eder.

⁹⁷<http://www.nga.gov.au/Exhibition/balletsrusses/Default.cfm?IRN=107207&BioArtistIRN=11792&MnuID=3&GalID=6&ViewID=2> 11.10. 2011

Orijinal hikâye şöyle tamamlanır. Bu süreçten sonra Şah Şehriyar bütün kızlardan intikam almak istemiş, her gün bir bakire kız ile evlenerek, gecenin sabahı evlendiği kızın kafasını vurdurur. Vezir'in kızı Şehrazat, Şehriyar ile evlenmeye razı olmuştur. Kız kardeşine veda etmek için Şehriyar'dan izin ister. Bu veda esnasında kız kardeşine bir masal anlatır. Masalı yattığı yerden dinleyen Şehriyar Şehrazat'tan kendisine de bir masal anlatmasını ister, bu masallar sürüp gider. Binbir gece devam eder. Şehrazat, Şah Şehriyar'ı masalları ile değiştirmiş, iyi kalpli bir insan yapmıştır. Şah Şehriyar onun sadık bir eş olduğunu anlamış ve çocukları olmuştur.

Şehrazat Balesi tasarımı Bakst'ın İstanbul'dan etkilendiği bilinmektedir. *“Leon Bakst 1910'da geldiği İstanbul' da, kentin mimarisinin güzelliğine ve Osmanlı sanatına hayran kalmıştır. Paris'e döndüğünde bir haremın efsunlu havasını canlandırarak, Parislileri egzotik Oryantalizmin etkisi altına almıştır. Bu daha sonra 1920–23 yılları modasında Osmanlı ve Acem stillerinin çok tutulmasına neden olacaktır.”*⁹⁸

Aynı zamanda Leon Bakst'ın Şehrazat tasarımlarında İran minyatürleri ilham kaynağı olmuştur. Bu savaş öncesi Ballets Russes çalışması etnik Rus özelliğinde kabul edilmiştir. Bu bale tasarımı egzotik ve erotik özellikler taşır. Sahne tasarımı ilham kaynağı harem, renk ve dokuları şekillendirmiştir. İlginç, çekici ve canlı renklerle tasarlanmış mekân kumaşlarla bezenmiştir. Dekorun ön kısmında, yere kadar inen çok büyük yeşil ve pembe desenli perde asılıdır. Harem sahnesinde, sıkıştırılmış mekân havası yaratmıştır. Yüksek tavan kumaşlarla alçaltılmıştır. Tavandan avizeler sarmakta, ışığın loş olması ve mekânda canlı renklerin kullanılması, odanın hacmini de daraltıcı etki yaratmıştır. Böylelikle haremdeki hapsedilmişlik hissi pekiştirilmiştir. Hem kostümde hem de dekorda renkler koyu tonlarda; kırmızı, turuncu, sarı, yeşil ve mavi yoğun kullanılmıştır. (Bkz. Resim:20)

Bu bale konusu aslında doğudaki kadın üzerine kuruludur. Batılı araştırmacılar gelişmişlik seviyesi ve toplumda kadının yeri arasında, uzun yıllar çalışmalar yapmış, kadına değer vermeyen doğululara aşağılama duygusuyla yaklaşmışlardır. Amaçları doğulu kadının toplumdaki yerine değinerek, gelişmişlik seviyesini ortaya koymaktır. Bu nedenle haremlere ilgi, yoğun olmuş, *“Doğuyla*

98 Yüksel Şahin, **1920–1930 Yılları Arasında Türkiye'de Moda Anlayışı ve Değişimler** , “Savaş Sonrası Avrupa ve Modanın Gelişimi”, D.E.U, GSF Yayınları, İzmir, 2006, 156 s.

özdeşleştirilen kadınlar ve yaşanan erotizm ilgilerini cezbeder. Erkek gücünün kadın gövdesi karşısındaki sınırsız hegemonyası fantastik olarak doğuyla birleştirilmiş doğu cinselleştirilerek şehvetli bir doğu imgesi yaratılmıştır.”⁹⁹ Bu bağlamda başka bir ilgi odağında hamamlar olmuştur.

Dekor tasarımı incelendiğinde haremde zümrüt yeşili püsküllü perde ve büyük uçsuz bucaksız duvarlarda kırmızımsı halılar kullanılmış perdeler yukarıda toplanmıştır. Işıltılı metalik mavi, kızıl renginde halılar ve tavan tasarımın odağında, yeşil ve altın renginde iki tane büyük lamba asılmıştır.¹⁰⁰

Işıklamayı da Diaghilev bu renk uyumuna paralel kullanmıştır. Işıklamada görkem yaratmak için kırmızı ve altın renkle de vurgu sağlamış, zümrüt yeşili perde ile uçsuz bucaksız görünüm sağlamıştır. Metalik maviden üç kapı, kıpkırmızı büyük bir halı kullanılmıştır. Şehriyarın bulunduğu haremi ve yeşil duvarları ortaya çıkarmak için yukarıdan ışıkla ayarlanmıştır. Yeşil ve altın renginde püsküllü Arabî özellikte büyük lambalardan donuk mavi bir ışık yayılmaktadır.¹⁰¹(Bkz. Resim:20)

“Rimski Korsakov’un ünlü eseri, (Şehrazat) Fokin’in Koreografisiyle Diaghilev Rus balesi tarafından Paris’te sahnelendiğinde (1910) Haremin Büyüsü, Doğu mistisizmi ve tüm oryantalist öğeler, izleyiciyi büyülemişti. O gün bugün eserin nice farklı yorumları birbirini izledi.”¹⁰²

Resim: 17 Leon Bakst Tasarımlarıyla, Ida Rubinstein Şehrazat(1910) Balesinde

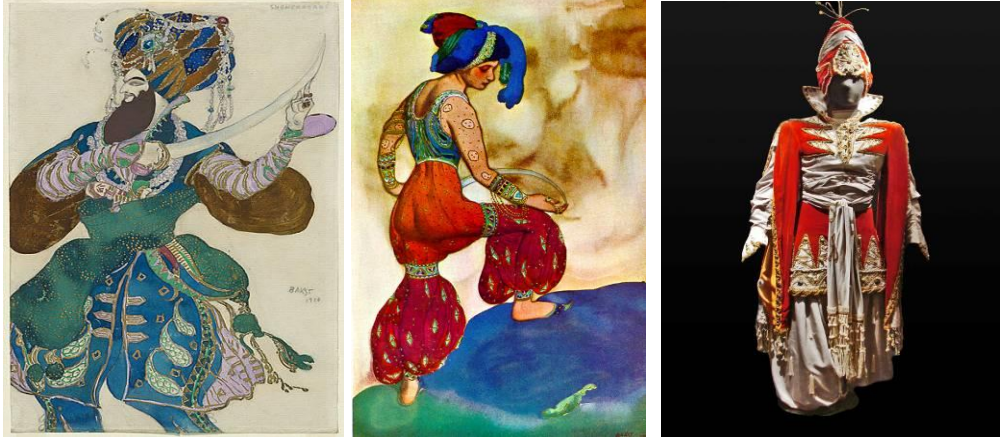
99 Çakırusta, Ayşegül , **Artnouveau Bağlamında Kadın İmgesi** , Mimar Sinan Üniv. Güzel Sanatlar E. İstanbul 2006 , Önsöz,

100Bkz. Reynolds, McCormick, **a.g.e.**, 51 s.

101Bkz. Jacson , **a.g.e.**, 27 s.

102 Zeynep Oral “ Balenin Efsanevi İsmi Maya Plisetkaya Tarafından Kurulan Rus İmparatorluk Balesi İstanbul’da” **Milliyet Gazetesi** İstanbul ,13.09. 2000, 13 s.

“(...)haremdeki fırtına öncesi sessizlik: gül ve amberler içindeki siyahların şimşek ve gök gürlemeleri; patırtılı okşamaların ateşli cümbüşü; son panik ve kanlı intikamlar: uzun bir nöbet halindeki ölüm ve delici keman sesi. Rimsky Korsakov trajedinin resmini çizmiş; Bakst onu zümrüt perdeler ve gümüş lambalarla asmış ve Buhara halıları parlak yastıklarla kaplamış; Nijinsky ve Karsavina canlandırmıştı. Birçok genç sanatçı için Şehrazat, Romantikler için Gotik mimariye yahut Pre-Rafaelitler için Quattrocento fresklerine denk bir ilham kaynağıydı.¹⁰³

Resim:18 Leon Bakst tasarımları, Şah Şehriyar, Haremde Kırmızılı Cariye Ve Şah

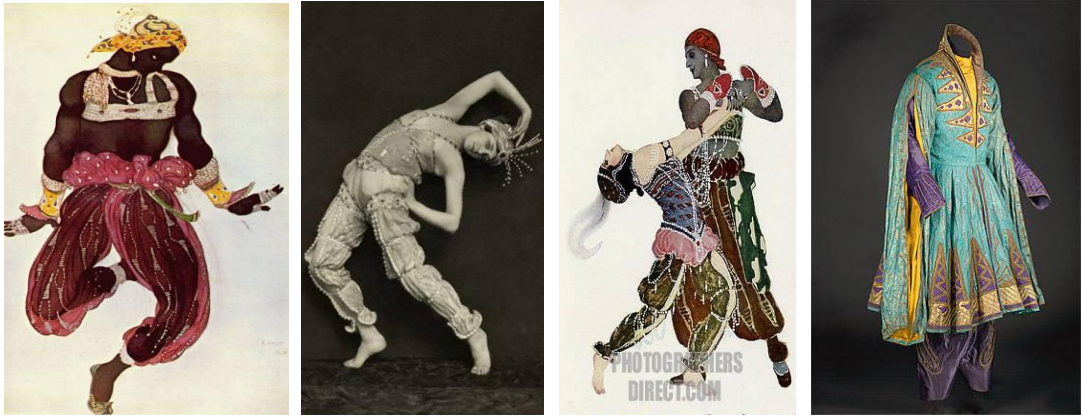
Bakst haremde tamamında, kadın erkek ayrımı yapmadan, şalvar tasarımı uygulamıştır. Dansçı cariyeye kotümü incelendiğinde; yüksek belli şeffaf şalvarını bacaklarda sonra ayak bileklerinde boğumlamıştır. Erotik kostüm sayılabilecek bu tasarım çok renkli şeffaf kumaşlarla dekadent (yozlaşmış) özellikler taşır.

Dekadent tanımı ile (yozlaşmışlar); adı altında bir takım sanatçılar edebiyat ve sanat alanında belirginleşmiştir. Ballette Russe çalışmaları Leon Bakst tasarımlarında sıkça gördüğümüz bu anlayış, cinsellik ve tabu konularını ön plana alarak, doğabilimci bir yaklaşımla temsil etmiştir. İnsanın özünde yeralan, toplumsal yapıca ayıplanmış bir takım arzularının, savaşlar kadar yıkıcı olmayacağı vurgulanmak istenmiştir. Bu çalışmalar sembolizmle neredeyse eşanlamlıdır. Bu nedenle Sembolist sanatçılar, mitoloji ve rüya görüntülerini eserlerinde sıkça kullanılmışlardır. Mantık dışı hayali bir dünya yaratan Sembolizm akımı, Rasyonalizme tepki olarak doğmuştur. Sembolizm tarafından kullanılan semboller ikonografik olmakla birlikte, kişisel çağrışımları barındırmaktadır.

¹⁰³ <http://www.scribd.com/doc/62818059/Diaghilev-Gabriel-Astruc2> , “Diaghilev Gabriel Astruc”2 , Burak Arman , 23.07,2012 saat 17:00

Tiyatrallik için sembolizmin önemi yadsınamaz, sahnede aktarılan metin tasarım ve oyunculuk önemli ölçüde sembollerden faydalanır. Düşsel dünyaya bu sanatçılar kapı açmış, bu nedenle de diğer sanat dallarında da, sembolist etki önemsenmiştir. Özellikle opera ve bale için düşsel dünya yaratılırken; masallar önemsenmiş, yeniden ele alınmıştır. Müzik bu düşsel dünyayı sembolize eden sahnelemeye yardımcı, sanat dallarındandır.

Bu düşsel dünyaya uygun harem tasarımında; ileri gelenlerin daha fazla kostüm giydiği, kölelerin ise yarı çıplak olduğu gözlemlenmektedir. (Bkz. Resim:18-19)

Resim:19 Leon Bakst Tasarımları Altın Köle, Şehrazat, Şahzaman”

Bu durumu kullanarak giyim ve statü ilişkisini tasarımcı ortaya koymak istemiştir. Ayrıca ahlak kavramının statüler arasında nasıl değiştiğini de yansıtmıştır. Haremin büyüğü bu yarı çıplak bedenlerin gizemli dünyası üzerine kurgulanmıştır. “Kullanılan malzeme: ipek brokar, saten ve metalik örgü, pamuk astardır, pantolonda ise ipek saten, metalik örgü, pamuk ve astar kullanılmış, nakış işleme yapılmıştır.”¹⁰⁴

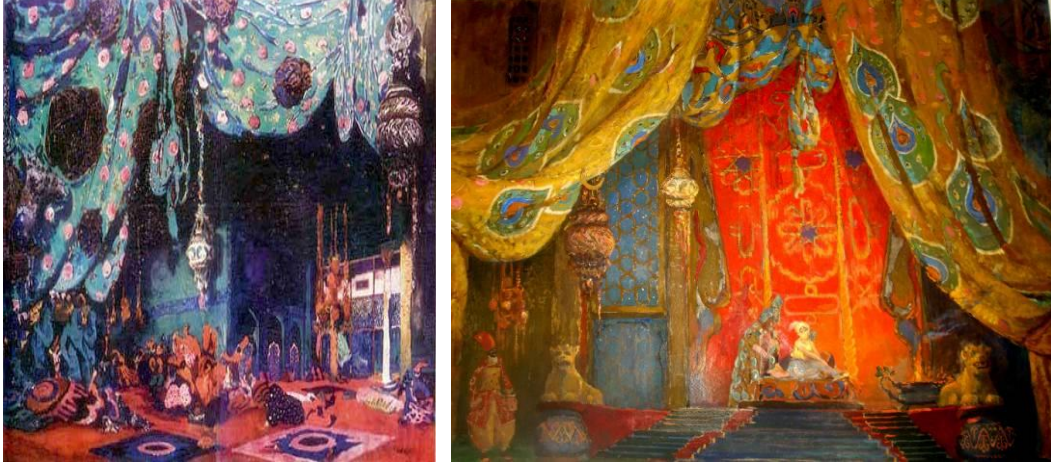
Altın Köle kostümü yoğun süslemeli, ilgi çekici tarzda tasarlanmıştır. Sarı tonlarının ve altın rengi işlemelerinin bolca kullanıldığı bu kostümde arkadan düğümlenerek bağlanan ve önünde incilerle süslenerek bir kuş tüyü eklenmiş başlık görmekteyiz. Kostümün üst parçası dar biçimde iplerle üste oturtulmuştur. Beldeki kuşağın üzerinde büzgülü kısım şalvarın bir uzantısıdır.¹⁰⁵ Altın renkli şalvar ve lame renkli patikler bu kölenin diğer kölelerden, farkını vurgulamak için kullanılmıştır.

“Şah Şehriyar: sarı stilize üzerine karanfil desenli altın sarısı saten ceket ve bir dansçının sahne üzerinde sergileyeceği hareketlerini rahat gerçekleştirebileceği

¹⁰⁴<http://nga.gov.au/Exhibition/BALLETSRUSSSES/Default.cfm?MnuID=3&GalID=5>

¹⁰⁵ Yalçın, a.g.e., 63 s.

eklem yerlerinden boğumlu, vişne rengi ipek kumaş üzerine hilal desenli şalvarı ile gördüğümüz şahın ayaklarında ucu sivri çarıklar bulunmaktadır. Tasarım aşamasında belinde bir kuşak bulunmasına karşın, bu kuşağın dans sırasında sorun çıkartabileceği endişesi ile realizasyonun da kaldırılmasına karar verilmiştir.”¹⁰⁶

Resim: 20 Leon Baks'ın Dekor Tasarımları Şehrazat (1910)

Altın Köle geniş omuzları kaslı kolları ile erkeksi görünsede; kostüm tasarımıyla kıvrık bacakları, yarı şeffaf şalvarı, belindeki kemer bağlayış tarzı ve türbanıyla kadınsı bir duruş sergilemektedir.

1.2.2.6. Le sacre du printemps ve Balede Pagan Dünya:(Bahar Ayini); Koreografi:

Vaslav Nijinsky, Libretto: İgor Stravinski, Dekor ve kostümler: Nicholas Roerich
Konusu bakımından dönem balelerine kıyasla sıra dışı bir konudur. Igor Stravinski pagan ritüelinden yola çıkılarak yazmıştır. Pagan ritüelinde; bilge olan yaşlılar daire şeklinde oturmuş bahar tanrısına sunmak üzere, bir bakireyi kurban edeceklerdir. Seçilen kız ve diğer halk hep beraber dans etmektedir. Bilge köylüler, kızın ölümünden önce danslarını izlerler. Genç kız ölene kadar dans eder.

Bu bale tepkileri toplayan balelerdendir, bu nedenle önemlidir. Bale seyircisi tiyatral öğeleri ağırlıklı bu baleye tepki göstermiştir. “İlkel çağrışımlı, yabanıl görünümlü bir gösteriydi. Strawinsky’nin dinamik müziğiyle uyumlu, sert ve çoklu bir koreografiyle tasarlamıştır. Paris seyircisi alkışlarla karşılamadı. Beyaz baleye tepki

106 Yalçın, a.g.e., 63 s.

gösterdiği kadar, klasik balenin tüm kalıplarını hiçe sayan modern dansa da karşı çıkıyordu.”¹⁰⁷

Resim:21 Nicolas Roerich Dekor Tasarımı , Le Sacre du Printemps

İlkel ruhunun uyanışı (doğanın uyanışı) olarak tanımlanan bu balede; uçsuz bucaksız manzaraya mor renkleri hâkim olmuştur. Dekorda kullanılan sopalar uçlarına bağladıkları deri parçaları da, ilkel yaşantıya gönderme yapmıştır. Ayrıca bu bale müziği içinde yer alan çığlıklar da bunu yansıtmaktadır. “*Modern dansa geçiş sürecinde bu bale danslarıyla oldukça önemli bir yere sahiptir.*”¹⁰⁸

Resim:22 Nicolas Roerich Kostüm Tasarımı, Le Sacre du Printemps

107 Jak Deleon, **Kısa Bale ve Modern Dans Tarihi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993 28 s.

108Bkz. Reynolds, McCormick, **a.g.e.**, 56 s.

Bu balede olduğu gibi; günü ve ilkel özü özdeşleştiren bir anlayış sanat ve felsefede önemli bir yer edinmiştir. Ballets Russes tasarımlarının bazılarında pagan dünya ve doğu ele alınırken primitiv ilkeler kullanılmıştır. Bunun nedeni baleye konu çeşitliliği getirmek yanında, dansın kaynağının primitiv özde yer almasıdır. Primitiv dönemlerde iletişimde jest ve mimiklerin kullanılması dansın da doğmasını sağlamıştır. İnsanın doğaya müdahalesi günümüze gelindiğinde yeme ve barınma ihtiyacının ötesine geçerek doğaya karşı, sistemli bir savaşa dönüşmüştür. Sanatçılar primitiv ilkeleri bir çözüm olarak algılamaktadırlar. Bu nedenle bu balede ilkel özü çağrıştıracak imgeler kullanmışlardır. “*Bahar Ayini, o güne kadar bale izleyicilerinin alışık olmadıkları bir ortam sunar: Tütsüler içinde, düşsel balerinler yerine çuvallara sarılmış, köşeli bir devingenlik sergileyen dansçılar vardır sahnede.*”¹⁰⁹ Primitiv sanat; teknolojik gelişmenin toplumda yol açtığı olumsuz değişiklikler, özellikle de yabancılaştırıcı etkilerine karşı bir duruş olmuştur. Bu duruşta; ilkel toplumlardaki yaşam biçimlerinde çözüm arayan sanat akımı kabul edilmiştir. Sanatçı ve alıcı için, teknoloji etkilerinin yarattığı kirlilikten arınma isteğinden oluşmuştur. Bu akımdaki sanatçılar teknolojiyle şekillenen insanın, sahte varlığını anlamlı hale getirmeye çalışmışlardır. Teknoloji hayatta yer ettikçe, duygusal derinlikten insan yoksullaşmıştır. Bu sanatçılarca yeniden özünü bulmada, primitif sanat yol gösterici kabul edilmiştir. “*Rusyada ise 1907’de “Purepainting- saf resim” yoluna gidiş başladı. Artık yavaş yavaş soyut sanata gidiş gündeme geliyordu. 1909–11 döneminde ayrıca primitive hareket de gündeme gelmişti.*”¹¹⁰ Bu nedenle bu bale kurgusunda Primitiv akımın etkisi görülür. Konunun aksine, kostümelerde ve mekânda renkler sakın ve yumuşak bir atmosfer oluşturmuştur. Kullanılan renkler ölümün değil baharın renkleridir. Danslara rağmen birbirinden farklı tonlar mekâna dinginlik getirmiştir. Fondaki mor mavi yeşil rengin etkisi, bu durumun en büyük etkenidir. Kostümelerde renkler yine naiftir. Beyaz çeşitli tonlarda kullanılmıştır. Motifler baskı tekniğiyle kumaşlara uygulanmıştır. Kostüm ve başlık çevresi pagan kültürlerinde olduğu gibi kürkle bezenmiştir, bazı kostümlerin etekleri de kürklü tasarlanmıştır. (Bkz. Resim:22)

¹⁰⁹ http://www.fantastikedebyat.com/muzikte_ve_sanatta_primitivizm_ilkelcilik-227-muzik-yazi.html
13.12.2010

¹¹⁰ Demirkol, a.g.e., 51 s.

“Tütsüler içinde, düşsel balerinler yerine çuvallara sarılmış, köşeli bir devingenlik sergileyen dansçılar vardır sahnede. İlkel boyların güçlü ritmi, vurma çalgıların yeni bir anlayışla kullanılması; bir yanda ısrarlı ritmin tekdüzeliği; öte yanda ilkelliğin dizgine vurulamayan coşkusu ve çoğunlukla tonal olmayan armoninin yarattığı disonant sesler, iç içe sergilenir.”¹¹¹

Dansçıların kostümü katmanlı uzun tuniklerdir uygulanan renkler ise beyaz, turuncu ve sarı, kırmızı, kahverengi rengidir. Bazıları belden bağlı olan bu tüniklerin, bazıları ise iki parçalı gömlek ve etek olarak kullanılmıştır. Saçlar ise uzun düşünülmüş iki ve daha fazla örük şeklinde tasarlanmıştır.

Müzikte de primitiv akımın etkisi görülmüştür.

“... İlkel boyların güçlü ritmi, vurma çalgıların yeni bir anlayışla kullanılması; bir yanda ısrarlı ritmin tekdüzeliği; öte yanda ilkelliğin dizgine vurulamayan coşkusu ve çoğunlukla tonal olmayan armoninin yarattığı disonant sesler, iç içe sergilenir.”¹¹²

1.2.2.7. Narcisse ve Balede Mitolojik Öğeler : (1911) (Narsis) : Koreografi: Michel Fokine, Müzik Nicolas Tcherepnin, Dekor ve kostümleri: Leon Bakst

Konusunu mitolojik bir hikâyeden almaktadır. Buna bağlı olarakta dekor kostüm mitolojik öğelerle kurulmuştur. Tiyatronun sanatının oluşmasında mitolojik öğelerin etkisi vardır. Bu bağlamda bu bale önemli bir başlangıçtır.

Narcisse bir av sonrası yaz sıcaklığının yorgunluğuyla şeffaf bir pınarın başına gelmiş, su ayna gibi parlak olduğundan suya bakmıştır. Narcisse su içmek için eğildiğinde berrak suya yansıyan yüzünü görmüş, büyülenmiştir. Narcisse aşkla sudaki aksine bakmıştır. Yavaş yavaş, güneşin altındaki buz gibi, renginin solduğunu ve eridiğini görmüştür. Güneş onu yakarak bitirmiştir. Kız kardeşleri onun için ağlar ve mezarının üstüne saçlarını kesip koyarlar. Cesedi götürmek için hazırlandıkları vakit, ceset yok olmuştur. Yerinde sarı ve beyaz bir çiçek bulmuşlar ve bu çiçek onun adını taşıyan nergis çiçeği olduğu düşünülmektedir.

¹¹¹http://www.fantastikedebyat.com/muzikte_ve_sanatta_primitivizm_ilkelcilik-227-muzik-yazi.html 13.12.2010

¹¹². Y.ag.e 13.12.2010

Resim:23 Leon Bakst, Narcisse Balesi Kostüm Tasarımları ve Realizesi

Ballets Russes adı anıldığında, Leon Bakst dekorları ve kostümleri daha çok bilinmektedir. Orijinal tasarımları tiyatral gösteriler dışında da, birçok sanat ve zanaat alanında yaratıcı eserler doğurmuştur. Örneğin, dönemin iç dekorasyonu, giyim anlayışı ve takı tasarımlarını etkilemiştir. Bu sebeple belki de koreografi daha az önem arz etmiştir. Bununla birlikte, Fokine ve Nijinsky ile işbirliği içinde olan Bakst; Narcisse (1911), Daphniset Chloe (1912) ve L'Après-midi d'un faune (1912)'da tasarımsal etkileşim yanında Yunan temaları ve dans kalıpları vardır.¹¹³

Bakst antik dünyayla ilgili tasarımlarda, uzman olarak kabul edilmiştir. Rusya'da Yunan trajedilerinden, Hippolytus, Antigone, Oidipus gibi çeşitli oyunları tasarlamıştır ve beğeni kazanmıştır. Narcisse Balesi de, Leon Bakst'ın antik kültürlerden esinlendiği tasarımlarındandır. Narcisse balesinin konusu mitolojiktir. Akışkan ve şeffaf kumaşlar kullanarak büyümlü bir görüntü için mitolojik tablolar yaratmaya çalışmıştır. Bedenler ve kumaşlar yerçekiminin etkisi dışında gibidir. Bu etki için tüllerin yoğun kullanıldığı, gece mavisi ve uzak doğunun mistisizmiyle özdeşleşen turuncu renginin hâkim olduğu görülmektedir. Ayakkabıda bilekte sarmalanmış bağcıklı sandaletler kullanılmış ve kimi dansçılar ise çıplak ayak dans etmiştir. Kostümlerin uzun ve dökümlü kullanıldığı bel bölgesinde iplerle bağlanarak kumaşın akışkanlığı sağlanmıştır. (Bkz. Resim:23)

1.2.2.8. Le Martyre de Saint Sebastien ve Baleda Dinsel Konular(Aziz Sebastiyen'ün Ölümü) Koreografi: Mikhail Fokine, Liberetto: Gabrielle D'Annunzio, Müzik: Claude Debussy, Dekor ve kostüm: Leon Bakst

¹¹³ Bkz. Charles S. Mayer, The Influence Of Leon Bakst On Choreo-Graphy, **Dance Chronicle**, Taylor And Francis Ltd, November İngiltere, 2005, 127 s.

Konusu: Bale için o güne kadar tasavvur edilmeyecek bir konudur. Antik Roma İmparatorluğu zamanında Hristiyanlığı kabul etmiş insanlara yapılan baskı ve bu baskı sebebiyle öldürülen Aziz Sebastiyen'i anlatır. Sebastiyen III.yy'da Galya'da yaşamış bir gençtir. İmparator Diocletianus Hz. İsa'ya olan inancı yüzünden onu bir direğe bağlatır, oklalarla öldürülmesini ister.

Resim:24 Leon Bakst “Aziz Sebastiyen “Kostüm Tasarımları

Resim:25 Leon Bakst “Aziz Sebastiyen “Kostüm Tasarımları ve Realizesi

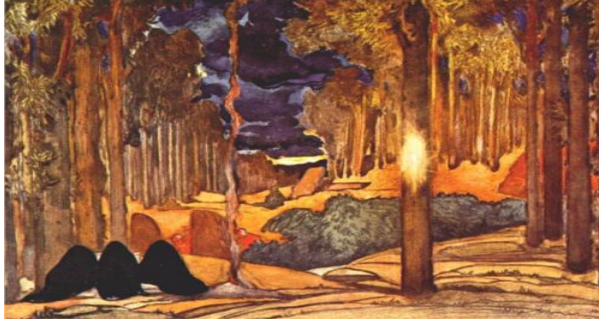
Bu tasarımlarında Leon Bakst; ortaçağın dini baskıları ve gizemini kostümlerde yansıtmaya çalışmış, kumaşları oldukça yoğun işlemeli kullanılmıştır. Aynı zamanda geleneksel Rus kostümlerini de çağırıştırır. Başlıklar ve kapüşonlar ortaçağ gibidir. Kare ve iç içe halkalı desenler, farklı renklerde uygulanmıştır. Leon Bakst kumaşlarda yama uygulaması yapmıştır. Onun bu tasarımları da oldukça renkli; turuncu gece mavisi yeşil, kırmızı fovist renkleri anımsatır. Ancak trajik konuya, canlı renkleri kullanması kendi stilinin eseridir.

Fovist ve derinliği olmayan formları resmetmek, primitiv sanat etkileşiminde ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum aynı zamanda bir dışavurumun göstergesidir.

“Fauves denilen resim anlayışı, eşyanın biçim ve rengi yanında optik görüntüsüyle

de ilgilenmiyordu. Bu nedenle fovlarda biçimlerin resim içindeki yer alışlarından doğan derinlik ortadan kalkıyordu.”¹¹⁴ Fovist sanatçılarca, dekorasyon ögesi olarak da canlı renkler önem arz etmiştir. Güçlü renkleri ve perspektifi olmayan ve ışık oyunları ile hemen fovist eserler ayırt edilebilmektedir. “Ele aldıkları konular, cansız-doğa ve manzara gibi alışlagelen türlerin dışına pek çıkmaz. Fovların getirdikleri yenilik, sanata renkli bir nakış çeşnisi katmadan öteye gitmez.”¹¹⁵

Bu akımın etkisi yanında dönemsel bazı unsurları da, tasarımlarına yansıtır. Özellikle yaylı kadın figüründe, kadını da yay kadar esnek tasvir etmiştir. Tasarımcı, bir oduna bağlanmış kadın tasviriyle ortaçağın cadılar avına gönderme yapma ihtiyacı duymuştur. (Bkz. Resim:24,25)

Resim:26 Leon Bakst Dekor Eskizi “Saint Sebastien Act IV”, Art Nouveau Modern

Kostüm ve dekorda Art Nouveau akımının süslemeci yanının etkisini de görmek mümkündür. Bu akım, ön akım özelliği göstermektedir. Bu nedenle sanat yapıtlarının çoğunda birçok akıma kaynaşmış durumdadır. Ayrıca XIX. yüzyılın Dışavurumculuk, Kübizm, Gerçeküstücülük gibi daha yenilikçi hareketlerin öncüsü kabul edilmiştir. 1902 yılında Avrupa’da Art Nouveau tasarımcıları Torino’da düzenlenen “Modern Dekoratif Sanatlar Sergisi”nde bir araya getirmişlerdir. Bu sergi uluslararası özellikte birlikte büyük kitlelere ulaşmıştır. Bu isim değişik ülkelerde değişik adlarla anılmıştır. Fransa’da “Nancy”, İtalya’da “Stile Floreale,” İspanya’da “Arte Joven”, Almanya’da “Jugend Stil” gibi isimler kullanılmıştır.

Kimi düşünürlere göre de Leon Bakst’ın bu tasarımlarında dekadent etkisi görülür. 1910’lar modernizeyle kucaklaşmaya hazırlanırken, büyü ve gizem bu balede devreye girer.

114 Adnan Turanî, **Dünya Sanat Tarihi**, , İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1983, 388 s.

115Nazan İpşiroğlu, Sanat ve Devrim, “Fovlar”Remzi Kitapevi, İstanbul, 1991, 25–26 s.

“Dekadent” takıntısı olarak XIX. yüzyılda sanatçılar arasında bir tavır belirmiştir. Sanatsal kurallardan sıkılmış bir takım sanatçı, bulundukları ekolu reddederler. Etik yönden bir çöküş sanatsal olana yansımıştır. Dekadent hareketi XIX. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmış sanatsal harekettir. Batı Avrupa’da ve özellikle Fransa’da yayılmış, İngiltere aynı zamanda ABD’de de ilgi görmüştür. Bazıları bu hareketi “yozlaşmışlar” olarak adlandırdılar. Sembolizm ilişkilidir ve Dekadent hareketi Romantizmden Modernizme geçiş olarak kabul edilir.¹¹⁶

Dekordaki uçsuz bucaksız görünüm gizemi artırmaktadır. Ormandaki ağaçlar ve kullanılan renkler, fonun odağındaki karabulutlar büyümlü bir mekân oluşturmuştur. Ateş renkleriyle tasvir edilmiş orman yanmakta, bulutlar ise dumani anımsatmaktadır. Eskizin ön tarafındaki siyah resmedilmiş üç varlık gizemi arttırmaktadır. Bu varlıkların canlı, cansız ya da doğaüstü olup olmadığı belirsizdir.(Bkz. Resim:26)

1.2.2.9. Petrouchka ve Balede Toplum Yergisi (Petrushka): Koreograf Michel Fokine: Libretto: Igor Stravinski ve Alexander Benois, Dekor ve kostümler Alexander Benois .

Bu bale konuda ve görsellikte Rus halk kültüründen izler taşımaktadır. Rus toplumunun halktan her kesimi, panayır yerinde irdemiştir. Aristokrat aileler, çingeneler, kuklalar... Trajik kahraman Petruşka, yaşam-ölüm, fantazi ve gerçeklik bağlamında ele alınmıştır. Bale Rusya’daki toplumsal yaşamı irdeler. Petruşka Rusya’da ahlaksızlık, barbarlık, trajedi ve sefalet içindeki, alt sınıftaki insanların yaşamını aktarmaktadır. Petruşka Polichinello, hep zulüm çeken fakir bir kahramandır ve her türlü yanlış ve haksız zulümle karşılaşmıştır. *“1911 yılında sahnelenen ünlü balelerden Petrouchka dönemi en iyi temsil eden bale olarak kabul ediliyordu. Fokine’ de bu bale için manifesto yazmıştır.”*¹¹⁷

Konusunu geleneksel Rus masalından almıştır. Petruşka içi saman ve talaşlarla doldurulmuş bir kukladır. Gerçek insan boyutlarında ve karnaval ortamında, aniden canlanmış ve duyguları gelişmiştir. Dans etmeyi seven Petruşka, zengin fiyakalı,

116Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Decadent_movement 27.04.2012

117 Bkz.Zeynep Günsür Yüceil, **Modernization Through Dancing Bodies In Turkey**, Sosyal Bil.Ens.Tarih Bölümü, Doktora Tezi Boğaziçi Üniversitesi. İstanbul, 2007, 19 s.

kaba, şehvetli Moor tarafından satın alınmıştır. Bale hayatın ironisini bağlı olduğu ipleriyle ve mekanik danslarıyla aktarmaktadır. Benois'in Commedia dell Arte'ye ilgisinin izlerini taşımaktadır. Bu bale bilinen bale temalarına zıt bir yaklaşımla kuklalar üzerinden yaşamın traji komik sunumudur. Kuklaların kullanılması baleyi, tiyatral olana daha da yaklaştırmıştır. Bu yönüyle de bale tasarımları, sahne tasarımı gelişim süreci için çok önemlidir. (Bkz. Resim:27)

Benois, dekor ve kostümde karnaval atmosferini yaratmıştır. Bunu yaratırken de Commedia dell Arte'den esinlenmiştir. Commedia dell'Arte popüler bir dramatik form haline XVI. yüzyılda İtalya'da gelmiştir. Yüz yıl boyunca Avrupa'da yayılmış, tiyatro ve popüler kültür üzerindeki etkisi bugüne değin sürmüştür. Commedia dell'Arte, Petrushka metninin oluşumunda da rol oynadığı bilinmektedir. Benois, Petrushka karakteriyle Commedia dell'Arte dönemi Harlequin'i hatırlatmaktadır. Tiyatroda kullanılan Meyerhold kuramlarının Petrushka formunun oluşmasında da, belirgin etkileri vardır:¹¹⁸

Benois, Diaghilev ekibinden ayrıldığında Moskova'da Bolşoy Tiyatrosu'nda; Moliere, Goldoni, Puşkin ve Beaumarcas eserleri için tasarımlar yapmıştır. Fransız vatandaşlığından sonra Comedie Francaise için de tasarımlar yapmıştır.¹¹⁹

Bu bale tasarımları birçok düşünürce, sanatsal değeri yüksek yapıtlar olarak vurgulamıştır. Ballets Russes çalışmalarıyla elit bir kitleye hitap eden klasik bale halkın beğenisine de sunulmuş, balede kullanılan kişilerinin sıradanlaşmasına paralel, görsellikte, bunu vurgulamıştır. Renklerin boyutsuz sığ kullanılması, fovların perspektifsiz, derinliksiz anlayışıyla, derinliği olmayan sıradan hayatlar örtüşmektedir.

Janet Kennedy balenin başarısını ikili bağlamda; halk kültürü ve sanatsal modernizmi birleştiren Benois'in tasarımlarındaki sentezde görmüştür. Andrew Wachtel ise bu eseri XIX. yüzyıl Rusya'nın yüksek kültürünü yansıtan sembolist sanat olarak tanımlamıştır. Koreografideki başarı ise klasik dans, halk dansları ve modernist "özgür" dans üzerine yoğunlaşmıştır. Sonuç olarak, terminolojide edebiyat

118 Bkz . Andrew Wachtel, **Petrushka Sourcess and Contekst**, North Western University Press , America 1998, 19-20 s.

119 <http://www.balletto.net/giornale.php?articolo=1144> 12.06.2012 saat 11:41

eserleri için Saul Morson tarafından kullanılmış “Threshold art” (eşik sanat) eseri tanımını, Petrushka için de söylenmiştir.¹²⁰

Müziğiyle de Stravinski oldukça ses getirmiştir.

“Stravinski Petruška balesini, piyano ve orkestra için bir konser parçası olarak tasarlamıştı. Nitekim yapıta önce “Konser Parçası” adını vermeyi düşünmüş hele bale sahnesi için hazırlanan bir müziğe , böyle bir ad vermek anlatıcılıktan uzak olması bakımından uygun düşmez, adı değiştirildi ve balenin konusu olan Rus kukla oyununun bahtsız kahramanının adı verildi. 1911 yılında oynanan bale Stravinski'nin bir yıl önce , Ateş Kuşu Bale'siyle edinmiş olduğu ününü sağlamlaştırdı.”¹²¹

Resim:27 Benois'in Petruška Balesi Çeşitli Kuklaların Kostüm Eskizleri ve Realizesi

Resim: 28 Benois'in Petruška Kukla Tasarımı Kostüm Eskizleri ve Realizesi

120Bkz . Wachtel, **yage**, 45s.

121 Stravinsky, **a.g.e.**, 140 s.

Petrushka balesine bakıldığında halk kostümlerine de yer verildiği görülmektedir. Bu kostümlerinde dönemin Rus halk giysilerini stilizasyonla görmekteyiz. Dönemin aynen alındığı uygulamalar da vardır. (Bkz. Resim:29)

Resim: 29 Benois'in Petruşka Balesi çeşitli “Merchant” Köylü Kadın Kostümü ve Bir Arap kostümü

“Petrouchka kostümü için tunik uygulamasında ipek saten, pamuk, dantel, metal düğmeler kullanılmış; pantolonu ise ipek saten ve yamalarla oluşturulmuştur.”¹²²

Resim: 30 Benois'in Petruşka Balesi Dekor Eskizi ve Dekoru (1911)

Sahne dekorunda seyirciye doğru diyagonal yerleştirilmiş bir perspektif kullanır. Böylece tasarımcı gösteri ve gerçeklik arasındaki sınırları kaldırmaya

¹²²<http://www.nga.gov.au/Exhibition/balletsrusses/Default.cfm?MnuID=3&GalID=11> 11. 7. 2012

çalışmıştır. Fovist renklerin özellikle mavinin dekorda ve kostümde etkili olduğu gözlemlenmektedir. Fondaki yıldızlar ve geometrik şekiller ise hayali mekânı boyutlandırır. Bu tutumuyla da tasarımcı, seyircinin gerçeklik ve fantezi olanı düşlemesini amaçlamıştır. (Bkz. Resim:30)

Sahne makyajının yoğun uygulandığı gözlemlenmektedir. Petruška ve diğer kuklalara, soluk yüz makyajı uygulanmıştır. Gözler belirginleştirilmiş hem kukla hem de insan karışımı bir ifade oluşturulmuştur. Derinliklerinden gelen trajik öykü bu yolla vurgulanmıştır.(Bkz. Resim:28)

Fokine, Petrushka için koreografi üzerine düşüncelerini şöyle açıklıyor. “Ana karakterlerde doğal hareketleri oluşturmak için kukla, kalıp gibi davrandırmaya çalışmışım.” Beaumont’un bu baleye yaptığı açıklama aynıdır. Meyerhold’un tiyatrodaki kullandığı hareket kuramlarının, Petrushka balesinin belirgin etkilerinin olduğu söylenebilir.¹²³

1.2.2.10. Sadko ve Balede Masallar Sadko; Koreograf: Michel Fokine, Libretto Rimsky Korsakov, Dekor ve kostüm: Boris Anisfeld 1911 sunumu ve Goncharova 1916 sunumu

Konusu: Bu bale konusu ve sahne tasarımı bakımından ilginç yeni bir denemedir. Rimsky Korsakov eski Rus efsanesinden esinlenerek yazmıştır. Fakir çalgıcı Sadko, gölde altın balıklar tutacağı hususunda bir tüccarlarla, iddiaya girer. Sadko altın balıkları tutarsa, tüccarlar bütün mallarını vereceklerdir, tutamazsa tam tersi olacaktır. Deniz padişahının kızıyla birlikte bunu yapmak için yola koyulur. Sadko balıkları getirir; iddiayı kaybeden tüccarlar anlaşılmaya uyarlar, Sadko bir gemiyle dünya turuna çıkar. Tayfaları, onu uğursuz diye denize atarlar. Sadko, tahta parçasına tutunarak yol alır. Deniz padişahının ülkesine varır. Şarkılar söylemektedir, halk onu sevinçle karşılar.

Ballets Russes tasarımlarının birçoğunda adını gördüğümüz; Natalie Goncharova, 1881 yılında Rusya Nagaievo Tula, yakınlarındaki bir köyde doğmuştur. 1896–1891 yılları arasında Moskova Gymnasium’a gitmiştir. Mikhail Fiodorovich

¹²³Bkz . Wachtel, **yage**, 23s.

Larionov’la “Moskova Resim Heykel ve Mimarlık okulunda beraber okumuşlardır. Konstantin Korovin ve Valentin Serov’un öğrencisi olmuşlardır.”¹²⁴”

“Moskova’da eğitim gören Natalia Goncharova yaratıcılık dolu çeşitli eserlerinin yanı sıra açıklayıcı olan resimleri, tiyatro tasarımları ve çizimleri yer almaktadır. Mikhail Larionov ile birlikte geleneksel Rus sanatından ve simgeler, “Lubki” (popüler, renkli baskılar), ahşap oyuncaklar, desenler ve süsleme sanatları gibi insan eliyle yapılmış şeylerden etkilenerek Neo-Primitivizmi başlattı.”¹²⁵

Diaghilev’in Goncharova’yı keşfetmesi Ballets Russes gelişimi açısından çok önemlidir. Genellikle Rus etnik özellikleri modern akımlarla harmanlayarak kullanan sanatçı bu anlamda Rusya’da tanınmış sanatçılar arasına girmiştir. Rus kültürünün dinsel ve pagan inançlarını taşıdığı tasarımlarında, Avrupa kültüründen izler de bulmak mümkündür.

“Sanatçı heykeltıraş ressam ve sahne tasarımcısı olarak önemli bir üne sahiptir. Kocası ve çalışma ortağı Mikhail Larionov ile Rayonizm akımı ile (“ışıncılık” da denilen soyut resim 1910) ve Ballets Russes için bir tasarımcı olarak tanınmışlardır.”¹²⁶

Goncharova ve Larionov 1913 yılında yayımlanan Rayonist Manifestosu sanatçıları arasında yer almışlardır. “Mikhail Larionov ticaret ve güzel sanatlar konusunda eğitim görmüştü. Soyutlamalar ve figüratif duvar resimleri yaptı. Soyut ekspresyonizmin öncüsü sayılır.”¹²⁷

Natalia Goncharova, çalışmalarında nesne genellikle tanınabilir durumdadır. “Cats” resmindeki kompozisyonda; boyamayı ışınlar şeklinde ve dikenli kümelerden oluşturmuş, nesne ise her zamankinden farklı olarak belirsizdir.”¹²⁸

Rayonizmle sanatçılar, iki boyutta yansıyan ışığın mekânsal nitelikleri tanımlamak için çalıştılar. Bu çalışmaları Rusya’nın, avantgarde eğilimlerin örnekleri olarak, kabul edilmiştir. Batı Avrupa sanat felsefeleri ve kültürel yapısını ön plana taşımışlardır.

124 Cem Altınal, **Çağdaş Figür Resmine Bir Bakış**, “Larionov’un Düşsel Türkiye Yolculuğu”, Mas Matbaacılık, İstanbul 2010, 20 s.

125 Editör Erkan Doğanay, **Ölmeden Önce Görmeyiz Gerken 1001 Resim**, “Köylüler”, Caretta Yay, 2006, 608 s.

126 Bkz., H. H Arnason, **History Of Modern Art , Painting, Sculpture, Architecture, Photography**, “Rayonizm, Cubo, Futurim, Supermatism”, Forurt Edition Copyright Newyork 1998 , 222-3 s.

127 Norbert Lynton, **Modern Sanatın Öyküsü**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1982, 377 s.

128 Bkz., Hamilton, **a.g.e.**, 309 s.

Resim:31 Natalie Goncharovna'nın Sadko Balesi için, Denizatı Kostüm Tasarımı ve Ahtapot Kostüm

Natalie Goncharovna'nın kostümlerin de fantastik bir öykünün izleri görülmektedir. Bu tasarımlarda başlıklar önemli bir yere sahiptir. Goncharova Kostüm tasarımında Rus halk elbiselerini örnek almıştır. (Bkz. Resim:32) Art Nouveau stilini kullanmış ve balık karakterler için başlıklar çalışmıştır. Denizatı kostümü üç parçadan; gövde, bacak ve başlıktan oluşmuştur. Kolları kapatacak pelerin de mevcuttur. Balık pulları için kumaşlar kıvrımlı kesilip, üst üste monte edilmiştir. Deniz canlılarının ışıltılı kıvrımlı hareketi bu katmanlara uygulanan boyamayla sağlanmıştır. Başlık kısmı bir at görünümünde, sırt bölgesinde ise ejderi anımsatan yüzgeçler kullanılmıştır. Kuyruğun dik durması için sırt yüzgeçlere bir ip yardımıyla monte edilmiştir. Aynı şekilde başlığın savrulmasını önlemek için burun kısmından gövdeye bağlanmıştır. Denizatı kostümü pelerin için, ipek-pamuk saten, tel, vatkalar, pantolonunda ise ipek-pamuk saten kullanılıp boyama yapılmıştır. (Bkz. Resim:31)

Resim:32 Sadko Balesi Deniz Padişahı ve Kızı için Kostüm Eskizleri

Bu kostüm tasarımlarında kullanılan malzemeler şöyledir. Ahtapot kostümü; ipek, tel, balık kostümü; ipek, pamuk, tel, payetler ve yine her ikisi içinde boyama teknikleri kullanılmıştır. Başlıklar tasarlanırken gözler büyük resmedilmiştir. Kumaşlar üzerindeki işlemler oldukça yoğundur.(Bkz. Resim:31)

Goncharova sualtı varlıklarını tasarlarken, onlarda insani duyguları inandırıcı kılmayı ve yansıtmayı başarmıştır.

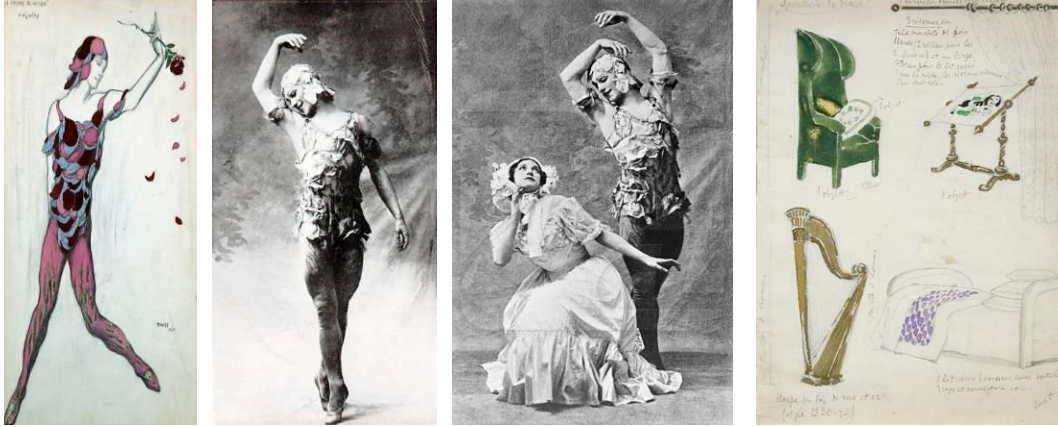
Bu bale tasarımlarını yapan diğer bir isimse Boris Anisfeld'dir. Çağdaş sanatçılar arasında adı anılan Boris Anisfeld ressam, heykeltıraş ve sahne tasarımcısıdır. Yönetmen Vsevolod Meyerhold ve Sergei Diaghilev ile çalışmıştır. 1911 yılında, Ballets Russes ve Diaghilev için "Sadko" tasarımlarını yapmıştır, böylece sahne tasarımı kariyerine başlamıştır. 1906 yılında Larianov, Goncharova, Serov, Vrubel ve diğerleri ile birlikte, Salon d'Automne üyesi olmuştur. Aynı zamanda Rus sanatçıları birliği "Mir Iskusstva" (Sanat Dünyası) üyesidir. "1928 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne göç ettikten sonra, Anisfeld Chicago Sanat Enstitüsü'nde profesör olmuştur ve New York'taki Metropolitan Opera ve Chicago Opera'da çalışmıştır."¹²⁹ Anisfeld, Fovizmden ve Sembolizmden etkilenmiştir. Leon Bakst ile "Şehrazat" ve "Karnaval" balelerinde çalışmıştır. Golovin, Bakst ve Benois'le iletişimi sonucunda onların sanatından etkilenmiştir.

Onun tasarımlarında, Oryantalist dönem özellikleri görmek mümkündür. Bu özelliklere Leon Bakst sayesinde ulaşmış onu taklit etmiştir. Bu açıdan düşünüldüğünde buna rağmen, onun tasarımları kendi stilini ortaya koymuştur. Leon Bakst'tan daha naif renkleri kullanılmış, bu masalsi dünyaya farklı yaklaşmıştır. Bazı kostümlerinde de Konstrüktivist eğilimlerde görülmektedir. Yaşamının 1973 yılında son bulması onu sanatını günümüze yakın kılmıştır. Dönemi Sanatsal akımların birçoğu sanatında gözlenmiştir. En önemlisi ise sanatında çağdaş etkiyi yakalamasıdır.

1.2.2.11. Le Spectre de la Rose ve Cinsiyet Kalıplarının Kırılması Gülün Hayali;
Koreografi : Michel Fokine, Libretto: Carl Maria von Weber, Dekor ve kostümleri:
Leon Bakst

129 <http://www.abagallery.com/B.-Anisfeld/> 3 May. 2011 saat: 23.27

Konusu: Bir genç kızın odasında geçer. Balo dönüşünde genç bir kız sevgilisinden gül almıştır. Gül yaprakları tamamen kapalıdır, gülü elinde tutmaktadır. Genç kız bir koltukta otururken uykuya dalar. Rüyalar görür, kırmızı gül elinden düşer. Açık pencereden gülün hayali girer. Birlikte dans ederler, kız daha sonra uyanır ve uykusu esnasında, ayaklarına düşmüş gülü gördüğünde, gerçekte hayal arasında gidip gelmektedir.

Resim:33 Leon Bakst 1911 “Spectre de la Rose “Adlı Balede Gül Kostümü ve Genç kız , Odada Yer Alan Bazı Aksesuarlar

Leon Bakst kostüm tasarımlarında toplumsal cinsiyet kalıplarını kırmaya çalışmıştır. Bu tasarımda özellikle gül kabul edilen dansçının kostümü ilginçtir. Çünkü dekor kostümün tümünden farklıdır. Gerçek dünyaya, hayali bir dünyadan varlık eklenmiştir. Efemine gül kostümü, bu durumun göstergesidir. Bedenin üst kısmını saran gül yaprakları; dansçının kollarında ve başında Art Nouveau tasarımlarda olduğu gibi kıvrımlar oluşturmuştur.(Bkz. Resim:33) Erkek dansçı için bir mayo tasarlanmış mor, açık mavi, pembe. Bu kostüm dansçının güçlü kaslarını ortaya koymaktadır. Gül dişi varlık olarak düşünülür. Bu yolla dansçı dişileştirilmiştir. Bu mayo üst üste ipek kumaşların monte edilmesiyle tasarlanmıştır. Dansçının kostümü iki parçalıdır. Dansçı gövdeyle bütünlük sergileyecek renkte tayı giymiştir. Leon Bakst gülü tasvir ettiği eskiz tasarımında, kostümün renklerini pekiştirmek için bir de gül resmetmiştir.(Bkz. Resim:33) Gül yaprakları dökülürken tonlamayı vurgulamıştır. Kostümdeki maviler güldeki katmanları ayırıştırıp, ışıkla kaybolmasını engellemek içindir. Kollarda askılar kullanmış bu askılar yine gül varidir. Tasarlanan başlıkta aynı renklerde aynı metotla oluşturulmuştur. Gül

hayalini kuran dansçı, uzun elbisesi ve başlığıyla gerçek dünyayı yansıtır. Ayaklarda bale pabuçlarını görmekteyiz.

Dekorda ise sahne duvarlarını boyutlandırmak için kumaşlarla kaplanmıştır. Kumaşların kimi yerlerinde ağaç silüetleri belli belirsiz boyanmıştır.

1.2.2.12. L'Après midi d'un Faune ve Balede Erotik Dans(1912): (Bir Faune Günü) Koreograf: Vaclav Nijinski, Libretto: Claude Debussy, Dekor ve kostüm: Leon Bakst

Konusunu Antik Yunan mitolojisinden almıştır. İlkel insan, ilkel öz, dans ve doğası irdelenmiştir. Faune'un doğadaki erotik dansı anlatılmaktadır.

Bale hayli atletik, hareketli koreografiyle kurulmuştur: Faune'un sahneye girişinde uzun atlamaları içerir. Bu sebeple kostüm ona bu imkânı tanıyacak şekilde tasarlanmıştır. Bedeni ön plana çıkaran bir kostüm, baletin her türlü kıvraklığını ortaya koymaktadır. Bedensel ifade kostümle bütünleştirilmiştir. Bu kostümler arasında en ilgi çekici olanlardan biridir, çünkü baletin bedenindeki siyah lekeler, sade ama ilgi çekici fantastik tarzıdır. Burada Bakst; insan teni ve hayvan derisi görünümünü kaynaştırmıştır. Antik Yunan mitolojisinde olduğu gibi insan ve hayvan unsurları aynı bedendedir.

Diğer balerinlerin kostümlerinde; Antik Yunan kostümlerinin izlerini görmek mümkündür. Özellikle tunik ve sandaletler de büyük benzerlik vardır. Ayrıca saçlar uzun ve yine Antik Yunan stilinde taranmış ve ilave saçlar kullanılmıştır. Özellikle antik seramiklerdeki figürler, bu tasarımın esin kaynağıdır.(Bkz. Resim:34)

Resim: 34 Leon Bakst Tasarımlara Kaynaklık Eden Antik Bulgular. MÖ.450–440'dan Kalma Seramik İtalya

Vaslav Nijinsky; sahnede Faune'nu sergilerken kıvrak hareketleri ile mitolojik cinselliği, mükemmel bir şekilde yansıtmıştır. Nijinsky ve Bakst vazo

üzerindeki çizimlerden aynı etkiyi yakalamıştır. Nijinsky, dansındaki olağan üstü Faune sıçramaları ile uçuyor görüntüsünü vermiştir. Faune'un dansındaki ilkel hayvansı dürtüleri ve mekanik tutumları koreografide modernlik işareti kabul edilmiştir. (Bkz. Resim:35)

*“Dekorda ise dağ formunu yakalamak için arka fonda kumaşlara şekil verilmiştir.”*¹³⁰ Fon ve kumaşlardaki boyamalar uygulanmıştır. Kumaş kimi noktalarda ön tarafta, kimi noktalarda arkaya itilmiş fona, boyut kazandırılmıştır.

*“Diaghilev o yıl; Nijinski'yi koreograf yapmak için hiçbir çabadan kaçınmamaya karar vermişti... Nijinski ile kendi sıkı gözetimi altında, su perilerini sıkıştıran bir kır tanrısının (Faun) erotik hoplayıp zıplamalarını canlandıracak bir tür antik tablo yaratırmaktı. Kafayı antik Yunan'a takmış Bakst'ın önerisiyle, bu tablo figürlerin önden görüneceği canlı alçak kabartma şeklinde sunulacaktı. Bu yapım Bakst'ın hâkimiyetindeydi. Dekor ve güzel kostümleri yaratmanın yanı sıra, koreografiyi en küçük hareketlerine kadar esinlemişti. Bu Bale için Debussy'in izlenimci müziğinden daha iyisi olamazdı. Yine de Diaghilev, ısrarcılığı sayesinde, ondan yarım ağızla bir onay almıştı ve sürekli tekrar edilen, zahmetli provalardan sonra bale hazırlandı ve bahada Paris'te sergilendi.”*¹³¹

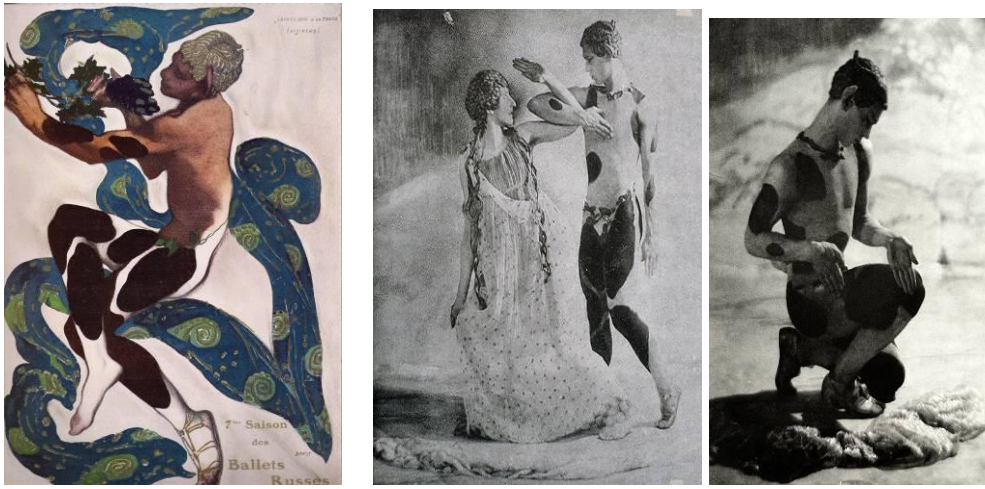
Resim: 35 Leon Bakst, “Bir Faune Günü” Balesi Dekor ve Kostüm Tasarım Realizesi

Korodaki dansçılar ise bedenlerini poz verir gibi hareket ettirmektedirler. Antik Yunan kostümleri neredeyse birebir yapılmıştır. Aynı kostüm tasarımını bütün koro dansçılar için görmekteyiz. Ayak bileğine kadar uzun, bel hizasına kadar yanlardan yırtmaçlı bu kostümlerdeki motif, deniz dalgası şeklinde basit boyanmıştır. Ayaklarda ise bilekte bağcıklı olan yine antik dönem sandaletlerin kullandığı görülmektedir.

130 Bkz. <http://www.youtube.com/watch?v=H0xhr6N5nsY&NR=1> 25.03.2011 saat 9:45

131 İgor Strvinsky, **Sanat Dünyamız Dergisi**, çev: Tuncay Birkan, Yapı Kredi Yayınları, Sayı 85, Güz İstanbul 2002, 131-132 s.

Bakst L'Après-midi d'un Faune dekorunda (beyaz kayalar, yeşil ağaçlar gri bir şelale kullanmış, gökyüzünü de resmetmiştir. Cyril Beaumont oldukça cesur bulduğu kostümleri geometrik desenli pilili tunik görünümünde tarif etmiştir. Kostümde, açısal hareketlerle eşleşen çizgiler dans ve kostüm etkileşimini artırmaktadır. (Bkz. Resim:35) Bu bale Ballets Russes tarihinin skandala neden olan ilk balesidir. Bazı protestocular bale temasının müstehcen olduğunu, diğerleri Debussy'nin müziğini kullanmanın yanlış olduğunu savunmuşlardır. Müzik, koreografi ve tasarım arasında uyumun olmadığı düşünülmüştür.¹³²

Resim:36 Leon Bakst, Faun'nun Kostüm Tasarımı ve Realizesi

Bakst tasarımlarıyla başarısını, dünyaya kanıtlamıştır. Kostüm tasarımları Paris'li kadınların ilgisini çekmiş, günlük yaşama uygulanmıştır. Hatta gösterilerin yapıldığı mekânlar da ilgi odağı olmuş, diğer sanat dallarını da etkilemiştir. “1912 yılında Paris Theatre des Champs-Élysées’de Debussy’in bale “Le après midi d’un Faun” gösterisinde Bakst’in çizgisel tasarımları dönemin Avrupa ve Amerika’nın popüler heykelini’de etkiledi.”¹³³

1.2.2.13. Daphnis et Chloe ve Balede Mitoloji:(Dafne ve Kleo); Koreograf: Michel Fokine, Libretto: Maurice Ravel, Dekor ve kostümleri: Leon Bakst.

Bu bale konusunu tiyatronun kökeninde yer alan mitolojik konulardan alır. Sahne tasarımı da buna bağlı şekillenmiştir. Daphnis ve Chloe balesinin konusu,

¹³²Shelly Berg, Le Sacre Printemps : A Comparative Study of Seven Versions of The Ballet, Newyork University, Pdh,1985 Newyork 70 s.

¹³³ Bkz., Hamilton, a.g.e., 70 s.

milattan sonra II. yüzyılda yaşamış olan Yunan şair Longus'tan alınmıştır. Müzik şafak vaktini, güneşin doğuşunu tasvir ederek başlar. Ravel müzikte güneşin yükseliş ritmine göre, doğanın seslerini birer birer hissettirir. İnsan seslerine de yer verilmiştir. Daphnis, bir mağaranın önünde uyumaktadır. Chloe kaçırılmıştır ve Daphnis çaresiz sevgilisini kurtarmak için bir yol düşünmektedir. Pan Chloe'yi kurtarır. Daphnis ve Chloe, Pan ve sevgilisi Syrinx'i canlandırarak bir oyun sergilerler. Âşıklar kavuşmalarının ardından, bağlılık yemini ederler.¹³⁴

“Ravel, *Daphnis et Chloe* balesini Rus opera yöneticisi Dyagilev'in siparişi üzerine bestelemiştir. Koreografik senfoni olarak tanımlanan eser Helenistik bir romana dayanır.”¹³⁵ Antik Yunanistan'da iki çoban çocuk arasındaki aşkı anlatan öykü Leon Bakst'ın tasarımlarında da Antik Yunan sanatını yeniden yaratma kaygısı görülmektedir. (Bkz. Resim:37) Tasarımlarda dönem stilizasyonuna gidilmiştir. Dekor ve kostümler koreografideki antik jest ve mimiklere de ilham kaynağı olmuştur.

Dekor derinleşen bir orman görüntüsüdür. Öykünün mitolojik oluşu dekor ve kostüme yansıtılmış, dekordaki derinlikle fantastik yanı vurgulanmıştır.(Bkz. Resim:39)

Leon Bakst'ın Narsisse tasarımıyla oldukça benzerlik gösteren bu kostümleri oldukça renklidir. Özellikle saçlar ve sakal biçimini, Antik Yunandaki gibi şekillendirmiştir. Haydut kostümlerinde; tunik, kısa pantolon ve kemer, kumaş olarak yün, pamuk kullanmıştır. Metal bağlantı elemanlar ve boyama tekniği uygulanmıştır. (Bkz. Resim:37)

Müziği Ravel'in ünlü eserlerinden biridir. “Maurice Ravel Paris Prömiyerini, 1912 yılında Theatre du Chalette gerçekleştirmiştir.”¹³⁶

134Bkz. <http://www.borusansanat.com/download/BIFO-12-Nisan-Kitapcik.pdf> ,
Notları,18.06.2012 saat 11:30

135 http://tr.wikipedia.org/wiki/Maurice_Ravel 18.06.2012 saat:11.03

136 Simon and Schuster , a.g.e., 147 s.

Resim:37 Leon Bakst, “Dapnis ve Cloe” Köyden İnsanlar ve Eşkiya Kostüm Tasarımları

Resim: 38 Leon Bakst, “Dapnis ve Cloe” için Başlık Tasarımlarına örnekler

Resim:39 Leon Bakst, “Dapnis ve Cloe”Dekor Tasarım Eskizileri

Daphnis et Chloe’de arka planındaki orman görüntüsüyle seyircinin derinliğin içine çekilmesiyamaçlanmıştır. Bakst rampalı, dekor tasarımında ön planda ağaçları sıralamış, bu yolla yüksek gökyüzü hissini doğurmuştur. Dikkatli bakıldığında figürlerini, ayakta tasvir etmiştir. Dekor çalışanlarının algısına yönelik bu tutum bize tavan yüksekliği hakkında da bilgi vermektedir. Çalışmada, yosunlu ve sarmaşıklı kayaların ince işlenişi belirgindir. Bu ağaçların arasında üst üste yığılmış kayalar durmaktadır.(Bkz. Resim:39)

1.2.2.14. Le Dieu Bleu ve Fantastik Öykü: (Mavi Tanrı); Koreograf: Michel Fokine, Müzik: Reynaldo Hahn, Dekor ve kostümleri: Leon Bakst

Resim: 40 Leon Bakst, “Mavi Tanrı” Balesi Kostüm Tasarım Eskizleri ve Bir Realizesi

Sahne tasarımı açısından fantastik öykü bale için önemli bir yeniliktir. Sahne tasarımcısı böyle bir özgürlükle tasarım anlayışını uçarı kullanabilmektedir. Mavi Tanrı balesi fantastik bir öykü olması nedeniyle zamandan mekâna her şey kurmacadır.

“Baştan sona ayinsel bir havada geçen Mavi tanrı, tanrıya hizmet edenlerin, tanrının gizlerine her zaman ulaşamayacaklarını anlatan bir baledir. Rahip olmak isteyen bir gencin yedi günlük dua ve pişmanlık getirmesinden sonra, törenlerle tapınakta rahipliği ilan edilecekken, sevdiği kız onu kaybetmemek için Nehrin kıyısında, aşkını ispat etmek istediğini söyler. Genç adam adeta bir büyüünün tesirinden kurtulmuşçasına yere düştüğünde rahipler tekrar kızı yakalatıp dev kaplumbağalar, sürüngenler, maymunlarla dolu ıssız bir yere kapatırlar.”¹³⁷

137Bkz. Yalçın, a.g.e., 51- 52 s.

Genç kız kaçmaya çalışır. Yüce tanrıçanın gücünü hatırlayıp yardım istediği anda sudan bir lotus çiçeği içinde tanrıça belirir, sudan Mavi Tanrı'da çıkar. İki sevgili kavuşurlar.

Resim:41 Leon Bakst, Dekor Leon Bakst Mavi Tanrı

Resim:42 Leon Bakst, “Mavi Tanrı” Kostümü Realizesi ve Oryantalist Etkide Kostüm Eskizleri

Dekor ve kostümde Leon Bakst'ın oldukça renkli bir yaklaşımı vardır. Canlı fouvist renklerin hâkim olduğunu görürüz.

Leon Bakst'ta Ballets Russes çalışmalarında doğuyu; gerek görsellikte gerekse konu bakımından aşırılıkla ele almıştır. Onun doğu motiflerini oluştururken iddialı parlak renkleri seçmesi, görsel etkiyi yüceltmesindendir. Haremde yaşayanlar için, parlak ve çığ renkleri düşünmesi özgürlükleri için bir haykırışı ve ilkel kabul ettiği dünyalarını vurgular.

Leon Bakst'ın egzotik oryantalist yaklaşımını, Kleopatra ve Şehrazat'tan sonra bu balede görmekteyiz. Dansçılarda ayaklar çıplak olmakla birlikte, çıplak ayaklara kumaş sarılarak kostüm tamamlanmıştır. Özellikle de ayak parmaklarından birine kumaşla bezeme yapılmıştır. Başlıklar üzerinde çeşitli bezemeler vardır. Bunlar kimi zaman kumaş bükümlelerinden türbanlaşmış, kimi zaman ise taş ve boncuklardan oluşturulmuştur.(Bkz. Resim:41,42)

“Mavi Tanrı Kostümünde tunikte: ipek, , saten, kadife kurdele, örgü ve suni ipek, metalik nakış ipliği ve şerit, metal çiviler ve bağlantı elemanları, jelâtin taklit inci diskler; taç: metalik gazlı bez, örgü, ipek nakış ipliği, jelâtin pul, metal çivi, metal parçalar kullanılmıştır.”¹³⁸

Resim: 43 Leon Bakst, Hintli Dansçı Kostüm Eskizi ve Realizesi, Bir Dansçı Kostüm Realizesi

“Mavi tanrı karakterinin kostümü taşlarla süslü olan bir taç tavus kuşu tüyünü sembolize eden inciler, yakutlarla süslü bir tepelik, yakut ve incilerle bezeli güneşi temsil eden bir altın başlık kısmından oluşmaktadır. Başlığın ihtişamlı görüntüsünü ön planda tutabilmek için boyun takısı sade tutulup inci dizilerden oluşan bir kolye tasarlanmıştır. Güneş ışınlarını temsil eden sim işlemler ve sarı lacivert boncuk işlemleri ile vücudunun üst tarafına oturan giysinin belindeki sarı kuşağı dikdörtgen bir kemer tokası ile bağlanmıştır. Kuşağın altından itibaren boncuklarla süslenmiş telli ve kolalı bir etek altında da aynı desenlerle, baskı yapılmış bir tayt görmekteyiz.”¹³⁹

Tanrıça kostümünde kullanılan malzeme ipek şifon, metalik, şerit pamuklu kumaş, boyama tekniği uygulanmıştır. *“Uçları işlemeli dore rengi dokuma bir etek ile diz altında biten elmas seklinde pul isli bir pantolon hazırlandığını görmekteyiz.*

138 <http://www.nga.gov.au/Exhibition/balletsrusses/Default.cfm?MnuID=3&GalID=12>

139 Yalçın, a.g.e., 52 s.

Tanrıçanın kudretini sembolize eden alevler, metal kordonlarla islenmiş altın rengi dokumadan oluşmaktadır ve elde tutulmak üzere tasarlanmıştır.”¹⁴⁰

“Canavarları adeta törensel kostümler giymiş gibi görmekteyiz. Asimetrik bir tepeliği olan ve onun ucundan sarkan inci dizileri püskülleri ve kuş tüyleri ile süslü başlıktan, ayrıca ayak bileğine kadar uzanan şifon ve onunda ucunda sallanan inciler görülmektedir. Bu gösterişli başlıkla, akıllara yerleşmiş olan paçavralar örtülmüş, rahatsız edici canavar klişesinin tam tersi doğrultuda mantık kullanarak seyirciyi şaşırtmayı başarmıştır... Deniz kabuklarından askıları ve süslemeleri yapılan geniş kolalı eteklik uçları püsküllü şifon şalvarla tamamlanmıştır.”¹⁴¹

Resim:44 Leon Bakst, Dekor Eskizi “Mavi Tanrı”

Bozkır renklerinde tasarlanan dekor, dağlarının arasında mistik bir mekân izlenimindedir. Dağların içine oyulmuş kapılar, o mistik mekânda insan varlığını sembolize eder. Bir göl kenarındaki mekân rahiplerin yaşam alanıdır. Bu gölden tanrılar çıkmaktadır.(Bkz. Resim:44)

1.2.2.15. Thamar ve Balede Efsaneler Koreograf: Michel Fokine, Müzik: Mily Balakirev, dekor ve kostümleri Leon Bakst.

Rus milliyetçiliğinin Ballets Russes doğuşunda önemli etkisi vardır. Bu nedenle kendi efsanelerine yoğunlaştıkları bilinmektedir. Konusu; Gürcistanlı Kraliçe Thamar’ın (1184 – 1213) yaşamını konu almaktadır. Thamar Kafkasya’da artan Rus kültürel egemenliğinin karşısında milliyetçi bir gurur sembolü haline gelmiştir. Gürcü efsanesi olarak yorumunu Rus şairi Mihail Lermontov yapmıştır.

140 A.g.e., 54 s.

141 Yalçın, a.g.e., 56 s.

Bakst'ın dekor ve kostüm yorumlarıyla Tamar 1912'de Ballets Russes'le yeniden hayat bulmuştur.

Resim:45 Leon Bakst, Kostüm Eskizi ve Realizesi Tamar ve Saraya Gelen Talipçisi

Resim:46 Leon Bakst, Kostüm Realizesi Tamar ve Askerleri

Tamar kalesi dekor tasarımında, otantik Gürcü mimarisi ilham alınarak yapılmıştır. Koreografide de geleneksel Gürcü dans figürleri kullanılmıştır.¹⁴²

Bakst zengin ve şatafatlı kraliçe kostümleri, saray korumaları ve taliplerinin kostümlerini tasarlamıştır. (Bkz. Resim:46,47)

Erkek kostümleri, geleneksel Kafkas kostümlerine dayanmakta, kaftan ve başlıklar orijinal haline yakın tasarlanmıştır. Geleneksel küçük deri cepler uygulanmış, göğüs üzerinde ve eteklerde dekoratif desenler yama yöntemiyle dikilmiştir. Kostümlerin

¹⁴²<http://www.russianballethistory.com/ballethistories.htm> 1.11.2011 saat 09:17

genelinde geometrik ve baklava biçiminde bir süsleme görülür. Ayakkabılar deri görünümlü çizmeler şeklinde tasarlanmıştır.(Bkz. Resim:46)

Kadın kostümleri, geleneksel, XIX. yüzyıl Çerkez kostümlerini anımsatmaktadır. Saçlar yandan örgülü, örgüler ise başlıkla desteklenmiş boncuklarla çerçevelenerek sarmalanmıştır. Göğüs bölgesi özellikle sarma işlemiyle desenlenmiş, metalik aplikeler uygulanmıştır.(Bkz. Resim:46)

Resim:47 Leon Bakst, “Thamar” Balesi Dekor Realizesi

Dekorda geleneksel bir Gürcü çadırı düşünülerek yapılmıştır. Uygulamada ise duvar ve çadır karışımı bir görüntüde mekân yaratılmıştır. Bu iç mekân tasarımıyla Leon Bakst sahne dekorunda oldukça başarılı bir form yakalamıştır.(Bkz. Resim:47)

Bakst bale Thamar’da büyükçe duvarları kullanmış seyirciyi baskılayan bir yapı oluşturmuştur. İç mekân duvarlarında kahverengi tuğlalar bağlantılarıyla oldukça iyi resmedilmiştir. Ayrıca oturan insanın sırt bölgesinde, geleneksel sedir yastıklarının görüntüsü duvarlara işlenmiştir. Sahne altındaki döşeme yeşildir. Tuğla duvarlar, boyalı sarı renklerle tavan kirişleri kolonları belirginleştirilmiş, içine süslemeler yapılmıştır. Eğimli iç duvarlar, bu mekânın iticiliğini artırmaktadır. Sahne arkasında, koyu kahverengi boyalı fon perdesi duvarları kasvetini artırır. Uyguladığı perspektifle seyirci bu iticiliği yaşamaktadır. Eskiz üzerindeki çapraz çizgi dikkatli bakıldığında görülmektedir. (Bkz. Resim:47) Bakst’ın baskıyı bilinçli düşündüğü, bu perspektif çizgileriyle yakalamaya çalıştığı görülmektedir.

1.2.2.16. Jeux ve Balede Modern Hayat (1913) (Oyunlar): Koreograf: Vaclav Nijinski, Müzik: Claude Debussy, dekor ve kostümleri ve Leon Bakst .

Bu bale gerek teması gerekse tasarım anlayışıyla hem Leon Bakst hem de önceki çalışmalar arasında hızlı bir ivme kaydeder. Jeux, çağdaş temalı ilk bale olarak tarihe geçmiştir. Konusu sporcular arasındaki aşktır.

Konusu: Üç genç erkek tenisçi ve iki kadın izleyici arasındaki aşk üçgenini anlatmaktadır. Tenis sporunu seçmelerindeki amaç modern insanın görgü ve psikolojik dünyasını romantik bir aşk hikâyesinden aktarmaktır.

Jeux balesinin konusu diğer balelere oranla hafif bulunmuştur. Ay ışığının aydınlattığı bir sahne düşünülmüştür. Bakst tarafından tasarlanan bahçede, tenis oynayanlar vardır. Top sahne üzerinde zıplayarak seyircilere gider. Tenis raketleri taşıyan gençler ile flört eden seyirci kızlar topu sahneye geri getirir. Eylem ve sahne tasviri olarak; çağdaş temalar ve adetler üzerine kurulmuş bir baledir.¹⁴³

Leon Bakst'ın modern bale için yaptığı bu tasarımlar günü yansıtmaktadır. Kostümlerde güne uygun tenis kıyafetleri kullanılmıştır. Erkek sporcu için pantolon, gömlek; bayan sporcular ise etek gömlek tasarlanmıştır. Kravatların fular şeklinde gevşek bağlandığı ve gömlek kollarının dirseğe kadar katlandığı görülmektedir. Sporcu rahatlığı için düşünülmüştür. Bahçe zemini harekete olanak sağlamak açısından boş bırakılmış ancak renkler fona uygun kullanılmıştır. Bu özelliğiyle zemin ve fon birbirini tamamlar niteliktedir. Fonda kullanılan desenleri zeminde de görmekteyiz. (Bkz. Resim:48)

Resim:48 Leon Bakst, “Jeux”Balesi Dekor ve Kostüm Eskizi, 1913 Vaslav Nijinsky Tenisçi Kostümüyle

¹⁴³Bkz. Berg, a.g.e., 90 s.

1.2.2.17. La Khovanchtchina ve Balede Güncel Konu. Koreograf: Adolph Bolm, Müzik: Modest Mussorgsky, Dekor ve kostümleri: Fedor Fedorovsky. Bu bale ile ilgili görsel malzemeye ulaşamamıştır.

Rusya, bu dönem içerisinde kendi tarihini ve dünyayı değiştiren devrim ve isyanlarla anılmaktadır. İlk defa balede güncel bir konu yansıtılmıştır. Konusu halk ve Çar arasındaki isyandır. Huzurlu ve güzel bir günde başlar. Ancak her şey bir anda bozulur; puslu şehirde gündeğumdur. Kızıl meydanda halkın isyanı vardır. Muhafız subayı Khovansky durumu düzeltmek için oradadır. Çar'a karşı, bu halkı savunmayı vaat eder. Bu karmaşanın içinde birde umutsuz aşk hikâyesi yaşanmaktadır.¹⁴⁴

Modeste Moussorgski müziğiyle, Prömiyeri 1886 yılında St Petersburg'da gerçekleşmiş operadır. 1682 Moskova Ayaklanması'dan esinlenerek Vladimir Stasov tarafından librettosu yazılmıştır. Rimsky-Korsakov tarafından yeniden düzenlenmesi yapılmıştır. Sergei Diaghilev ve Ballets Russes ekibi Khovanshchina balesini 1913'de, Adolp Bolm koregrafisiyle yapmıştır. Adolp Bolm Rusya'da doğmuş Amerikalı balettir.

1.2.2.18. Le Sacre du Printemps ve Sıra Dışı Konulu Baleler (Bahar Ayini) Koreograf:Vaclav Nijinski, Müzik: İgor Stravinski, Dekor ve kostüm:Nicolas Roerich

Le Sacre du Printemps balesinde: konu dönem balelerine kıyasla sıra dışı bir konu-dur. İlk sunumundan sonra zaman içerisinde tekrar tekrar kimi balelerin sunulduğu görülmektedir. Le Sacre du Printemps bu balelerdendir. Sunumunda protestoyla karşılaşılrsa da; hem bale için hem tiyatral öğeleriyle önemli bir çalışmadır.

*"Le Sacre'de Stravinski yenileyici çalışmalarını sürdürüyordu(...) '9 Mayıs 1913 günü Paris'in Champes Elysees tiyatrosunda çağımızın sanatının en büyük skandallarından biri koptu. Liberettosunu Stravinski ile Nicolas Roerich'in tasarladığı ve dekorlarını da Nicolas Roerich yaptığı bu bale oyununun o akşamki ilk sunuluşunda orkestrayı Pierrev Monteux yönetiyordu. Perde açılalı birkaç dakika geçmiş geçmemişti ki yüksek sesli protestolar, yuhalar, ıslıklar duyulmaya başlamıştı (...) 29 Mayıs olup bitenler, Stravinski'nin sinirlerini altüst etti. Besteci İsviçre'ye dinlenmeye çekildi."*¹⁴⁵

144 http://fr.wikipedia.org/wiki/La_Khovanchtchina 18.09.2012 saat12:00

145 Stravinsky, **a.g.e.**, 40 s.

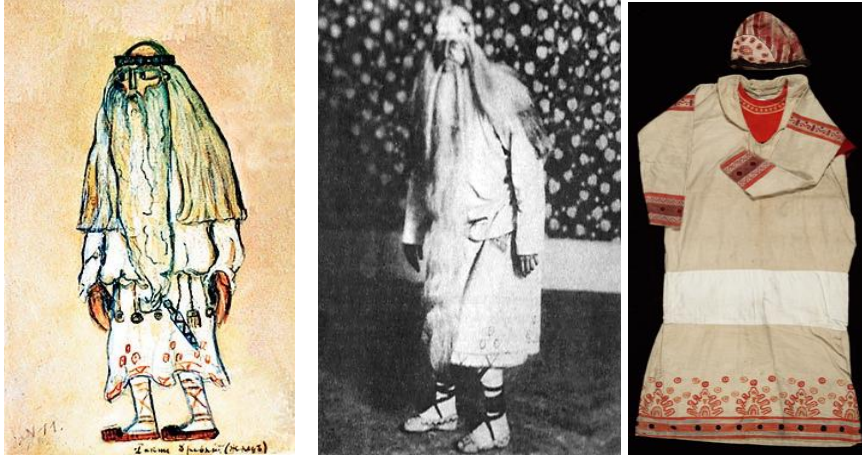

Resim: 49 Nicolas Roerich “Bahar Ayini” Balesi Dekor ve Kostüm Eskizi Realizesi

Resim:50 Nicolas Roerich “Bahar Ayini” Balesi Kostüm Eskizleri ve Realizesi

1913 Bahar Ayini için Nicolas Roerich el boyama uyguladığı, baskılı pamuk ve yün elbiseler tasarlamıştır. Başlıklarda yine baskılı yün kumaşlardan yapılmıştır. Çok renkli ve çok desenli bir kumaş uygulaması görülmektedir. Desenlerde pagan dönemi andıran motifler yer alır, kostümlerde etek uçları kolların üst kısmı ya da bilekte, yaka kenarında motifler yoğun olarak yer almıştır. Çoraplar üstüne giyilen ayakkabılar özellikle bağcıklarla sarmalanmıştır. (Bkz. Resim:50,51)

Resim:51 Nicolas Roerich “Bahar Ayini” Balesi Pagan Rahip için Kostüm Eskizi ve Realizesi

1.2.2.19. Tragedie de Salome, Opera, Tiyatro ve Dans etkileşimi: Koreograf:

Boris Romanov, Libretto: Florent Schmitt, Dekor kostüm: Sergei Sudeikin

Konusunu İncil’den alan öykü yine bale için sıra dışı bir konudur. Sahne üzerinde bütün türlerin kaynaştığı bütüncül tiyatro anlayışıyla aslında bu bale, opera tiyatro dans karışımıdır.

Bu öykü Oscar Wilde tarafından ilk kez oyun haline dönüştürülmüştür. Kral Herod’un üvey kızı Salome vaftizci Yahya’ya âşık olmuş, karşılık bulamamıştır. Vaftizci Yahya bu yüzden zindana atılmıştır. Bir eğlence esnasında dans eden Salome, dansıyla herkesi büyülemiştir. Kral, bunun üzerine Salome’nin bir dileğini yerine getirecektir. Salome’de Vaftizci Yahya’nın başını ister. Salome Yahya’nın kesik başından dudaklarını öpmüş, bu sebeple kral tarafından öldürtülmüştür.

Resim:52 Serge Sudeikin, La Tragédie de Salome Balesi (1913), Salome ve Dansçılar için Kostüm Realizesi

Tasarımlarını gerçekleştiren Sergey Yurievich Sudeikin, Rus sahne tasarımcısı ve ressamdır. Empresyonist akımı benimsemiştir. 1897 1909 yıllarında Moskova Mimarlık Okulu'na katılmış, Konstantin Korovin sınıfında bulunmuştur. Sonra Moskova resim-heykelle devam etmiştir. Ballets Russes için ve sonrasında Metropolitan Opera'da dekor ve kostüm tasarlamıştır. Başlangıçta Nikolas Roerich tasarımlarına yardımcı olarak katılmıştır. İlk Diaghilev'in Ballets Russes'u için, 1913 yılında "La Tragedie de Salome"yi, Petersburg'da tasarlamıştır. Bu, sanatı için önemli bir başlangıçtır. Sudeikin, Mir İskusstva hareketi ressamlarından.

Bale "La Tragedie de Salome"yi 1913 yılında Metropolitan Opera'da yaptıktan sonra "Giselle"ve "La Fille mal gardee" balesini Mordkin Balesi'nde, Les Noces ve Petrouchka'yı 1922 yılında Metropolitan Opeara-New York'ta sonrasında ise Anna Pavlova ile 1939 yılında çalıştığı "Paganini", "Fairy Doll" 1923'de Albay Basil için yapmıştır. Nikita Balieff'in Chauve-Souris şirketi için çalışmış, eserleri fantazisi ve mizah gücü yüksek bulunmuştur.¹⁴⁶

Salome konusu itibariyle aşk ve şiddet içermektedir. Sudeikin Salome kostümlerde Salome'nin ilkel duygularını hırçınlığını yansıtmıştır. Çıplak ayakla dans etmesi ve kürkle bezenmesi bunu yansıtır. Salome'nin kostümü parça kumaşlardan geometrik desenli tasarlanmıştır. Göğüs kısmında iki yıldız konulmuş, yıldızların etrafı kürklerle bezenmiştir. Turuncu kahve ve krem rengi bu kostümün renkleridir. Kostüm ince elastik bir kumaş üzerine, bu parçaların yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Elastik kumaş iç elbise işlevi görmektedir. (Bkz. Resim:52)

Diğer kostüm ise yine yeşil renkte geometrik desenli Kızılderili kadın kostümünü anımsatmaktadır. Bu kostüm bir elbisedir. Elbise eteği, bel bölgesi ve omuzlar desenlenmiştir. Bu desenler düzgün sıralanmış mavi mozaik taşlarını anımsatmaktadır. Etek ucunda, yeşil ve kum beji firfir kullanılmıştır.

Kostümlerin özellikle saçlarda, aksesuvarla tamamlandığı görülmektedir. Yaptığımız incelemelerde genellikle çizimlerine gestus eklemekte, bu durum onu sahneye taşıyacağı için önemli bir ayrıntıdır. Ayrıca Sergey Yurievich Sudeikin, kostüm eskizlerinde fiziksel özellikleri abartarak karikatürize etmiş, bu metotla da karakter ve tipin psikolojik ve sosyal yapıları hakkında bilgi vermeyi amaçlamıştır.

146 Bkz., Martin, **a.g.e.**, 323 s.

1.2.2.20. Le Cog d’Or, The Golden Cockerel ve Operadan Baleye Uyarlama
(1914) (Altın Horoz) , Koreograf: Michel Fokine, Libretto: Nikolay Rimsky-Korsakov, Dekor ve kostüm: Natalia Goncharova

Resim:53 Resim:Natalia Goncharova “Altın Horoz” Balesi Dekor ve Kostüm Tasarımı Eskizi

Resim:54 Natalia Goncharova “Altın Horoz” Balesi Kostüm Tasarımları Realizesi

Konusu: Fantastik bir ülkede geçer. Kral Dodon, savaşlardan bıkmıştır. Bu sebeple, müneccimden yardım ister. Müneccim Krala tehlikeleri önceden haber veren, bir altın horoz getirir. Horoz bir gün, Semerkant kraliçesinin ülkeye saldıracağını haber verir, kral da derhal savaşa hazırlanır. Ama rakip ülkede kraliçeyi görür görmez âşık olur, kraliçe de evlenmeyi kabul eder. Müneccim kraldan, getirdiği Altın Horoz’un karşılığında kraliçeyi istemektedir. Kral müneccimi öldürür, gök gürler karanlık basar Altın Horoz gelerek fırtınayı dindirir, her şey eski haline döner. Kral da ölmüştür. “İlk gösterisini State Company St Petersburg 1009’da yapmış, Paris’te 1914 yılında sergilenmiştir. 1918–1937 de tekrar Metropolitan Opera’da

sergilenmiştir .”¹⁴⁷Opera olarak 1907’de yazılmış bu bale, genel anlamada savaşıardan yorulmuş Rusya otokrasinin, hicvidir.

Etnik Rus giyimini gördüğümüz bu bale kostüm tasarımında, kırmızı renk oldukça yoğun kullanılmıştır. Dekorda da yine bu renk hâkimdir. Kral Dodo’nun sarayı ile zeminin uygun renkle tasarlanması bütünlük hissi yaratmıştır. Kostümler ve motiflerin dekora benzer tasarlanması, görsel algıyı kırmaktadır. Bu nedenle bu bale ışık tasarımı, bu büyük motifler düşünülerek oluşturulmuştur. Işık ve gölgenin doğru tasarlanması dekor ve kostüm arasındaki karmaşıklığı önlemiştir. (Bkz. Resim:53)

Genel olarak yaptığı bale tasarımları primitif akımının etkisindedir. “1912 yılında yaptığı işler fazlasıyla primitivdi(...)resimlerindeki figür çocukluğu çocuk gibi aktarıyordu. Edebi ve görsel işaret kobinasyonundan oluşan şeylerdi. Artistik yaratıcılık Avrupa sanatı paralelinden uzaktı. Diaghilev ve Stravinski’nin “Rennard” gösterisinde Russo’nun Naif sanatı gösteri zeminini oluşturuyordu”¹⁴⁸ Ayrıca böyle bir fantastik konuya uygun maske ve makyaj tasarımı gerçekleştirmişlerdir.

Goncharova ve Larinov, yüz ve vücut boyama tekniklerinde de oldukça başarılıydılar. Özellikle boyama tekniklerinde, rayonist etkiler görülmektedir. 1913 yılında Zdaeviç ile bir manifesto yayınladılar. “Kendimizi Boyama” Goncharova ve Larinov boyama işleminde garip tasarımlar uygulamakta; geometrik şekiller, harfler, semboller çeşitli hayvan figürleri ve hiyeroglif öğeler bulunmaktadır. Goncharova boyamalarında ritüellerin izlerini görmek mümkündür. Şaman, voodoo ilkel rahiplere ait izler taşımaktadır. Bu dönemden sonra onların etkisiyle yüz ve vücut boyama yaygınlaşmıştır.¹⁴⁹

Savaşın öncesinde Rusya’da görsel sanatlar hızlı bir gelişme dönemine girmiştir. Goncharova bu alanda öncü olmuştur. Rus halk sanatının ilkel yönlerinden esinlenerek Fovizm ve Kübizm unsurlarını birleştirdiği çalışmalarında, onlara benzemeye çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında ise Mikhail Larionov (1881–1964) , Diaghilev’in Ballets Russes’inde çeşitli yeni sanat formları denemiştir. Bu ekiple yaptığı çalışmalar ve diğer tiyatro-dans çalışmaları “Primitivizm”,

147 Bkz.Simon and Schuster , a.g.e., 127-8 s.

148 Bkz., Hamilton, a.g.e., 306 s.

149 Bkz., Art Journal, **Natalia Goncharova And Futürist Theatre**, John E Bowlst ,College Art Association, New-York 1990 , 44-54 s.

“Kübizm”, “Fütürizm” ve “Yapılandırmacılık” gibi yeni kavramlar etkisindedir. 1915 yılında Rus sanatçılar Natalia Goncharova ve Mikhail Larionov birlikte Diaghilev ile çalışmışlardır. Goncharova ve Larionov Asya ve Avrupa, ikili kültürel mirası yansıtan sanatçılardır “(...)Natalia Goncharova daha 1908 yıllarında zamanın kalitesiz sanat biçimlerine karşı ilgi duymakta ve doğrudan doğruya eski ikon’ları kopya etmekteydi. Mikhail Larionov’un ilkelci resim anlayışında da bu tür taklitçiliğe rastlanmaktadır.”¹⁵⁰ Natalia Goncharova’nın Bizans’tan esinlenen tasarımları onun sanatçı kimliğinde oldukça önemlidir.

Natalia Goncharova dekor fon tasarlarken, Rus geleneksel işleme tarzını boyamalarla uygulamıştır. Sahneyi kaplayan fonun tamamında bu işlemi görmektedir. Natalia Goncharova, “Altın Horoz” balesinde, kendi “soyut dışavurumcu” resimlerini de kullanmıştır. Ancak Goncharova üçüncü bir çalışma Firebird için, açılış gecesindeki tepkiler nedeniyle kararsız kalmıştır.

Sanatçının tasarladığı Altın Horoz Kostümü 1914 yılında en iyi tiyatral kostüm seçilmiştir. Köylü kadın, elbise ve bluzda kullanılan malzeme pamuk, yün, metal bağlantı elemanları, ketenlere uygulamada ise boyama tekniği kullanılmıştır.(Bkz. Resim:54) Natalia Goncharova bu sahne tasarımı çalışmasında gerçek unsurlarla, fantastik unsurları bir arada kullanmıştır. Kostümlerin etnik özellikte olması bunu yaratmada etkindir. Kostüm tasarımlarının hepsi önem arz etmekle birlikte Altın Horoz kostümü, balenin konusunu dansla bağdaştıracak en önemli unsurdur. Bu kostüm altın sarısı rengiyle ilgi toplamıştır. Goncharova kostümü tayt, horozibiği şeklinde bir taçla tamamlamıştır. Bütün bu aksesurlar dans hareket olanağı sağlamaktadır.(Bkz. Resim:54)

1.2.2.21. La Legende de Joseph ve Baleden Art Nouveau (Yusuf’un Öyküsü), Müzik: Richard Strauss, Koreografi: Michel Fokine, dekor ve kostümleri: Leon Bakst

Bu bale hem konusu hemde sahne tasarımı bakımından tiyatral özellikleri kullanmaktadır. Kostümler opera kostümü gibi oldukça görkemli çalışılmıştır. Bu bağlamda beyz balelerden tamamıyla ayrılır.

¹⁵⁰Bkz., Hamilton, **a.g.e.**, 307 s.

Resim:55 Leon Bakst “Yusuf’un Öyküsü” Adlı Balenin Kostüm Tasarım Eskizleri

“Yusuf’un Öyküsü” balesi kostüm tasarımlarında oryantalist etki, bolca kullanılan kumaşlarda belirginleşir, bunun yanında Art-Nouveau etkisi de hissedilmektedir. Bu kumaşlar; bol katmanlı, bol desenlidir. Çeşitli ve renkli boncuklar kumaş bezemede ve takılarda kullanılmıştır. Altın yaldızlı takılar aksesuar olarak tasarlanmıştır. Başlıklar ve taşlar yine bu tarz materyaller yanında kumaş sarımla kostümle bütünlük sağlanmıştır. Yine bilge kişilikler ve kral için sakal oldukça uzun düşünülmüştür. Bütün kostüm tasarımlarında masalsı bir tutum vardır. Bu bol kıvrımlı stil Art Nouveau akımının başlangıcı gibidir.

Leon Bakst, dekor tasarımında da yine bu tarz renkli bir uygulamaya gitmiştir. Sahneyi hareketlendirerek dekor elamanları yerleştirilmiştir. (Bkz. Resim:55) “*Mekânsal düzenlemede Leon Bakst; zengin renkli kümeler, renkli kostümlerle uyumlu arka plan olarak belirlemiştir. 1914 yılında gösterilen “La Legende Joseph” Paris sunumu için ve Bakst’ın sanatını bir eleştirmen, söyle özetlemiştir. Mitolojik varlıkları dansçı kostümlerine dönüştürerek büyük bir sanatsal güç oluşturdu.*”¹⁵¹

Avrupa’da, Rus sanatçılar yeni görsel sanatın doğmasına sebep olmuş, özellikle Leon Bakst tasarımları Art-Nouveau ve Rus folklorunun karışımı ile gösteri sanatlarına alışılmadık bir canlılık getirmiştir. (Bkz. Resim:55)

1.2.2.22. Midas ve Balede Mitolojik Öykü Koreograf: Michel Fokine, Müzik: Maximilian Steinberg, dekor ve kostümler: Mstislav Dobuzhinsky.

¹⁵¹Bkz. Vera Ptakova, Barbora Prihodova, Simona Rybakova, **Czech Theatre Costume**, “Theatre Reforms” Prazskascena Prague, 2011, 30,31 s.

*“1908 yılında, Dobuzhinsky, yeni oluşturulan Mir İskusstva dergisinde çalışmıştır. 1907 yılında Konstantin Stanislavski, Vsevolod Meyerhold, Vera Komissarzhevskaya ve Fyodor Komissarzhevsky bir araya gelmiş ve sahne tasarımcısı olarak ilk eserlerini bu dönem üretmiştir. Ardından 1914 yılında, Paris’te Diaghilev için Midas, Papillion balelerini tasarlanmıştır.”*¹⁵²

Konusunu mitolojik olaylardan alır. Midas, MÖ.738- 696 yılları arasında yaşamış Frigya kralıdır. Güneş Tanrısı Apollon ve doğa tanrısı Pan arasında bir yarış yapılacaktır. Frigya kralı Midas hakem olarak belirlenir. Yarışta Pan flüt, Apollon lir çalacaktır. Apollon’a göre yanlış karar veren Midas’ı cezalandırır onun kulaklarını eşşek kulaklarına çevirir. Midas bu sırrı sadece berberiyle paylaşmak zorunda kalır, sonrasında kulaklarını benimser, hatta bu kulaklarla kendini insanüstü bir yaratık, bir yarı tanrı gibi görmeye başlar. Apollon onu eski haline döndürür fakat Midas uzun kulaklı halini özlemektedir.¹⁵³

Etnik özellikleri çizimlerinde rahatlıkla gözlemleyebildiğimiz Mstislav Dobuzhinsky, Rus grafik sanatçısı, ressam ve sahne tasarımcısıdır. Sanatçıları Destekleme Derneği Drawing School’e katılmıştır. 1895–1899 yılları arasında St. Petersburg Üniversitesi’nde hukuk okurken aynı zamanda özel stüdyolarda resim çalışmıştır. Mezun olduktan sonra, 1901 1899 arasında, Münih ve Nagybanya Simon Hollosy (Avusturya-Macaristan) ve Anton Azbe adı altında eğitilmiştir. Sanat Dünyası topluluğuna katılmıştır. İlk kitap ve dergi illüstrasyonlarını burada yapmıştır. 1923–1924 yılında, Avrupa sanat gelişmeleri incelemek ve tek kişilik gösteriler için yurt dışına gitmiştir. *“1924 yılında sahne tasarımcısı olarak öncelikle, ABD’ye sonrasında 1939 yılında Litvanya göç etti. Dobuzhinsky Moskova Sanat Tiyatrosu’nda Konstastin Stanislavski ile çalıştı, ancak daha sonra Diaghilev yapımlarına katkıda bulunmuştur.”*¹⁵⁴

152 <http://eng.printsmuseum.ru/artist/view/6/> 18.09.12 saat 14: 00

153 Bkz. [http://tr.wikipedia.org/wiki/Midas%C4%B1n_Kulaklar%C4%B1_\(opera\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Midas%C4%B1n_Kulaklar%C4%B1_(opera)) 18.09.12 saat 14:15

154 Bkz., http://en.wikipedia.org/wiki/Mstislav_Dobuzhinsky , “**Mstislav Dobuzhinsky**” 23 Nisan 2011 saat 18:55

Resim: 56 Mstislav Dobuzhinsky, “Midas”Balesi Kostüm Tasarımı 1914, Art Nouveau

Mstislav Dobuzhinsky, Stanislavski için de sahne tasarımcısı olarak isim yapmıştır. Mir İskusstva’nın eski üyelerindendir. Bakst, bu duruma kızgın olsa da Midas tasarımcısı olarak Diaghilev Dobuzhinsky’i tercih etmiştir. Benois Diaghilev’e bu isimi denemesini tavsiye etmiştir. Dobuzhinsky, Fokine proje için sahneleri tasarlanmış, Les Papillon, St. Petersburg Mariinsky Tiyatrosu’nda prömiyeri olmuştur. 1910 yılından beri Diaghilev’i takip etmekteydi.¹⁵⁵

Mstislav Dobuzhinsky Midas karakteri için yaptığı eskiz tasarımında Art Nouveau tarzını kullanmıştır. Midas elinde asası, kral tacı ve kırmızı rengindeki kostümüyle resmedilmiştir. Antik dönem Yunan kostümünden etkilenen Frigler’de benzeri kostüm uygulamaları vardır. (Bkz. Resim:56) Bu kostüm, düz bir kumaşın tek omuzdan sarmalanmasıyla oluşturulmuştur. Frig mezar kalıntılarından elde edilen bulgulardan “*elbiselerin omuz kısımlarına konan fibulalar yani çengelli iğneler*”¹⁵⁶ oldukça fazladır. Bu kostümün bağlantısı böyle sağlanmıştır. Ayrıca Dobuzhinsky, Midas’ı omzunu aşan bir palmye ağacıyla ve çıplak ayaklı resmetmiştir.

Dobuzhinsky’nin tasarımlarında dansa imkân veren tayt ve pantolonun yoğun kullanıldığı, diğer kostüm ve aksesuarların gerçeğine uygun tasarlandığı görülmektedir. Renklerde plastik renkleri tercih etmektedir.

1.2.2.23. Papillons ve Baleda Fovist Etki; (Kelebekler), Koreograf: Michel Fokine, Müzik: Robert Schumann, Dekor: Mstislav Dobuzhinsky, Kostüm Leon Bakst

155 Bkz., Sjeng Scheijen, **Diaghilev A Life**, Profile Books Ltd. 2009 London, 285 s.

156 http://www.ataum.gazi.edu.tr/e107_files/sayi7/15-Fatma-Birecikli.pdf , “**Ana Hatlarıyla Friglerde Din**” 18.09.12 saat 15.00

Resim: 57 Dobuzhinsky “Papillons “ Adlı Balenin Dekor Eskizi

Dekorda fovist renkler kullanılmıştır. Bu çalışmada ışıklamanın artık tasarım üzerinde etkisinin düşünüldüğünü dekor eskizinde görmekteyiz. Fovizm akımı Ballets Russes üzerinde etkili, önemli akımlardan biridir. Özellikle ilk yıllardaki tasarımlarda yoğun görülen bu etki, renklerin ve formların farklı kullanılmasıyla belirginleşmiştir. Renk üzerine vurgu yapan Ballets Russes sanatçıları ilkel ve günümüz arasında bağ kurmuşlardır. Primitiv sanattaki formlardan akım sanatçıları etkilenmiş, bu bağlamda kullanılan renklerde, ilkel ve çocuksu duyguların ifadesi olmuştur.

Dekorda fantastik bir dünya görüntüsü yanında; yarı fantastik yarı dönem kostümlerini görmekteyiz. Fantastik ağaç dalları gökyüzünü kuşatmıştır. Bu siyah dallar arkasında dalga şeklinde, bellibelirsiz ağaç kıvrımları uzayıp gider. Gece mavisi rengi, hem geceyi hem de derinlik etkisini artırır. Sahne odağında yine geceyi betimleyen, ay ışığı görülür. Sahnenin her iki yanına yerleştirilmiş sütunlar ve sahne arkasını çevreleyen babalar, mekândaki fantastik öğelere zıttır. Sahne ortasına ise sütunlu ve kubbeli şadırvanı anımsatan, bir dekor elemanı yerleştirilmiştir. (Bkz. Resim:57)

Resim:58 Leon Bakst 1914 “Papillons” Adlı Balenin Genç Kız ve Rahip Kostümü Realizesi

Kelebekler adlı bale kostümleri ise yine masalsı bir dünyayı anımsatmaktadır. Kumaşlarda ipek kumaşlar tercih edilmiştir. Bu kostüm tasarımlarında bolca püskül kullanılmıştır. Leon Bakst’ın diğer kostüm tasarımlarında gördüğümüz aşırı bezeme bu tasarımlarında yoktur. Kumaş seçimi de yine, desensiz düz kumaşlardan oluşmuştur. Tek bezeme unsuru renkli bantlar ve biyelerdir, masalsı stilse sadece kostümlerin formuyla oluşturulmuştur.(Bkz. Resim:58)

Lady kostümünde; ipek, pamuk, metal bağlantı elemanları, püskül kullanılmıştır.

1.2.2.24. Soleil de nuit ve Baleda Primitif Öğeler (1915);Koreograf: Leonid Massine, Libretto: Nikolay Rimsky-Korsakov, Dekor ve kostümleri: Mikhail Larionov

Bu çalışmada etkin akım primitiftir. Modern sanatçı primitif çalışır ancak kendisini primitif görmez. 1906’larda Afrikadaki mask ve figürlerinin keşfedilmesiyle, bu tarz nesneleri de sanata dâhil olmuştur. İlkel törenlerdeki büyü, maske ve dans figürleri esin kaynağı olmuştur. Bunun gibi İnka, Aztekler de primitif sanat için örnek olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada tasarımcının primitif ilkeleriyle şekillenmiştir.

Massine; ilk kez Larionov ile “Soleil de Nuit” balesi çalışmalarına başladığında otantik Rus köylü tarzında yapılması gerektiğini belirtmiştir. Larionov zaten bu yönde tasarımları benimsediğinden, koreograf ve tasarımcının Rus halk sanatı üzerine yaptığı çalışmalar ortak paydada toplanmıştır. Bu bale kostüm tasarımlarındada özellikle Mikhail Larionov; mor ve yeşil yanında, canlı tonları

kullanılmıştır. Danslar için Massine ise çocukluk anıları üzerine yoğunlaşarak koregrafiyi yapmıştır. Daha sonra, Massine aynı eğilimle, konusu Rus çocuk masalına dayalı bale Contes Russes (1917)' i gerçekleştirmiştir.¹⁵⁷

Resim: 59 Larionov “Soleil de Nuit” Adlı Balenin Dekor Tasarımı 1915

Natalia Goncharova'nın Sergei Diaghilev'ce keşfi Ballets Russes'un tarihinde bir dönüm noktası kabul edilir. Avant-garde Rus sanatçı; lider Cubo-Fütürist yaklaşımları ve Neo-İlkelci öykünmesi yoluyla modern ile arkaik dönemi kaynaştırarak, yeni bir estetik bakış geliştirmiştir. Bale için yaptığı tasarımlarda Le Soleil de Nuit, Nikolay Larionov operadan baleye dönüştürmüştür. Sahne tasarımında, baharın gelişini Slav mitolojisinden güneş tanrısı “Yarilo” için, bir pagan kutlamayı tasvir etmiştir. Tavana neşeli güneş diskleri yerleştirmiş bu yolla tasarımında ışınlarının etkisini aktarmak istemiştir.¹⁵⁸

Fonda yer alan gece mavisi derinlik hissini artırmaktadır. Dansçılar için zemin boş bırakılmış, kostüm ve dekor arasında özellikle renklerde benzerlik söz konusudur. Bu benzerlikten doğacak risk yine fondaki gece mavisi rengiyle engellenmiştir. Goncharova eskiz çalışmalarında primitif öğeleri çok yoğun kullanmaktadır. Konunun mitolojik oluşu bu durum için önemli unsurdur.(Bkz. Resim:59,60)

157 Bkz., Shelley Celia Berg, **a.g.e.**, 182 s.

158Bkz. <http://www.philamuseum.org/collections/permanent/195966.html> 20. 09.2012 saat11:35

Resim: 60 Natalia Goncharova, Soleil de Nuit Balesi Kostüm Tasarımları ve Realizesi

Kostümlerdeki desenler primitiftir. Güneş tanrısı Yarilo desen olarak kullanılmıştır. Kostümlerde ateş renklerinin yoğun kullanıldığı görülmektedir. Dansçıların ellerindeki diskler ve başlıklar yine güneş tanrısı Yarilo formundadır. Dansçıların bazılarının topuklu çizmeler giydiği, bazılarının ise bağcıklı sandaletlerle dans ettiği görülmektedir. Ateş renkleri yanında beyazda kostümelerde kullanılmıştır.

1.2.2.25. Las Meninas ve Konusuz Bale: (1916) Koreografi: Leonid Massin, Müzik: Gabriel Faure, Dekor: Carlo Socrate, Kostüm: Jose Maria Sert

Ballets Russes üyeleri baleye dair her kalıbın kırılması yönünde çalışmalar yapmışlardı. (1599–1660) İspanyol ressam Velazquez'in ünlü resmi "Las Meninas"tan esinlenerek, 1916 yılında Leonid Massin'in Diaghilev balesi için yaptığı bale düzenlemesidir. Bu süreçten sonra Diaghilev İspanya'lı sanatçılarla çalışmalarına devam etmiştir. Jose Maria Sert, Diaghilev ekibinde Rus olmayan ilk İspanyol sanatçı olmuştur. Sonrasında Juan Gris, Joan Miro, Pedro Pruna ve Pablo Picasso Diaghilev topluluğuna katılmıştır.

1916 yılındaki "San Sebastian", 1919 yılında "Üç Köşeli Şapka", sunumlarında, özellikle de Leonide Massine ve Picasso ile İspanyol öğeleri Avrupa'da görülmüştür.

Resim: 61 Velazquez “Las Meninas” Tablosu, Jose Maria Sert Ballets Russes Dekor ve Kostümü

Tablodaki kompozisyon gerçeklik ve yanılsama hakkında soruları akla getirmektedir, aynı düşünce bu balede de yaratılmaya çalışılmıştır. Sahne yaşamın aynası kabul edilir ve seyirci aslında aynadan kendisine bakmaktadır.(Bkz. Resim:61)

Sahne tasarımcısı Sert; 1899 yılında Paris’e yerleşmesinden önce, babasının atölyesinde çıraklık dönemi, sanatçının tasarım anlayışını geliştirmiştir. Sonraki süreçte Rönesans resmi ve fresk eğitimi üzerine eğitim görmek için, İtalya’ya gitmiş, bu dönem çeşitli kamu binaları özellikle kiliseler ve kamu evleri için büyük boyutlu duvar boyama işleri alarak ünlenmiştir. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri-Waldorf Astoria ve New York’taki Rockefeller Merkezi, Cenevre’deki Birleşmiş Milletler Konseyi yaptığı çalışmalar arasındadır.

“1910 yılında ilk kez, Paris “Theatre d’Art” tiyatrosuna tasarımlar yaptı. “La Vida es Sueño (Hayat bir Dram), 1914 yılında Ballets Russes’da çalıştı. Diaghilev tasarımcıları arasında Rus olmayan ilk sanatçıdır. İlk olarak bu toplulukta, La Legende de Joseph (Leon Bakst dekor-kostüm)’de yardımcı oldu. Las meninas (1916) ve Ballet de l’Astuce féminine / Cimarosiana (1920) tasarımlarını gerçekleştirdi. Diaghilev 1929’de ölümünün ardından Sert Ballets Russes- Basil ekibinin yeni çalışmalarında yer aldı. “Pavane” Balesinin tasarımlarını, 1940 yılında yaptı.”¹⁵⁹

Jose Maria Sert, kostüm tasarımları için etekleri kabarık tasarlamış, tablodaki dönemi yansıtmaya çalışmıştır. Şapkalar tüylerle bezenmiş saç stili yine döneme uygundur. Dans esnasında, eteklerdeki kabarık duruşu sağlayan içeteğin koreografiye zorluk getireceği kesindir. Eteklerin bezemesinde oldukça zahmetli işleme teknikleri

¹⁵⁹<http://nga.gov.au/Exhibition/BALLETSRUSSSES/Default.cfm?MnuID=4&GALID=18591&viewID=3>, “Jose-Maria SERT” 24 Nisan 2011 saat 24: 47

kullanılmıştır. Elbiseler ince bel, düşük omuzlar ve geniş kalçalar oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. Elbise kolları, üsteki ayrıntıyla bağlanmalı ve dantel ile zenginleştirilmiştir. Ayrıca tabloya uygun olarak etekler çift katmanlıdır.(Bkz. Resim:61)

*“Sokrate bahçeye bakan bir balkon tasarlamıştır. Kostümlerde Las Meninas'ın kadınları gibi, kanatlı büyük çember etek uygulamıştır. Balerin Sokolova için mor ve altın Kokhlova içinde; gümüş, somon ve pembesi renkler tercih edilmiştir.”*¹⁶⁰

Dekor ve kostümde en belirgin özelliklerinden biri realize aşamasında ayrıntıları birebir uygulmasıdır. Bale için tiyatral özellikler taşıyan kostümler tasarlanmıştır.

Dekorda dansa imkân verecek alan yaratmakla birlikte, sıralı fonlardan faydalanmıştır. Sahne orjininini hareketlendirmek için, dekor elemanı yerleştirmiştir. Bu bale, dekorlarında sıra dışı bir tutumdur Genelde bu nokta danssa imkân sağlamak için özellikle boş bırakılmıştır.

1.2.2.26. Les Contes Russes: Baleda Moralite Oyunu (1917) Koreograf: Leonid Massine, Müzik: Anatoli Liadov, Dekor ve kostümler: Michail Larionov, Goncharova

Contes Russes balesi; baleye tiyatronun girişi olarak Ballet Russes çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Nedeni Moralite oyunlarında olduğu gibi iyi kötü ayrımının sunulmasıdır. Bu tasarımlarda yine Larionov ve Goncharova, Rus etnik kostümlerinden yola çıkarak kostüm tasarımları gerçekleştirmişlerdir. Bu etnik veriler masalsı bir bakışla sunulmuştur.

“Dekor ve kostümleri Larionov ve eşi Natalya Goncharova'nın tasarlayıp gerçekleştirdiği Rus Peri masalından yola çıkarak ve büyük ölçüde Rus halk danslarından yararlanılan Balet D' Actiona örnek diğer bir baleda, Contes Russes'tir (1919). Bir perde Dört sahneden oluşan balenin müziği Lyadov'undur. Baleyi yakından bilen bale tarihçisi ve eleştirmeni Beaumont, Contes Russes' u değişik olaylar ve birbirine zıt hareket stilleri ile dolu güzel bir kompozisyon olarak tanımlar... Bale 1400–1600 yılları arasında oynanan, insanlara ait iyi ve kötü

¹⁶⁰ Bkz., Leslie Norton , **Leonide Massine and the 20th Century Ballet**, “Ballet Las Meninas Scenery and Costumes” McFarland Publishers, Nort Carolina, 2004, 24 s.

niteliklerin simgelendiği bir oyun türü olan Moralite Oyunu (İbret Oyunu) olarak sunulur.”¹⁶¹

Larinov ve Goncharova stillerinde yer alan Rus etkisini sanatsal işlerinin tamamına yansıtmışlardır.

1.2.3. Tasarımda Picasso’nun Devreye Girmesiyle Başlayan Modern Dönem

Picasso’nun sanat ve sanatçılar üzerine etkisi tartışılmaz. Arkasından kitleleri sürükleyen bir sanatçı Diaghilev balelerinde ki çalışmalarıyla çığır açmıştır. 1900’lerde İspanya’dan ayrılarak 1904’te Paris’e yerleşmiş sanatçı için Fransa; sanatına yön veren önemli bir konumdadır. Ballets Russes çalışmalarında da bu konum etkili olmuştur. Picasso özellikle kübizimle yankılar uyandırmış ve ünlenmiştir, Bale tasarımlarında da bu akım etkisini görmekteyiz. En çok resim alanında adını duyurmasına rağmen heykel, seramik ve gösteri sanatlarında yeni adımları vardır. Picasso resimlerinin ayırıcı özelliklerini kostüm ve dekora uygulaması büyüleyici etki yaratmıştır.

1.2.3.1. Parade ve Modernizm Koreograf: Leonide Massine, Dekor ve kostümler Pablo Picasso, Erik Satie, Şiir: Jean Cocteau

Konusu bir geçit törenidir. Bale için sıra dışı bir konudur. Modernizmin başlangıcı 1917 yılındaki Parade balesi olarak kabul edilmiştir. Bu balede geçit töreniyle halkın görüntüsü sunulmuştur. Picasso’nun sirk ve geçit törenlerine duyduğu yakın ilgi bu çalışmasının da temelini teşkil eder.

Ballets Russes tasarımcılarının çoğu dönem akımlarının temsilcisidir. Bu nedenle sanat eserleri eklektik yapı özelliğindedir. Örneğin Picasso Ballets Russes için sadece kübist tasarımlar yapmamış, tasarımlarında bunun kaygısını gütmemiştir. *“Yeni yüzyıl bu çeşit derin karşıtlıklarla doludur, yaşam üzerindeki etkisi son derece derin bir tehdit altındadır, en uç biçimlerin bir arada kullanılması en büyük zıtlıkların birleştirilmesi (Picasso) sanatının ana ve çoğu zamanda biricik konusu olmaktadır.”¹⁶²*

Picasso’nunun sahne tasarım anlayışı resim anlayışıyla çok ilintilidir. Özellikle Parade balesinde bu anlayışı ortaya koyar. *“Picassonun resimleri,*

161Efsa Topçu, “Rus Balelerinden Avand-gard Bir Portre, Massine”, **Sahne Tiyatro Opera Ve Bale Dergisi**, Temmuz Ağustos 2011 61 s.

162 Arnold Hauser, **Sanatın Toplumsal Tarihi**, Remzi Kitap Evi, İstanbul,1995, 409 s.

kompozisyonlarında her şey simetrik bir düzen içinde ele alınır. Burnun iki yanındaki gözler benzer biçimli memeler ve bacaklar, bir çekül doğrultusunda bölünmüş kadınsı bir üçgen, simetrinin egemen formunu vurgulamaktadır.”¹⁶³

Bu bale için fikir Jean Cocteau’nundur. Bale Parade için libretto yazma düşüncesiyle gelişmiş, Ballets Russes tarafından gerçekleştirilmiştir. Cocteau, Pablo Picasso’yu yaptığı müzik için, kostüm ve dekor tasarımlarını yapmasını istemiştir.

“Guillaume Apollinaire Parade’nin program dergisi için kaleme aldığı sunuş yazısında, Picasso’nun kübist anlayışla tasarladığı dekor ve kostümlerin ressamın gerçekçi sanat anlayışını doğrular nitelikte olduğunu ve bu gerçekçi anlayışın, başka bir deyişle, kübizmin son yıllarda sanat dünyasını derinden etkilediğini söyler. Aynı şekilde Cocteau’da Parade’i gerçekçi bir gösteri olarak niteler ve Picasso’nun yarattığı figürlerin gerçek figürlerden daha gerçek olduğunu söyler.”¹⁶⁴

Bu bale Picasso’nun tasarımları, savaş yorgunu halk için, kartondan kostümleri, daktilo ve makine sesleri, teknolojik üretimin ifadesidir. Picasso Parade tasarımını yaparken yaşamı anlatan ve irdeleyen ideal bir eğlence düşünmüştür. Picasso’nun büyük boyutlardaki kübist karakterleri şok etkisi yaratmış, Parade balesi bazı eleştirmenlere rağmen, zamanının on adım önünde kabul edilmiştir. (Bkz. Resim:63) Diaghilev’de kimi çalışmalarda Picasso’nun karşısındadır.

“1922 yılında Diaghilev-Picasso işbirliğine gölge düşer. Anlaşmazlık Picasso’nun L’Après-Midi d’un Faune adlı bale gösterisi için daha önce Bakst tarafından tasarlanan, ancak turneler sırasında kaybolan, romantik bir ormanı canlandıran fon perdesinden oldukça farklı, yalın bir perde tasarlamasından kaynaklanır. Diaghilev, sadece üç renkten oluşan, -sarı (plaj), açık mavi (deniz) ve gri-mavi (gökyüzü) -, tasarımı yalınlığı nedeniyle şiddetle reddeder.”¹⁶⁵

Erik Satie’nin de katılımıyla, mükemmel bir takım oluşmuştur. Modernist ressam, Avante-garde besteci ve Sürrealist oyun yazarı bir proje üzerinde çalışmışlar, dekor ve kostüm kübist tarzda gerçekleşmiştir.

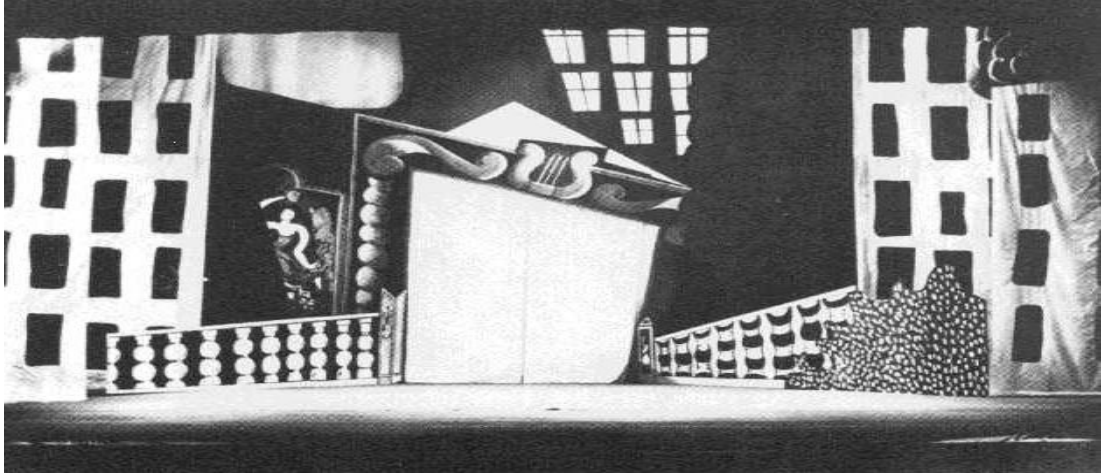
“1917 yılında Jean Cocteau ile birlikte Roma’ya giderek, orada Parade balesinin dekor ve kostümlerini hazırlayan Picasso bu gezi sırasında tanıdığı ünlü sanat adamı Diaghilev’e büyük bir yakınlık duydu. Tam yedi yıl boyunca Diaghilev’le iş birliği yaparak çeşitli bale gösterileri için dekor ve kostümler çizdi. De Falla’nın “Üç Köşeli Şapka”, Stravinski’in Pulçinella, Milhaud’un “Mavi Tren” baleleri bunlardan bazılarıdır. Diaghilev’le işbirliği yaptığı sırada meydana getirdiği “Üç Müzikçi” adlı iki tablosu Picasso’nun Kübizminin son safhalarını yansıtır.”¹⁶⁶

163 Andre Lhote, **Sanatta Değişmeyen Plastik Değerler**, “Manet ve Picasso”, Çev: Kaya Özsezgin, İmge Kitapevi Ankara 2000, 97 s.

164 Mukadder Yaycıoğlu, “Pablo Picasso: Şair, Oyun Yazarı, Sahne ve Kostüm Tasarımcısı”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 41 Sayı: 1 Ankara, 2001, 99 s.

165 Yaycıoğlu, **a.g.e.**, 101 s.

166 Bkz., Hans L. C. Jappe, “Pablo Picasso” **Milliyet Gazetesi Sanat Dergisi**, 13. 4. İstanbul, 1973, 6 s.

Resim: 62 Picasso , “Parade” Balesinin Dekorü

Yeni tasarım stillerini gördüğümüz Ballets Russes çalışmalarından “Parade” balesinin oldukça ses getirmesinin nedenlerinden biri, ilk kez dekor ve kostümün kübik tasarlanmasıdır. “Parade” balesi kübik sanatın uygulandığı ilk sahnelemedir. Bu bale modern sanatın başlangıcı kabul edilmiştir. İnsan teknolojiyle yaşamını değiştirmiş, bunun sonucunda algısı da değişmiştir. Akımın temsilcisi Picasso’nun yaptığı bu tasarım değişmiş olan insan algısıyla aktarılır.

Kübizm, sanatta gerçek devrimci bir tarz kabul edilmiş ve özgürleştirici bir tavır hissettirmiştir. Bu balede kullanılan şehir çöplüğünü andıran kostümler, dekordaki şehir görüntüleri modernizmi anlatır.

Bu projede “Parade”de sonuç oldukça ilginç olmuştur. Ballets Russes’deki büyük etkiden sonra Picasso, tiyatro tasarımı, çalışmalarına devam etmiştir. Cocteau; sirk, karnaval ve panayır havasında bir hikâye yazmıştır. Karakterler arasında ateş yiyenler, palyaçolar, akrobatlar vardır. Lenoid Massine, Picasso’nun devasa tuvali için şunları demiştir. Daha başından sirk teması Picasso’nun hayal gücünü ateşledi ve ön perde için, sirk yaşamının dostluğunu yansıtan bir perde yaptı. ”¹⁶⁷

167 Emre Barca ,“Perde” , **P Dünya Sanat Dergisi**, Sayı: 44, Mas Matbaa İst, 2007,138 s.

Resim:63 “Parade” Balesinin Kostüm Realizesi

Yüz ifadesi için makyaj uygulaması, kostüm ağırlığı ve bunu taşıyan bacakların inceliği bir bütünün parçaları olarak önemlidir. Yaşamın insanın omuzlarında yüke dönüştüğü ifade edilir. Resimden görüldüğü gibi yüz ifadesinde saldırganlık hissedilmekte, alın çizgileri olarak siyah çengeller oluşturulmuştur. Buda zorlu yaşamın ifadesidir. (Bkz. Resim:63)

“1917’de Chatelet tiyatrosundaki Parade Bale gösterisi dolayısıyla ilk kez bir ressam, bir şair ve bir müzikçi bir araya gelirler. Picasso, Cocteau, Satie. Böylece İtalyan fütürizmiyle hemen hasır nesir olan Satie bu bale yapıtında dört yazı makinesi, iki siren, bir piyango çarkı, canavar düdüğü ve uçak pervanesi kullanmıştır. Diaghilev’in Rus Baleleri için ısmarlanmış yapıt, dönemin basın ve sanatseverlerince büyük skandal yaratmış ve bestecinin özellikle kendisine düşmanlık besleyen eleştirmenlere söyledikleri hafızalara yer etmiştir.”¹⁶⁸

Parade’da Picasso; ahşap, metal, kumaş, kartonpiyer ve diğer materyallerden tasarımlarını yapmıştır. Dans ve kostüm ilişkisi düşünüldüğünde, kostüm tasarımları büyüklüğüyle de ilginçtir. Büyük fonda Picasso tarafından yapılmıştır. (Bkz. Resim:64) *“Picasso, fonu pamuk ve jütten yapılmış, 70 kilogram ağırlığında bir tuvali, yere sererek yapar.”¹⁶⁹* Picasso dansçıları rahatsız eden kostümleriyle, sahne etrafında robot mekanize hareketleri ile modern çağın ifadesini amaçlamıştır. Yine apartmanları simgeleyen dekorlar birbiri ardına plakalar şeklinde konulmuştur. Kostüm ve dekorun ortak noktası insan yaşamını betimlemesi, modern yaşamın “çöp

168 Emmanuel de Waresguiel, **İsyankar Yüzyıl**, Yayın Evi: Sel- Larousse İstanbul, 2004, 555 s.

169 Barca , **a.g.e.**, 140 s.

yığıntıları” olarak algılanmasıdır. Dönemde teknolojiyle gelişen bina yapıları için, sahnede geometrik şekiller kullanılmıştır. Aynı zamanda sanatındaki kübizmi hissettirir. (Bkz. Resim: 62)

Parade balesi (1917) sanatsal değişimin başlangıç noktası kabul edilmiştir. Modernist yapıt özellikleri bu yapıtla başlamış, Pablo Picasso, Erik Satie, Guillaume Apollinaire Jean Cocteau, Leonide Massine işbirliği eşzamanlı olmuştur. Tarihçiler Rus Balesini modernizmin başlangıcı olarak onaylamışlardır.¹⁷⁰

“Balenin kendiside alışılmış balelere pek benzemiyordu. İnip kalkan perdenin, seyircileri uyutmak için kasten böyle tasarlandığı bile söylenebilir. Baledede yedi kişi vardı: bir Çinli sihirbaz, bir Amerikalı kız, iki akrobat ve üç sahne yönetmeni. Sahne yönetmenleri kendilerini 3 metre boyutlarında gösteren, kübist öğelerden oluşmuş konstruksiyonlar giyorlardı. İçlerinden biri Fransız’dı ve bulvarların ağaçlarını “giyinmişti” üçüncüde bir attı. Bunlar sahnede dekor gibi dolaşıyorlardı ve bunların amacı dansçıları cüce gibi göstermekti; böylece dansçılar kuklaya benziyorlardı.”¹⁷¹

Resim:64 “Parade” Balesinin Picasso Tarafından Yapılmış Fonu

“Perde sirk sanatçılarının yaşamlarını ve onların ünlü olma çabalarını konu edinen baleye uyumlu ve temsili açmak üzere tasarlanmıştır. Oyunu izlemeye gelenler Picassodan Kübizm beklerken, Perdede karşılaştıkları şey bundan farklıdır. Picasso hazırladığı sahne ve dekorda bu beklentiye ziyadesiyle karşılamış olsa da Perdede daha farklı bir yol izlemiştir. Tuvalde iki grup karakter, büyük kırmızı perdelerin altındaki sahnede biradadırlar.”¹⁷²

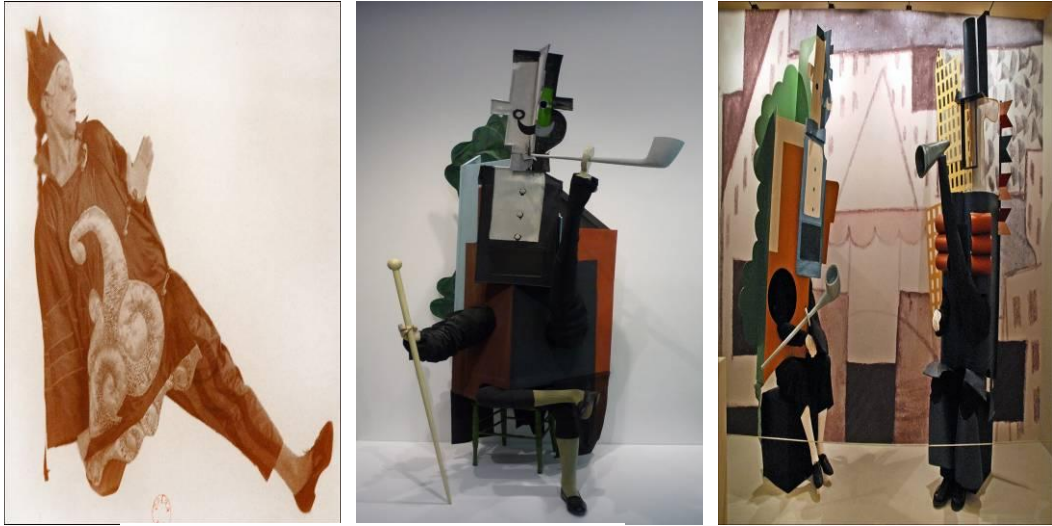
170Bkz.,Bkz. Lynn Garafola, “The Making of Ballet Modernism” , **Dance Research Journal**, Congres on Reserarch in Dance North Carolina,1989 23 s.

171John Berger , **Picasso'nun Başarısı Başarısızlığı**, Metis Yayınları, İstanbul, 1992, 9 s.

172 Barca, **a.g.e.**, 139 s.

Mayıs 1917'deki prömiyerinde seyirci yuhalamış ve kalabalıktan bazıları orkestraya portakal atmıştır. Müzikte karşılaştıkları daktilo, siren, ateşli silah seslerine karşı tepkiliydi. Gösteride en çok eleştirilen kişi ise Erik Satie olmuştur.¹⁷³

Eleştirmenler; Parade için özellikle de Jean Poueigh iğneli eleştiri yazmıştır. *“Beyefendi siz sadece bir g..sünüz ama müziksiz bir g...”*¹⁷⁴ Bu acımasız eleştiriler sonucunda, Satie misillemede bulunmuş hakaret etmiştir, Poueigh iftira suçundan besteciye dava açmış ve kazanmıştır. Satie kısa bir hapis cezasına mahkûm edilmiştir.

Resim: 65 “Parade” Balesinin Kostüm Realizesi (Müze)

Bu kostümlerde önemli bir özellik ayak ve bacak kısmıdır. Yığıntı şeklindeki kostüm büyük olasılıkla hafif malzemeden oluşturulmuştur. Picasso genelde sanatsal çalışmalarını bu tarz atık malzemelerden oluşturmaktadır. Her ne kadar tasarımlarda kullanılan malzeme hafif malzeme olsa da (karton vs.) görsellikte bir yükür. İncecik bacaklar üzerinde, ağır yükler anlatılmış, teknolojinin yorgun insan imajı yaratılmıştır. (Bkz. Resim:65) Parade balesinde, kukla mı insan mı sorusuyla gerçeği sorgular. Aynı zamanda yarı kukla yarı insan olması nedeniyle, bu tasarımlar sadece kostüm kabul edilmemelidir. Bu bağlamda Petruşka’ balesindeki temayla bağ kurulabilir.

173 Bkz., Simon and Schuster , a.g.e., 293 s.

174 Waresguiel, y.a.g.e., 555 s.

Resim : 66 “Parade” Balesinin Kostüm Realizesi (Müze)

Geçit törenindeki insanlardan Çinli Sihirbaz’a ait bu kostüm de ilginçtir. Bir kimononun bir tarafın sarı çizgiler diğer tarafı ise neredeyse düz tasarlanmıştır. Ön tarafına desen uygulamış bu desen kabartma yorgan dikişi gibi boğumlu boğumlu yapılmıştır. Kısa bol bir pantolon yine siyah üzerine sarı çizgilidir.(Bkz. Resim:66)

1.2.3.2. La Boutique Fantasque ve Gerçek ve Fantatik Dünya (1919) (Sihirli Oyuncakçı): Koreograf: Leonid Massine, Müzik: Gioacchino Rossini, Dekor ve kostümler: Andre Derain

Bu çalışmada hem konu hem de tasarım açısından; gerçek ve fantastik dünyayı aynı anda bir bale kurgusunda görmekteyiz. Konusu: Fransa’da sihirli bir mağazayı ve müşterilerini anlatmaktadır. XIX. Yüzyılda dünyaca ünlü olmuş bir mağaza, sihirli oyuncak fabrikasında dans eden bir bebek yaratmıştır. Bebekler, İngiliz, Amerikan ve Rus müşterilerine dans etmektedir. Düzeni yeren Petruşka balesiyle konu yönünden benzerlik vardır. Toplumdaki kişiler, özellikle dükkân sahibi ve eşinin kaba tavrı karakterize edilir. Toplumsal yapıya yönelik hiciv ve grotesk öğeler içeren komedidir.

“La Boutique Fantasque”, tasarımlarıyla Ballets Russes’da yer almış sanatçı Andre Derain 1880 yılında Paris dışında bir köyde doğmuştur. Fovizm kurucusu sayılmaktadır. 1898. Bir süre Akademie Carriere’de mühendis olmak için eğitim almıştır. Onbeş yaşındayken resim yapmaya başlamıştır.

“La Boutuge Fantasque koreografik açıdan “Les Femmes de Bone Humeur”un Sanatsal değerine sahip olmamasına karşın şaka, neşe ve mutluluk dolu bir baledir. Farklı seyirci gruplarının beğendiği bir bale olmuştur. Çünkü hem ciddi dans

hayranlarını hem de eğlence peşinde olanları memnun edici niteliklere sahiptir. Massine'nin groteske olan merakı bu eserde kendini belli eder.”¹⁷⁵

Resim: 67 Andre Derain“La Boutique Fantasque” Andre Derain 1919, Kaniş Kostüm Tasarımı ve Realizesi, Dekor tasarımı

Dekor tasarımında sihirli oyuncakları satan mağazayı görmekteyiz. Fakat oyuncakların gözünden dünyaya bakış söz konusudur. Mağazanın içinden olaylara tanık olmuş hissi yaratmaktadır. Bu mağaza duvarı ve manzara görüntüsüyle gerçek ve fantastik dünya sınırları çizilmiştir. Mağaza kırmızı renkte, kapısı açık düşünülmüş, bölmeli camlar giriş bölümünü kapsamaktadır. (Bkz. Resim:68)

Kostümler mağazayı ziyaret eden halklar için ayrı ayrı tasarlanmıştır. Ancak oyuncakları temsil eden kostüm tasarımları bunlar arasında önemli bir yere sahiptir. Örneğin: kaniş kostümü için takma burun ve eldiven kullanılan bir kostüm tasarlanmıştır. Kumaşa (pamuklu elastik jarse) kimi bölgelerine tüyler monte edilerek kaniş görüntüsü verilmiştir. Tel destekler kuyruk ve kulak ayrıntılarında kullanılmıştır. Boya, keten, tiftik, linolyum (burun yapımında) gibi ekstra malzemelere de yer verilmiştir.(Bkz. Resim: 67)

175 Efsa Topçu, **a.g.e.**, 60 s.

Resim:68 Andre Derain , Mağazayı Ziyaret Eden Müşteriler İçin Kostüm Tasarımları

Değişik ülkelerin insanlarını temsil eden, geleneksel kostümleride tasarladığı, bebek- kukla kostümleri vardır.(Bkz. Resim:68)

Hayali bir dünya ve ve gerçek dünyayı bir potada birleştiren tasarımları, büyük bir başarı elde etmiştir. “Petruşka”balesinde olduğu gibi yaşamın yergisi, oyuncaklar üzerinden sunulmuştur. Onun bu başarısı sonrasında birçok bale tasarımları yapmasına yol açmıştır.

1.2.3.3. El Sombrero Tres Picos; Le Tricorne de: ve İspanyol Öğeler (Üç Köşeli Şapka) Koreografi: Leonid Massine, Müzik: Manuel de Falla, Dekor ve kostümleri: Pablo Picasso, Andre Derain

Picasso’nun bale tasarımlarına, İspanyol öğeleri dahil etmesiyle şekillenmiştir. Konusu: Değirmenci ve değirmencinin sadık karısı, karısını baştan çıkarmaya çalışan delicesine âşık bir yargıç hakkında yazılmıştır.

“Masine’nin en önemli eseri, Diaghilev’in bir İspanyol balesi yaratma arzusu ve bunu Masine’nin gerçekleştirmesini istemesi üzerine İspanyol edebiyatından yararlanarak sahnelediği Le Tricorne’dur(1919). Eser İspanyol yazar Antonio de Alarcon’un aynı adlı hikâyesinden yola çıkılarak baleye uyarlanmıştır. Le Tricorne, olayın geçtiği dönemde İspanyol vali, belediye başkanı gibi devleti temsil eden kişilerin bir metaforudur... İspanyol danslarını aynen uygulamak yerine bu danslardan ilham alarak özgün bir koreografi gerçekleştirir.”¹⁷⁶

Değirmencinin konukları değirmencinin evinde eğlenirler. Miller, onları eğlendirmek için dans etmektedir. Dans sırasında, uydurma suçlamalarıyla onları tutuklamak için yargıcın koruması gelmiştir. Konuklar bu durumdan rahatsız olup, tek tek dağılırlar. Değirmenci ve eşi uykuya daldığı anda, yargıç değirmene gelir. Değirmencinin karısı uyanır ve kaçarlar.

176 Efsa Topçu, y.a.g.e., 61 s.

Kostümde İspanyol karakterlerini görmekteyiz, danslarda da Flâmenko ve müziği eşlik eder. (Bkz. Resim:69-70)

Resim: 69 Picasso “Üç Köşeli Şapka” Dekor Tasarımı, Değirmenci ve Karısı İçin Kostüm Tasarımı

Resim: 70 Picasso , “Üç Köşeli Şapka” İspanyol halkına ait çeşitli kostüm tasarımları kostüm tasarım eskizi

“1919 yılında Diaghilev Picasso'ya yeni bir teklif götürür. Bu kez, söz konusu bale gösterisi Pedro Antonio de Alarcón'un *El sombrero de tres picos* (*Le Tricorne*) adlı romanından uyarlanır, bestesini Manuel de Falla yapar.”¹⁷⁷

“Picasso'nun 1919 yılında tasarladığı “Üç Köşeli Şapka” ise başından sonu na İspanyol'dur. Rus Balesinin sahneye koyduğu bale için Endülüis'li sanatçı sahneyi, kostümleri tipik İspanyol sahnesinden esinlenerek hazırlamıştır. Manuel de Falla'nın yazdığı “Üç Köşeli Şapka” hikâyesi Pedro Antonio'nun bir novellasına dayanır. Bir değirmenci değirmencinin karısı ve ona tutulan bir yargıç hakkındadır.”¹⁷⁸

177 Yaycıoğlu a.g.e., 100 s.

178 Barca, a.g.e., 139 s.

Dekor ve kostümler arasında renk bakımından fark vardır. Picasso bazı çalışmalarında dekor renklerini oldukça soluk kullanır. Bunun nedeni de sahnede seyircinin ilgisini aksiyona ve oyuncuya toplamak istemesidir. Diaghilev bu bale için Picasso çalışmalarını onaylamaz, o sahne eserinde dekor, kostüm, dans ve aksiyonun eşit önemde olmasını istemiştir.

“Özellikle kostümler konusunda Diaghilev’le fikir ayrılığına düşer ve şiddetli tartışmalara girer. Soluk renklerin hâkim olduğu sade bir dekor ve buna karşılık, kırmızı-sarı-siyah, yeşil-mavi-siyah, sarı-mavi-siyah, pembe-kahverengi-mor-mavi-siyah bileşimlerin-den oluşan ve görsel etkisi güçlü kostümler çizer. Bu kostümler canlandırılan kişilerin doğasını ve toplumsal konumlarını yansıtır. Gösteri Alhambra tiyatrosunda 22 Temmuz 1919 yılında sergilenir ve büyük başarı kazanır.”¹⁷⁹

Kostümlerin genel anlamda dönemi yansıttığı ve canlı renklerin kullanıldığı görülmektedir. Commedia dell’Arte’yi çağrıştırmaktadır. Renkler yeşil, kırmızı, sarı ve tonları kullanılmıştır. Dekor boyutlu tasarlanmış, kulisler düşünülmüştür. Görüntüde dağların önünde İspanyol evleri, su kemerleri ve kiliseler vardır. (Bkz. Resim:70)

1.2.3.4. Le Chant du Rossignol ve Japon,Çin Sanatı (Bülbül): (1920) Nightingale Song, Koreografi: Leonide Massine, Müzik: Igor Stravinski, Dekor ve kostümleri Henri Matisse

Bale için sıra dışı bir konuyu görmekteyiz. Buna bağlı olarak sahne tasarımı da tiyatral renklilik kazanmıştır. Matisse’nin Japon, Çin sanatı üzerine ilgisi ve konu gereği, onu kimonlara yönlendirmiştir. Aynı zamanda mekanik bir kuşun sesini müziğe yansıtmak Stravinski için çok önemli bir başarı sağlamıştır.

Le Chant du Rossignol; Japon İmparatorunun Çin imparatoruna öten mekanik bir kuş hediye etmesi çevresinde gelişen olaylardır. Hans Christian Anderson’nun bir hikâyesine dayanmaktadır. Matisse’in kostümleri; Çin porselenleri, Çin ipeklerinden esinlenmiş ipek üzerine yaptığı boyamalarla kostüm tasarımlarına ilham kaynağı olmuştur. Bale George Balanchine’nin yeni koreografisi ile 1925 yılında sahnelenmiş, ama Matisse’nin kıyafetleri muhafaza edilmiştir.¹⁸⁰

179 Yaycıoğlu a.g.e., 100 s.

180http://hcl.harvard.edu/libraries/houghton/exhibits/diaghilev/composers_in_focus/33_1.cfm, 11.09.12 saat 13:33

Resim: 71 Henri Matisse, “Le Chant du Rossignol” Balesi Kimono Tarzında Çeşitli Kostüm Realizesi

Matisse Fovist harekete mensup sanatçıdır ve Fransa’da 31 Aralık 1869’da doğmuş; ressam, grafikçi ve heykeltıraştır. Resme bir tesadüf eseri başlayan Matisse Paris’e hukuk tahsili için gitmiştir. ¹⁸¹ Sonrasında ise bu uğraşı onu büyük üne kavuşturmuştur.

Matisse, Picasso ve Marcel Duchamp XX. yüzyılın resim ve heykelinde geniş ufuklar açan sanatçılar olarak kabul edilmişlerdir. 1905 yılında Matisse ve sanatçılar “Fauves” olarak bilinen bir grup ile Salon d’Automne’de eserlerini sergilemişlerdir. Matisse grubunun lideri olarak, arkadaşı ve rakibi Andre Derain ile bu esnada tanışmıştır. Fovist hareket nedeniyle, Matisse 1906 ve 1917 arasında Montparnasse sanatsal yetenekler arasında kabul edilmiştir. “*Matisse; Nicolas Poussin, Antoine Watteau, Jean-Baptiste-Simeon Chardin, Edouard Manet ve post-İzlenimcilik Cezanne, Gauguin, Van Gogh ve Paul Signac (noktacı tekniği-lekeleme) ve Auguste Rodin’de ve Japon sanatından etkilenmiştir.*” ¹⁸² “Henri Matisse 1911’den sonra İran sanatının ağır etkisi altında kaldı. Minyatür denilen eski İran resminin hem renk anlayışını hem çizgi sistemini benimsedi.” ¹⁸³

Ressamın İran sanatı ve özellikle minyatürlere ilgisi hem renk hem de doku anlayışını etkilemiştir. Oryantalist çalışmalarında Ballets Russes tasarımlarının etkisi olduğu düşünülmektedir.

“*Matisse Doğu sanatıyla, İslam ve Doğu sanatı sergilerinde tanışmıştır. Cezayir, Fas ve Rusya’ya yaptığı yolculuklar da kuşkusuz sanatçıya pek çok esin vermiştir. Özellikle mekân yaratma tekniğini geliştirmede Doğu sanatı ve estetiğinden*

181 Bkz., Turani , **a.g.e.**, 388 s.

182 Bkz., Sam Hunter and John Jacobus, **Modern Art**, Painting, Sculptur, Archietecture, Matisse and the Fauves, By Harry Abrams, Newyork 1983 , 102-3 s.

183 Nurullah Berk, “Modern Sanat Ve Doğu Etkileri” **Sanat Aylık Güzel Sanatlar Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltıraşlar Dergisi**, Sayı 22. İstanbul, 1 Temmuz 1973, 1 s.

yararlanmıştır. Kırmızı, mavi, yeşil gibi renklerle boyadığı tuval üzerinde sanal bir mekân yaratmış, üzerine yerleştirdiği figürlerle gerçekte üç boyutlu olan mekânın iki boyutluymuş gibi algılanmasını sağlamıştır. Aynı mekân tasarımıyla ele aldığı 'oyun', 'dans', 'müzik' gibi temaları, insanlığın ortak ve zamana bağlı olmayan içgüdüleri olarak işlemiştir. Doğu insanının ve Batı insanının zamanı algılamalarındaki ayrımlar da Matisse'in resimlerinde görülebilmektedir."¹⁸⁴

Le Rossignol (Bülbül), bir operaya dayanılarak Stravinski tarafından bestelenmiştir. XX. yüzyılın başlarında Matisse'nin kariyerinde önemli rol oynayan bu balenin özellikle kostüm tasarımı; geleneksel Çin kostümlerini yorumlamış tekstilde de önemli olan bu çalışmalar daha yeni bir anlayış için, dönem analizi ötesine geçmiştir.¹⁸⁵

Japon baskı sanatıyla ilgilenen Matisse bu kostüm tasarımlarında da kumaş baskı yöntemleri uygulamıştır. Balede aksiyon; Çin ve Japon hükümdarları arasındadır. Bu bale kostümlerini uygularken Poiret'ten yardım almıştır. Parlak ipek kumaşın yoğun kullanıldığı gözlenmektedir. (Bkz. Resim:72) Matisse kırmızı rengini tasarımlarında yoğun kullanan sanatçılardandır. Bu tasarımlarında sarı rengi görmekteyiz. Çalışmalarına başlamadan önce beyaz bir tuval üzerinde renklerin armonisini test edip, kullanacağına karar vermektedir. Kostüm tasarımlarında kimonolara büyük motifler uygulamıştır. Başlıklar dışında kostümler dansçının hareketini kısıtlamaz.

Resim: 1'deki yaşlı kostümü için bornoz ve pamuk-yün keçe, pamuk-ipek kadife, çelik tel, astar kullanılmış Resim: 2. için; lame ipek, pamuk, mürekkep, bakalit kullanılmıştır. Resim: 3.Lady kostümü için ipek, pamuk, grafit, Resim: 4.de mask için yün, boya, tel ve keçe kullanılmıştır.

Kalabalık dansçı kadrosu olduğundan, koroya danslar için aynı kostümler uygulanmıştır. (Bkz. Resim:72)

Le Chant du Rossignol balesiyle, Pablo Picasso, Andre Derain, Georges Braques, Juan Gris, Robert ve Sonia Delaunay, Giorgio de Chirico gibi modern sanatçılara Henri Matisse de dâhil olmuştur.

184 A. Hande Orhan, "Henri Mattise'in Sanatında Zaman Ve Mekan Kavramı", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, cilt 47, sayı 1, Ankara 2007, 77s.

185Bkz., Susanna Marie Kuehl, **Henri Matisse Textille Artist Costumes Designed For The Ballets Russes Production Of Le Chant Du Rossingol 1919-1920**, Masters Program, Newyork, 2011,19 s.

Resim:72 Henri Matisse, “Le Chant du Rossignol” Balesi Kimono Tarzıyla Çeşitli Kostüm ,Dekor

Tapınak olarak tasarlanan dekorda ortada ise bir kaidede iki sütun yer alır. Bu sütunların oldukça ince tasarlandığı görülmektedir. Ayrıca sütunlar arasında paralel asılmış kulis perdeleri boyamalarla dekora dâhil olmuştur. Bu ince sütunlar bir alınlıkla birleştirilmiştir. Antik kültür esintili bu dekor tasarımı dönem kaygısı güdülmeden tasarlanmıştır. Kumaş üzerine uygulanan motifler sadedir. (Bkz.Resim:72)

“Prömiyeri 1920’de Paris Operasında yapılan “Le Chant Du Rossignol’un resepsiyonu dekor ve kostümden ziyade müziğin (Stravinski) ve koreografiyle (Massine) ilgili bulunmamasından, beğenilmemişti. Ortak çalışmalar Picasso’yu heyecanlandırmıyordu.”¹⁸⁶

I.Dünya Savaşı döneminde Matisse’nin sanatında, Neoklasisizme ve gelenekçiliğe dönüş görülmüştür. 1904 yılından itibaren Pablo Picasso ile bir araya gelmiştir. İkisi arasında temel fark, Matisse doğayı boyarken, Picasso çok daha hayal işi yapma eğiliminde olmuştur. O ve arkadaşları Derain, Picasso ve Stravinski Ballets Russes De Monte Carlo projeleri için sonraki süreçte de çalışmışlardır.

1.2.3.5. Pulcinella Balesi ve Commedia dell’Arte Koreograf: Leonid Massine, Libretto: İgor Stravinski, Dekor ve kostüm: Picasso

Diaghilev ve Picasso’nun Commedia dell’Arte’ye ilgisi bilinmektedir. Bu nedenle Diaghilev Picasso’dan *“Stravinski’nin müziğini yaptığı, Pulcinella adlı bale gösterisinin dekor ve kostümlerini tasarlamasını ister. Bilindiği gibi Pulcinella,*

¹⁸⁶ John Golding, “Geriye Yalnız Matisse Kalıyor,” **P Dünya Sanat Dergisi**, , Mas Matbaa sayı: 52 İstanbul , 2010, 48 s.

Commedia dell'Arte'nin önemli kişilerinden biri, Arlequin'in yakın dostudur. Yaptığı birçok resimde Arlequin'in sembolik anlamını yakalamış olan Picasso için bu teklif oldukça sevindiricidir.”¹⁸⁷

Resim: 73 Picasso'nun, Pulcinella Balesi Dekor Eskizi ve Kostüm Eskizleri

Pulcinella; XVII. yüzyıl Commedia dell'Arte kökenli, klasik bir karakterdir. Başlıca karakteristik özelliği bir gagaya benzeyen burnunu temsilen, taktığı maskedir. Almanya'da, Pulcinella Kasper olarak bilinir, Hollanda'da, Jan Klaassen Danimarka'da Mester Jakel Rusya'da ise Petruška olarak bilinir.

“Pulcinella, Napoliten biri. Tembel, dışa dönük, konuşkan, fırsatçı ve her zaman aç. Pulcinella sivri uçlu şapka, beyaz şalvar ve yoksul köylülerin geleneksel kostümünü temsil eden çok geniş bir gömlek giyiyor.”¹⁸⁸

Picasso Pulcinella tasarımlarında kübik etkilerini yansıtmıştır. (Bkz. Resim:74)

Değişmiş yaşamda Kübist sanatçılar, geleneksel tekniklerin benimsenmesi gerekliliğini reddetmişlerdir. Sanat yapıtında doğayı kopyalamak yerine, perspektifte yeni bir görüş açısını hedefleyerek düşündürmeyi amaçlamışlardır. Nesneyi gördüğümüz gibi değil, olduğu gibi göstermektir. . *“Nesnel olanı önce küblere sonra da geometrik küçük biçimlere parçalayan bir akımdı*”¹⁸⁹Geleneksel bakış açısı tek form tek görüntüdür, ama kübistler onu resimde üç boyutlu görür konuma getirmeye, mekân içindeki konumu ve boyutunu derinlemesine ele almaya çalışmışlardır.

¹⁸⁷Yaycıoğlu, a.g.e., 100 s.

¹⁸⁸ http://goblenlerim.blogspot.com/2010_03_01_archive.html, 23 Nisan 2011, saat 7: 00

¹⁸⁹ Sargut Şölcün, “20 Yüzyıl ve Sanatı” **Bilim Ve Sanat Aylık Kültür Dergisi**, Kelaynak Yayın Evi, Sayı: 4, Ankara ,Nisan 1981, 7 s.

Perspektifin sınırlamaları da, sanatsal ilerleme önünde bir engel olarak görmüşlerdir. Sanatçı nesnenin konumunu, daha farklı gördüğünü hissettirir. Bu bağlamda bu nesneyi oluşturan parçaların analizini de yapar, geridönüşüme imkân sağlar.

Kübik sanatçılarda; değişen teknolojiye bağlı olarak zaman, mekân ve hız kavramları; anlık görüntülerin insan beyninde yarattığı kopukluklar, sanatsal olanda belirmiştir. Nesneleri bölerek, kenar ve köşeleri birbirin içine kaydırarak, temel nesneyi resimde anlaşılmaz duruma getirmişlerdir.

Pulcinella'nın maskesi çok farklı bir yöntemle, atık malzemeler değerlendirilerek yapılmıştır. Picasso, birçok eserinde atık malzemeleri yeniden kullanan sanatçıdır. Pablo Picasso "Commedia dell'Arte" karakterlerine karşı çok ilgilidir ve bununla ilgili maskeler tasarlamakta, heykellerini de bu tarzda yapmaktadır. Bu maskeyi de, ahşap kanvas parçalarından tasarlamıştır.(Bkz. Resim:74)

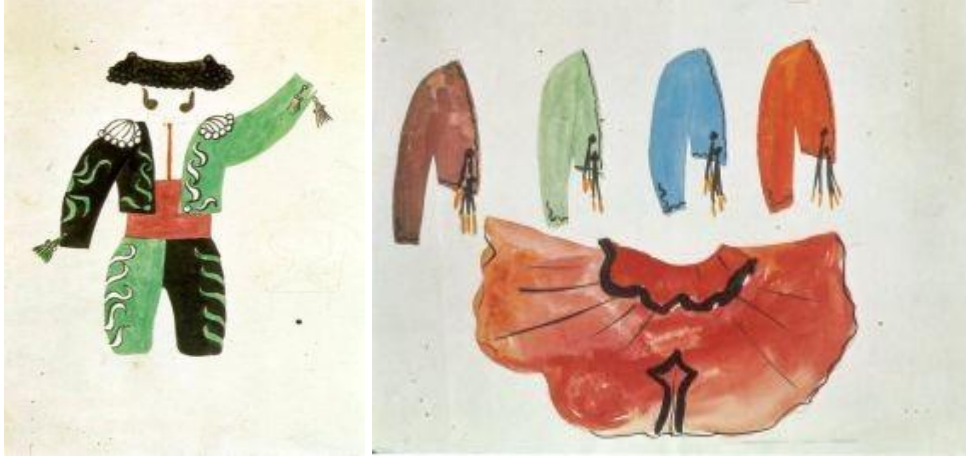
Resim: 74 Picasso, Pulcinella balesi ,Pulcinella Kostümü ve Orijinal Maskesi

Ancak yapılan ilk tasarımdan hoşnut olmayan Diaghilev, Stravinski'den bestesini yeniden düzenlemesini ister. Picasso'dan da sahnede modernlik yaratmak için dekor kostüm taslaklarını değiştirerek Commedia dell'Arte'yi yansıtmalarını ister.

*"Picasso... Canlı renkler kullandığı kostümlerde geleneksel çizgileri stilize eder. Konu, müzik, koreografi, dekor ve kostümler arasında tam bir uyum sağlanan Pulcinella 15 Mayıs 1920 tarihinde Paris'e sergilenir ve büyük beğeni kazanır. Gösteriden sonra Picasso Pulcinella, Pierrot, ve Arlequin resimleri yapmaya devam eder."*¹⁹⁰

190 Yayınoğlu, y.a.g.e., 101 s.

1.2.3.6. Cuadro Flamenco ve İspanyol Öğeler: Cuadro Flamenco'nun dekor ve kostümleri Picasso'nun, Diaghilev için yaptığı çalışmalardandır. Picasso nedeniyle ve adından da belli olacağı üzere İspanyol öğelerle tasarlanmıştır. Ancak "Pulcinella" adlı bale gösterisine hazırlanıp, Diaghilev'ce reddedilen kostümleri bu çalışmada kullanmıştır.

Resim:75 Picasso ,“Cuadro Flamenco “ Balesi Boğa Güreşçisi Kostüm Eskizi, Pelerin, Ceketler

“Picasso bu çalışmasında Pulcinella için çizdiği ancak Diaghilev'in reddettiği sahne içinde sahne taslaklarından yararlanır. Kostümler geleneksel çizgileri yansıtır. Erkek sanatçılar için beyaz gömlek, siyah pantolon ve yelek, kadın sanatçılar için ise açık renk giysiler tasarlar. Cuadro Flamenco 22 Mayıs 1921 tarihinde Paris'te, Théâtre de Gatie-Lyriaue"de sahnelenir.”¹⁹¹

Bu tasarımlarda Picasso yorumunda; İspanyol kostümlerini görmekteyiz. Renkler İspanyol dansçıların kullandığı canlı renklerdir ve kostümde açıklı koyulu düşünülmüş, bu etki daha çok bezemede kullanılmıştır. (Bkz. Resim:76) Ceketler bolero ceketidir. Bağlantı noktaları ve manşetler püskülle bezenmiştir. Ayrıca ceket ağızları işlemeye bezenmiştir. Geleneksel İspanyol kostümü etkili; kuşak ve bedene oturan pantolonlar, diz kapağında sonlanmakta bu pantolonlar çoraplarla tamamlanmaktadır. Eteklerde ise İspanyol dansçıların başlıca tercih ettiği renk kırmızıdır ve fırfırlı tasarlanmıştır.(Bkz. Resim:75)

1.2.3.7. Sleeping Beauty Baled Opera Tasarımı (1921) La Belle au Bois dormant, (Uyuyan Güzel): Koreograf: Libretto: Tchaikovsky, Dekor ve kostüm: Leon Bakst
Uyuyan Güzel bale tasarımları, bir opera tasarımı şeklinde kurgulanmıştır.

191 Yaycıoğlu, y.a.g.e., 101 s.

Konusu: Sarayda bir salonda geçmektedir. Kral ve Kraliçe bebek prenses Aurora'nın vaftiz gününü kutlamak için bir parti verirler; ama kötü peri Carabossa'yi çağırmayı unuturlar, o da prensese bir büyü yapar.”¹⁹² 16. yaş gününde eline bir iğne batacak ve ölecektir. Ancak Leylak Perisi bu laneti hafifletir ve bütün saray uykuya dalar. Prensesin 16. yaş gününde kehanet ortaya çıkar, 16. doğum gününde gelen Prenslardan birinin getirdiği güllerin dikenini parmağına batar bütün saray uykuya dalar. Birçok prens saraya ulaşmaya çalışır ama başarılı olamaz. Çünkü Saray Carabossa askerleri tarafından kuşatılmıştır. Yüz yıl sonra cesaretli bir prens onun hayalini görüp âşık olur, ülkesine gelir, elinde kılıcı ve cesaretiyle leylak ormanını aşar kayıkla saraya ulaşır, eline batan dikenle uyuyan güzeli bulur, kondurduğu bir öpücükle büyü bozulur, saray derin uykusundan uyanır.

Resim:76 Leon Bakst ,”Uyuyan Güzel” Balesi Perde II İçin Dekor Eskizi, Kiraz Perisi Kostüm Eskizi

Resim:77 Leon Bakst ,”Uyuyan Güzel” balesi Saraylılar Kostüm Realizesi , Kraliçe ve Uşağı ,Prens Kostüm Eskizleri

192 Yazar belli değil, **Ankara Devlet Opera ve Balesi Broşürü** “Uyuyan Güzel,” Tisamat Matbaası Ankara, 1994, 23 s.

“1950 yıllarına kadar, dünya sahnelerinde, bu bale için çizilen dekor ve kostümler hep Leon Bakst’ın Rusya’da Marinsky, Londrada Alhambra Tiyatrosu için gerçekleştirdiği ağır, bir bale dekorundan çok bir opera dekoruna benzeyen Barok tasarımların etkisinde kalmıştır.”¹⁹³

Bakst genel tasarım anlayışından farklı bir bakış gözlemlenmektedir. Rus sembolizminden uzaklaştığı balededir. Tasarımlarda dönemi birebir çalışsa da kendine has uygulama tekniklerini kullanmıştır. Ancak daha önce yaptığı tasarımlarla ve özellikle de Rus ve oryantalist yapımları ile çelişmektedir.(Bkz. Resim:77)

Kalabalık kadrolu bu balede; Leon Bakst’ın kostümde pahalı malzemeleri kullanması ve haute-couture benzeri teknik ve detaylandırma yapması nedeniyle, kostümleri maddi bir külfet kabul edilmiş ve savurganlıkla suçlanmıştır. Balede Kraliçe, Kral, Prenses, Prensler, Saray eşrafı, asilzadeler, çalışanlar, orman perileri ve halktan kişilerden oluşan tasarımlar yapılmıştır. Kostümler sağlam işçiliği sebebiyle günümüze kadar gelmiş, Diaghilev ise bu gösteriden istediği sonucu elde edememiştir.

“Ancak prömiyer gecesi büyük bir şansızlık yaşandı. Diaghilev orman sahnesinin büyüleyici bir biçimde kulislerden gelmesini istemişti ve bunun içinde yeni bir dekor makinası devreye sokulmuştu. Makinadaki mekanik bir aksaklık yüzünden dekorlar çatırdayarak kırılıp yırtıldılar...Diaghilev’in hesaplarının aksine fazla hasılat yapamadı..borçları yüzünden pahalı dekorlarını rehin bırakmak zorunda kalmıştı.”¹⁹⁴

Dekor ve kostümlerde görkem ve ihtişam hâkimdir. Örneğin Bakst Pierre Vladimirov için altın rengi işlemeli beyaz kostüm tasarlamıştır. Saçlar oldukça bukleli peruklarla desteklenmiştir. XV. Louis (1722 – 1774) dönemi peruklar ve kostümler bu bale tasarımında etkilidir. Genel olarak kostümlerde tarihsel gerçeklik birebir uygulanmıştır. (Bkz. Resim:77)

Ayrıca tasarımcı kostümlerinde doku uygulamalarını yoğun kullanmıştır. Bunun için, işleme ve baskı metodunu harmanlamıştır. Bu çok renkli tasarım stili şapka ve diğer aksesuarlara da yansıtılarak dönem vurgusu sağlanmıştır. Özellikle ceket kenarları ve etek uçları yaldızlı şeritlerle çevrilmiştir.(Bkz. Resim:77-79)

193 Osman Şengezer , **Bence Dekor Kostüm**, “Uyuyan Güzel” Kendi Yayını, İstanbul 1999, 43 s.

194 Nasuh Barın , **Batı Dans Tarihi** , “Yirminci Yüzyıl”,Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999,116 s.

Resim: 78 Leon Bakst „Uyuyan Güzel” Balesi Yatak Odası Sahnesi Dekor Eskizi

Sahne I, Vaftiz sahnesi için dönem mimarisi uygulamış II. sahnede Bakst sütunlu bahçe tasarlamıştır. III. ve IV. sahneleri ise yatak odası ve uyanış için düşünmüş, perilerin olduğu alacakaranlık derin bir orman atmosferi yaratmıştır. Bakst pembe yatak odası tasarımını yoğun perdeli ve aralarından süzülen ay ışığıyla tasvir etmiştir.¹⁹⁵

Resim:79 Leon Bakst „Uyuyan Güzel” Balesi Prens Kostümü, Ev Giysisi Lady Kostümü

Kostümler ve aksesuarlar için; ipek, pamuk, metal düğmeler, pamuklu kadife, saten, astar, metalik örgü, boya, jupon, şifon, saçak, tüy, kürk, cam ve taklit mücevher kullanılmıştır. (Bkz. Resim:80)

¹⁹⁵Bkz., <http://maurengupta.com/reconnect3.htm>, 11.06.2012 saat 10:45

Leon Bakst mürşif kabul edilsede bu çalışmalarıyla dünyaca ünlü ressam ve sahne tasarımcısı olmuştur. “Sleeping Beauty” Londra İmparatorluk Balesi’nde Leon Bakst kostüm anlayışı o yıllarda gelenekselleştirmiştir. Bu çalışmanın tasarımları “Londra Tiyatro Müzesi’nde saklanmaktadır. Leon Bakst’ın, Diaghilev için yaptığı tasarımların diğerleri Avustralya Ulusal Galeri’de sergilenmektedir.

1.2.3.8. Le Bouffon, Chief Clown, ve Baleda Konstrüktivizm (Şef Paylaşo):
Koreografi: Michel Larionov ve Tadeo Slavinsky, Müzik: Serge Prokofiev, Dekor ve kostüm :Mihail Larionov

Resim: 80 Mihail Larionov “Şef Palyaço” balesi, “March Funebre” ve The Peacock Mechanical kostüm eskizi

Larionov çalışmalarını savaş öncesi ve savaş sonrası diye eğilimleri bakımından ayırmak mümkündür. Ancak genel olarak Rus halk sanatı üzerine yoğunlaşmıştır. Halk sanatı kaynaklarını yorumlarken sosyal üslup ve ideolojik eğilimleri kentleşme sürecinde yansıtır. Bunun yanında Konstrüktivist, Fütürist ve Kübist eğilimleri vardır.¹⁹⁶

Dekor ve kostümde halk motiflerini uyguladığı “Le Bouffon” tasarımlarında Larionov Konstrüktivist tarzı kullanmıştır. (Bkz. Resim:80) Sahnede kostümler, dans hareketleri açısından ağır ve hantal bulunmuştur. Ancak Picasso’nun Parade balesi kostümlerini anımsatmaktadır. Kostümler, parçalardan bütün oluşturulmuş

¹⁹⁶ Bkz. Janet Kennedy, “**Mikhail Larionov and the Russian Avant-Garde**”, Slavic Review Princeton University Press, 1993 250 s.

etkisini taşımaktadır. Bunu sağlamak içinse, gerek form gerekse renk uygulamasında parçalar belirginleştirilmiştir.

1.2.3.9. Renard ve Burlesk (1922) (Tilki), Koreografi: Bronislava Nijinska, Libretto: Igor Stravinski, Dekor ve kostümler: Mihail Larionov

Renard balesinde konu, ünlü Rus halk masalları derlemecisi Alexander Afanasiev’den alınmıştır. Igor Stravinski tarafından yeniden yazılmış, konusu bir düzenbaz hakkında hiciv niteliğindedir. Bir çiftlik evinde hayvanlar arasında geçer.

Resim:81 Mihail Larionov, Renard Dekor ve Kostüm Tasarımı 1922

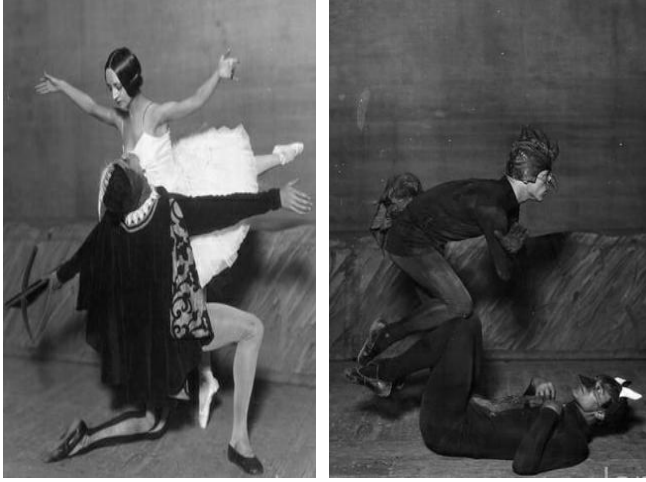
Bu balenin kostüm tasarımları da kümes hayvanları düşünülerek oluşturulmuştur. Tilkinin kümes etrafında dolaşması ise aksiyonu sağlar.

Resim:82 Larionov’un 1922 “Renard” Eskizi, Renard Maske Tasarımı

Bale tür olarak burlesktir. Bu tanım: İtalyanca “şaka” anlamındaki burla kelimesinden gelir. Burlesk XVII. yüzyıl da bir edebiyat akımı olarak ortaya çıkmış, 17. yüzyılda İtalya ve Fransa’da yaygınlaşmış, 1860’lardan 1940’lara kadar popüler

tür olmuştur. Kalın çizgili olan bu tür, zaman içerisinde kaba saba ve açık saçık gösteri durumunu almıştır. Parodi ve travesti adında iki de alt türü vardır.

Resim: 83 Larinov “Renard” Kostüm Realizesine Ait Örnekler

Renard balesi tasarımlarında Mihail Larionov oldukça sade kostümler uygulamıştır. Bedeni tamamen sarmalayan bu kostümler maskelerle tamamlanmıştır. Bale burlesk olduğundan, harekete olanak sağlayan tayt ve tütünün tekrar kullanıldığı görsellerden fark edilmektedir. Tayt üzerine giyilen gömleklere, temsil ettiği hayvanla ilgili eklemeler yapılmıştır. Örneğin horoz için kullanılmış ibik, kuyruğu ise gömleğin üzerine monte edilmiştir. Tilki ve kedi için kuyruklar kostümlere takılmıştır. Ayakkabılar ise bale pabuçlarına yakın tasarlanmış rahat ayakkabılardır.(Bkz. Resim:83)

Konunun bir çiftlik evinde geçmesi nedeniyle arkada ormanlık alan resmedilmiştir. Çiftlik evi için, ahşap görünümlü bir dekor tasarlanmış, hayvanların üzerinde hareket ettiği yine ahşaptan bir mekanizma kullanılmıştır.

1.2.3.10. Les Noces ve Ekim Devrimi (1923) (Düğün): Koreografi: Bronislava Nijinska, Müzik: İgor Stravinski, Dekor: Aleksander Benois, Kostüm: Natalia Goncharova.

Devrimin halk üzerindeki etkilerini yansıtmayı amaçlayan bir baledir. Dönemsel gelişmeler devrimin oluşmasını sağlamıştır.

Les Noces balesinde devrimin görüntüsü ve sert gerçekleri modern bir çalışma ile sunulmuştur. XX. yüzyılın en ilerici bale koreograflarından biri olarak Les Noces, Nijinska tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁹⁷

Bu balenin konusu Rus köylü halkının, evlilik törenini anlatmaktadır. Konu, insanların ikili ilişkilerinden yola çıkarak toplumsal durumlarını irdelemek için yazılmıştır. Fütürist tarzdadır.

Gelinin giyimi diğer kızlarıinki ile aynıdır, ancak başına bağladığı beyaz bir fular ile masumiyeti temsil eder. Saçları oldukça uzun örgülüdür. Natalia Goncharova'nın köylü kıyafetleri yıpranmış basit, kahverengi tonlarında ve beyaz tasarlanmıştır. İlk tasarımları Diaghilev'ce çok süslü bulunur ve reddedilir.(Bkz. Resim:84)

*“Dansçılar sahnede büyük bir piramit oluşturmuşlardı, siyah ve kahverengi karışımı yerel bir kostüm giyerlerken, dekor yok denilecek biçimde ekonomik kullanılmıştı. Hepsi tek bir fon perdesinde, bir Rus evi görüntüsüydü.”*¹⁹⁸

Bu kostümler Rus folklorunu yansıtmaktadır. Dansçıların tümünde tek tip kostüm uygulanmıştır. Erkek dansçıların kısa pantolonları, çorapların içine yerleştirilmiş, çoraplar da kadın ve erkek dansçılarda aynı şekilde kullanılmıştır. Beyaz çoraplar iplerle diz kapağına kadar sarılmıştır. Çalışan insanın vurgusu kostümlerde pekiştirilmiştir.(Bkz. Resim:84)

Bale Fütürist özellikler taşır. Fütürizm, teknolojiye kayıtsız kalamayan insanın yaşama bakış açısını gözler önüne seren önemli bir akımdır. İnsan, daha iyiyi bulma savaşında teknolojiye yönelmiş ancak teknolojinin elinde, yeniden şekillenmiştir. Bu nedenle teknoloji insan yaşamını sadece olumlu yönde etkilememiş, belli belirsiz bir esaretle de kuşatmıştır. Ancak bu akımın takipçileri teknolojik etkiyi, yıkıcılığından ziyade getirdiği kolaylıklar için kutsamıştır.

Fütürizmde konular dönem gelişmeleri yansıtan çeşitliliktedir. Bu akımdaki yapıtlarda makine adeta kutsanmıştır. Hareket, dinamizm ve geleceğe duyulan inanç çok güçlüdür. Sirk sahneleri, jonglörler, dansözler, fabrika, uçak, otomobil, motor, mekanik araçlar gibi teknolojiyi yansıtan temalar kullanılmıştır. “Çalışan, eğlenen ve ayaklanmalara neden olan büyük insan kitlelerini yüceltmek istiyoruz; çağdaş

¹⁹⁷ Bkz., Reynolds, McCormick, y.a.g.e., 56 s.

¹⁹⁸ Barin , y.a.g.e., 17 s.

başkentlerdeki renkli ve çok sesli devrimci akımları yüceltmek istiyoruz; göz kamaştıran elektrikli aylar tarafından aydınlatılan silah depolarını ve tersanelerini, dumanlı yılanlara benzer trenleri yutan istasyonları; göğe yükselen dumanlarıyla bulutlara asılı duran fabrikaları...”¹⁹⁹

Bu bağlamda moderniteyle birlikte sirk ve sokak gösterilerine yönelen Ballets Russes çalışmaları, Fütürist sanat anlayışıyla örtüşmektedir. Ballets Russes ekibi sahne tasarımında, teknolojik yenilikleri deneysel bir yaklaşımla sunmaktadır.

Koreoraf ve dansçı Nijinska’nın hareketleri mekanik görünümündedir. Müzikte de Stravinski makine ve insan arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Stravinski müziğiyle yüzyılın Rusya’nın devrimci ruhunu yansıtmaktadır. Dönemin işçi emekçi sınıfı kabul edilen, köylü halkının bu düşünüsüyle toplumsal yapısı irdelenir. Makineleşme ve emek irdelenir. “*Bu sebeple bu yapım Fütürist kabul edilir.*”²⁰⁰

Resim: 84 Natalia Goncharova “Düğün” Balesi, Koro Dansçı Kostümleri Eskiz ve Realizesi
Koreografi halk danslarından esinlenerek yapılmıştır

“...Dadacılarla dışavurumcular kabare gösterilerinde örgütlendi. Fütüristler, varyete özellikleri taşıyan, kısa gösterim (performance) türünü ilk yaratanlardı. Gerçeküstücü akımın yapıtlarında sirk, vodvil, pantomim, dansve yeni bir sanat dalı olan film, bir “pot-pourri” oluştuyordu. Bauhaus deneysel tiyatro çalışmalarında da tiyatronun temel öğeleri, hareket halindeki insan bedeni ile uzamın matematiksel ilişkileri araştırıldı.”²⁰¹

199 Özlem Aliyazıcıoğlu; “Fütürizmin Sahne Tasarımına Getirdikleri”, **Yedi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Temmuz Sayı: 4 İzmir 2010, 19 s.

200 Bkz., http://artsci.wustl.edu/~perfhist/spr_07_essays/ballet_of_machine_age.html “**Balede Makine Çağı -Les Noces ve Fütürizm**” 10.06.2011 saat 15:45

201 Candan, y.a.g.e., 90 s.

Özellikle XX. yüzyılın başlarında gelişen teknolojiye paralel sahne teknolojisine de uygulanması, sahne tasarımında Fütürizm akımının önemini artırır. Bu dönem teknolojiden sahnelemelerde; sahne hareketliliği, ışıkla dışarda plastik etkiyi yaratırken de faydalanılmıştır. Bu durum Fütürist dekor, ışık ve kostümlerin oluşmasını beraberinde getirmiştir.

1.2.3.11. Les Biches ve Konusuz Bale: 1924 (Marallar) Koreografi : Bronislava Nijinska, Müzik: Francis Poulenc, Dekor ve kostümleri: Marie Laurencin

Marallar adlı “Balenin belli başlı konusu yoktur. Büyük bir otelin lobisinde verilen kokteyl partidir. Nijinska’da klasik bale öğeleri ile o dönem moda olan salon danslarını aynı potada eritecektir. Yani müzikal revü çıkacaktır ortaya.”²⁰²

Konudan ziyade, dans ve kostüm odaklı bir çalışmadır. Günümüzde görselliğe ağırlık verilen çalışmalarda etkisini görürüz. Cirque du Soleil bunlardan biridir.

Poulenc müzikte Fransız halk şarkılarını kullanmıştır. Marie Laurencin bu bale için cesur bir kostüm tasarlamıştır. Özellikle baş dansçıda dönemin kadın kostümündeki değişimi, mini etek kullanımıyla gözlemlemekteyiz. Bale kostümü modern döneme uygun, yeni çizgilerle tasarlanmıştır.

Marie Laurencin şair ve eleştirmen Kübist tarzdan ilham almış ressamdır. Eserlerinde kadını yüceltme eğilimi vardır.

Marie Laurencin resimlerinde olduğu gibi tasarımlarında da pastel renkleri tercih etmektedir. Gabrielle Chanel'in “Mavi Tren” dekor tasarımıyla benzer özellikler taşıyan bu dekorda, dans için zemin oldukça boş bırakılmıştır. Fona bir balkon yerleştirilerek seyirciye mekânın içinde olma illüzyonu yaratılmıştır, yani seyirci gösteriye bir nebze de olsa dâhil olmuştur. Gabrielle Chanel’de olduğu gibi Laurencin, kulis perdelerini sahnenin her iki yanında kullanmıştır. (Bkz. Resim:85)

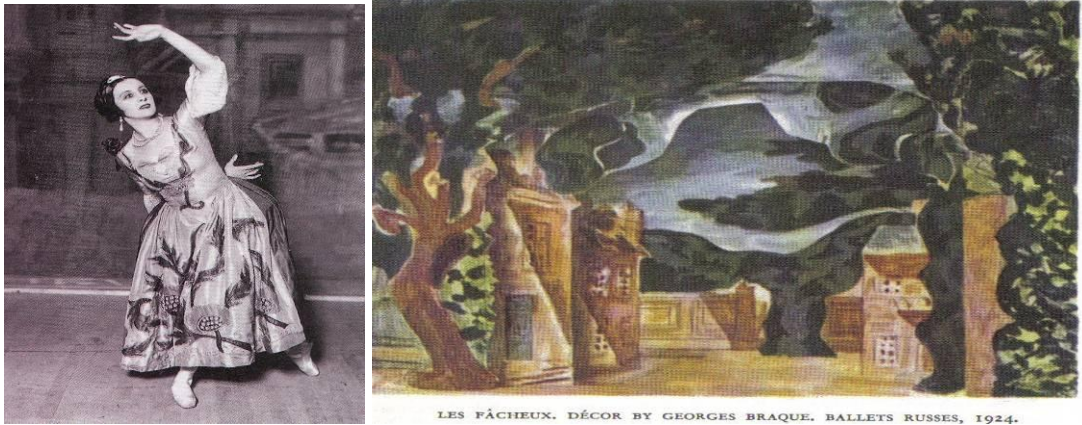
202 Barın, a.g.e., 119 s.

Resim:85 Marie Laurencin “Marallar” Balesinin, Dekor Tasarım Realizesi Ninette Valois ve Bronislava Nijinska

Dekor ve kostümde de ressam; kendi stiline özgü pastel renkleri kullanmıştır. 1920’lerdeki modayı yansıtmış, renkler ise mavi ve pembe yoğunlukta tasarlanmıştır. Özellikle baş dansçının kostümü mavi renkte tunik, minik bir etek, kısa ceket ve bir çift eldivenle tamamlanmıştır. Bu kostümüyle izleyiciye zarafet ve ince bir tavır sunmuştur. Ayrıca baş dansçı renk seçimiyle de, koro dansçılardan ayrılmıştır. Başlıklar tüylerle süslenmiştir.²⁰³ (Bkz. Resim:85)

1.2.3.12. Les Fâcheux ve Balede Tarihsel Kostüm:(Talihsiz) Koreografi: Bronislava Nijinska, Müzik: Georges Auric, Dekor ve kostümleri: Georges Braque Moliere’den alınmış üç perdelik komedi-baledir. Les Fâcheux (Talihsiz), XVIII. yüzyıl Fransasıyla ilgilidir, monarşi düzeni ve saray yaşamını irdeler.

Resim: 86 Georges Braque, “Facheux “ Balesi Kostüm ve Dekor realizesi

203 Bkz. , John Martin, **Dictionary of Modern Ballet** , “Les Bishes”Tudor Publishing Company, New york,1959 68 s.

Kostümleri, dekor ve perdeyi Georges Braque tasarlanmış, koreografisi ise Bronislava Nijinska, tarafından yapılmıştır. Müziği genç Boris Kochno, bestelenmiş, ama Nijinska onun deneyimini yetersiz bulduğunu söylese de fikirleri göz ardı edilmiştir. Kochno aslında Diaghilev görüşlerine uygun bulunmuş, bu yüzden Nijinska ve Diaghilev arasında hararetli tartışmalar olmuştur.²⁰⁴

On dokuzuncu ve yirminci yüzyıl sanatında belirgin Kübist sanatçılar arasında adı anılır. Georges Braque Analitik Kübizm ve daha sonra tarzı, detaylandırılması Fovist döneminden izler taşır.²⁰⁵

Kostümde dönemin kıyafetlerini Braque yorumuyla görmekteyiz, tarihi açıdan inandırıcılık taşımaktadır. Kostümlerin fazla gerçekçi çalışılması; Ballets Russes ekibinden seyircilerin farklı beklentileri olması nedeniyle ilgi çekmemiştir. Bu dönemde giyimde görülen detaylandırma Braque kostümlerinde de belirgin özelliktir. Saçlar bukleli kullanılmış, kadın erkek kostümünde ortak bezeme şeklinde danteller yoğun uygulanmıştır. Erkek kostümlerinde diz boyu pantolon, çorap ve tokalı ayakkabılar kullanılmıştır. Şapkalar geniş kenarlı tüylerle süslenmiştir. En sık kullanılan renkler, açık mavi, gri ve pembe, yeşil, bejdir.(Bkz. Resim:87)

Resim: 87 Georges Braque“Talihsiz” Adlı Bale, Evaste Kostüm Eskizi, Dansçılar Kostüm realizesi

204Bkz.,http://hcl.harvard.edu/libraries/houghton/exhibits/diaghilev/composers_in_focus/45_1.cfm
12.09.12 saat 10:55

²⁰⁵ A. James Speyer, “Georges Braque”, **Bulletin of the Art Institute of Chicago** (1973-1982) The Art Institute of Chicago, 1978 , 6s.

Yukardaki resimden görüleceği üzere ortadaki dansçı kostümü ve duruşuyla Oscar Schlemmer'in "Traditional Ballet" kostümünü andırmaktadır. Her ne kadar bu çalışmada dönem kostümü kullanılsa da ortadaki dansçının kostümündeki katmanlı boğumlar tamamen stilizedir. (Bkz. Resim:87)

1.2.3.13. **Le Train Bleu**: Balede Modern bakış "Plaj"Görüntüsü (Mavi Tren):

Koreografi: Bronislava Nijinska, Müzik: Darius Milhaud, Dekor Henri Laurens, Kostüm: Gabrielle Chanel ve Picasso'nun Ballets Russes için yaptığı son çalışma bu sahne perdesidir.

"Bu bale dönemin modası olan Cote-azur sahillerinde plajda geçmektedir. Dansçılar mayo giymişler dans etmektedirler... Jeux ile başlayıp parade ile devam eden güncel Amerikan modası bu balede, doruğa ulaşır." ²⁰⁶

1924 yılında kurucusu Sergei Diaghilev, "Le Train Bleu " adlı balede, akrobasi ve pantomimi birleştirerek yeni bir tavır sergilemiştir. "Le Train Bleu" için Coco Chanel kostüm hazırlamış; yüzücü, tenisçi, golfçü ve macera severlerin kostümleri sahneye taşınmıştır.(Bkz. Resim:90)

Resim: 88 Gabrielle Chanel, "Mavi Tren" Balesi Dekor Maketi ve Dekor Tasarım Realizesi

Dekorda çeşitli kübik şekillerin kullanıldığı ve plaj havasını yaratmak için sahnede deniz rölyefli portal ağzı yaratılmıştır. Bu rölyeflerin önüne iki yunus atlama pozisyonunda yerleştirilmiştir. Renklerin kostümlerle uyumlu kullanıldığı ve hemen hemen aynı renkte tasarlandığı görülmektedir. Dekor ve kostümdeki benzer renklerin

206 Barın, a.g.e., 118 s.

birbirini yok etmemesi, mekânın genişliği ve basamaklı yapının krem rengi ile sağlamaktadır. (Bkz. Resim:88)

Resim: 89 Pablo Picasso, “Le Train Bleu” (1924) için fon ve Coco Chanel kostüm tasarımları realizesi

“Bu balede hareketler golf, tenis ve yüzme sporlarını karakterize eder. Picasso, Le Train Bleu için daha önce yapmış olduğu La Course adlı tabloyu büyütür. El ele tutuşmuş, kıyıya doğru koşmakta olan iri yarı iki kadını resmettiği La Course'un konusu bale gösterisinin içeriğiyle büyük bir uyum sağlar. Gösteri Mercure'den iki gün sonra, 20 Temmuz 1924 yılında Théâtre des Champs Elysees'de sahnelenir.”²⁰⁷

Sahne üzerinde dansçıların her biri, farklı bir spor aktivitesi ile uğraşmaktadır. Bu sebeple, kullanılan kumaşlar elastik özelliği taşımaktadır. Bu durum dansçıların rahat hareketlerine olanak verir. (Bkz. Resim:89)

1.2.3.14. Barabau ve Balede Fars (1925) Koreografi:George Balanchine, Müzik: Vittorio Rieti, Dekor ve kostüm: Maurice Utrillo

Barabau balesi Ballets Russes için yeni bir denemedir. Fars özelliğinde açık saçık ve grotesk öğelerle kurgulanmıştır.

Balanchine koreografisiyle, fars kabul edilen bale Barabau, Le Chant du Rossignol'dan koreografik açıdan farklı bir baledir. Boris Kochno metnini, İtalyan popüler lirik bir şarkıdan esinlenerek yazmıştı. Barabau İtalyan besteci, Vittorio Rieti çalışmasıdır. Utrillo tarafından dekor kostümü yapılmıştır. Konuda çeşitli köylü tipleri ve askerleri dans etmektedir. Utrillo dansçılara yapay burun taktırdı, yastıklı kaba köylü kıyafeti giydirdi. Barabau balesi komik ilk bale olarak sahneye yeni bir soluk getirmekteydi. Gösteri ilk kez 11 Aralık'ta Londra'da Coliseum'da yapıldı. Ancak eleştirmen Cyril Beaumont'un bu baleyle ilgili kararı “kaba ve oldukça sıkıcı” olmuştur.²⁰⁸

207 Yayınoğlu, a.g.e., 103 s.

208 Bkz., Bernard Taper, **Banchine A Biography With A New Epilogue**, “Ballet Master to Diaghilev”, Üniversty of California Press Berkeley California, 1996, 83 s.

Resim: 90 Maurice Utrillo, “Barabau” balesi dekor ve kostüm tasarımı eskiz ve realizesi

Diaghilev bu bale için ön çalışmalarını tamamladıktan sonra dekor ve kostüm tasarımcısı araştırmaya koyulmuştur. Proje için bir İtalyan sanatçı seçmek yerine, sokak sahnelerini resmetmede ünlü Fransız ressam Maurice Utrillo ile iletişim kurdu. Utrillo sonra, bale için bir manzara resmi tasarladı. Utrillo bale kostümlerinde İtalyan askerleri için tek kostüm tasarladı.²⁰⁹

Utrillo sokak resimleri resmederek ünlenmiş bir ressamdır. Özellikle doğduğu şehir, Montmartre sokaklarını resmetmiştir. Bu baledeki dekor çalışması da bu yönde olmuştur. (Bkz. Resim:90)

Ayrıca bir kadın bir de erkek kostümü tasarlamıştır. Bu çalışma Utrillo’nun Diaghilev için yaptığı ilk ve son çalışma olarak bilinmektedir. Köylü kadın kostümünde günü yansıtmıştır. Utrillo çalışmaları beyaz dönem ve renkli dönem diye ayrılmaktadır. Renkleri analiz edildiğinde Utrillo’ nun renkli dönem çalışmalarını anımsatmaktadır. Kostüm eskizi incelendiğinde naif çalışıldığı görülmektedir. Asker kostümünde tayt ve bedene oturan fırfır yakalı bir gömlek görmekteyiz. Gömlekte üniforma havasını yansıtmak için boyundan bele kadar metal düğmeler kullanılmıştır. Ayrıca kullanılan şapka Napolyon şapkadır. Şapka kenarları yaldızlanmış, sol tarafına ise arma yerleştirilmiştir. Çizmeler de bu asker kostümünü tamamlar nitelikte diz kapağına kadardır. (Bkz. Resim:91)

²⁰⁹ Bkz. Reba Adler, Two Versions Barabau“ Taylor And Francis Ltd, **Dance Chronicle**, November İngiltere, 2005 , 352 s.

İkinci kostüm ise bir köylü kostümüdür. Bu kostüm; dizkapağında daralan genişce bir pantolon, üzerine dökümlü bir gömlekle tamamlanmıştır. Beldeki kuşak yine gevşekçe dolanmıştır. Ayakabılardan bağımsız bağcıklar, ayakbileğinden diz kapağına kadar sarmalanmıştır. Köylü baletin resimdeki jest ve mimikleri, komik bale olduğu yönünde ipuçları vermektedir. Ayrıca yüz makyajı ve bıyıkları da bunu pekiştirmektedir. (Bkz. Resim:91)

1.2.3.15. Les Matelots ve Balede Biyo-Mekanik Kuram Denizciler, Koreografi: Leonide Massine, Libretto: Georges Auric, Dekor Alexander Schervashidze ve Pedro Pruna, Kostüm: Pedro Pruna

Resim: 91 Pedro Pruna “Les Matelots” (Denizciler) Balesi Dekor Kostüm Realizesi 1925

Meyerhold’un çağa damgasını vuran Biyo-mekanik oyunculuk kuramını, bir balede görmemiz o güne kadar katı kurallara bağlanmış bale sanatının, artık yeni teorileri gerektirdiği gerçeğinin altını çizer. Pointe tekniğinden modern dansa geçiş sürecinde önemli bir ayrıntıdır.

Massine (1911–1919) yılları arasındaki balelerinden ziyade, 1925 yılında karakteristik yeni bale, Les Matelots’u düzenlenmiştir. Les Matelots Konstrüktivist eğilimli bir baledir. Konstrüktivizm o zamanlarda, Sovyetler Birliği’nde egemen sanat hareketidir. Dünyada hızla yayılmaktadır, Paris’te de ilgi kazanmıştır. Bu balede makineleşme sürecine bağlı olarak, bütün motiflerde makine kullanılmaktadır. Bu durum ritim, dans ve tasarımda hissedilmektedir. Meyerhold ve Tairov-yapımlarında üretim-tüketimin zincirinin büyük etkisi vardır. Tiyatro alanında

özellikle insan vücudunun akrobatik kullanımı ile “bio-mekanik” kuramı bu balede esas alınmıştır.²¹⁰

Denizcilerin dekoru fon perdesinin önüne yerleştirilmiş gemiciliğe ait bazı formlardan oluşmaktadır. Bu formlar gemici çapası, gemi pruvası gibi ayrıntılardan oluşur. Zeminin genelde dansa imkân verecek boşlukta olduğu belirgindir. Aynı zamanda zemindeki yer döşemelerinin ahşap etkili olduğu resimlerden görülmektedir. Sahne derinliğinin bir liman hissi yaratmada kullanıldığı belirgindir.(Bkz. Resim:91)

Kostümlerde yine dönemin gemici kostümlerini görmekteyiz. Çizgili tişörtler beyaz geniş paça pantolonlar ve gemici şapkaları kullanılmıştır.

Kadın kostümleri günün modasına göre belirlenmiştir. Spor müsabakalarına ilginin arttığı bir dönem olduğundan sportif giyim tarzı ön plandadır. Kadın dansçının saç tasarımı buna bağlı olarak kısa saçlı tasarlanmıştır. Etekler diz kapağına kadar tasarlanmıştır. (Bkz. Resim:91) Ayakabılar ise dansa imkân verecek günlük kullanılan ayakabılardır.

1.2.3.16. Zephyr et Flore: Zephyr ve Flore, Koreografi: Leonide Massine, Libretto Vladimir Doukelsky, Dekor ve kostümleri Georges Braque

Mitolojik konulara örnek sayılacak balelerden biride Zephyr ve Flore’dir. Antik dönem tiyatrolarında olduğu gibi Olimposta’ki tanrılar arasında geçer.

“Astraios’la Şafak Tanrıçası Eros’un oğlu, batı rüzgarı Zephyros, Olympos’tan kucagında Eros’la iner. Eros Zephyros’un Flora’yla buluşmasını ve birleşmelerini sağlar. Zephyros’un gölgesi bir tapınağın üzerine düşer ve Eros ona ilk aşkının görünmek üzere olduğunu bildirir. Bunu duyan Zephyros Flora’yı terk eder ve Olympos’a döner ama Flora’yı unutamaz. O sevgilisinden ayrılınca kanatları kesilerek bedeninden ayrılır. Kanatlar yeryüzüne, Flora’nın ayakları dibine düşer, genç kız onları alır ve Olympos’a, Zephyros’un yanına uçar. Yeryüzünde çobanlar iki sevgilinin buluşmasını danslarıyla kutsarlar.”²¹¹

Zephyr ve Flore balesi 1796’da Pointe tekniğinin oluşmasına etken ilk bale olarak tarihe geçmiştir. Ayrıca bu balede tanrısal özelliklerden biri kabul edilen uçmak için; çeşitli makine ve kaldıraçlar kullanılmıştır.

210 Bkz., Fernau Hall, **Modern English Ballet**, “The Age of Dada”, Andrew Melrose Ltd, , England, Londra, 1951, 54 s.

211 Jak Deleon, 200 **Bale Dans**, “Flora Ve Zephyros”, Yapı Kredi Yay, İstanbul, 1997, 276 s.

“Notlar: Mitolojik konulu balelerin içinde “naif” özümüyle dikkat çeker “Fiora ve Zephyros”: Aşığın kanatlanarak aşığa ulaşması. Pastoral öykü 18. ve 19. yüzyıl Avrupa’ında yoğun ilgi çekti; bu ilginin bir bölümü, Flora’nın Olympos’a uçuşunda kullanılan mekanik aygıt nedeniyleydi. “Fiora ve Zephyros”, günümüzde (dans tiyatrosunun ulaştığı boyutlar nedeniyle) nadiren sahnelenmektedir... Azra Erhat, “Mitoloji Sözlüğü”nde Flora’yla ilgili önemli noktalara değinir.”²¹²

Resim: 92 Georges Braque ,(1925) “Zephyr ve Flora” Balesi ,Flora için Tasarlanan Kostüm

Braque, dekor ve kostümde koro danslar için ayrı ayrı kostümler kullanmıştır. Kadın dansçılarda kemerli elbise görmekteyiz. Bu elbiselerde üç farklı ton kullanılmıştır. Bazı dansçıların elbiseleri sol taraftan omuzdan bele kadar, belden etek ucuna kadar şeritle bezenmiştir. Diğer bir elbise etek bölgesi katmanlı fırfırlardan oluşmaktadır. Ayaklarda ise bale pabuçlarını görmekteyiz. (Bkz. Resim:92)

Flore için tasarlanan elbise ise önden yoğun çiçek ve yaprak işlemelidir. Aynı işleme külotlu çorapta da uygulanmıştır. Elbise arkası ise beyaz tül kumaştan yapılmıştır. İkili elbise görünümündeki bu tasarımda iç elbise ipek kumaştandır.(Bkz. Resim:93)

Resim: 93 Georges Braque , “Zephyr ve Flora balesi, Muse için Zephyr için mask tasarımları

Maske için kullanılan malzeme: karton, kâğıt, alçı ve boyadır.²¹³ (Bkz. Resim:94)

1.2.3.17. Jack in the Box Ve Balede Vodvil Denemesi (1926): Koreografi: George Balanchine, Erik Satie, Müzik: Darius Milhaud, Dekor ve kostümleri: Andre Derain

Bu bale vodvil denemesi kabul edilmiştir. Bu türde toplumsal sorunlar mizahi bir yaklaşımla eleştirilir. Jack-in-the-box bir oyuncağın adıdır. Bir kutu ve içine yerleştirilmiş figürden oluşur. Kutu açıldığında, müzikle birlikte figür açığa çıkar. Bu figür, genellikle palyaço ya da soytarıdır. Günümüzde içinden sürpriz olarak birçok şey çıkan kutular tasarlanmıştır.

Resim:94 Andre Derain , “Jack in the Box” Balesi Kostüm ve Dekor Eskizi ve Kostüm Realizesi

“Derain; Fransız ressamdır. Vlaminck, Matisse ve Cezanne’den etkilenmiştir. 1914’ten önce resimlerinde parlak renkler kullanmıştır. 1919’dan sonra geleneğe dönmüş, kahverengiler ve zeytin yeşili kullanmıştır.”²¹⁴ Eugene Carriere adı altında resim eğitimi almış, orada Matisse ile bir araya gelmiştir. Matisse onu mühendislik kariyerini bırakması ve resime yönelmesi için ikna etmiş, sonra Akademie Julian’a katılmıştır.

“Andre Derain her şeyden önce Fovizm’in baş aktörlerinden olan dostu Vlaminck gibi, çığ renkleri dağıtılmış lekeler halinde çabuk uygulanmış fırça darbeleri ile tuvaline yerleştirmiştir. Ancak onun renkleri ve renk sürüş tarzı, daha az kaba ve daha az uyumludur. Resimlerine yeşil, mavi ve bütün mor nüansları, bağırان pembelerden erguvan kırmızısına yaklaşan morlara dek yer alır. Ayrıca resimlerinde hiçbir biçimde içgüdünün egemenliğini gösteren kaba bir disiplinsizlik kendini göstermez.”²¹⁵

213 <http://nga.gov.au/Exhibition/BALLETSRUSSSES/Default.cfm?MnuID=3&GalID=30>

214 Tansuğ, **a.g.e.**, İstanbul 1995 , 268 s.

215 Adnan Turanî , **a.g.e.**, “Andre Derain” 499 s.

Dekorun fonlardan ibaret olduğu eskiz çalışmalarından görölmektedir. Zemin dansa imkân verecek şekilde boş bırakılmıştır. Mor ve kahverengi tonları dekora kostüme hâkimdir. Derain kostüm tasarımları çeşitlidir. Birçok karakter yanında, iki soyтары ve kutu kuklalar bu balede dans eder.

Kostümlerde kübik bir tarz kullanıldığı, klasik bale kostümlerinin bu yönde yorumlandığı görölmektedir. Zıt renklerin aynı kostüm üzerinde şeritler halinde kullanılması, ayrıca puantiyelerin yapılması oldukça ilgi çekicidir. Aynı boyama stilini balerinlerin saç tasarımında da görmekteyiz, ayakabı olarak bale papuçları kullanılmış, papuçlarda saçlarda zıt renkler kullanılarak farklılık yaratılmıştır.(Bkz. Resim:94)

1.2.4. Ağırlıklı Olarak Konstrüktivist Rus Sahne Tasarımcıların Olduğu Dönem

Rusya ile anılan bu akım, sahne tasarımı için bir çığırdır. Nedeni ise günümüz teknolojisiyle sahne plastiğini buluşturmasıdır. Yapılandırmacılık da denilen bu akımın diğeri bir adı Konstrüktivizm, inşacılıktır. XX yüzyıl da ve 1917 devrimini takip eden süreçte Rusya’da doğmuş bir akımdır. Rusyanın ekonomik siyasal yapısına bağlı oluşmuş bir akımdır. “1917 Ekim Devrimi ilk Marksist devrim kabul edilir, feodal Rusya’nın oluşması endüstriyel devletler için önemli bir süreçtir. Moskov devrimi sırasında sanatçılar, özellikle mimar ve tasarımcılar arasında çalışmalarını sunan birkaç grup vardı.”²¹⁶ Sahneleme ise bu çalışmaları halkla buluşturan en kısa, en kestirme yoldur. Bu nedenle Rusya’da ki kültürel dönüşümün bu akım, aynası olmuştur. Bugüne kadar gelebilmiş en önemli konstrüktivist eserde, Moskova’daki, Lenin’in mozolesidir.

1.2.4.1 Une nuit sur le Mont Chauve: ve Balede Endüstriyel Malzeme ve Teknikler (Kel Dağı’nda Pastoral) Koreografi: Bronislava Nijinska, Müzik: Modest Mussorgsky, Dekor ve kostümleri Natalia Goncharova

Ballets Russes çalışmalarının son dönemi bu akımın önemli temsilcileriyle anılmaktadır. Çoğu heykeltıraş ve mimar olan bu akım sanatçıları, teknolojinin gösterdiği çarpıcı gelişme ile sahne dekor ve kostümünü tasarlamışlardır. Teknolojik

216 Bkz.,Geofery Broadbent, Neo-Clasizm, “Constructivism” Written and Guest Hollandt st, London, 1972, 42s.

malzemenin inşaat sektöründe yer almasıyla, sahne tasarımında merkezine taşınmıştır. Bu akım özellikle Rusya’da gelişmiş olması nedeniyle; ilk sahne tasarımlarını da, bu bale çalışmalarında görmekteyiz.

Asıl adı “Nuit de la Saint-Jean” dır. Nicolas Gogol’dan alınan bir hikâye Mussorgsky tarafından bestelenmiştir. Konusu: cadılar gününde geçen fantastik bir olayı anlatmaktadır. Fantastik konuda şeytan, bir köye kendisine köle olan ruhları göndererek cadılar gününde eğlenmiştir. Bu esnada gelişen olaylarla, Gogol pagan Rusya’da ilahi varlıkları ve inanç biçimlerini anlatır. Bu gösteri sadece üç kez yapılmıştır. Bunun sebebi ise gösterinin bir bale olarak tanımlanamamasıdır. Une nuit sur le Mont Chauve müzik ve koreografisin de; folklorik ve mitolojik öğeleri aynı anda içeren karışık bir gösteridir.

Resim: 95 Goncharova “La Nuit sur le Mont Chauve”, Balesi Kostüm Tasarımları

Goncharova bu bale kostümlerini Konstrüktivist eğilimle gerçekleştirmiştir. Goncharova çalışmalarının Tatlin ve Gabo üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir. Renk seçimi ve duruşuyla konstrüktivist akım içinde yer alan mimari heykelleri andırmaktadır. Çeliğin ve betonun yaygınlaşmaya başladığı bu dönemde Goncharova kostümdede çelik mavisini kullanması, tesadüf değildir. Konstrüktivizm teknolojiyle şekillenen yenedünya düzeninde sanatçının aynı zamanda bilim adamı olduğunu kabul eden sanatçılardan oluşan bir akımdır. XX yüzyılın şartlarına uygun bir estetik anlayışı getirmişler, endüstriyel malzeme ve tekniklerini yoğun kullanmışlardır. Sahne tasarımında; dekor malzemesi olarak inşaat malzemelerinin kullanılması yanında, kostüm form ve malzemelerinde de önemsenmiştir. (Bkz. Resim:95) Dekor tasarımında ise fonda mistik bir dağ görüntü vardır.

“Bale Sudeois”olarak da adlandırılmıştır. Bu çalışmalarla ilgili video görüntüleri bulunmaktadır. Görüntü; bir korkuluğun rüzgârda savrulmasıyla başlar. Bu çalışmada fonda sisli bir dağ yerleştirilmiştir. Işık uygulamaları bu bale tasarımıda çok önemlidir. Ürkütücü bir gecede bu dağda sislerle büyülu bir görüntüsü oluşturulur. Ballets Russes çalışmaları içinde sahnede yanılsama yaratma isteğini en çok bu bale tasarımıda görmekteyiz. Kesik kesik aydınlatılan sahnede değişimler olmaktadır. Sahne efektlerinin profesyonelce kullanılması önemlidir. Projeksiyon cihazı yardımıyla sahne tasarımıda bir dönüm noktası kabul edilen bu bale, fantastik canlıları bu yolla sahneye taşımıştır.²¹⁷

Bu çalışma birkaç yıl arayla üst üste yeniden ele alınmıştır. Diaghilev'den bağımsız yapılan çalışmalarda vardır

*“1920–1925 yılları arası, Ballets Suedois, dans ve sanat dünyasında devrim yarattı. Paris'te yerleşik grup, Ravel, Debussy, Cole Porter gibi bestecilerin müzikleri ve Leger, Steinlein, Cocteau'nun kostümleri ile dans etti.”*²¹⁸

Ancak bu çalışmalarda ekibin, Ballets Russes'nin etkin isimlerinden oluşması, tasarım stilinde Ballets Russes çalışması olarak kabul edilebilir.

1.2.4.2. Le Pas d'acierve Balede Devrimin Görüntüsü (1927) (Çelik Adım)

Koreografi: Leonide Massine, Müzik Sergei Prokofiev, Dekor ve kostüm: Georgi Jakulov

Çelik Adım, Ballets Russes çalışmalarının en önemlilerinden ve devrimi yansıtan bale olarak kabul edilmiştir. Tasarımcısı Yakulov, Rusya'da aktif çalışmaları olan sahne tasarımcısı ve ressamdır.

*“Balenin librettosu Ehrenburg'un yapıtlarından esinlenerek yazılmıştı. Bu yapıtla Diaghilev 1917 Rus devriminden sonra ilkez bu kültürle ilişki kurmuş oluyordu. Daha doğrusu o dönem sosyalist kültüre yönelik sanat yapıtlarında oldukça ilgi topluyordu. Balede işçi sınıfı ve işçi tiplmesi öne çıkıyordu. Birinci perdede devrim öncesi Rusyada yaşanan açlık ve işsizlik ortamı segilenirken, ikinci perdede de fabrikalar, makinalar çalışan işçilerin hayatından kesitler gündeme geliyordu.”*²¹⁹

217 Bkz., http://www.dailymotion.com/video/x2psmj_une-nuit-sur-le-mont-chauve_music 13.11.2012

218<http://www.pandora.com.tr/urun/swedish-ballet-ballets-suedois/28932> 13.10.2012

219 Barin, a.g.e., 121 s.

“Konstrüktivist bale, *Le Pas d'acier*'de Rus ressam Georgi Yakulov tarafından sahne tasarımı yapılmış, çağdaş Sovyet hayatını ifade etmeye çalışmıştır.”²²⁰

Resim : 96 G. Jakulov, “Çelik Adım balesi dekor maketi “Victoria Albert Museum”

Georgi Jakulov Moskova Şarkiyat Enstitüsü'nde (1893–1899) resim, heykel ve mimarlık eğitimi almıştır. Askerliği sırasında, Çin kuzeydoğusunda kalmış, Uzakdoğu süsleme sanatı ile tanışmıştır. Bu ülkenin ışık efektleri ve dekorasyonuna ilgi duymuştur. 1910 yılında İtalya'ya seyahat etmiş, 1912–1913 yılında o Sonia Delaunay ve Robert Delaunay ile tanışmıştır. Sonraki süreçte, onlarla Paris'te çalışmıştır. 1918 yılından itibaren, tiyatrolarla öncelikle Moskova Oda Tiyatrosu'nda A.Tairov için çalışmıştır. “Tatlin, Yakulov ve Rodçenko'nun konstrüksiyonları bilinmeyene doğru gidişte mükemmel bir çerçeve oluşturuyordu.”²²¹ Yakulov'un yenilikçi tavrı “renklerinde ve şekillerinde” belirginleşir, anti-natüralist tavrıdır. Eklektik bir sanatçı olan Yakulov Konstrüktivizm, Fütürizm, Kübizm gibi dönemindeki sanat hareketlerinden etkilenmiştir. “Yakulov “Çelik Adım” balesi dekor ve kostümlerini Konstrüktivist anlayışla yapmıştır.”²²²

Georgi Jakulov, dekor tasarımında işleyen bir mekanizma içinde insanın acizliğini vurgulamaya çalışmıştır. Sahnenin birçok yerinde dönen mekanizmalar vardır. (Bkz. Resim:97)

220 Bkz. Reynolds, McCormick, a.g.e., 57 s.

221 Demirkol, a.g.e., 56 s.

222 Demirkol, a.g.e., 61 s.

Resim: 97 Georgi Jakulov kostüm tasarımlarının realizesi, “Çelik Adım”

Kostümlerde ise yine çalışma ortamında insanlar betimlenmiştir. Çalışma önlükleriyle insanlar, bir tiyatro oyunu kostümünü anımsatır. (Bkz. Resim:97)

Kullanılan malzeme: ipek, metalik bağlantı elemanları, metal, lastik, pamuk, vinil kullanılmıştır. Vinil aynı zamanda çeşitli aksesuarların yapımında da kullanılmıştır.

Diaghilev’in Haziran 1927’de Pas d’acier balesi, Prokofiev müziği Georgi Yakulov dekor ve kostümüyle ilginç bir sunum daha gerçekleştirilmiştir. Bu balede yaşamın kaygıları, makineleşme özellikleriyle sembolize edilmiştir. “Pas d’acier balesinde “Sosyalist Rusya’da modern yaşamın büyük parçası olan fabrikanın yüceltilmesi vardır. Doğal olarak, “komünist” eğilimli Diaghilev eleştirilmiş, aynı zamanda yapılan gürültülü müzikte beğenilmemiştir. Proleter çevreyi tanımlamak için, sadece işçi kostümleri, kullanılmamış koreografide bu yönde oluşturulmuştur. Yakulov bunun yanında makine ve üretimi anlatmak için gerçek materyaller (çekiç de dâhil olmak üzere), mekanik hareketli parçaları da sahnede kullanmıştır Koreografide fabrika işçileri çekiçleme hareketleri ile bu tabloyu güçlendirmekteydi.

²²³ Jakulov “Sahneyi büyük bir fabrika olarak kullanmıştır.”²²⁴

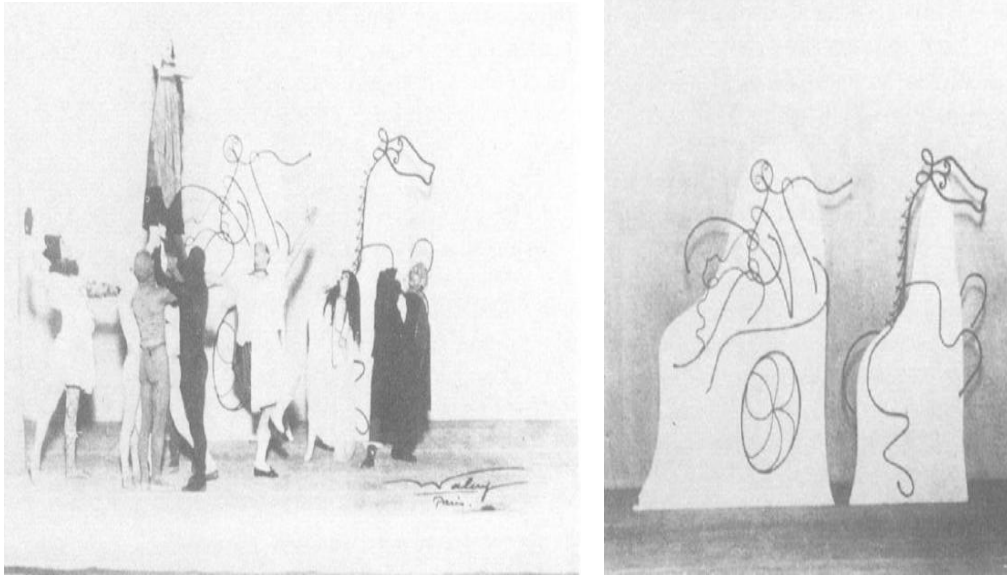
²²³ Bkz., John E. Bowl, Stage Desing And Ballets Russes , **The Journal of Decorative and Propaganda Arts**, Florida Üniversitesi Miami, Sayı 24, 2009, 43 s.

²²⁴ Barin, **a.g.e.**, 121 s.

Yakulov devrim sonrası Rus tiyatro dönüşümünde öncü bir rol almıştır ve eserleri tiyatro konstrüktivizmi olarak anılmıştır. Bu sebeple batıda da fazla ilgi uyandırmıştır.

1.2.4.3. Mercure ve Sürrealist Etkide Mitolojik Öğeler: Merkür, Koreografi: Leonide Massine, libretto Eric Satie, Dekor ve kostüm: Pablo Picasso

Merkür balesinde metin mitoloji kaynaklıdır ve Picasso'nun bu ilgi alanıdır. Picasso'ya göre; mitoloji evrensel bir dildir. Herhangi bir dönemi ya da ülkeyi temsil etmez. Herkesin durumunu anlatabilen antik alfabedir.

Resim 98, Picasso “Mercure” Balesi Dekor ve Kostümü

Tasarımda bir tutum göze çarpmaktadır. Primitiv, ilkel sanat; izleyicisine bir çocuk tarafından yapılmış hissi uyandırmaktadır. Genellikle çok basit konular ele alınmakta “düz”, ya da iki boyutlu yansıtılmaktadır. Primitiv sanatçılar doğanın özünden gelen şeylerin basit ama üstün olduğunu savunmuşlardır. Primitif toplumlar deyince, teknolojiden uzak toplumlar düşünülmüş olsada; bu sanat akımı kapsamına çocuklar ve akıl hastalarının yaptıkları da dâhil edilmiştir.

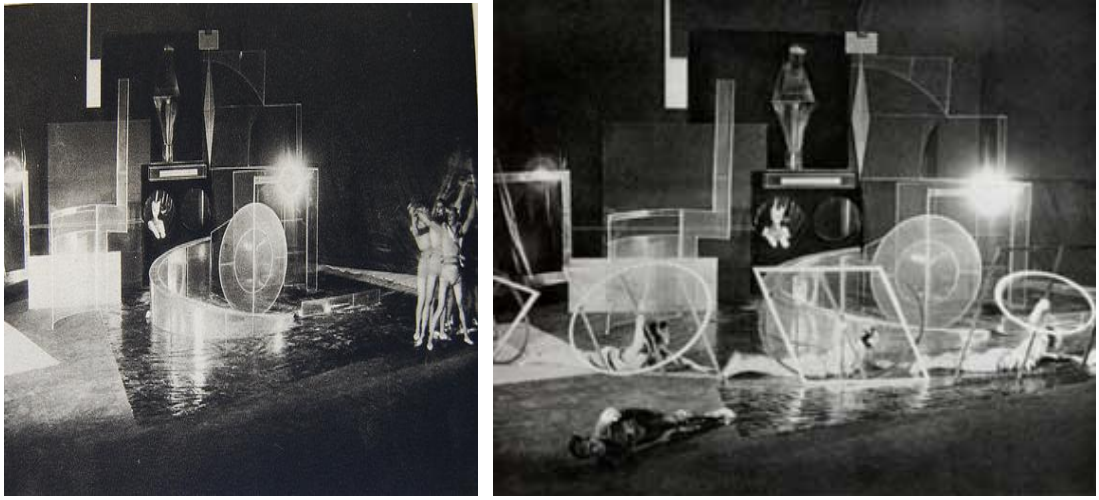
Senaryoda üç çeşit karakter vardır. Tanrılar (Mercury, Apollon, Venüs, [Bacchus], Plüton, Proserpine ve Cerberus); Elementler (Kaos, Gece ve Kader) ve “Aksesuarlar” (Üç güzeller). Bu bale Merkür'ün mitolojik karakter olarak doğurganlık yönünü de ortaya koymaktadır. Merkür evi; Etna dağı eteklerinde cehenneme uygun, volkanik ağ geçididir. Picasso dekor kullanmamış, çıplak bir

sahnede beyaz şekillerle şahlanan at ve bir arabayı tasvir etmiştir. Picasso klasik kostümler stilize yoluyla kendi tablosunu renkli bir gösteriye çevirmiştir. (Massigne için bej tayt üzerine kısa pilili etek giydirir ve kısa bej pelerini ve sandaleti vardır. Plüton için, bir büyük siyah pelerin tasarlanmıştır. Diğer karakterler ise beyaz ve mavi çeşitlemesi uygulamış, ayrıca dansçılar tayt giymişlerdir.²²⁵

Dekorun oldukça sade oluşturulduğu, plakalardan meydana geldiği görülmektedir. Sadece çizgilerle, yanılsamaya imkân vermeden bu plakalar Picasso tarafından resmedilmiştir. (Bkz. Resim:98)

1.2.4.4. La Chatte ve Görsellikte Uzak Çağ (Kedi) Koreograf: George Balanchine, Libretto: Henri Sauget, Dekor ve kostüm: Naum Gabo, Antoine Pevsner

Kedi balesi tasarımı ve dansıyla oldukça önemli bir yere sahiptir. Klasik bale tasarımlarından uzaklaşan Ballets Russes gösterileri “Çelik Adım” balesinden sonra “Kedi” balesiyle ikinci bir sıçrama yaşar. Fantastik dünya, yeni malzemelerle oluşturulmuş, uzak çağını hissettirmiştir. (Bkz. Resim:99)

Resim:99 Naum Gabo “Kedi” balesi dekor ve kostüm realizesi

La Chatte’nin konusu bir erkek, fantastik kadın karaktere âşık olur. Masal dünyasındaki genç adam bir kediye âşık olarak ve onun insan olması için tanrıça

²²⁵ Bkz., “Erik Satie’ s Ballet Mercure”, *Journal of The Royal Musical Association*, Sayı 123, Oxford 1998 , 234-37 s.

Afrodit'e yalvarıp, ikna etmiştir. Ancak kedi kadın fare gördüğünde yeniden kediye dönüşecektir. Adam mutlu sona erişmeden ölmüştür.

Konusunu ezop masalarından almıştır. Kediye dönüşen güzel bir kız hakkında yazılmış masaldan baleye uyarlanmıştır. Bu bale, pırıl pırıl, dekoruyla ve unutulmaz, ışıyla dekoruyla yapısalıcı Naum Gabo eseridir. Balerin Olga Spessivtseva, zemindeki parlak siyah muşamba üzerinde dans etmekten şikâyetçi olmuştur.²²⁶

Gabo Münih'te tıp eğitimi ve mühendislik eğitimi görmüştür. Tanınmış Rus heykeltıraş ve konstrüktivizm hareketin öncülerindendir. *“Maleviç, Kandisky, Pevsner’le birlikte ruhsal aktiviteye önem veriyorlardı. Mühendis sanatçı yetiştirmek, sanatçıyı vülger sanat yapmaya götürür diyorlardı.”*²²⁷ Naum Gabo’nun kinetik sanat üzerine çalışmaları vardır. *“Gabo Malevitch’in sanatını bağımsız bir etkinlik olduğunu paylaşıyordu.”*²²⁸ Rusyada sanat politikası sertleşmeye başlayınca göç edenler arasında Gabo’da vardır. *“Rusyadan 1922 de ayrılmış, 1932ye kadar Berlin’de yaşamıştır.”*²²⁹

Aynı zamanda ressam, mimar ve sahne tasarımcısı olan abisi Antonie Pevsner (1984–1962) ile yarışır durumda, sanat çalışmalarını yürütmüşlerdir. Kardeşi ile isim karışıklığını önlemek için de adını değiştirmiş, Naum Gabo yapmıştır.

Gabo ve Pevsner özellikle savaş sonrası Rus mimarisi üzerinde güçlü bir etki bırakmışlardır. Konstrüktivizmin temel ilkelerini ortaya koydukları mimari yapılar ise heykel gibi de yorumlanmıştır. Bu çalışmaların önemli bir kısmı çeşitli malzemelerin birleşiminden oluşturulmuştur. Yapıtlarında optik durumunu da incelemişlerdir.²³⁰

Sahne tasarımlarındada aynı bakış açısıyla, yapılandırmacı anlayışla dekor ve kostümlerini gerçekleştirmişlerdir. Işık oyunlarını araştırdıkları dekorlarında, çeşitli malzemeler kullanmışlardır. Mimaride yer alabilecek her türlü metal ve ahşap materyaller yanında selofan, muşamba, mika gibi yeni teknolojinin yaşama kattığı materyalleri de dekor ve kostümlerinde kullanmışlardır.

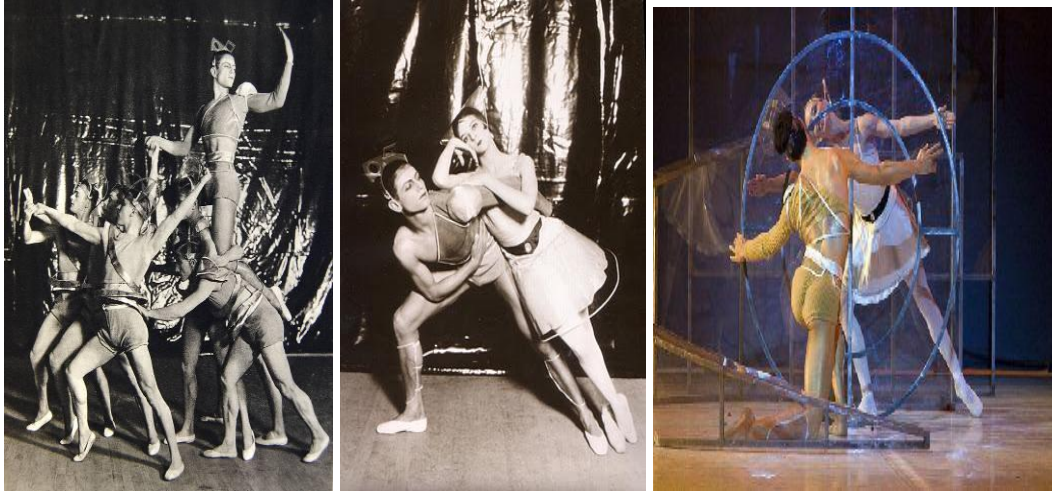
226Bkz., Reynolds, McCormick, **y.a.g.e.**, 57 s.

227 Demirkol, **a.g.e.**, “1915-17 Rusyası”, 59 s.

228 Lynton, **a.g.e.**, 120 s.

229 Lynton, **a.g.e.**, 110 s.

230Bkz. Ulrich Condrads, **Programs and Manifestoes On 20th-Century Architecture**, “Basic princiles of Constructivism”, Verlag Ullstein GmbH, Frankfurt, 1964, 56 s.

Resim 100, Antoine Pevsner ve Naum Gabo 1927 yılında “La Chatte” Balesi Dekor Tasarımı Kostümleri ve Aslına Bağlı Kalınarak Günümüzde Yapılan Kostüm Realizesidir.

Bu balenin sahne tasarımı tarzı Konstrüktivistdir. Bu tarz dekor, kostüm ve koreografide de kullanılmıştır, dansçılar dekor elemanlarının aralarında dans etmektedirler. Dekorda teknoloji çağrıştıran geometrik şekiller; küpler, daireler, silindirler kullanılmıştır. Dekor çevresi siyah parlak kumaşla çevrelenmiştir. Ayrıca parlayan fonlara ilave olarak zeminde oldukça parlak tasarlanmış, dansı zorlaştıracak kadar cilalanmıştır. Ayakkabıların bale papuçları olması bu riski bir nebze ortadan kaldırmıştır. (Bkz. Resim:100)

Selofan kostümleri ile dansçılar bilim-kurgu karakterlerine benzerken konu bir masaldan alıntıdır. Sahnede teknolojik yeni elemanların kullanılmasına rağmen, buna karşıt olarak konu klasik mitolojiyle bağlantılıdır.²³¹

Dekor ve kostümler başka bir dünyadan gelmiş gibi tasarlanmış ve modernize edilmiştir. Metal kemerler, plastik parçalarla kostüm fütürist izlenimi doğurmaktadır. Erkek dansçıların bedenini sarmalamış sarı şort ve büstiyerden oluşmuştur. Büstiyerler sol omuz boşta olacak şekilde üçgen tasarlanmıştır. Diğer omuza bir yastık yerleştirilmiştir. Kadın dansçı ise dize kadar olan beyaz eteği üzerine, şeffaf mika bir etek, beyaz tayt ve saten ayakkabı giymiştir. Başlıklarda oldukça ilginç tasarlanmıştır. Başlıklarda geometrik şekiller kullanılmış, külah biçiminde tasarlanmıştır. (Bkz. Resim:100)

231 Bkz., Bernard Taper, Banchine A Biography With A New Epilogue, “**Ballet Master to Diaghilev**”, Üniversty of California Press Berkeley California, 1996, 88 s.

La Chatte'nin 1927 yılında Monte Carlo prömiyerinde tasarımcılar, Gabo ve Antoine Pevsner, yapılandırmacılık ve soyut ilkeleri uygulamışlardır. Plastik, mika, selüloz, siyah muşamba, şeffaf ve kırılğan malzemelerle değişken dekor ve kostümleri yarattılar. Dönen dairesel sahne, sahneye dağıtılan geometrik şekiller La Chatte'yi farklı kılmış modern malzeme ve akıcı eylemlerle “endüstriyel” gelişimin görüntüsü kabul edilmiştir. Meyerhold'un mekanik tekniği sunumda gözlemlenmekteydi.²³²

1.2.4.5. Apollon Musagete ve Mitoloji ve Neoklasik Tarzda Sunumu (1928)

Koreograf: George Balanchine, Libretto Igor Stravinski, Dekor: Andre Bauschant , Kostüm:Coco Chanel

Konusu, Tanrı Apolonun doğumunu anlatmaktadır. Apollo'nun annesi, yere diz çökerek tanrı Apollon'un doğurur; iki tanrıça beyaz giysiler bir altın kemer ile onu kundaklamaya gelir. Tanrılara meyveler, yiyecekler sunarlar, sonrada onu Olympus'a taşırlar. Apollon yanına en sevdiği perisi Terpsichore'yi alır.

Bu bale illk kez Diaghilev topluluğunca Paris'te; Theatre Sarah Bernard'da gösterilmiştir. Gösteri Neoklasik tarzda sunulmuştur. Giriş bölümü Apollon'un doğumu, üç periyle dans, sonra sırayla her periyle solo danslardan oluşur. Tanrı Apollon ve üç peri: şiir perisi Calliope, ilham perisi Polyhymnia, dans perisi Terpsichore ekseninde gelişir. Yunan mitolojisine dayanan konu şiir, dans ve mitoloji üzerine kuruludur. Senaryoda herhangi bir çatışma, hatta herhangi bir anlatı, psikolojik ifade olmaması, tek renkli kostümler ile örtüşmektedir.²³³

“Dekor ve kostüm Fransız sanatçı Andre Bauchant yapmıştır, ancak 1929'da Coco Chanel tarafından yeniden kostümleri tasarlanmıştır. Apollo çapraz bir kesim toga, bir kemer ile tamamlanmış ve bağcıklı sandaletler giyinmiştir. Periler geleneksel bale tarzında tütü giyinmiştir. Dekor: iki takım büyük kayalardan ve Apollo arabasından oluşan barok tasarlanmıştır.”²³⁴

232 Bkz., John E. Bowl, Stage desing And Ballets Russes , **The Journal of Decorative and Propaganda Arts**, Sayı 24, Florida University Miami, 2009 42 s.

233 Bkz.,John Martin, **Dictionary of Modern Ballet**, “Apollon Musagete”, Tudor Publishing Company New York, 1959, 6 s.

234 <http://www.answers.com/topic/apollo-ballet> , 25.04.2012 saat: 14.30

Resim 101 Andre Bauschant ,Coco Chanel “Apollo Mussagete” balesi dekor ve kostüm realizesi

Dekorda fon perdesi kullanılmış, dekora hareket katmak için sahneye kayalar yerleştirilmiştir. Bu kayalar dansçılar tarafından kullanılmakta yani işlevseldirler. Dansçılar klasik bale kostümü giymiş, tayt ve tütü kullanılmıştır. Balerin ve baletlerde farklı renklerin kullanıldığı özellikle balerinlerde açık renklerin tercih edildiği gözlemlenmektedir. Ayakkabı olarak bale papuçları ve sandaletler kullanılmıştır.(Bkz. Resim:101)

1.2.4.6. Les Dieux Mendiants: The Gods Go A-begging ve Kübik Bakış (Dilenciler) Koreograf: George Balanchine, Libretto: Georg Friedrich Handel, Dekor Leon Bakst, Kostüm: Juan Gris

Diaghilev, Les Dieux Mendiants çalışmasına Balanchine ile başlamıştır. Koreografisi 1928 Londra sezonunda sadece bir hafta süren baledir. Sir Thomas Beecham tarafından düzenlenen, Handel'in müziği ile sunulmuştur. Diaghilev bu balenin İngilizlerce fazla ilgi görmeyeceğini düşünse de, Paris'te ki sunumu beklenmedik bir şekilde başarılı olmuştur.²³⁵

235 Bkz., Taper **a.g.e.**, 88 s.

Resim 102 , Juan Gris, “Les Dieux Mendiants” balesi kostüm realizesi

Kostüm tasarımcısı Juan Gris; Fransa’da yaşamış Madrid doğumlu İspanyol, heykeltıraş ve ressamdır. Kübist hareketin en belirgin sanatçıları arasındadır. Ressam Moreno Carbonero’nun atölyesinde çalışmıştır. 1906 yılında taşındığı Paris’te sanatsal hayatını etkikeyen isimlerle buluşmuştur. Bu isimler arasında Henri Matisse, Georges Brague, Fernand Leger ve Pablo Picasso vardır. Gris dergilere mizahi çizimler yapmasına rağmen 1910 yılında ciddi resim yapmaya başlamış ve 1912 yılında, kişisel Kübist tarzını geliştirmiştir.(Bkz. Resim:146) İlk başlarda Gris, Analitik Kübizm tarzını seçmişken, 1913’ten sonra sanatında Sentetik Kübizm’e dönüşüm yapmıştır. 1924 yılında Sergei Diaghilev ve ünlü topluluğu Ballets Russes’nin bale dekor ve kostümlerini tasarlamıştır.

Kendi dilinden sanat anlayışını şöyle özetler . “*Ben ruhun öğeleriyle imgelerle çalışıyorum. Soyut olan şeyi somutlaştırmaya çalışıyorum. Genelden özele gidiyorum yani; soyutlamadan çıkıp gerçek bir olguya varıyorum Benim sanatım bir sentez sanatı, tümevarımcı bir sanat.*”²³⁶

Leon Bakst dekor tasarımında ise kendi stiline uygun uçsuz bucaksız orman görüntüsünü fona resmetmiştir. Ayrıca fonu sahne zeminiyle bütünleştirmek için zemine, geçiş elemanları yerleştirilmiştir.Fon ve sahne zemini görüntüde kaynaştırılmıştır.(Bkz. Resim:103)

Bu bale kostüm tasarımları Derain’nin kostüm tasarımlarına benzer özellikler gösterir ve kübik özellikler taşır. Kır sahnesinde çobanla dans eden iki leydi kostümü birbirinin aynısıdır. Kabarık etekli, karpuz kollu belden oturan bir elbise tasarlamış

²³⁶ Charles Harrison, Paul Wood, **Sanat ve Kuram**, çev: Sabri Gürses, Küre Yayınları, İstanbul, 2011, 276.s

ve tarlatan kullanmıştır. Geometrik şekillerin kullanıldığı kübik elbiseler birkaç parçadan oluşmuş izlenimi verir. Ayakkabılar düz babet tarzı, tokalı ayakabılardır. (Bkz. Resim:103) Juan Gris İspanyol heykeltıraştır, Picasso sanatına ilgili oluşu nedeniyle bale tasarımlarında kübik tasarımlar yapmıştır. Dekor ve kostüm alanında dönemin önemli ismi alanına gelmiştir.

Bu çalışmadan sonra daha da ünlenen Gris “eşyanın ve Doğanın dilini özgün bir şekilde yansıtmayı başardı, dekorlarında bu canlılığı her zaman gösterdi. Büyük eserlerinden biri olan 'Olağanüstü Bayram' adlı eseri çok sayıda kişi tarafından beğenilmiş ayrıca bu eserden sonra bale ve davetlilerin dekoru Juan Gris tarafından yapılmıştır.”²³⁷

Leon Bakst'ın yaptığı dekor tasarımında fona uçsuz bucaksız bir manzara yerleştirmiş, bu görüntüde ağaçlar ve dağlar vardır. Kostüm ve dekor stili birbirine zıt iki ayrı stilde oluşturulsa da görsellikte birbirini tamamlamıştır. (Bkz. Resim:103)

1.2.4.7. Ode ve Tiyatral Işıklamada Devrim Koreograf: Leonide Massine, Libretto: Nicolas Nabokov, Dekor ve kostüm: Pavel Tcheltchev

Bu bale müzik, koreografi ve görsellikte birçok yenilikle karşımıza çıkar. Ama en önemli özelliği o güne kadar ışıklamaya kurguda bu kadar önem verilmemiş olmasıdır. Ayrıca kukla dansçılar ve gerçek dansçılar sahnede aynı anda yer alır. Ancak Bakst ve Benois'in uygulamaları bu süreçte etkili olduğundan tasarımların diğer tasarımlarla ortak noktası da vardır. Dönemsel bazı kostümler kullanılması buna örnek verilebilir. Dantelâlı yaka ve kol, redingot ceket dönemsel bir görünüştür. (Bkz. Resim:104)

Tchelitchev Rusyalı sürrealist ressam, dekor ve kostüm tasarımcısıdır. 1920 yılında Rusya'dan ayrılmış 1923 yılında Paris'e yerleşmiştir. Moskova'da doğmuştur. İlk gençlik döneminde yaptığı çizimler Romantizm etkisindedir. Devrimden sonra, 1918 yılında taşınmış Alexandra Exter tarafından teşvik edilmiş, Kiev kurslarına katılmıştır. Tchakrigine ile ressam ve sahne tasarımcısı Rabinovitch Akademisinde ve özel dersler almıştır. “1920 yıllarında Rusya ve Berlinde, tiyatro ve opera tasarımcısı olarak önemli bir başarı kazanmıştır. 1923 yılında Paris'e taşınmıştır.

²³⁷<http://haberpan.com/haber/juan-gris-hayati-ve-eserleri-dekor-ve-kostum-ustaligi>12.09.12 saat:11:45

*Sürrealist resimlerinde sade renkler ve hayali bir hava resimlerinde belirgin özelliştir.*²³⁸ Diaghilev için kostüm “Ode”1928 balesi yanında birçok bale ve tiyatronun tasarımlarını yapmıştır. 1934 yılında ABD’de yerleşmiş, ancak savaş etkisiyle sık sık yer değiştirmiştir. 1949’dan sonra ağırlıklı olarak İtalya’da yaşamış; Roma’da ölmüştür.

Tchelitchew’in bu tasarımları özellikle konstrüktivist eğilimli sanatçıları etkilemiştir. Tasarımlarında, yer alan dansçıların minyatür kuklalarını da perspektif biçimde sahneye yerleştirmiştir. Koreografiye kuklalar dâhil olmuştur. Beyaz şeritlerle oluşturduğu üç boyutlu geometrik şekiller arasında, danslar sergilenmektedir.(Bkz. Resim:104)

Bale için sıra dışı kostümler düşünmüş, kabarık etekli; siyah, beyaz, gri ve mavi tül kumaşlarla dansçıları giydirmiştir. Geometrik desenlerin yansıtıldığı tasarımlar fosforlu boya ile boyanmıştır. Sinema ekranı yardımıyla, baleye hareketli görüntüler dâhil edilmiş, değişen görüntülerle görsel bir boyut yaratılmıştır. Bu bale tasarımında tiyatro tasarımı için devrim sayılacak ışık uygulaması yapılmış, sinema tekniklerinden de faydalanılmıştır.

Resim : 103 Pavel Tcheltchev, “Ode”Balesi Dekor ve Kostüm Tasarım Realizesi

“Sahne tasarımında Pavel Tchelitchev Işık, çizgi ve hareket "açısından değişik bir ifade biçimi kullanılmıştır. Ses, hareket birleştirerek, aydınlatma efektlerini sahnede yoğun kullanmış, neon ışıkları ve perdelerin arkasında yerleştirilen ışıklarla, geometrik desenler oluşturmuştur. Farklı perspektif için kullandığı halatlar ve tebeşir çizimleri, sahne üzerinde dönen mekanik aksam ve kuklalar dekorda yer

²³⁸<http://www.tate.org.uk/servlet/ArtistWorks?cgroupid=999999961&artistid=2029&page=1&sole=y&collab=y&attr=y&sort=default&tabview=bio>, 12.10.11 saat 17:15

almıştır. Tchelitchev kostüm olarak, o zamanlarda alışılmadık mayoları ve saç tasarımlarını tercih etmiştir.”²³⁹

Resim:104, Pavel Tcheltchev, “Ode” Balesi Kostüm Tasarım Realizesi

Kostümler için pamuk, keten, bakalit (çeşitli kumaş işlemlerinde, fosfor etkisi için) metal bağlantı elemanları, ayna parçaları kullanılmıştır. Beyaz tasarlanmış kostüm incelendiğinde üzerine monte edilmiş parçalar görülmektedir. Bu tasarımlar Loie Fuller tasarımlarına çok benzemektedir. İki tasarımcı da kostüm üzerine çeşitli materyaller yerleştirerek kostüm ve ışık bütünlüğü yaratmışlardır. Işık kostümü tamamlar, dış unsur olarak kullanılmamıştır.(Bkz. Resim:104)

Tcheltchev’in sanatı Konstrüktivist ve Fütürist olarak da nitelendirilmiştir.

1.2.4.8. Le Ball ve Bale Tasarımında Sürrealist Etki (1929) Koreograf: George Balanchine, Libretto: Vittorio Rieti, Dekor ve kostümleri: Giorgio de Chirico

Bu balenin konusu maskeli bir balodur. Maskeli balolar bu dönemde popüler tema olmasına rağmen, konu ikiyüzlülük ve aldatmacayla daha renkli bir hale getirilmiştir.

İtalyan Sürrealist ressam Giorgio de Chirico, sahne tasarımı alanında genelde tiyatro tasarımı için çalışmıştır. Ancak Diaghilev’in “Le Bal” balesi ona büyük başarı kazandırmıştır. Bu bale tasarımını Sürrealist etkiyle gerçekleştirmiştir.

“Giorgio De Chirico Yunanistan doğumludur. İlk olarak Atina’da “Polytechnic Institute” çizim okumustur. Yunan mitolojisiyle ilgilenmektedir. 1906 yılında Münih’e taşındı. Sonra Akademie der “Bildende Kunste” de resim eğitimi aldı.

239 Bkz. Reynolds, McCormick, **a.g.e.**, 67-68 s.

Dünyanın antik ruhu ilgisini çekiyordu.”²⁴⁰Bununla ilgili geziler yapmaya başlamıştır. Tasarımcı kişiliğinde de bu antik ruhun izlerini görmekteyiz.

1910 yılında, De Chirico kendisine sanatsal etki bırakan İtalya şehirlerinde Milano, Torino ve Floransa da kalmıştır. 1911 yılında Paris'e yerleşmiştir. Nietzsche ve Schopenhauer'in felsefesiyle ilgilenmiştir. Fütürizm etkisinde çizimler yapmıştır, 1925 sürrealist sanatçılarla iletişimi sayesinde bu yönde çizimlerde oluşturmuştur. Sürrealizme bu dönem büyük etkisi olmuştur.

Sürrealizme etkileri yanında metafizik resimleriyle adını duyurmuştur. Bu anlayışında nesneleri asıl ortamı dışında, farklı farklı mekânlar da bir araya getirmiştir. Geometrik şekillere anlamlar yükleyerek metafizik tasarımlarını oluşturur. Metafizik resim anlayışında zamanı göz ardı ederek nesne ilişkilerini aktarır. Ona göre sanat eseri insanın akıl engelinden kurtulmalıdır. Eserlerinde uzayıp giden boşluk ve perspektifle, izleyicisine hoşnutsuzluk hissi verir.

Birinci Dünya Savaşı'nda De Chirico, İtalyan Ordusuna katılmıştır 1929–1930 yıllarında Rus balerin Raysa Gurieviç ile evliliği sonucunda Sergei Diaghilev ile Ballets Russes'da çalışmıştır. De Chirico “Le Ball”adlı balede kostüm tasarımı yapmıştır. Aynı balenin sahne tasarımı Vittorio Rietti tarafından koreografisi ise George Balancine, tarafından yapılmıştır.

Avrupa 1920'lerin sonunda modernizmin etkisindeyken, Chirico metafizik resmin öncülerinden sayılmaktadır. Chirico'nun “Le Ball” kostüm tasarımları, bunun örneği kabul edilmiştir.

*“Fütürist çalışmaların gürültü ve hareketine karşın, metafizik resimler sessiz ve durağandır. En belirgin özelliği klasik tarzda yapılar, bozulmuş perspektifler, tuhaf rüya imgeleri, eldiven, büst ve muz gibi birbiri ile ilişkili olmayan ve hepsinden önemlisi huzursuzluk veren bir atmosfer”*²⁴¹ yaratmalarıdır.

XX. yüzyılın başlarında I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da; savaşın insan psikolojisindeki yıkımını, farklı bir dille, düşsel bir imgelemeyle aktarır. Giorgio de Chirico'nun Ballets Russes'da ki çalışmalarında insanın tarih boyunca kendi kendini yok etme süreci, yalnızlığı ve mutsuzluğunu ele almıştır. En belirleyici

240 Horst Richter, **Malerei Unseres Jahrhunderts**, “Giorgio De Chirico, M.Du Mont Schauberg Verlag Köln 1969, 100 s.

241 Sibel Almeklek İşman, **20 Yüzyıl Batı Sanatında Aşk Olgusu**, Ege Üniv. Sosyal Bil .Enst. Sanat Tarih Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007 54-55 s.

özelliği görselliği kuşatan, uçsuz bucaksız derinliklerdir. Bu derinlikte insanın yaşam karşısındaki çaresizliği, vurgulanmıştır.

Klasik yapı elemanları kostümde ve dekorda göze çarpar. De Chirico, balo salonu tasarımıyla, sade bir odada abartılı kornişler kullanmış, klasik mimari parçalarını dağınık yerleştirmiştir. Özellikle arka fonda resmettiği öğeler Antik Yunan kalıntılarıdır. Dekorda pastel renkleri yoğun kullanmıştır. Chirico'nun mekânda yabancılaşmayı yaratmayı amaçladığı bilinmektedir. Bu dönemdeki eserlerinde olduğu gibi derinlik yaratan at heykeli ve mimari kalıntılar terk edilmiş hissi uyandırmaktadır. Tablolarında olduğu gibi düşsel bir mekân yaratmıştır. (Bkz. Resim:106)

Giorgio de Chirico Le Ball, tasarımlarında, balo salonu içindeki klasik mimarinin parçalarını yani Antik Roma tapınak parçalarını yerleştirmesi ve dansçıların kostümlerine minyatürize sütun gövdeleri yerleştirmesi, yalnızca klasik olanın taklidi ya da yeniden canlandırılması değil görsel bir dil yaratmayı da amaçlanmıştır.(Bkz. Resim:106)

Nesneleri olağandışı tasvirlemiş, düş dünyalarını bilinç dışını da betimlemeye çalışmıştır. Sürrealist sanatçılar, seyircinin sanat eseriyle dolaysız bir bağ kurması gerektiğinin altını çizmişlerdir.

Eleştirmenlerce belirtildiği gibi bu tarz sadece, bale için tasarım değil, izleyicilere de antik anıtlarla insan hayatındaki yok oluşu hissettirmektir. ²⁴²

Kostümler yamalarla bezenmiş, klasik kesimle tasarlanmış ceket, pantolon ve elbiseler üzerindeki desenlerle hareketlendirmiştir. Chirico ayrıca antik kültürden yamalı işlemlerle kültürler arası geçişi anlatmayı amaçlamıştır. (Bkz. Resim:105)

242Bkz.,Bellow, **a.g.e.**, 16 s.

Resim : 105 Giorgio de Chirico“Le Ball”Balesi, Dekor Tasarımı Realizesi

Resim:106 Giorgio de Chirico“Le Ball”Balesi, Kostüm Tasarım Eskizi ve Realizeleri

Kostümlerin tümüne bakıldığında; papyon, ceket, pantolon ve elbise düşünülmüştür.(Bkz. Resim:106) Genel tasarımlarında ise Giorgio de Chirico: yün, pamuk, ipek ve tül kumaş üzerine boyama teknikleri uyguladığı görülmüştür.

Dekor ve kostüm tasarımlarında da resimlerinde uyguladığı teknikleri uygulamıştır. Resimlerinde uyguladığı pastel renkler, eskizlerindeki uçsuz bucaksız görüntü ve teknolojik yapı elemanları, sahne tasarımının da önemli özelliğidir.

1.2.4.9. Le Fils produge ve İbret Oyunu (Savurgan Oğul) Koreografi: Serge Lifar, Libretto: Sergei Prokofiev, Dekor: Georges Rouault, Kostüm: Sudeikine

Yine bir ibret oyunu özellikleri gördüğümüz baledir. Önemli diğer ayrıntı ise dekor parçalarının korografi içinde önemli bir yere sahiptir, dansa hizmet eder. Çit ve masa, hareketli kullanılır. Toprak küplerin (anforaların) eğlence masasında

kullanıldığı görülmektedir. Bu küpler hem deniz aşırı diyarları hem de Antik kültürleri çağrıştırır. (Bkz. Resim:107)

Konusu İncil'deki bir hikâyeden yola çıkılarak yazılmıştır. Bir adamın iki oğlu vardır. Bir gün babasından miras hakkını ister ve babası hakkını verir. Oğlu mirasıyla bir ülkeye bir geziye gider, o sahip olduklarını ahlaksız bir hayat sürdüğü için kaybeder; kıtlık, açlıkla yaşamını deneyimler.²⁴³

George Rouault; Dışavurumcu ve Fovist ressamdır. Grafik litografi ve gravür çalışmaları vardır. 1885 yılında Rouault, Tamoni adlı vitray ustasına iki yıl asistanlık yapmıştır. *“1891 yılında Gustav Moreau'nun yanında Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim eğitimi görür. Matisse, Marguet sınıf arkadaşlarındandır.”*²⁴⁴ Onun sanatında cam ressamlığının büyük etkisi vardır.

*“İlk olarak küçük yaşlardayken büyük babasının önerisiyle cam ressamlığına başlar. Restorasyon işlerinde özellikle pencere camlarının(vitray) dekorasyonunda çalışır... 19. yüzyılda yaygın olan antik temalara, hristiyanlık temalarına, mistik atmosferdeki sihirli ışık etkisine ilgi duyar. Henri Matisse ile ilişkisi, onun fovist olma yönünde etkilidir.”*²⁴⁵

İlk işlerini, ortaçağ sanatı ve sanatçılarına duyduğu hayranlık etkilemiştir. 1907 yılında, Rouault, palyaçolar ve fahişeler çizerek toplumsal eleştiriyi amaçlamıştır. 1903 yılında “Salon d'Automne” kurucularındandır. *“Georges Rouaollt, Andre Derain, Henri Matisse, Angele Delasalle ve Albert _Marguet bu grup üyelerindendir.”*²⁴⁶

243Bkz. <http://mapage.noos.fr/sujet/data/pdf/581.pdf>, “George Balanchine” 25.04.12 saat 16.00, s.5

244 Lynton , **a.g.e.**, 387 s.

245 Richter, **a.g.e.**, “Georges Rouault”, 108 s.

246 http://en.wikipedia.org/wiki/Salon_d'Automne 17.05. 2011 saat: 14:45

Resim: 107 Georges Rouault, “Le Fils prodige” Dekor-Kostüm Tasarım Realizesi

Dekor ve kostümde antik bir izlenim görülmektedir. Dönem olarak Antik Yunan, Roma, Mısır diyebileceğimiz kesin çizgiler yoktur. Bu dönemlerin karışık kullanıldığı ve stilize edildiği gözlemlenmektedir. Dinsel bir hikâyeden yola çıkılması buna etkindir.

Kostüm tasarımcısı Sudeikin, Empresyonist akımını benimsemiş, Mir İskusstva hareketi ressamlarındandır. 1897-1909 yıllarında Moskova Mimarlık Okulu’na katılmış, Konstantin Korovin sınıfında bulunmuştur. Sonra Moskova resim-heykelle devam etmiştir. Ballets Russes için ve sonrasında Metropolitan Opera’da dekor ve kostüm tasarlamıştır. Başlangıçta Nikolas Roerich tasarımlarına yardımcı olarak katılmıştır.

İlk Diaghilev’in Ballets Russes’u için, 1913 yılında “La Tragedie de Salome”yi, Petersburg’da tasarlamıştır. Bu sanatı için önemli bir başlangıçtır. Sudeikin Bale “La Tragedie de Salome”yi 1913 yılında Metropolitan Opera’da yaptıktan sonra “Giselle”ve “La Fille mal gardee” balesini Mordkin Balesinde, Les Noces ve Petrouchka’yı 1922 yılında Metropolitan Opear-New York’ta sonrasında ise Anna Pavlova ile çalıştığı “Paganini” 1939 yılında “Fairy Doll” 1923’de Albay Basil için yapmıştır. Nikita Balieff’in Chauve-Souris şirketi için çalışmış, fantezisi ve mizah gücü yüksek bulunmuştur.²⁴⁷

Bu balenin kostümleri zıt renklerle konturlanmıştır. Bu konturlar kostümün bezenmesinde de etkindir. Özellikle üst bedenin cepken tarzında konturlanması ve bu konturların etekte de katman teşkil etmesi ilginçtir. Başlıklar Antik Mısır

247 Bkz., Martin, a.g.e., 323 s.

başlıklarını anımsatır. Kadın kostümü bedene oturan koyu renk straplez ve parçalı etekten oluşur. Bu balerinin giydiği tayt, bağcık izlenimi yaratacak biçimde boyanmıştır. Diğer balerinlerin kostümleri de aynı tasarlanmış ama farklı renklere sahiptir. Çeşitli aksesuarların kollar ve boyunda kullanıldığı gözlemlenmektedir. Ayakkabılar bale papuçlarıdır. (Bkz. Resim:107)

Uzak diyarlar için fonda derinlik resmedilmiştir. Yelkenlerin ufuk çizgisine yol aldığı, uçsuz bucaksız deniz görüntüsü vardır. Dekor elemanlarının zaman zaman yer değiştirilerek farklı amaçlar için kullanıldığı görülmektedir.

2. BÖLÜM

BALLETS RUSSES DÖNEMİ KOSTÜM, DEKOR, IŞIK VE EFEKT ANALİZİ VE YANSIMALARI

Ballets Russes topluluğu 1909 prömiyerinden itibaren, gösterileriyle izleyici ve sanat üzerinde görsel, işitsel her yönden yenilikçi tavır yaratmıştır. Sergei Diaghilev'in avand-garde sanat birlikteliği, kostüm ve dekor tasarımında çığır açmıştır. Bu grubun sanatçıları yeni bir kültürel yapı oluşturmuş, bunun yayılmasında Paris'in kültür merkezi olması da etkili olmuştur. *"Bu kültürel Klondike'nin konukseverliği tarihsel güçlerin gergin bir dengesinin, şehre herhangi bir sınıfın kendi sınırlı biçim ve amaçlarını dayatmasını önleyen dengesinin bir sonucu olarak açıklanabilir. XX. yüzyıl Paris'i entelektüel bir öncüydü."*²⁴⁸ Diaghilev'in o dönemin önde gelen; koreografları, besteciler, tasarımcıları, yazarları ve dansçılarla çalışmıştır. Dünyada "La Belle Epouge" denilen dönemin başlama kaynağı olarak kabul edilir.

*"La Belle Epouge" Avrupa'da barış, yeni teknoloji ve bilimsel buluşlar ile karakterize bir dönemdir. Paris'te barış ve refahın gelişmesine paralel sanat, edebiyat, müzik, tiyatro ve görsel sanat şahaserlerinin ortaya çıktığı dönemdir. La Belle Epouge döneminde yeni eğlence şekilleri ve Paris burjuvazisini etkiler zengin kesim için eğlence, müzikli gösteriler olmuştur.*²⁴⁹

Sanatın her alanında kuralları, sınırları yok sayan bu sanatçılar, kültürler arasında da köprü işlevi görmüştür. Özellikle kullanılan malzeme, renk, form, müzik ve danslarıyla izleyicilerini büyülemişlerdir. Batı Avrupa ve Amerika'da sahne tasarımı, moda, grafik ve süsleme sanatı üzerinde kalıcı bir etki bırakırlar. Tasarım, müzik ve koreografi için, yeni oluşumların ortaya çıkmasında etkili olmuşlardır.

Balede klasik dans ilginçliğini kaybettikten sonra, topluluk sunduğu danslarda yeni dans denemelerinin odağı olmuştur.

²⁴⁸ Charles Harrison, Paul Wood, **Sanat Ve Kuram**, çev: Sabri Gürses, Küre Yayınları İstanbul, 2011, 588.s

²⁴⁹ Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Belle_%C3%89poque 27.04.2012

“(…) 1909 yılında, Amerikada ve Doğu Avrupa’da Diaghilev’ce sergilenen gösteriler, bir çok sanat dalının yeniden doğumu gibiydi.”²⁵⁰

Yeni yeni topluluklar Ballets Russes’den aldığı öze, farklı stilleri geliştirerek, renkli ve yeni yaklaşımlar ortaya koymuş, dünya çapında bir başarıya imza atmışlardır.

Ballets Russes’nin dansları oldukça ilgi çekicidir. Vücudun doğu ile ilişkilendirilmesi, mistik görüntü ve verdiği enerji farklı bulunmuştur. Disiplinler arası bir çalışma olan gösteri; izleyicisine evrensellik aşılamıştır. Kùltürler arası çağ kabul edilen XX. yüzyılda “özellikle ekonomik çöküntüye uğramış Balkan ülkelerinden, Rusya’dan, Orta Asya’dan ve yakın doğudan binlerce insan ekonomik yönden daha iyi olan ülkelere göç ettiler. Bu da değişik kùltürlerin birbiriyle iç içe girmesine neden oldu.”²⁵¹

Dansta farklı olanı arama, yeni bir kimlik üretimiyle sonuçlanmıştır. Tarihsel gerçeğin yok sayıldığı, fantastik bakış açısıyla izleyicisini büyülemiştir. Savaşların kıtlık yarattığı bu dönemde, sınırları olmayan emperyalist bir tavırda içerdiği, kimilerince kabul edilmiş ve çoğu eleştirmence aşırı materyalist bulunmuştur. Başlangıcında Rus folkloründen hareketle, gösteriler sunulmaya çalışılmış sonrasında ise melez yapılanma oluşmuştur. Rusların, Avrupa özellikle Fransız sanatına ilgisi sayesinde renklilik kazanmıştır.

“Rus balesinin gelişimi bu gün bildiğimiz gibi Fransız asıllı Slav olarak geliştirildi ve İtalyan teknikle de buluşturuldu.”²⁵²

Ballets Russes etkisi günümüze kadar bitmemiş, bu gösterilere talep yoğun olmuştur. Günümüzde halen aynı koreograf çalışmasıyla, aynı dekor kostümle tekrar tekrar sergilenmektedir. 1909–1929 arasındaki gösteriler klasiklere karşı bir duruşla moderniteyi getirirken, bir yandan da balede ve modern dansta ölçüt olmuştur. Gösterinin bütününde sergilenen tavır, günümüzün önemli tiyatro adamlarının tavırlarında da hissedilir. Özdemir Nutku Ballets Russes’un “Ode” balesi tasarımıyla benzer özellikler gösteren, 1976 yılında izlediği bir opera tasarımından şöyle

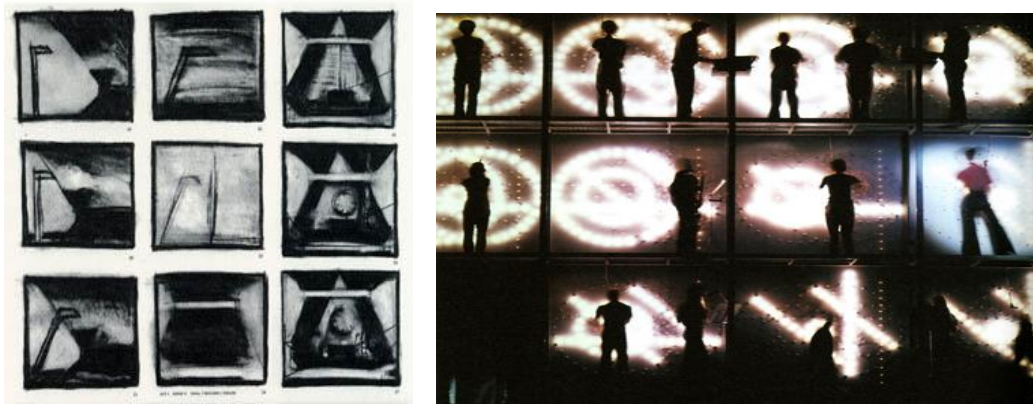
250 Simon and Schuster, Ballets And Ballets Music, “The Britsch of Russian Ballet”, The Victor Book, New York 1950, 10s.

251 Özdemir Nutku, Oyunculuk Tarihi II, Dost Yayınları, Ankara, 2002, 15 s.

252 Simon and Schuster, **a.g.e.**, “The Reigin of Petipa” 12 s.

bahseder. “Einstein On the Beach”de, (Einstein Plajda) geleneksel opera kurallarını görmemekteyiz. Operadan ziyade, opera tiyatrosu, performans sanatı gibi birçok sanatın harmanlandığı bir yapıt yaratılmıştır. Işık tasarımlarına ise sahnelemede çok önem verilmiştir. (Bkz. Resim:147)

“Amerikalı çalgın yönetmen tasarımcı Robert Wilson’ın Librettosunu yazdığı yine Wilson’ın yönettiği Einstein On The Beach(Einstein Plajda) adlı operayı seyretme şansı elde ettim. Alışagelmış anlamda bir opera değildi. Bu müzikle plastiğin, renklerle biçimlerin, felsefeyle eleştirinin çakıştığı bir yapıtı. (...)Siyah fon önünde dans eden beyaz figürler, düz duvara tırmanır gibi, değişik yüksekliklerde bazen yan bazen de tepetaklıktılar. Konuya uygun stilizasyona dayanarak elde edilen sahne tasarımı, organik bir gelişme ile geometrik biçimler, beyazdan başlayarak gökkuşağının çeşitli renklerine ulaşan yatay ve dikey çubuklar, üçgenler, kareler, dikdörtgenler, yuvarlaklar ve ultramodern soytarılar...”²⁵³ (Bkz. Resim 108)

Resim : 108 Robert Wilson, Einstein On the Beach, Metropolitan Operası, 1976

Ballets Russes için 2009 yılında (21 Mart–2 Ağustos) arası, 100. yıl onuruna bir festival düzenlenmiştir. ABD’de düzenlenen bu kutlamaların merkezi, Boston Balesi olarak belirlenmiştir. Sanatçılar ve akademisyenler Ballets Russes üzerine, çalışmalarını ortaya koymuşlardır.

Bu sempozyumda ortak sonuç; Ballets Russes’un XX. yüzyıl Avrupa ve Amerika’da sanat alanında önemli bir çıkış kabul edilmesidir. Özellikle sahne tasarımı ve moda üzerine kalıcı etki göstermiştir. Bu dev tiyatro birlikteliği; orijinal kostümleri, dekor tasarımları ve sıradışı sahne fonlarıyla devrim niteliği taşımıştır. Balelerdeki daha önce görülmemiş olan egzotik formlar ilgi yaratmıştır. Özellikle sahne tasarımı alanında “öncü devrim” kabul edilmiş, sonrasında sahne tasarımı yeniliklerin denendiği alan olmuştur.

253 Özdemir Nutku, **Duvardaki Mavi Kuş**, Etki Yayınları, İzmir, 1999, 31 s.

Türkiye’deki bale sanatının oluşumu da Rusların etkisi yadsınmaz. Bale sanatımız Diaghilev topluluğunun dans öğretmenleriyle şekillenmiştir. 1921’de Sovyet Devrimi’nden sonra Rus öğretmen olan Lidia Krassa Arzumanova İstanbul’a yerleşmiş, onun tarafından ilk bale okulu açılmıştır. 1931’de ilk gösterisini Adnan Saygun’un “Bir Orman Masalı” adlı balesinde öğrencileriyle sunan Arzumanova, 1941’de İstanbul Belediye Konservatuari’nda bale dersleri vermiştir. Devlet desteğiyle bale eğitimi 1948’de başlamıştır. Yine İngiliz Kraliyet balesi kurucularından Dame Ninette de Valois, 1948’de ilk Türk bale okulunu İstanbul Yeşilköyde kurmuş ve yönetmiştir. Türkiye’de balenin gelişimine katkısı olan sanatçılardan Koreograf Duygu Aykal, Ankara Konservatuari’nı bitirmiş, İngiliz Kraliyet Bale Okulu’nda üç yıl öğrenimini dans, kompozisyon teorisi ve koreolojide tamamlamıştır.²⁵⁴

1965–66 yıllarında “Çeşmebaşı Balesi” Dame Ninette de Valois’nın, Ferit Tüzün’nün müziği Nevit Kodallı’nın “Sinfonietta” adlı yapıtından uyarladığı tek perdelik bale oyunu, İngiliz Richard Glastone’ un, Bülent Tarcan’ın müziği ile koreografisini yaptığı “Hançerli Hanım” Balesi Türk motifleri taşıyan ilk bale yapıtları olmaları bakımından önemlidir.²⁵⁵

Batılı anlamda tiyatronun yapılanması, sahne tasarımcısı kimliğinin oluşmasında da önemlidir. Batıda 1910’lara kadar ressamlarca yapılan sahne tasarımı anlayışı uzun yıllar Türkiye’de de devam etmiştir. Özellikle ressamlarımızın yetiştirilmesinde Fransa sanat ve eğitimde önemli bir ülke olmuştur. Türkiye’de sahne tasarımı, Fransa’yla olan sıkı sanatsal etkileşim sayesinde, Ballets Russes’un Paris gösterilerini takip olanağı sağlamıştır.

Türkiye’deki batılılaşma hareketlerinin odağında Avrupa yer almakta, ressam ve sahne tasarımcısı Turgut Zaim 1920’lerde, Refik Eren 1948’de, eğitim için Fransa’ya gitmişlerdir. Yine aynı dönem Muhsin Ertuğrul’un Rus yönetmenleri incelemek için Rusya’da bulunması da önemlidir.

Ülkemizde batılılaşma hareketleri II. Meşrutiyet’in ilanıyla hız kazanmış, tiyatro sanatı da bu durumdan nasibini almıştır. *“1908’de II. Meşrutiyet’in ilanıyla*

²⁵⁴ Bkz. Funda Aktuğan , Çeşmebaşı Balesi Dekor Kostüm Tasarımı, Dokuz Eylül Üni. Yayımlanmamış Lisans tezi 1983 1,4 s.

²⁵⁵ Bkz. A.g.e. 4,s.

*yasalaşan değişim yönetim biçiminde ekonomik yaşamda olduğu gibi sanat alanında giyimde... Geleneksel çizgiden apayrı bir gelişime zemin hazırlamıştır.*²⁵⁶ Bu dönemde Abdülhamit yabancı ressamalara resmini yaptırmış Abdülmecit Efendi sanatı ve sanatçıyı desteklemiştir. Özellikle Avrupa kültürü ve Fransa zengin Müslüman kesiminin yeniliğe açılmasını sağlamıştır. Tiyatro alanında Darülbey-i Osmanî'nin 1914 te kurulma çabaları yine batılılaşma yönünde atılan önemli bir adımdır. Muhsin Ertuğrul 1909 yılında ilk kez sahneye çıkmıştır. İstanbul Belediye başkanı Cemil Paşa (Topuzlu) Fransız tiyatro yönetmeni Andre Antoine'ı (1858–1943) Dârülbey-i Osmanî 'yi kurması için davet etmiş, Ancak Antoine Birinci Dünya Savaşı nedeniyle ülkesine geri dönmüştür.

Cumhuriyet döneminde ise geleneğe dönüş, batılılaşma paralelinde olmuştur.

*“Geleneksel formdan hareketle bu dönem halk evlerinin, köy enstitülerinin açılması, bu kurumlarda sanat eğitimi ve uygulaması yapılması tiyatro kollarının çalışması, ressamların Anadolu insanını tanımaları, halk müzikisine verilen önem... Sanatta yöresel kaynaklara yönelme ve bunları gün ışığına çıkartarak çağdaş ölçülerde değerlendirme, halk müzikisini batı tekniğiyle işleme, halk tiyatrosunu batı tiyatro biçimleri içinde ele alma gibi girişimler*²⁵⁷ *görülmüştür.*

Ancak bizdeki tarihsel oyunlarda bale ve operada oryantalizm izleri görmek olağandır. Ülkemiz Asya ve Avrupayı birbirine bağlayan konumu nedeniyle oryantal duruş kültürümüzde vardır. Ancak Ballets Russes bakış açısı farklıdır; sunumlarda kadını ön plana çıkartarak, vurguyu gelişmemiş yönlerinden yapmışlar, bu vurguda; kadın yarı çıplak ve türbanıyla gizemli olmuştur. *“Avrupa plastik sanatları XX. yüzyılın ortalarında Rönesans'ın mirasından yorulunca kendi uygarlıklarının taban tabana karşıtı bir uygarlığın düşünüş ve biçimleriyle ilgilenmeye başladılar.”*²⁵⁸ Oryantalizmde batı sömürge hareketini kültürel yönden de başlatmıştı. *“Oryantalizm denilen akım daha da uzaklardan XV//. Yüzyıldan geliyordu. Türkler Araplar, İranlılar ve Hintliler Avrupalı ressam ve heykeltıraşları akademik temalardan kurtaran yeni konulardı.”*²⁵⁹ Ve erkek dansçılarda kadına yakışır şekilde süslenmiştir. Bizdeki sunumlarda ise vurgu yönetmenin farklı yorumu olmadığı

256 Sevda Şener, **Cumhuriyetimizin 75. Yılında Türk Tiyatrosu**, İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul, 2000, 21 s.

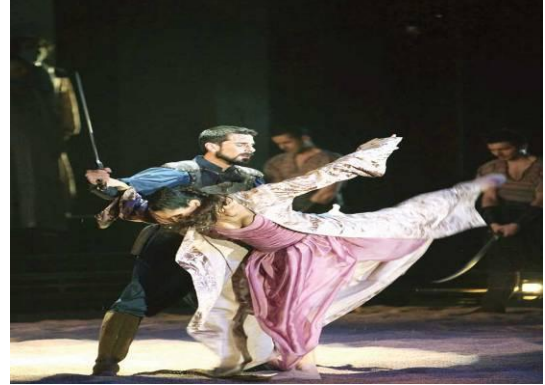
257 Şener, **y.a.g.e.**, 53 s.

258 Nurullah Berk, Modern Sanat Ve Doğu Etkileri”**Sanat Aylık Güzel Sanatlar Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltıraşlar Dergisi** 1 Temmuz 1973, 1 s.

259 **Y.a.g.e.**,Temmuz 1973 1 s.

sürece, metine uygun kullanılmıştır. Gelenekten gelen formda, erkek sade giydirilmiştir. Çoğu İslam kökenli kültürlerde bugün dahi, erkeğin süslenmesi, ziynet takması günah sayılmaktadır. Ancak sanat alanında bu bakış açısının stilizasyona imkân verdiği göz ardı edilmemelidir.

Diaghilev etkili balelerimizden “Çeşmebaşı Balesi” ilk örneklerdendir. Türk bestecilerinin müziği üzerine, yabancı koreografların çalışmasıyla sahneye konmaya başladığı dönemde gerçekleşmiştir. Ferit Tüzün’ün “Ben Anadolu” yapıtından, “Çeşmebaşı” balesi oluşturulmuştur. “Çeşmebaşı” ilk Türk balesi olması bakımından önemlidir. 1965 yılında Dame Ninette Valois koreografisiyle sergilenmiştir. Diaghilev balelerinde olduğu gibi “Çeşmebaşı” balesinin belli başlı bir konusu yoktur. Köyün yakınındaki bir çeşmenin başına gelen kızları anlatır. Köye bir cambazhane gelir. Cambazlar, maskeli ikizler, Çingeneler, Hacivat ve Karagöz bulunmaktadır. Bu esnada eğlenme, kutlama, ilkel inançlar yanında günümüz adetleride yer almaktadır. Ayrıca; Ballets Russes’a olduğu gibi tiyatral öğeler yoğun kullanılmıştır. Bu bale içinde Türk tiyatro geleneğine, özenle yer verilmiştir. Sirk ve sokak gösterileride Ballets Russes’a olduğu gibi ve Parade ve Petruşka balesini anımsatmaktadır. Geleneksel tiyatromuzdan halk ezgileri ve halk danslarını kullanması yine Ballets Russes ile örtüşmektedir. Mitoloji ve tarih bir arada yer alması köprü işlevi görmekte, eseri günümüze taşımaktadır.

Resim: 109 Kösem Sultan Balesi, İDOB 2 Nisan 2011, Koreografi Uğur Seyrek Dekor:Çağda Çitkaya, Kostüm Gülay Korkut

Yakın tarihte gösterimi gerçekleşen Kösem Sultan Balesi’nde müzikte dekorda ve kostümde Ballets Russes etkisi hissedilir. Kostümlerdeki stilizasyon özellikle renk seçiminde belli olur. Padişahın giydiği pembe renkli yarım şalvar ve kırmızı gömlek bunun göstergesidir. Günümüze gelindikçe kostümlerde

stilizasyonun arttığını görülür. Bu durum yerli film yapımlarına da yansıtılmıştır. (Bkz. Resim:109)

Ancak sahne tasarımında çok kültürlü tutum, kullanılan materyaller açısından da renklilik getirmiştir. Bu tasarımlardan esinlenen sanatçılar sayesinde, günümüz sahne tasarımını renklenmiştir. Dame Ninette de Valois ile çalışma şansı bulan tasarımcımız, Osman Şengezer'in yaptığı dekor ve kostümlerde bunu görmekteyiz. Fonlar, aksesuarlar ve kostümün işlenişine kadar her şey Ballets Russes etkisini anımsatır.

Resim :110 Osman Şengezer, Dekor ve Kostümlerine Örnekler “Orpeus”, “Uyuyan Güzeli”

“Orpeus” balesinin gerek kostümünde gerekse dekor tasarımında benzeri uygulamaları görmekteyiz. Kostümler için kullanılan kumaşlar oldukça işlemeli tasarlanmıştır. Ayrıca Picasso, Derain ve Grist'te gördüğümüz geometrik şekillerle bezenmiştir. Başlıklar baleye zıt tasarımlarıyla ve büyüklükleriyle Ballets Russes izlerini taşımaktadır. (Bkz. Resim:110–11)

Ballets Russes döneminden sonra sahne tasarımına geniş bir yelpazeden bakılmıştır. Özellikle Dame Ninette de Valois bu gruptan gelen bir dansçı olarak etkisi, sahne tasarımıımızda da hissedilir. *“Hiçbir zaman yalnızca dansçı yetiştirmekle yetinmedi(...) Dekorator kostümcü, bale tütüsü dikebilen terzi, bale ayakabısı yapabilen ayakkabıcı, ışıkçı, piyanist, orkestra şefi gibi sanatçıların da yetiştirilmesi için olanaklar sağladı, burslar verdi.”*²⁶⁰Ülkemizin önemli sahne tasarımcılarından kabul edilen Osman Şengezer(1941-) için Dame Ninette de Valois emek harcamıştır.

260 Osman Şengezer , **Dekor Kostümlü Anılar** , “Madam İle Doksan Yıl,” Artshop Yayınları. İstanbul, 2010 , 16 s.

Osman Şengezer bu süreci şöyle anlatır. “(...) Çeşitli kereler Londraya çağırıp, burslar verip kendi deneyimleriyle özel dersler verip, görgümü bilgimi artıran, 1966’daki Sylvia balesinin başarısından sonra tüm sahneye koyduğu balelerin dekor ve kostümlerini bana çizdiren kadındır.”²⁶¹

Resim : 111 Osman Şengezer kostüm tasarımlarına örnekler

Bu süreç yeni denemeleri beraberinde getirmiştir. Bu yeni denemeleri ülkemizde yakın tarihli çalışmalarda da görmekteyiz.

Modernizmle yaşantımıza giren şovların görsel sunumu, özellikle de kostümleri çok önemlidir. Geçmişteki sirk, vodvil, karnaval, revü, varyete ve müzikal gibi gösteriler şovların gelişmesinde etkili olmuş tiyatral alanlardır. Ballets Russes ekibi, yaptığı çalışmalarla toplu sanat yapıtı özelliğiyle, tiyatrallığı içinde barındırmıştır. Bu nedenle (Physical Theatre) fiziksel tiyatro ve şovlarının yaygınlaşmasında da etkili olmuştur. Bu tarz gösterilerde dramatik kurguda, düşünce ikinci planda kalmakta, fiziksel unsurlar ön plana alınmaktadır. Müzikte bu unsurlar içinde önemlidir. Bugün dünyada bu tarz dans ve sirk karışımı gösteriler ilgi toplamaktadır. Kanadalı grup Cirque du Soleil’i (Sirk), bizde de Anadolu Ateşi (dans) toplulukları arasında önemlidir.

Cirque du Soleil 21 Ekim 2012’de İstanbul Ora Arena’da “Allegria” adlı gösterisini sunmuştur.

261 Şengezer, y.a.g.e., 16 s.

İstanbul Ora Arena büyük bir mekândır. Topluluk mekânı çok iyi kullanmış bu durum bize mekân çalışmalarına çok önceden başladıklarını göstermektedir. Bu gösteri isminden belli olacağı üzere danstan ziyade bir akrobasi gösterisidir. Bir tema var bunun üzerinde projeyi oluşturuyorlar. Örneğin dostluk, barış gibi bunun yanında. Amerika’da sunulan gösterilerden bazıları öykü etrafında da şekillenmiştir. Akrobasi ağırlıklı sahnelemeyi dansla desteklenmektedir. Sahne tavanından zincir gibi çeşitli materyaller sarkıtılmakta, dekor parçaları da dansın ve akrobasinin hizmetinde kullanılmaktadır. Görsellik kostümlerle ve ışıkla büyülü bir hale getirilmiş; maske ve başlıklar özenle hazırlanmıştır. Kostümler tek tek olduğu gibi koro dansçılar içinde hazırlanmıştır. Koro dansçılar renkli kostümleriyle bir araya geldiklerinde görsel şölen oluşmaktadır. Baştan sona kadar ışık değişimlerindeki renkler büyüleyicidir ve izleyiciyi bu büyülü dünyaya dâhil edilmektedir. Işık yine mekânı büyültme ve daraltmada büyük etmen, sadece gösterinin olduğu platform aydınlatılacağı gibi sahnenin tamamı da aydınlatılabilmektedir. Bölümler arasında palyaçolar devreye girmekte, bu süre dansçıların dinlenmesi ve hazırlanması için kullanılmaktadır. Oyun başında dansçılardan bazıları seyirciler arasına gelmektedir.

262

*“Önce Amerika derken Avrupa... Amerikanın bazı şehirlerinde 10-15 yıldır devam eden kalıcı şovlar sahneliyorlar. Derken dünya turneleri başlıyor. Ve bugün geldikleri nokta 5 bin kişinin çalıştığı, aynı anda 20 küsür ülkede şov sergileyebilecek bir sanat fabrikası...”*²⁶³

Görsel sunumda kostümün ön plana çıkarılması, özellikle Anadolu Ateşi’nde etnik dans ve müziğin stilize edilerek kullanılması, akrobatik hareketlerle dansın daha da ilginç hale getirilmesi, her iki topluluğunda turne topluluğu olması, Ballets Russes topluluğuyla ortak yönlerinden sadece bir kaçıdır.

262 Bkz., Cirkue du Soleil , “Allegría Gösterisi”, **Selda Kulluk Yerdelen- Notları**, 24 Ekim 2012 İstanbul, saat 14: 30

263Ayşe Arman, , Röportaj “Oradaydım,” **Hürriyet Pazar Gazetesi** , 16. 10. 2012, 14 s.

Resim:112 Anadolu Ateşi Dans Topluluğundan Bazı Gösterilerindeki Kostüm ve Dekor Tasarımlarına örnekler

Anadolu Ateşi’ndeki dansın görselliğin ve müziğin stilizasyonu oryantalist etkiyi anımsatmaktadır. Bu topluluk adından da anlaşılacağı gibi Antik kültürlerden günümüze Anadolu’yu dansıyla ve kostümüyle ele almaktadırlar. Işığa görsel sunumda önem vermek, teknolojinin sahnelemeye etkisi kabul edebileceğimiz bir durumdur. Her iki grupta dekorun kostümün ve aksesuarın kullanımı, koreografiyi engellemeyecek şekilde, dansın hizmetindedir. Cirque du Soleil daha çok Petruşka ve Parade balesini anımsatırken, Anadolu Ateşi ise Prens İgor, Şehrazat, gibi etnik özellikle, dekor ve kostümde motiflerin olduğu baleleri anımsatmaktadır. (Bkz. Resim:112)

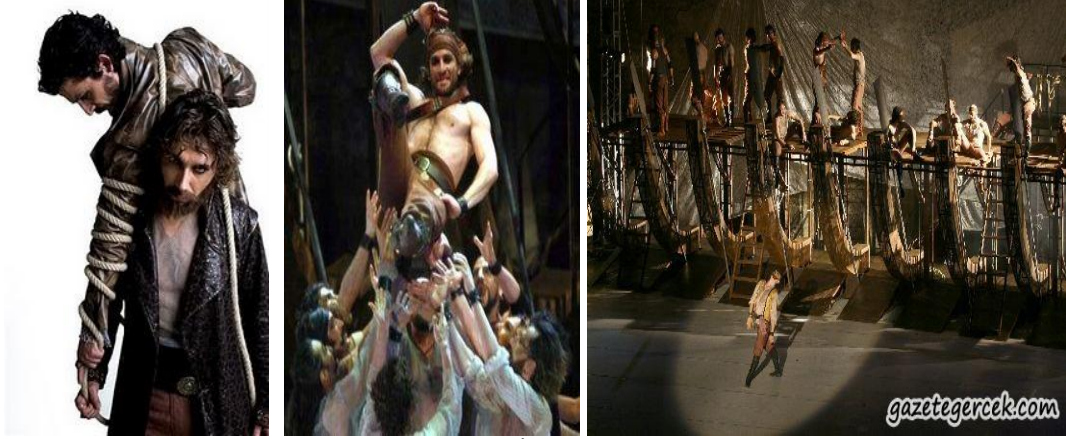
Benzeri bir çalışmayı İrlandalı “Riverdance” adlı grupta görmekteyiz. 1994 yılı Eurovizyon yarışmasındaki gösterileriyle hafızalarımızda yer almıştır. Geleneksel İrlanda dansını temel alarak, çalışmalarını stilize etmişlerdir. Kostümleri, etnik İrlanda giysileri olacağı gibi günümüz ya da fantastik de kullanılmıştır.

Resim : 113 Devlet opera ve Balesi “Korsan”

“Barbaros” adlı dans gösterisi; Barbaros Hayrettin Paşa’nın Hayatını konu alan modern dansın Beyhan Murphy koreografisini, Mercan Dede müziğini yapmıştır. *“Barbaros'un leventlerini sahnede 16. yüzyıldaki halleriyle izlerken, zaman zaman günümüzün modern insanları olarak Barbaros Bulvarı'nda gezdiklerini görüyoruz arkadaki videodan. Sahnede canlandırılanın herhangi bir kurgusal metin, kişilerin masal kahramanı olmadığını, hatırlatıyordu videolar.”*²⁶⁴

Bu ve benzeri uygulamaları çeşitli topluluklarda sık sık görmekteyiz.

Resim : 114 Barbaros Balesi Dekor ve Kostüm İsmail Dede, Işık Arek Nişanyan ,Beyhan Murphy

Günümüze kadar bu tarz müzik çalışmaları ilginçliğini korumuştur. Bunlardan biri de, Eric Satie 1924’de bestelediği “Relache Balesi” dadaist kabul edilmiştir ve eklektik sanat yapıtı izlerini taşımaktadır.

*“ 3 Aralık 1924’te Eric Satie’nin bestelediği müzikle yarattığı dans gösterim Relache (Dinlenme), tarihsel açıdan önemli bir dönemektir. Satie dışında çağın avangarde sanatçılarının en önde gelenleri bu sahne olayına katılmıştı. İsveç bale topluluğu’nun gerçekleştirdiği dansta rol alanlarının arasında Marchel Duchamp, Man Ray bulunuyordu. Picapia’nın tasarladığı bir sahnede, her birinin ortasında güçlü bir ampul bulunan madeni disklerden bir perde önünde çeşitli olaylar eşzamanlılık içinde geliyordu. Arkada bale topluluğu yarı karanlıkta dans ederken önde bir kişi (Man Ray) , sağa sola hareket ederek sahnenin ölçüsünü alıyor, bir yandan Cranach’ın ünlü Adem ile Havva tablosunu canlandıran çıplak bir çift, arada bir spotların aydınlatılmasıyla görüntüye giriyordu. Adem rolünde Duchamp’ın kendisi görünüyordu.”*²⁶⁵

Barbaros balesinde buna benzer bir uygulamayı görmekteyiz. Diaghilev topluluğuyla müzik bakımından da ortak noktaları vardır; *“Bildiğimiz romantik bale*

264 <http://hbasak.blogspot.com/2010/09/barbarosun-dans.html>, 14. 04,2011 saat 11: 25

265Aydın Candan, **a.g.e.**, İstanbul 2003, 82 s.

müziği de yoktu; bu balenin müziği, "elektronik"ti. Ney, kanun gibi sazların sesleri duyuluyordu, ayrıca bol bol su sesi, martı çığlığı vardı.”²⁶⁶

Resim :115 Sahne tasarımı Firebird, Goncharova 1926, Firebird Royal Ballet, 3 May 2006²⁶⁷

Yeni dönem çalışmalarda, Diaghilev'in sanatsal birlikteliğine sadık kalınmış, görsellik özenle planlanmış, dans tekniği dramatik olanla harmanlayarak yeniden oluşturmuştur. Dansın ötesinde koreografide yeni bir tavır belirmiş atletik hareketler dahil olmuştur. Bununla birlikte tasarımın gücü arka planda kalmamıştır.

Kostüm ve dekordaki devrimler, dansların yenilenmesine de neden olmuştur. Çalışma disiplini katı kurallarının olmayışı, sanatçıların ilgisini daha da arttırmıştır. Dünyanın en ünlü bale topluluğu kabul edildiğinden; en iyi koreograf, en iyi müzik, en iyi tasarımcıyla, bu miras günümüze taşınmıştır. Marjinsky Tiyatrosu (Saint Petersburg), Bolşoy Tiyatrosu (Moskova), Royal Ballet, Covent Garden (Londra) geleneksel tavırları yanında, bu geleneği de sürdürenler arasındadır.

Resim: 116 “La revelation d’Olympe” Kirov, Mariinsky Ballet’s, St. Petersburg 2007,
Bayerisches Staatsballett München 100 Jahre Ballets Russes” Şehrazat” 2008

²⁶⁶<http://hbasak.blogspot.com/2010/09/barbarosun-dans.html>, 14 .04.2011 saat 11: 35

²⁶⁷ <http://www.photographersdirect.com/buyers/stockphoto.asp?imageid=2762571> 25.03.11 saat 21.25

Zaman içerisinde yapılan çalışmalarda ilk Diaghilev çalışmalarının izleri vardır. Örneğin Şehrazat balesi süre gelen zaman içerisinde, ilk formundan fazla bir şey kaybetmemiştir. Farklı ülkelerde, özellikle Avrupa ve Amerika’da farklı sanatçılarca, aynı koreograf ve aynı kostümlerle birbirinin tekrarı olmuştur.(Bkz. Resim:115)

Resim : 117 Kremlin Balesi Ekim 2005 “Mavi Tanrı”

Resim117’ye bakıldığında dekorun fondan taşıp sahne ortalarına kadar gelmesi Ballets Russes etkisidir. Ayrıca canlı renklerin kullanımı kostümlerdeki her ayrıntının özenle oluşturulması yine bu izleri taşır. (Bkz. Resim:116)

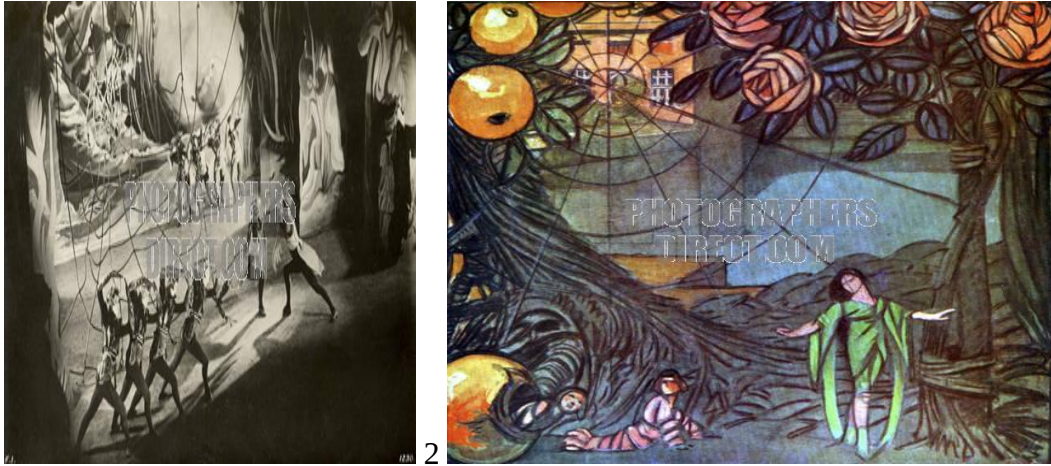
Resim: 118 Media City Ballet's Ballets Russes 2008 California, 2, Media City Ballet. 13.01.2011

Resimlerden görüldüğü üzere dekor, kostüm ve danslar bu dönem oryantalist baleleri anımsatmaktadır. Günümüzde de yeni uygulamaların çoğu aynı dekor kostüm ve korografiyle gerçekleşmektedir. (Bkz. Resim:118)

Resim:119 Petrushka 2001 Royal de Kirov Balesi. 2,Petrushka Royal Ballet (Sadlers Wells Royal Ballet) , Royal Opera House- 1985.²⁶⁸

Özellikle (1909–1929) Ballets Russes dönemi bale gösterilerindeki karakterlerin kostüm tasarımları, günümüzde çok az değişiklik yapılarak uygulanmaktadır. (Bkz. Resim 119)

Resim : 120 Le Festin; Sadlers Wells topluluğu²⁶⁹ , 2, Dekor eskizi - Maxime Dethoma

Yaşamın her alanında etkili olan Ballets Russes, televizyonun yaygınlaşmasına bağlı olarak set tasarımı görsel sunumunda etkilerini görmekteyiz. Özellikle bu grup sanatçıların hayat hikâyesini konu alan filmler yapılmıştır. Klipler çekilmiştir. (Bkz. Resim:120)

²⁶⁸<http://www.photographersdirect.com/buyers/stockphoto.asp?imageid=2751192> 25.03.11 saat 20.35

²⁶⁹ <http://www.photographersdirect.com/buyers/stockphoto.asp?imageid=537160> 25.03.11 saat 20:50

Resim.121, Queen grubunun “I Want To Break Free (High Quality) adlı klibinden bir sahne.

1970 yılında kurulmuş İngiliz rock grubu Queen “I Want To Break Free “High Quality” adlı klibinde, Faun bale gösterisinden bir sahneyi benzeri dekor ve kostümle sunmuştur. (Bkz. Resim:121), Bkz. Resim:35,36)

Sahnelemeyi her yönüyle etkileyen bu topluluk, yenilikleriyle, kendinden sonraki bale topluluklarına ve bütün sanat dallarına örnek oluşturmıştır. Sahneledikleri birçok bale; dekoruyla kostümüyle dansıyla, pagan dünyayı çağırıştırır. Büyü, maske ve dansla balede tiyatrallığı yeniden oluşturmışlardır.

Bu sanatsal birliktelik yaratıcısına ve alıcısına farklı bir zevk ve farklı bakış açısı sunmuştur. *“Picassonun ve diğer sanatçıların tasarladıkları perdeler, sahne ve kostümler sadece katıldıkları ekibin temsilini değil, genel olarak sahne sanatlarını ve hatta sanat anlayışını da derinden etkiler.”*²⁷⁰

Şehrazat gibi balelerdeki egzotik öykü ve dekor-kostüm sahnelemeyi dahada ilginçleştirmiştir. Bu bakış açısıyla günlük yaşama ve daha da önemlisi günümüz sahne tasarımına esin kaynağı olmuştur.

*“Disiplinler arası henüz çalışma modeli değilken, Picasso’nun perdeleri bu türden bir işbirliğinin çarpıcı neticesi olarak ortaya çıkar ve yeni bir sanat anlayışının yolunu açar... Diaghilev’in Rus Balesinde çalıştığı ilk isim, Michel Fokine’nin 1914 yılında The Times gazetesinde yazdığı üzere, yeni balenin beşinci ilkesi dansın diğer sanatlarla ittifakıdır. Yeni Bale müziğin ve ve dekorun kölesi olmayı red ederek tam bir eşitlik koşuluyla tüm sanatların ittifakını tanıyarak, her birinin yaratıcı güçlerine tam bir özgürlük tanır.”*²⁷¹

Böyle kapsamlı çalışmaların ardından, ortaya çıkan yapıtların günlük hayatı ve modayı etkilediği bilinmektedir. Ballets Russes kostümlerini günümüze taşıyan moda tasarımcıları vardır. Bu çalışmalar, Ballets Russes etkili çalışmalardır.

270 Barca, **a.g.e.**, 142 s.

271 Barca, **a.g.e.**, 142 s

2.1. Kostüm –Moda Etkileşimi Ve Yansımaları

XIX. yüzyıl başından beri moda ve giyim; sahne kostümü etkisine göre değişmektedir. Gezici müzik ve dans toplulukları sayesinde, bu beğeni oldukça hızlı yayılmıştır. Ballets Russes stili denen haute-couture çalışmaları; St Petersburg grubuyla iletişim halinde olan bütün sanatçıları etkilemiştir. Tasarımcı, bestecilerin estetik ve kültürel deneyleri için bir laboratuvar olmuş, sahne ve günlük yaşamı kostümde ayıran çizgiyi belirsizleştirmiştir.

Ballets Russes gösterilerinde; tasarımın, eskiz aşamasından ürüne dönüşme sürecinde hiçbir ayrıntının atlanmaması dikkat çekicidir. Gerek dekor gerekse kostüm eskizlerinin tamamı realize aşamasında sahneye birebir uygulanmıştır. Bu durum günlük yaşamdaki gereksinime uygunluk yanında kalıcılığını da sağlamıştır. Moda tasarımcıları için ikon haline dönüşmüş, yaratıcılığın başarılı yöntem izlediğini, bu durum ortaya koymuştur.

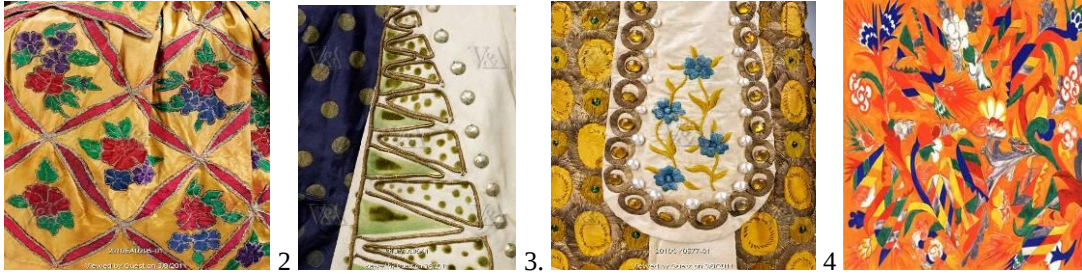
Ballets Russes sahne tasarımında; yeni, farklı madde ve teknikler kullanılması yeni beğenileri getirmiştir. Bu da, dans koreografisine de geniş bir yelpaze sunmuştur. Bu yeni sanatsal bakışta doğu ve batı sanatındaki mitleşmiş değerler harmanlanmış gibi kullanılmıştır. Dönemin giyim alışkanlıklarına damga vurmasının temel nedenlerinden biri de bu beğenidir. Dansçılar, tütü ve tayt dışında dans konusuna özgü kostüm giymeye başlamışlar, bale pabuçları bile zaman zaman kullanılmamıştır. Kimi zaman yalın ayak, kimi zaman konseptte uygun bot ve topuklu ayakkabılarla gösteriyi sunmuşlardır. Kadın dansçıların da sıradan elbiseleri kurdele çiçek gibi süslemelerle renklendirilmiştir, ayrıca nakışla bezeme çok etkili olmuştur. Özellikle Fovist etkilerle renkler göz alıcı tonda kullanılarak, renk kombinasyonu oldukça çeşitlidir. Rengin fizyolojik ve psikolojik özellikleri ve malzeme ile ilişkisi doğru kurulmuştur. Ayrıca günümüze gelecek kadar kaliteli realize edilmiş, çoğu bugün Londra'daki Victoria and Albert Museum'da korunmaktadır.

Oryantalist etkili tasarımlara bakıldığında; ipekler, kadifeler yoğun boncuklu, taşlı, işlemeli kullanılmıştır. Kumaş motiflerinde de yine oryantalist ekiler yoğun olmuştur. Kostümlerin realizesinde, hemen hemen tüm kumaş işlenmiştir. Keçe, metal, metalik iplik, cam, ayna, püskül, saçak, metalik örgü, metal madalyonlar, pul ve payet işlemler yoğun kullanılmıştır. Boyama yöntemleri kumaş desenlemede de

tercih edilmiştir. Ayrıca kostümlerin hemen hemen hepsinde “yama yöntemi” kumaşı hareketlendirmek için kullanılmıştır.

Leon Bakst’ın kostümlerdeki genel tavrı, kumaştaki doku çalışmalarını yoğun tutmasıdır. Aynı zamanda türban ve şalvar yoğun kullanmıştır. Bu kullanım oryantalist etkiyi pekiştirmede oldukça önemlidir. Ondan sonra gelen gerek moda tasarımcılarını, gerekse sahne kostümcülerini bu özellikleriyle etkisi altına almıştır.

*“Oryantalist düşünce islam, kadın ve örtüyü birbirine gönderme yapan, birbirinin yerine geçen kavramlar olarak özel bir bağla birbirine bağlar. Kültürel farkın temsiliinde alışagelmis bir simge olarak örtü aracılığıyla islam, soyut ve devinimsiz bir öz, ve bu özden türeyen içerik, anlam ve ilişkiler bütünü olarak sabitlenir.”*²⁷²

Resim : 122 Kumaş İşlemeye Örnekler

1.Mauriuccia- Leon Bakst Kostümünden Ayrıntı 1917, 2.Bayadere - Leon Bakst Kostümünden Ayrıntı 1912 3.Prens İgor Leon Bakst Kostümünden Ayrıntı 1909, 4. Pour Le Cog d'or Natalia Gonçharova

Özellikle başı örtülü harem kadınının, dekolte bölgesi bu tarz bezemelerle ön plana çıkarılmıştır. Saç bezemede boncuk ve tüylerden faydalanılmıştır. Ekleme saçlarla harem kadınının saçları hep uzun tasvir edilmiş, genelde iki örük modeliyle şekillenmiştir. Kostümlerde kullanılan tül, erotik havayı pekiştirmektedir. Başlık ve aksesuarlarda da yoğun tüy ile boncuk işlemleri ve taş kullanımı yaygındır. Zaman zaman maskeler yer almıştır. Örneğin hayvan makyajı için yine maskeler boyamalar, tüyler ve kürkler kullanılmıştır. Tüyler boyanarak ya da doğal renklerde maskelere ve kostümlere monte edilmiştir.(Bkz. Resim:123)

272 Özlem Denli, İnsan Giyinir, “Gizledikleri Ve Söyledikleriyle Başörtüsü ya da Oryantalizmin Gizemli Çekiciliği”**Cogito Dergisi**, Yapı Kredi Yayınları., İstanbul, 2008, 212 s.

Aynı şekilde erkek dansçılarda; modernize edilmiş sarık, bandana, fes türleri, kavuk, kalpak gibi aksesuarlarda yer alır. Bu aksesuarlar, oldukça işlemeli tasarlanmış, taşlarla süslenmiştir. Kadınlar için fesler de irili ufaklı kullanılmıştır. Taşlı ve işlemeli fesler yaygın olanlarıdır.

Resim : 123 Leon Bakst “pour l’oiseau bleu” – 1921 Ateş kusu 1910 Le Coq d’Or (The Golden Cockerel).mask Goncharova

Resim :124 Prens İgor yünden yapılmış başlık²⁷³ Prince Igor çizmeleri, Zenci Köle ayakkabı ve küpesi Şehrazat

Kolyelerde kullanılan tonlama; yaygın olarak altın rengi, yeşim taşı tonları, firuze, safir, yakut ve elmas renkleridir ve bu renkleri sağlamak için, elmas, inci, sedef, altın, gümüş yakut efektli materyaller ve boyama teknikleri kullanılmıştır.(Bkz. Resim:122)

273 <http://nga.gov.au/Exhibition/BALLETSRUSSES/Default.cfm?MnuID=3&GalID=2> 2010 saat :2:00

Resim :125 Leon Bakst “Legende de Joseph” takı tasarımlarına örnekler 1914

Gösteri sanatlarında görev alan sahne tasarımcısının; en önemli özeliği ekip bilincinde olmasıdır. Kostümde de bütün bu verileri bir araya getirmek, ekip işidir. Sahne üzerindeki her birey ve her nesne sahne tasarımcısı için ipuçlarıdır, veri toplayarak yol alır. Bu nedenle ekip anlayışının tam olarak yerleşmesi önemlidir.

Ballets Russes’a bu anlayışın tam olarak yerleşmesi kalıcı başarıyı getirmiştir. Tasarımcılar ekibe katılması için başka yerlerden davet edilmiştir. Turne topluluğu olması, kaynaştırma sürecinde önemlidir. Yönetmenin, oyuncunun, tasarımcının kaynaşması, birbirinin dilinden anlaması önemlidir. Bu ortak yaşam süreci, kayıtsız başarıyı getirmiştir. Bu birliktelikte yer alan sanatçılar, alanında ünlü isimler olduğu gibi bu birliktelikle adını duyuranlar da olmuştur. Diaghilev’in bu noktada attığı adımlarla topluluğunu doğru yönde kanalize etmiştir.

Serge Diaghilev grup üyelerinden özellikle Rus sanatçılar Aleksander Benois, ve Leon Bakst daha sonra Avrupalı sanatçılarla çalışılmıştır. Modern dönemin avantgarde Rus sahne tasarımı sanatçıları ise Alexandra Exter, (1882–1949), Natalia Goncharova (1881–1962) ve Nikolay Pavloviç Akimov Kübizm ve Konstrüktivizm etkilenecek tasarımlarını ortaya koymuşlardır. Onların yaklaşımları geleneksel tasarımdan uzak kabul edilmiştir. Avrupalı ve Rus tasarımcılar, bu dönemde yeni bir sahne tasarımı akımı yaratırken giyimi de etkileri altına almışlardır. Baleden bilinenin dışında sahne tasarımı yeni oluşumlara temel oluşturmuştur.

Moda dünyasındaki bu yaratıcı temaslar sayesinde sahne ve günlük yaşama taşınmıştır. Ballets Russes’un en parlak döneminde Paul Poiret’le başlayan, Jeanne

Paquin, Coco Chanel ve Yves Saint Laurent modacılarına koleksiyonlarında yer bulmuş ve yankı oluşturmıştır. Bu isimler dünyanın moda merkezi Paris'te yeni stilin tanınmasında güçlü rol oynamış, baleler çağdaş kültüre giden yolları aydınlatmıştır.²⁷⁴

Sahne kostümünün vazgeçilmez özelliği renk ve kumaş seçiminde karakter veya tip için sosyal statüsü düşünülerek tasarımlar yapılmasıdır. Bu nedenle görsel tasarıma etkin rol yüklenir. Bu rol Ballets Russes'a üst noktada önemsenmiştir. Onun getirdiği bakış açısı ise günlük hayattaki giyimde de etkili olmuş, giyinmeyi ihtiyacın ötesinde düşündürmüştür.

Özellikle 1914 yılında Diaghilev balesi Paris'te moda tasarımcılarının ilgi odağı olmuştur. Avrupa'da yüksek sosyete giyimde ve dekorasyonda Rus Balesini takip etmiştir. Günlük yaşam ve sahne arasındaki ayırım neredeyse ortadan kalkmıştır. Modaya ihtişamlı elbise, abartılı kuaför, doğu etkili kozmetik ve bunun gibi fanteziler yerleşmiştir. Giyimde harem yansıtılmış, turkuaz kıyafetler sarık ve tüyler yer almıştır. Özellikle Paul Poiret'le "Farsiyan " etek-pantolonlar, yanar döner renkler kullanılmıştır. İç dekorasyon duvar kâğıdı ve kumaş tasarımları doğulu tarz ile renklendirilmiştir. Hatta mücevher ve parfümler de bunların izlerini taşımaktadır. Paris'te yaygın olmasına rağmen İngiltere'de parlak renk tonları, giyim ve dekorda moda olmuştur.²⁷⁵

Ancak Ballets Russes tasarımcıları, kendilerine özgü kimlikleşmiş bir yapıdan hareket etmişlerdir. Buna rağmen, Ballets Russes etkili tasarım anlayışını o günün moda çalışmalarında da görürüz. Bu topluluğun kostüm tasarımları pagan, oryantalist, folklorist yâ da bunların, fantazilerin yoğun uygulandığı bir yapı görülmektedir. Günün moda anlayışı da aynen böyledir.

XX. yüzyılda özellikle Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı nedeniyle silüetler değişmeye başlamıştır. Kadın artık sıkıcı hantal kostümlerden kurtulmuş, savaşta kocasının yanında yer almış ve sanayileşme sayesinde, gücünü her alanda kullanmıştır. Kadınlar erkek gibi giyinmeye başlamış, pantolon modası yaygınlaşarak kısa ve küt saç modeli rahatlık göstergesi olmuştur. Spor müsabakaları

274Bkz., "**Ballets Russe Style**",<http://www.reaktionbooks.co.uk/book.html?id=441> 23.10.2012 saat 15.35

275 Bkz., Reynolds, McCormick, **y.a.g.e.**, 48 s.34 s.

nedeniyle özellikle kroket, binicilik, bisiklet sporlarında kullanılan kısa pantolonlar ve şapka modelleri beğenilmeye başlamıştır. XIX. yüzyılın başlarında kullanılan geniş kenarlı şapkalar yavaş yavaş küçülmeye başlamıştır. Nitekim küçük şapka modelleri de yaygınlaşmıştır. Etek boyu da zaman içerisinde kısaltmaya başlamış, XIX. yüzyıl başında ayak bileklere kadar inen etek modelleri artık kısaltılmıştır.

Ballets Russes’a etkilenen moda tasarımcıları, kadınlar için yarı çıplaklığı yeni ve modern kimliğe teşvik eden bir güç olarak görmüşlerdir. Kadın bedeninin özgürleşmesi yolunda emin adımlar atılmıştır. Duruşlar tavır jest ve mimiklerde, bu beğeniyle şekillenmiştir. Aksiyonun yoğun olduğu gösteriler için hareket-kostüm ilişkisi, dansın yönelimini de belirlemiştir. “(...)Modanın kabul ettirdiği giysiler onları giyenlere, terzi kesiminin şartlandığı belli bir tür jest, ortak hareket tarzı ve tavır yükler. Bunun gibi bir dönemin giydiği müzikal kılık da dile, müziğin – denebilirse- jestlerine ve bestecinin tonal malzemeye karşı tavrına damgasını basar.”²⁷⁶

Başka önemli sonucu da modern dans da, bedeninin özgürleşmesi yolunda çalışmalar olmuştur. Bu kostüm çalışmaları jest ve mimikleri belirlerken, koreografi üzerinde de etkili olmuştur.

Topluluğun 1909 Paris gösterisi gerçekleştirildikten sonra; haute couture için bale sahneleri yeni vizyonlar açmıştır. Buna karşılık, Ballets Russes eğilimleri, en yoğun Parisli modacılar üzerinde olmuştur. Haute couture yeni sanatsal bir zemin üzerinde yoğunlaştırmıştır. Kültürlerin bir araya geldiği bu tasarımlarda, sahne ve sokak arasındaki sınırları ortadan kaldırmıştır. Bu yaklaşma etkisi sadece modada olmamış günlük hayat içinde yeralan her şeyi etkilemiştir. Efsanevi modacı Diana Vreeland dediği gibi Diaghilev’in bale tiyatrosunun büyülü etkisi, çağımızın kültürünü değiştirmiş “La Belle epoque” başlamıştır.

“La Belle epoque” XX.yüzyılın başında 1890’larda moderniteyle özgürlüğün, sanatın çığır açtığı güzel bir dönemdir. Bu dönem savaşların patlak vermesiyle son bulmuştur.

Jeanne Paquin ve Coco Chanel moda tasarımlarının ilham kaynağını Diaghilev balelerinden almıştır. Poiret gibi Paris merkezli İtalyan tasarımcı Elsa

276 Stravinsky, a.g.e., “Müziğin Tipolojisi” 53 s.

Schiaparelli, Russes etkisiyle çalışmış, ancak haute couture için 1920'lerin sonunda sürrealist anlayışa yaklaşmıştır.²⁷⁷

Moda tasarımcısı Vreeland, Ballets Russes etkisinde antik kültür ve oryantalist etkili moda tasarımlarını yoğun kullanmış, ayrıca moderniteyi yakalamıştır. Kumaşlarını da bol işlemeli ve boncuk gibi çeşitli materyallerle zenginleştirmiştir. Antik Mısır etkili saç tasarımları, onun ayırıcı ve Ballets Russes'dan etkilendiği yönlerindendir. (Bkz. Resim:126)

Resim126 Diana Vreeland tasarımlarına örnekler

Diana Vreeland (1903–1989) yılları arasında yaşamış, modanın merkezi Paris doğumludur. Stili ve zarafeti sayesinde yirminci yüzyılda söz sahibi olmuştur. Diana Vreeland okulda başarısız olması nedeniyle annesi bale okullarına göndermiştir. Michael Fokine Bale Okulu, o dönem Rusyalı usta tarafından işletilen tek okuldur. Bu okula gitmiş, 1937 yılında moda dergisi “Harper's Bazaar” için yazılar yazmıştır. Onun kişisel tarzı, sade, zarif giyimdir. Egzotik takı, şapka ve ayakkabılar en sevdiği moda öğeleri arasında yer almıştır.²⁷⁸

²⁷⁷ Bkz., Mary E. Davis, **Ballets Russe Style, Diaghilev's Dancers and Paris Fashion**, Reaktion Books, London 2010, 8-9 s.

²⁷⁸ Bkz. http://www.canadianinteriordesign.com/kwi/diana_vreeland.htm,

<http://www.facebook.com/pages/Diana-Vreeland/104065359628818?sk=wiki> 26.05.2012

Resim:127 Diana Vreeland, Ballets Russes etkili tasarımlarına örnekler

John F. Kennedy'nin başkan olduğu dönemde First Lady Jacqueline Kennedy'e tavsiyelerde bulunmuştur. Vreeland seçim kampanyaları boyunca First Lady için baş tasarımcı olmuştur. Çeşitli filmlere kostüm tasarımcılığı da yapmıştır.

Jeanne Paquin'in tasarımlarında özellikle Leon Bakst'la çalışması onu Ballets Russes etkisine, daha da yaklaştırmıştır. Çalışmalarda kumaşları bol dökümlü tercih etmiştir. Özellikle elbiseler kısa kollu, kalın askılı, ayak bileklerine kadar uzanan bazen de yerlere kadar sürünen tasarımlardır. Bu elbiseler belin inceliğini ortaya koymayı ihmal etmez. Çoğu mistitisme eğilimli, kimono tasarımları vardır. (Bkz. Resim:127)

Jeanne Paquin; (1869–1936) yılları arasında yaşamış modern ve yenilikçi tasarımları ile tanınan Fransız moda tasarımcısıdır. 1891 yılında kendi moda evini açmıştır. Paquin ressamı ve mimarlar ile işbirliği yapmıştır. Leon Bakst, George Barbier, Robert Mallet Stevens bunlar arasında en önemlileridir.

Resim: 128 Paquin'in Ballets Russes Etkili Tasarımlarına Örnekler.

Tasarım anlayışında her zaman yenilik ve bireycilik arayan Paquin, çağdaş tasarımlarında geçmişteki kültürel unsurları birleştirmiştir. Doğulu özellikle de Mısır

ve Çin motiflerini yoğun kullanarak ejderha ve bulutları kostüm tasarımlarına işlemiştir. Tasarımlarını; pırıl pırıl pullar, boncuklar, payetler, dolgulu aplikeler, pilili kurdeler ve dantelâlarla yoğun işlemeli çalışmıştır. Süslemelerle benzersiz görsel kalite elde etmiştir. Modellerinde özellikle XVIII. yüzyıl motiflerinden esinlenerek, kürk veya dantel kakma ile süslemiş, bu tavrı ona büyük ün kazandırmıştır. Günlük giyim tasarımları fonksiyonel XVIII. yüzyılın zarafeti ve oryantal tarzı harmanlamış pastel renklerde sunmuştur. Paquin'nin sanatı için görsel efektler vazgeçilemez unsur iken, rahatlığı da düşünmeyi ihmal etmemiştir. Paquin Belçika, Portekiz ve İspanya kraliçeleri için elbiseler tasarlayarak oldukça beğeni kazanmıştır. İpek, kadife ve brokar gibi lüks kumaşlar kullanmış bunun yanında oldukça süslü şapkalar tasarlamıştır.²⁷⁹

Oryantalist etkili çalışmalarında Elsa Schiaparelli Ballets Russes tasarımlarının izlerini taşımaktadır. Bu nedenle kumaşları bol baskı ve desenli kullanmıştır. Kumaşlardaki renk ve desen seçimi Ballets Russes etkisini yansıtmaktadır. Schiaparelli, Ballets Russes ekibinden, tasarımcıdan, dansçıya herkesle sıkı ilişkisi sayesinde bu etki yoğundur. Şapka tasarımlarıyla önemli bir çıkış yapmıştır.

İtalyan moda tasarımcısı Elsa Schiaparelli (1890–1973) Roma doğumludur. Modacı olmak için New York ve daha sonra Paris'e taşınmıştır. Dünya Savaşları sırasında modanın en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Schiaparelli New York'ta Dadaist sanatçı Francis_Picabia'nın eski eşi butik sahibi Gaby Picabia ile tanışmıştır. Schiaparelli, Marcel Duchamp ve Man Ray ile bu dönem yoğun bir şekilde iletişimde bulunmuştur.

Paris'te, Schiaparelli - arkadaşlarına "Schiap" olarak bilinen - kendi elbiselerini yapmaya başlamıştır. Paul Poiret'in teşviki ile kendi işyerini açmış olumlu eleştiriler rağmen 1926 yılında kapamak zorunda kalmıştır. Ermeni göçmenler tarafından kullanılan çift katmanlı dikiş tekniğini kullanarak 1927 yılında triko koleksiyonunu tanıtmıştır.

279 Bkz. <http://angelasancartier.net/jeanne-paquin>, http://en.wikipedia.org/wiki/Jeanne_Paquin, 26. 04.2012

Schiaparelli'nin elbise tasarımlarında Leon Bakst'ın bale tasarımlarında kullandığı fona benzer, renk ve desenleri uyguladığını görmekteyiz.

Resim 129 Schiaparelli'nin Ballets Russes Etkileşiminde Tasarımları

Schiaparelli yenilikçi moda tasarımcısı olmuştur, grafiksel örme desenli ve amblemli trikolar tasarlamıştır. Daha birçok sıra dışı temalar onun baskılarında görülmüştür. Paris modasına, pantolon-eteği dâhil etmiş, Arabî işlemeli gömlekler, pantolonlar sarılmış sarıklar, ponpon kenarlı şapkalar, barbar tarzlı kemerler koleksiyonunda kullanmıştır. (Bkz. Resim:128) Çağdaş sanatçılar ile çalışmış, özellikle Salvador Dali yaratıcı tasarımlarının geliştirmesinde önemli rol oynamıştır. Jean Cocteau ve Alberto Giacometti ile işbirliği yaptı. 1934 yılında Elsa Schiaparelli de Londra'da bir mağaza açmış ve Paris'e de taşımıştır. Çeşitli sanatçılarla kurduğu sanatsal işbirlikleri sayesinde Schiaparelli'nin en önemli tasarımları doğmuştur. Çeşitli filmler için kostüm tasarımları yapmıştır. ²⁸⁰

Düğme tasarımlarında mermi, palyaçolar, tavşan ayakları, davul ve astrolojik sembolleri kullanmasıyla ünlüdür. Böcek, kelebek, meyve, sebze, gibi her şey kullanmıştır.

Moda tasarımcısı Yves Saint Laurent'in doğuya özgü etnik çizgileri tasarımlarında kullanması, Ballets Russes etkisi kabul edilmiştir. Ayrıca kullanılan renk ve kumaşlar; Leon Bakst'ın tasarımlarındaki renk ve kumaşla özellikleriyle aynıdır. Ayrıca kumaş desenleri doğu ile ilişkilidir. (Bkz. Resim:129)

280 Bkz.,http://en.wikipedia.org/wiki/Elsa_Schiaparelli,
<http://www.fashionmodeldirectory.com/designers/elsa-schiaparelli/> 26. 04. 2012

Yves Saint Laurent (1936–2008) Cezayir doğumlu Fransız moda tasarımcısıdır. Mart 1976'da New York Times'ın ön sayfasında yayınlanmış Ballets Russes'le ilgili bir araştırma Saint Laurent'in ilham kaynağı olmuştur. 18 yaşında, Saint Laurent Paris'e taşınmış ve tasarımları burada beğeni kazanmıştır. 21 yaşında Christian Dior House'un baş tasarımcısı olmuştur. Christian Dior atölyelerinde kariyerine başlamıştır. Klasik Fransız şıklığı için çalışmış bu en büyük çıkışı olmuştur. Daha sonra 1961 yılında kendi couture evini açmıştır. Kadınlar için takım elbiseler, erkekler için smokin tasarlamış ve kadın tasarımlarında etnik modelleri kullanmıştır. Bu kolleksiyon egzotik ve etnik, abartılı oldu ve ilham kaynağı Ballets Russes'dur.²⁸¹

Resim: 130 Saint Laurent Tasarımlarına Örnekler

Günümüzde de tasarımları aynı çizgide devam etmektedir. Kadının giysisinde, özgürleşmesini hedeflemiştir. Catherine Deneuve ve Grace Kelly gibi dünyanın en ünlü kadınlarını giydirmiştir.

Ballet Russes'la adı birlikte anılan moda tasarımcısı Paul Poiret (1879–1944) Paris doğumludur. Bu nedenle moderniteye en yakın ve günün modasını belirleyen isim sayılmaktadır.

Paul Poiret yarattığı beğeni ve stiliyle dönemin önde gelen moda tasarımcısıydı ancak Ballets Russes etkisindeki fantastik tasarımları öncelikliydi. Poiret, Diaghilev dansçıların giydiği kostümleri çevirip gün içinde giyilebilirliğini

281Bkz., Davis, **y.a.g.e.**, 7s.

[http://en.wikipedia.org/wiki/Yves_Saint_Laurent_\(designer\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Yves_Saint_Laurent_(designer)).

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=4761> 26.05.2012

kabul ettirmiştir. Bale topluluğuyla ilişkili tasarım yapan, ilk modacı olmuştur. Nitekim Rus topluluğun yıldızları da kendi kişisel gardropları için Poiret le çalışıyorlardı. Vaslav Nijinsky, Anna Pavlova ve Isadora Duncan'nın sahne kostümleri; özel tunikleri sandaletleri ve toplumca da takip ediliyordu. ²⁸²

Güncel kostümlere getirdiği yeniliklerle modayı değiştirmiştir. Öncelikle bir parfüm üretmiş, arkasından yakaladığı ünle tasarımları gözde olmuştur. Harem pantolon (şalvar), korse, abajur tunikler tasarlamıştır. Ballets Russes dans kostümlerinden yoğun biçimde etkilenmiş, moda tasarımlarına yansıtmıştır.

Resim:131 Paul Poiret Harem Etkili Kostümü

Getirdiği sadelikle modada modernizmin başlangıcı kabul edilmiştir. Onun tasarımlarında da klasisizm, oryantalizm sembolizm ve primitivizmin etkileri görülmektedir. Ayrıca tasarımların da canlı renkler yoğunlaşmış fouvist ve egzotik etkiler belirginleşmiştir. (Bkz. Resim:131)

Çıplaklık Ballets Russes için kültürler arası olmaya giden yolda, gelenekten kopuştur. Modada Oryantalist eğilim; gelişmemiş çıplak kadınla, erotizm yanında doğanın gizemini vurgulama eğilimindedir. Her sahnesi masal dünyasından, neo-klasizmden tablolar gibidir.

“Sahnedeki çıplaklık, çok basit bir nedenden ötürü, filmlerde, tablolarda ya da heykellerdekinden daha kuvvetlidir; çünkü gerçek bir insan karşınızda durmaktadır. Kamera açılarının ya da incir yapraklarının arkasına saklanması mümkün olmayan oyuncunun çıplaklığı, insanın güzelliğinin yanı sıra zayıflığını, direnci ve ölümlü olduğumuzu gösterir. Çıplak vücudun içsel savunmasızlığı bir çok mecazi anlam taşıyabilir: Ahlaken ‘korunmasız’ ya da yanılısamlardan ‘arınmış’ olabilir. Bunun dışında, giysilerinizi çıkarmak siyasi gücü, gelenekten kopuşu gösteren bir eylem ya

282 Bkz., Davis, **y.a.g.e.**, 8-9 s.

da izleyicinin çıplak olmakla ilgili karışık duygularını dışa vuran bir ifade gibi de görülebilir”²⁸³

Bu dönem bu doğulu çıplaklığı kullanan dört kadından bahsedilmiştir. Daha sonraki süreçte Ballets Russes ekibine katılanlar olmuştur. Maud Allan (1873–1956), “İda Rubenstein” (1885 –1960), “Mata Hari” (1876–1917), “Ruth St Denis” (1879 – 1968) bir de Hint kökenli “Nyota Inyoka” anılır. Ancak o kendi kültüründen danslar ve kostümlerle sunumunu yaptığından, tam olarak bu gruptan sayılmamıştır. Ruth St Denis, İda Rubinstein Diaghilev grubunda da dans etmişlerdir. Matahari ise Erte tasarımlarını giymiştir. Maud Allan, Nyota Inyoka ise bu dansçıların kostüm ve duruşlarından etkilenmiş dansçılardır. (Bkz. Resim:131)

Resim : 132 Ruth St Denis, Mata Hari, İda Rubinstein, Maud Allan, Nyota Inyoka

Bu dönemde yaşamış ünlü ajan Matahari kostümleri Erte’nin tasarımlarıdır. Matahari Ballets Russes’den etkilenerek danslarını ve kostümlerini kullanmıştır. En yaygın olan tavrı, şeffaf giysilerle sergilediği bedenini, Leon Bakst etkisiyle peçeyle, ya da türbanla tamamlamasıdır. Yarı çıplak, bazen de tüm bedeni sergilediği egzotik dansları, geleneksel eğilimlere aykırıdır. Dişiliğini ön plana çıkararak güç ve özgürlük için kullanması Ballets Russes etkisidir.

Romain de Tiroff;Ballets Russes eğilimindeki Erte takma adlı tasarımcı (1892–1990 Rusya) sahne kostümü ve moda tasarımcısı olarak çok geniş bir alanda çalışmıştır. Coco Chanel’de Poiret’le karşılaştıktan sonra onların çizgilerinden etkilenmiştir. Egzotik ve oryantalist tasarımlarını Ballets Russes’la zenginleştirmiştir.

283 Alex Sierz, **Suratına Tiyatro**, “Faber and Faber”, Çev: Selin Girit, Mitos Boyut, İstanbul 2009 , 23 s.

“Birinci Dünya Savaşı ertesinde kadın, eski kadın değildir artık. Coco lakaplı Gabriel Chanel bir amazon gibi, bir kadının kimsenin yardımı olmadan giyebileceği ilk şık giysiyi yaratarak bu gereksinime çare bulur.”²⁸⁴ “1920 yılların sonlarındaki bu kadın. Yüzyıla başkaldıran kadın değil midir? Bu kısa saçlı, korseli kadın tipi birkaç yıl öncesine kadar düşünemiyordu bile, sınırlı çıplaklığıyla korselerinden, ağır etekliklerinden, topuzlardan, başlıklardan, görülme korkusundan ve belki de XIX. yüzyıldan miras kalmış tüm fiziksel ve ahlaksal zorlamalardan kurtulmuştur.”²⁸⁵

Bu yenilikçi Ballets Russes’den etkilenen moda tasarımcıları arasında, Raoul Dufy’de önemli yer tutar. Raoul Dufy (1877–1953), Fransız illustrator, ressam ve sahne tasarımcısıdır. Empresyonist olan sanatçı Matisse’den etkilenmiş ve 1905’de Fovist akıma dâhil olmuştur.

“Dufy on sekiz yaşındayken, doğduğu yer olan Normandy, Le Havre’da resim eğitimi almaya başladı. 1900 yılında Paris’teki Ecole des Beaux-Arts’da öğrenim görürken Georges Braque (1882-1963) ile tanıştı. Manet (1882-83) ve İzlenimcilikten etkilendi. Daha sonra dikkatini Fovizm ve Kübizme yöneltti; fakat son derece kendine özgü biçimini bu etkilerin oluşturduğu geniş temelden yola çıkarak geliştirdi.”²⁸⁶

Resim : 133 Poiret tasarımları 1909 , Poiret 1913 , Poiret 1924 , Poiret 1933

284 Waresguiel, **a.g.e.**, 83 s.

285 Waresguiel, **a.g.e.**, 338 s.

286 Doğanay, **a.g.e.**, “Yarıs Pisti”, 679 s.

2.2. Dekor –Işık -Efekt Analizi Ve Yansımaları

Ballets Russes, bale dekoruna tiyatral bakışı getirmiştir. Bu nedenle gerek dekor, gerek ışık gerekse efektte günümüz tiyatrosuna, en yakın denemelere imza atmışlardır. Günümüzde birçok bale tasarımcısı bu tarz dekor uygulamaktadır. Ballets Russes dekor uygulamaları, farklı olmakla birlikte bale dekorundan uzak anlayışla yapılmamıştır. Gösteri sanatlarında mekânı hareketle ilişkilendirmek gereksede bu durum bale için daha büyük zorunluluktur. Ballets Russes sahne tasarımcıları özellikle dekorda aksiyonu düşünerek, tasarımında yorumunu özgürce ortaya koymuşlardır. Geleneksel öğeleri başka kültürlerle birleştirip güçlü bir sosyal yorum, melezleşmiş bir yapı oluşturmuşlardır.

“Ballets Russes’un sahne biçemi yeni teknik yöntemlere değil, daha çok boyalı kanatlara ve perdelere bağlıydı. Yinede yanılsamacılıktan belli ölçüde ayrılmıştı ve çizgiler renkler dekoratif motifler, belirgin dönemleri ve yerleri yansıtmaktan çok, durumları yansıtmak adına gözle görülür ölçüde biçimselleştirilmisti. Kostümelerde abartılmış çizgilere renklere ve yığınlara vurgu yapmaktaydı. Böylelikle sanatçılar tanıdık biçimler, dekoratif motifler üzerinde hareket ederken, biçimselleştirme yoluyla bir egzotizm ve düşlem yarattılar.”²⁸⁷

Ancak dikkat edilmesi gereken anlatım dilinin dans olduğudur. Bu nedenle dansçılara dans edecekleri kadar alan ayrılması zorunluluktur. Bu alan için genelde sahne önü belirlenmiştir. Sahne arkasına doğru metine uygun dekor parçaları yerleştirilmiştir. Ama artık dekor fonlardan ibaret değil, boyut kazanmıştır. Dekorda kumaş tasarımları kostüm kumaşlarıyla uyumlu kullanılmış, bazen de aynısı tercih edilmiştir. *“Özelikle ilk yıllarda yapılan gösteri kayıtlarından izlediğimizde sahne çevresinin kumaşlarla bezendiğini görürüz.”²⁸⁸*

Günün şartlarına göre düşündüğümüzde, bunu iki şekilde açıklamamız mümkündür. Birincisi ilk yıllarda Avrupa turnesindeki gösteriler için kumaşın nakledilme kolaylığı, ikincisi ise zaten doğuya özgü olan kumaşların egzotik etkiyi pekiştirmek için kullanılmış olmasıdır.

Ayrıca doğuya özgü sunumlarda; kumaşların özellikle, tavanı sarıp sarmalaması ve yere kadar inen perdeler şeklinde olması, kubbe yapısına gönderme yapmaktadır. Bunu desteklemek için de avizeler kullanılmıştır. Zaten gösteride kullanılan kumaş çeşitliliği doğunun zengin tekstil sanatını çağrıştırmaktadır.

287 Oscar Brocket, **Tiyatro Tarihi**, “Rus İdealizmi”, Dost Kitapevi Yay. Ankara 2000, 518 s.

288 <http://www.youtube.com/watch?v=SKoFKWi5a8M&feature=related> 25.03.2011 saat 9:25

Renklerin seçimi ve kullanımı geleneksel renkleri de göz önüne alarak, yeni birleştirmelerle uygulanmıştır. Kırmızı, sarı, turuncu yoğun kullanılmış renklerdir. Bu oryantal kabul edilebilecek perdeler, mekânlarının sınırlarında belirlemeye yardımcı olmuştur.

Turne gösterisi olduğu için zemin, özel olarak bale için hazırlanmamıştır. Çoğu bale gösterisinin pütürlü bir zeminde sunulduğu video kayıtlarından görülmektedir. Profesyonel sahne binalarında ise bu sorun olmamıştır.

Gösteri metninde özellikle kullanılması zorunlu dekor ve aksesuarlar vardır. Ballets Russes ekibinde klasik bale repartuarları da yer aldığından, zorunlu kullanılan dekor elemanları olmuştur. Örneğin “Le Spectre de la Rose” Gülün Hayali adlı balede o gün yapılan dekorda ve bugün yapılanlarda; tasarımcı sandalye kullanmak zorundadır. Çünkü aksiyonda, balerin bunun üstünde otururken uyur ve rüyaya dalar. Pencereden gelen gülün hayali için, yine zorunlu bir pencere dekora yerleştirilmiştir. Ballets Russes’da bu tarz aksesuar ve dekor elemanlarıyla, yeni anlatım dili desteklenmiştir.

Bu dönem sahne tasarımında önemli isimler vardır. Yeni kuramlar ve yeni buluşlar; sahne tasarımını bilim ve sanat alanı haline getirmiştir. Ballets Russes tasarımlarını bu yenilikler ışığında incelemek önemlidir. Özellikle 1900’ler sahne sanatlarının modernleştiği bir dönemdir. Bu dönemde sahnede önemli isimler ortaya çıkmıştır. Özellikle teknolojik çığır sebebiyle sahnede yeni adımlar atılmış, sahne teknolojisi kullanılmıştır. Sanatsal etki yaratmada teknolojinin kullanımı ayrı bir kaygı oluşturmuştur. Önemli buluşlardan biri de Karl Lautenschlager’in 1896 yılında ilk denemesini yaptığı döner sahnedir. Modern Avrupa’da özellikle Almanya’da, sahnelemede teknik yenilik ön planda olmuştur. Reinhardt büyük ölçekli dönen sahneleri kullanmış ve izleyicilerin aksiyona katılımı sayesinde yoğun sahneler gerçekleştirmiştir. Sanatsal etkiyi artırmak için dönen sahneden Max Reinhardt oldukça faydalanmıştır.

“Max Reinhardt yarattıklarının dogmatik bir renge bürünmesinden daima kaçındı. Bütün amacı, o zaman mevcut eserlere uygun düşen bir teatral gerçeğe ulaşmaktı. Bu şekilde natüralizm, neo-romantizm, sembolizm, empresyonizm ve ekspresyonizm birbirinin yanı sıra tutunabildi. Sihir ve makine tiyatrosu, ışıklı tiyatro illüzyonist etkiye önem vermeyen yalın tiyatro kadar geçerli bir araç sayılmaktaydı. Münih’te henüz rağbet bulan Japon Kabuki Tiyatrosu’nda ise asırlardan beri kullanılan

döner sahnenin bütün varyasyonlarından kendi tiyatrosu için faydalanmasını bilen ilk şahıs, Reinhardt oldu.”²⁸⁹

Sahnelemede illüzyon yaratma önemli olmuş ama kimi yönetmen görsellikteki illüzyondan, kimisi içerikteki illüzyonundan yana olmuştur. “*Bu konuda hassas davranan iki isim Otto Brahm ve Max Reinhardt olmuştur. Brahm içerikte, Reinhardt ise bir görüntüdeki illüzyondan da yanaydı.*”²⁹⁰

1880’lerde ise elektriğin tiyatroya girmesi başlı başına devrim olmuştur. Işık alanında da bu dönemde çok önemli çalışmalar yapılmıştır. Çünkü elektrik sahnelemenin her alanında kullanılmıştır. Görsel etkiyi güçlendirmek için ışıktaki, yeni buluşların sahneye getirmesinde de etkili olmuştur. Önceleri günün vaktini belirtmek için kullanılan ışıklandırma sonrasında oyunun ve oyuncunun psikolojik etkisini artırma yönünde, destek olmuş, kimi zamanda bütün bunların dışında ışıklandırma tasarımı dönemin akımına uygun renklendirilmiştir.

“Tiyatro sanatının çağdaşlaşmasında oyun yazarlığı kadar sahneleme yöntemlerinin ve oyunculuğun da katkısı olacağı gerçeği gene 19. yüzyılın sonlarına doğru anlaşılmaya başlamıştır. Meiningen Dükü Georg’dan başlayarak Antoine, Appia, Gordon Craig, Stanislavski, Reinhardt, Meyerhold ve Piscator gibi Kuramcılar ve yönetmenler sahneleme ve oyunculuk konusunda tiyatronun çağdaşlaşmasına büyük katkılarda bulunmuşlardır. Bunları izleyen Artaud ve Brecht ise tiyatrodaki daha geniş kapsamlı bir devrimi gerçekleştirmişler ve günümüz tiyatrosunu belirleyen etkili sözcükleri ve uygulayıcıları olmuşlardır.”²⁹¹

Ballets Russes topluluğunun bir turne topluluğu olduğu düşünülürse, gezici topluluklarda dekor ve kostümün taşınabilirliği söz konusudur. Ancak ışık konusuna gelince gösterinin sunulacağı mekânın yeterliliği, profesyonel bir yapı için çok önemlidir. Bu nedenle Ballets Russes gösteri mekânlarının çoğunlukla teknolojinin beşiği Avrupa’da sergilenmesi, kayda değer sonuçlar doğurmuştur. Çünkü bu dönem Paris’te elektrikli uygulamalar başlamıştır. Gezici topluluk olması sebebiyle yapılan provaların yoğunluğu önemlidir. Işık provaları özellikle ilk yıllarda tam anlamıyla uygulanamamıştır. Süre gelen gelişime kayıtsız kalınmamış zaman içerisinde profesyonel ışık adımları atılmıştır. Özellikle 1920’lerdeki gösterilerde ışıklandırmanın ön plana çıktığını görmekteyiz.

289 Gisela Prossnitz, **Max Reinhardt Sergisi**, Önsöz: Max Reinhardt Araştırma ve Yaşatma Kurumu, Salzburg 1971, 2-3 s.

290 Heinz Kinderman, Gastvorträge, Das Europäische Theater, “**Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**,” Ankara 1965, 40 s.

291 Cevat Çapan, **İstanbul Sanat Bayramı Sempozyum Kitabı** “Tiyatroda Yeni Eğilimler”, M. Sinan Üniv. Yayınları, İstanbul, 17–21 Ekim 1983, 51 s.

Ballets Russes 1909 yılında ilk sezonu Theatre Chatelet'e açmıştır. Bronislava Nijinska bu tiyatro binası yapısını; karmaşık ışıklar, özel efektler, hızlı ve karmaşık değişiklikler gerektiren durumlara uygun, sahne olarak açıklamaktadır. Yönetmenlerin çoğu o güne kadar düz beyaz ışıktan memnun olmuş ancak ışıkla atmosfer yaratmada "Lyceum Theatre"deki çalışmaları ile Sir Henry Irving (1838 – 1905) sanatsal sonuç da elde etmiştir.²⁹² Sonrasında ise ışık üzerine renk çalışmaları artmıştır.

Bu dönemde teknik ilerlemenin sahnelemeye neler kattığı Ballets Russes'un gelişimini irdelemek için önemlidir. Sahnede ışık görsel illuzyonu yaratma, önem verilen bir etkidir. Elektriğin kullanılmasına paralel olarak, ışık görsel etkiyi boyutlaştırmıştır. Ballets Russes sanatçıları ışık sayesinde, zaman ve mekânda değişiklikler sağlanmış, bazen ormanda gezinen "Faun" için güneşin ağaçlar arasında süzülmesini, bazen haremın kubbesinden sızan ışığı, bazen de çöldeki güneşi anımsatmıştır. Rusya'da da çeşitli ilginç ışık tasarımları yapılmıştır. Bu dönem ışıklama üzerine sağlam adımlar atıldığını özellikle Malewitsch'in 1913 yılında yaptığı "Güneşin Zaptı" adlı oyundaki ışık tasarımıyla anlamaktayız.

*"Malewitsch 1878-1935 (...) "Güneşin Zaptı" (Victory Over the Sun) adlı oyunun ışık düzenini gerçekleştiren sanatçı, oyun sürecinde, ışığın kurgusal kullanımıyla, sahnede içeriksiz etkiler yaratmıştır. Adı geçen oyunda sahnenin yan kanatlarından gelen kuvvetli ark ışıkları, belli alanlarda aktörün yüzüne ya da kol bacak bölümlerine yansıtmakta ve sahnedeki oyuncular, tıpkı kübist resimde olduğu gibi, parçalanmaktaydı."*²⁹³

Ayrıca ışık renkleri artık oyunun atmosferine göre şekillenmeye başlamış, ışık izleyici için görsel bilgi olarak kullanılmıştır.

*"19 yüzyıl başlarında parlak titrek olmayan ışık saçan karpit lambaları kullanılmaya başlamış, bu yüzyılın ortalarında ark lambası sonlarında ise radyum lambası kullanılmıştır. İlk kez 1882 yılında Paris operasında elektrikli ışık uygulamasına geçilmiştir. 20 yüzyılda sahne aydınlatmasında kısa sürede birçok yeni aydınlatma sistemi bulunmuş ve halen de geliştirilmektedir... Çağdas ışıklama yöntemleri, kuralları, uygulama şekilleri üzerine, İsviçreli Adophe Appia, İngiliz Gordon Craig uğraş vermiş ve ışıklamayı bir sanat kolu haline getirmişlerdir."*²⁹⁴

292 Bkz. Barry Jacson , "Diaghilev Lighting Designer," **Dans Chronicle**, Taylor & Francis Ltd, Amerika 2005 s. 3

293 Genç, **a.g.e.**, "Kübizm,Futurizm ,Süprematizm" 64 s.

294 Abdullah Uyan, **Isıklamanın Önemi** "İzmir Devlet Opera Ve Balesi, **Çoban Yıldızı Balesi Brosür** ,Duyal Matbaası , İzmir, 1985, s.32

Tiyatro her zaman döneminin teknolojisini kullanan sanat dalı olmuştur. Ama elektiriğin kullanımı yaşamda olduğu kadar tiyatal yapıt için de çığırdır.

Tiyatroda estetik ışıklama elektrik ile başlamamıştır. XVI. yüzyıldan beri ışığın önemi kabul edilmiş, mum, kandil, gaz lambası ile sahnede ışıkla atmosfer sağlanmıştır. O zamanlarda; temel aydınlatma için ya da aydınlatma tasarımı için ışığı yerleştirme ile ilgili birçok ilkler şaşırtıcıdır.²⁹⁵

Modern sahneleme estetiğinde ve özellikle tasarımlarda birçok kavram kaynaştırılmıştır. Diaghilev bale topluluğu bu kaynaştırmanın estetik işlevinden, büyük boyutta faydalanmıştır. Sahne tasarımında da ünlü birçok tasarımcıyı böyle bir etkileşimde görürüz. Bu tavır birçok sanatçıya kapitalizmin gelişmesine paralel ün kazandırmıştır. Dünyanın her yerinde alanında, ünlü isimleri keşfetmesi Diaghilev'in özelliğidir.

O günlerde ortaya konan veriler, bugünün sahne tasarımını şekillenmiştir. Hem yaratıcı hem yenilikçi sahne tasarımcıları deneysel yapımları ile Avrupa tiyatro düşüncesini değiştirip, yeni kuşaklar için sahne tasarımında devrim yaratmışlardır. Avusturya ve Almanya'da Jugendstil gibi birçok avant-garde hareketler için temel oluşturmuştur. Balenin de klasik bale formundan sıyrılmasının nedeni yeni denemelerdir. Avrupa'da sahne tasarımında yeni yapımlar oluşturulmuştur. Bu alanda önemli isimler şöyledir.

Gordon Craig (1872–1966):İngiliz sahne tasarımcısı, yapımcı ve aktördür. Tiyatronun aynı zamanda görsel bir sanat olduğunu vurgular, bu sebeple en yoğun etkisi sahne tasarımında hissedilir. Doğanın etkisini sahnede hissederek oynamak gerektiğini savunmuştur. Onun görüşüne göre tiyatro sanatı; gerçek değil gerçekten üstün olmalıdır. Bu nedenle tiyatro sanatı gerçeğin kopyası değildir. Tasarımlarında hareketli sahne tasarımları öncelikli olmuştur. Diğer görüşü ise sahne tasarımları, şiirsel ve düşsel olmalı, şiirsel ve görsel etki yapıtta kaynaştırılmalıdır.

“Bir yandan bütün gücüyle tiyatroda her türlü gelenekçiliğe karşı çıkıyor, öte yandan da yorumlarımı şiirsellikten yoksun bırakan kupkuru doğalcılığı ve

295 Bkz.Richard Pilbrow, **Stage Lighting Desing**, Nick Hern Books, London, 2008, 165 s.

yalınlığı reddediyordu. Craig kusursuzu, ideal olanı, yani yalın, güçlü, derin, yüceltici, sanatsal olanı, insanın coşkularının güzel anlatımını istiyordu."²⁹⁶

Oyuncunun üst kukla olduğunu savunur. Craig tiyatrodaki oyuncu çeşitli faktörlerin etkisiyle, kendi yorumunun ve yönetmenin yorumunun neticesinde üst kukla formuna girer.

Işıklama alanında da önemli uygulamaları vardır. Edward Gordon Craig aktörlerin hareketine ışıkla vurgu yaparak yeni bir teknik uygulamıştır. Ayrıca sahnede alışılmadık renkli aydınlatma kullanmıştır. Tiyatroyu bir gösteriden ziyade edebiyatın bir kolu olarak kabul etmiştir. Bundan yola çıkarak çalışmalarını sürdürür.

Diaghilev, teorisyen ve tasarımcı Edward Gordon Craig'ın çalışmalarını takip ediyordu. Craig ışıklama tasarımlarında Sir Henry Irving (1838 -1905) takipçisidir. Annesi oyuncu Ellen Terry (1847–1928) Craig tasarımlarından etkilenmiş önemli bir isimdir. Diaghilev, Craig'i "Cupid ve Psyche" balesi için işbirliği yapmaya ikna etmeye çalışmıştır. Dönemin en üretken kuramcısı kabul edildiğinden ve Diaghilev'le bağı zaten vardır. Karşı etkili bir non-natüralist sahne resmi için, değişik sahne ışıklarını kullanmıştır.²⁹⁷ "Cupid ve Psyche" birçok esere konu olmuş Helenistik dönem bir aşk öyküsüdür.

Diaghilev'in Craig'i takip etmesinin nedeni hareket ve ışık arasındaki etkileşimi ortaya koymasıdır. Bu Diaghilev balelerinde gözlemlediğimiz önemli bir unsur olmuştur. Craig Appia'dan daha fazla dekor tasarımlarına yüklenmiştir. Appia'yı ise ışık tasarımlarında Craig'den bir adım önde görürüz.

İsviçreli tasarımcı Adolphe Appia (1862–1928), modern tiyatro ışıklandırmasının öncüsü kabul edilmiştir. Appia ise Diaghilev'in bale için yapmak istediği tiyatral dekora en yakın isimdir. Düş dünyasına yönelmeyi hedefleyen Diaghilev baleleri, bunu Appia'nın ışıklamasıyla bağdaştırır. Ancak sahnedeki plastik anlatım için farklı görüşleri vardır. Özellikle ışığı illüzyon yaratmak için kullanmıştır. Appia gerçeği imleyerek seyircinin düş dünyasına yönelmiş, görsel malzemeyi seyirciye tamamlatarak aktarmıştır. Wagner'in "Gesamtkunstwerk" kuramına karşı olan tasarımcılardandır. Boyalı panolardan oluşan dekor anlayışına da karşı çıkmıştır.

296 Gordon Craig, **Tiyatro Sanatı Hakkında**, Çev. Nureddin Sevin, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Konservatuvarı Yayınları, Ankara, 1946, 115 s.

297 Bkz. Jacson , **a.g.e.**, 4 s.

*“Appia (1862–1928), sahnede yanılsama yaratmayı amaçlayan tiyatro estetiğini ve buna zemin oluşturan İtalyan sahne yapısını yadsımıştır. Seyirci ve imgelem dünyasının ayrımını onaylamıyordu. İtalyan sahne yapısını Grek tiyatrosundaki eylem alanının salt görüntüye dönüşmesi olarak görüyordu.”*²⁹⁸

Adolphe Appia XIX. Yüzyılın tiyatro adamı kabul edilmiş, tiyatrolara ışık tasarımlarıyla modern kavramını getirmiştir. “Appia, ısıklama ile müziğin, sahne plastiğinin iç görüntüsünü yaratabileceğini belirtti. Işıklama yoluyla dikey dekor, yatay yüzey ve hareket eden oyuncu’nun tek bir duygusal uzamda birleşebileceğini öne sürdü.”²⁹⁹

Adolphe Appia (1862–1928) sahne tasarımlarında pratik bir tasarımcı olarak kabul edilmiştir. Ballets Russes dekorları turne topluluğu olması nedeniyle bu pratiklikten en fazla yararlanacak gösteri sanatıdır. Ancak Craig’in dekor çözümleri, Appia’nın ışığı, bu duruma daha uygundur. Appia ışığı sahnede sanatsal tabloya dönüştüren isim olarak bilinmektedir. Diaghilev ve Appia bu noktada keşiştir.

Bu nedenle Appia’nın, Diaghilev üzerindeki etkisi muhtemelen en fazla olan isim olarak düşünülmüştür. Bu dönem ışık kullanımı, müzikte, görsel etkide elektriğin sahneye girişi önemlidir. Turne bale şirketi olan Diaghilev basit ve üç boyutlu dekorlar kullandığından Appiayı takip edemezdi ama ışığın doğru kullanımı ile ilgili Appia yönergelerini takip edebiliyordu. En önemli ilkesi, sahne üzerinde mümkün olduğu kadar çok ışık kullanabilmektir. Bu tutumla Appia’nın amacı duygusal tepkilere etki olarak ışığı da görmektir. Appia “La mise en scene du theatre Wagnerien” 1895 yılında ve 1899 yılında “Die Musik und die inzenierung” yayınladı. Bu eserler ışık ve gölge oyunlarının önemini vurgulamak için hareketli ışıkların olanakları hakkında aydınlatma bilgisi içermektedir. “Appia sadece ışık, sahneyi aydınlatmak değil, bir sahnenin duygusal ruhunu vurgulamak için görev yapmalıdır”³⁰⁰ demiştir.

Işıklama İtalyan sahne tipinin kullanılmasından beri gösteride ayrı bir önem arz etmiştir. Ballets Russes topluluğu gelen yenilikleri hemen uygulamıştır. Rönesans İtalyan tiyatrosu, sahne aydınlatmasında beşiği olmuş, seyircinin düş gücü üzerin-

298 Candan, y.a.g.e., 17 s.

299 Özdemir Nutku, **Oyunculuk Tarihi II**, Dost Yayınları, Ankara, 2002, 75 s.

300 Bkz. Jacson , a.g.e., 6 s.

de sahnedeki yapay ışık büyük etki yaratmıştır. Diaghilev birçok ışıklandırma tasarımcısının çalışmalarına tanık olmuş, birlikte çalışma olanağı bulmuştur. Balelerinde ise, şartlar elverdiğince bunları uygulamıştır. Özellikle son dönem çalışmalarında ışıklandırma tasarımının etkisi oldukça yoğun kullanılmıştır.

Turne topluluğu olması nedeniyle Avrupa ve Amerika’da gösterilerini sunan Ballets Russes Amerika turnesinde orada ünlenmiş ışıklandırmacılarla çalışmıştır. Bu dönem Amerikada ışıklandırmada ünlü isim Robert Edmond Jones’dır. Önemli özelliği bale ışıklandırmasını tercih etmesidir. Jones (1887–1954), Amerikalı modern Sahne tasarımcısı kabul edilmiştir. Harvard Üniversitesinden 1910 yılında mezun olmuş, Avrupa’ya gitmiş ve orada tasarım yapmaya başlamıştır. Ayrıca Alman tiyatrosunu Max Reinhardt’ın öğrencisi olarak Berlin’de okumuştur. Opera, bale, sinema, müzikal komedilerde yapımcı, yönetmen sahne tasarımcısı olarak çalışmıştır.

Bu dönemde ABD’de İtalyan natüralist sahne tasarımı fikrini değiştiren etkiler gözlemlenmektedir. Yeni sahne tasarımı anlayışı, sadeleştirme yanında, yoğunlaştırma gibi iki zıt görüşle değişmiştir. Robert Edmond Jones, teori ve pratikte Adolphe Appia, Edward Gordon Craig ve Georg Fuchs ile etkileşim içindedir. Ballets Russes’in Moskova Sanat Tiyatrosu’nda ki başarılı tasarımcıları Alexandra Ekster, Leon Bakst gibi tasarımcıların renkli, ayrıntılı desenleri ve karmaşık düzenlemeleri ve süslemeci yanlarını bağdaştırıyordu.³⁰¹ “Till Eulen-spiegel” 1916 adlı Diaghilev çalışmasına, dekor ve ışıklandırma tasarımı yapmıştır.

Ballets Russes etkili sanatçılardan biri; Eugene Berman (1899–1972) Rusya doğumludur. New York’ta sahne tasarımı alanında 1940 ve 1950’lerin en iyi bilinen sahne tasarımcısı olmuştur. Devrim sırasında ülkesinden kaçmış ve 1940 yılında Amerika’ya göç etmeden önce Paris’te çalışmıştır. Bir set tasarımcısı olarak, Appia ve Craig tarafından kurulan soyut estetik kuramı reddetmiştir. Kendine özgü ışık tasarımında zengin renkli ayarları, gizemli çalışmaları vardır.³⁰²

Paris’te ressamlarla bir grup kurmuştur. Neo-Romantik tarzda çalışmaya başlamıştır.

³⁰¹ Bkz., Arthur B. Feinsod, “Stage Designs of a Single Gesture: The Early Work of Robert Edmond Jones”, **The Dramatik Review**, the Mit Press, Number 2. Summer, 1984, 102 s.

³⁰² Bkz., Patrick Milliman, New Morgan Exhibition Examines The Artistry And Innovation Of Twentieth Century Stage Desing , **The Morgan Library & Museum**, Pres Release May 2009, 4.s

1938 yılında Monte Carlo'da "Icare" balesinde Serge Lifar ile yaptığı çalışmayla, Rus sanatçılarla özellikle dans topluluklarıyla yakın ilişkilerini sürdürmüştür.

Donald Oenslager'in tasarımında adı sahne tasarımında unutulmayacak değerdedir. Oenslager (1902- 1975), Harissburg, Pensilvanya'da doğmuştur. Amerikalı bir ünlü sahne tasarımcısıdır. 1925 yılında bale için yaptığı tasarımlarla ünlenmiştir. Brodway'de sayısız dekor ve 140'dan fazla ışık tasarımı gerçekleştirmiştir.

Oenslager, 20'li ve 30'lu yıllarda yeni nesil sahne tasarımının en popüler isimlerinden biri olmuştur. Harvard Üniversitesi'nde George Pierce Baker ile çalışmış, mezun olduktan sonra, temel Avrupa sinemaları üzerine üretim ve tasarım okumuştur. New York'a döndüğünde Edmond Jones'a çırak olarak, çalışmaya başlamıştır. Oenslager, Jones'dan etkilenmiştir hemde Appia ve Craig eserlerinden ilham almıştır. Craig ile çalışmaya çabalasa da, onun atölyesine reddedilmiştir.³⁰³

Bu bilgilerin ışığında Parade balesine gelene kadar dönemin sanatsal verilerinin sahnede irdelendiğini görmekteyiz. Bale Parade'yle birlikte müzik, sirk ve akrobasinin devreye girdiğini Meyerhold'un bu durum üzerine etkisi olduğu unutulmamalıdır. Meyerhold Rus sahnelemesini ve Dünyaya etkisini gözlemleyebileceğimiz büyük sanat ve bilim adamıdır.

Vsevolod Emilyevich Meyerhold Rus tiyatrosunda en etkili isimlerinden biri olmuştur. Aktör olarak, Stanislavsky (1898–1902) ile Moskova Sanat Tiyatrosu üyesi oldu, ancak burdaki çalışmalar kendi eğilimlerine uygun değildi. Meyerhold Stanislavsky'den ayrıldıktan sonra kendi şirketini kurdu ve sonra onun tiyatrosu Stalin tarafından 1937'de kapatıldı ve yönetmen olarak yeni deneylerle kariyerine başladı. Bunlar empresyonist dekor, yapılandırmacı dekor, renklerle sembolize edilmiş karakterler, bio-mekanik oyunculuk ve kostümleri, müzik, pandomim, sirk, sessiz film teknikleri ve aktörleri için akrobatik eğitimler içermektedir.³⁰⁴

Meyerhold'un ışıklandırma deneyleri önemlidir. 1911 yılında St Petersburg'da, Alexandrinsky Tiyatrosu'nda Moliere'in Don Juan sunumunda, yarım daire şeklinde sahne önünde ışık kemeri inşa eder. Büyük şamdan ve avizeler ile birlikte sahne

³⁰³ Jason Rubin, "Donald Oenslager's Design for "Gold Eagle Guy," **The Drama Review**, The Mit Pres, Winter 1984, 23.s

³⁰⁴ Bkz. Jacson , **a.g.e.**, "Diaghilev Lighting Desinger," 3 s.

ışıklarını yaktı ve bütün ışıklarla da tiyatro çok büyük bir balo salonuna benziyordu. Diaghilev Alexandrinsky Tiyatrosunda iken, Meyerhold bir aktör olarak, Moskova Sanat Tiyatrosu'na katıldı. Bu süre zarfında, Diaghilev, aynı zamanda, Dünya Sanatı Dergisi, şirketin çalışmalarını organize etmektedir. Önemli bir nokta da Meyerhold, Diaghilev performansında 1910 yılında Fokine koreografisinde “Le Carnaval”, Pierrot oynamıştır. Ama Meyerhold arkadaşları olan Karsavina, Fokina, Nijinska, Cecchetti ve Nijinsky kadar dâhil olmamıştır. 'Diaghilev, L'Apres-Midi Faun'da Meyerhold'dan etkilenmiştir. Diaghilev ve Meyerhold kariyerleri boyunca sürekli benzer ve ilginç tepkiler ortaya koymuşlardır.³⁰⁵

Craig ve Appia paralelinde yeni çalışmalara imza atan isimler olmakla birlikte, onlardan edinilen bilgiler doğrultusunda renklendiren isimlerin başında Belasco gelir.

Ameikan tiyatrosunun önemli isimi Belasco Londra göç eden Yahudi bir aileden gelen rejisör, aktör ve oyun yazarıdır. “Çok bağlı olduğu doğalcılığı dalgalandırıcı oyun düzenleriyle pekiştiriyordu. Onun için tek gerçek günlük yaşamdı.”³⁰⁶

Çalışmaları XX.yüzyılın aydınlatması için büyük önem taşır. Özellikle kendi yapımları için ışıkla provaları haftalarca sürebilmiştir. Işıklama tasarımını önceden planlamak için, bir ışık laboratuvarı kurmuştur. Bunun için mühendis Louis Hartmann'la, yirmi sekiz yıl boyunca çalışmıştır. O ilk akkor spot gelişiminden sorumlu olmuştur Ayrıca, tepe ışıklarıyla da, yumuşak natüralist izlenim sağlamış, bunun için yansıtıcı gümüş kaplı kâseler kullanmıştır, Spotlar için üstten aydınlatma tekniğini de tanıtmıştır.³⁰⁷

Belasco çalışmalarını yürütürken estetik etkiyi yakalamak dışında ışıkla mücit olmuştur. Bu nedenle günümüz ışıkla adını anılmaktadır.

Yine önemli bir isim Reinhardt'dır. Reinhardt (1873–1943): özellikle Avrupa'da yaptığı çalışmalarla kendinden sonraki kuşaklara etki etmiş bir sanatçıdır. Adına bugün dahi seminerler düzenlenen sanatçı sahnelemeyi etkileyen isimdir.

305 Bkz. Jacson , **a.g.e.**, 4 s.

306 Nutku, **y.a.g.e.**, s.91

307 Bkz. Pilbrow, **a.g.e.**, 178 s.177 s.

Avusturyalı yönetmen kuramcı sahne tasarımcısıdır. Dönemin tasarımcıları gibi, oda doğal aydınlatma tasarımından yana olmuştur. Ancak bu alandaki çalışmaları asla bu kıstas etrafında şekillenmez. Yeni denemelere de açık bir sanatçı olmuştur. Bütün bu veriler ışığında sahneye gönül vermiş bu isim yeni kuşakların yetişmesinde etkin rol üstlenmiştir. Reinhardt seminerleri bu ekolu temsil eder.

Devlet tiyatrosunda doğalcı bir oyuncu olmasına karşın, “tiyatronun, fantazinin en mutlu kaçamağı olduğunu düşünüyordu(...)Bunun için “tek sanatsal biçim diye bir şeyin olamayacağını ilan etti”.³⁰⁸

Yönetmen Max Reinhardt (1873–1943) aydınlatmanın önemi hakkında, Belasco ile fikir paylaşan Alman tiyatrosunun çok önemli sanatçısıdır. Onun çok yönlülüğü ile sahnede muhteşem değişiklikler olmuştur. Gordon Craig tarafından aktarılan ışık geleneğinin etkisinde adımlar atmış 1901 yılında “sahne tasarımında ışığın işlevi değişmelidir” demiştir.³⁰⁹Diaghilev bu tarz önemli bir isme kayıtsız kalmayacak bir kişiliğe sahip olduğundan Reinhardt’la bağ kurmuştur.

Diaghilev, Rus müziği konser serisi sunmak üzere Paris'e gitmeden önce Berlin'de Reinhardt'la 1907'de bir araya gelmiştir. O yıllarda Reinhardt Berlin'de iki tiyatroda çalışmaktadır; Shakespeare, Gorki, Wilde, Maeterlinck, Strindberg, Wedekind ve Alman klasikleri üzerine isim yapmıştır. Reinhardt yapımlarının özelliği; eklektik ve pragmatik bir yaklaşımın olmasıdır. Işık, renk, kütle-hareket ve müziğin, duygular üzerinde etkisi hesaplamıştır. Diaghilev'de de aynı yaklaşım belirlemekte her üretim için farklı uygulama yapmış hiçbir stil veya yöntemle çalışmalarını sınırlandırmamıştır. Her oyun kendisine özgü özel bir atmosferi gerektirmektedir.³¹⁰

Teknolojiye bağlı görsel ve ses kayıt cihazlarının sahnelemede kullanımı gelişmektedir. Bu gelişime paralel artık kimi efektler kolayca sahnelemeye dâhil edilmiştir. Ancak bu bulguların kategorize edilğinde, formal kısıtlamalar vardır. Ballets Russes formlar arasında geçisi sağladığı için her türlü efekti, her türlü sahnelemede kullanma özgürlüğü getirmiştir. Bu anlamda dikkate değer noktalardan

308 Nutku, **y.a.g.e** , s.52

309 Bkz. Pilbrow, **a.g.e.**, 178 s.

310 Bkz.Jacson , **y.a.g.e.**, 5 s.

biri; müzik ve sesin kullanım alanları klasik baleden farklı olmasıdır. Günlük atmosferdeki seslerin kullanılması, müziğin mekanik çalınması gibi, sıra dışı denemeler olmuştur. Bazı efektler, günlük yaşamdan kareler sunmuştur. Zil sesi, araba sesi fabrika sesinden tutun da, doğadaki fısıltılar bile bale müziğinin içine katılmıştır. *“İlk kez 1913 yılında Paris’te ünlü balerin Nijinski ile temsil edilen Bahar Ayini’nin müziğiyle, Stravinski’nin geleneksel harmoni, ritim ve melodi kavramlarını yıkıp, müzik dünyasını sarsmıştı.”*³¹¹

Erik Satie’nin besteleri sadece müzikal yenilik olarak görülse de; bugün bu yenilikçi yaklaşım deha kabul edilmiştir. Satie’nin besteleri alışılmışın dışındadır, onu bu buluşları devrimci kılmıştır. *“Satie alaycı zgr, rastgele yaşıyan, uyumsuz bir kişiydi. Kimikere onu müzikte mizahın babası olarak tanıtırlar. Satie Paris konservatuarında müzik öğrenimine başlamış, fakat kayıt koşullarını çekemediği için kısa bir süre sonra konservatuarı bırakmış, kendi kendini yetiştirmeye koyulmuştu.”*³¹²

Satie her sanatçı gibi, yaptırımlara karşı durmuş ve geç Romantizm kısıtlamalarından kurtulmuştur. Çağdaşlarının, özellikle de Claude Debussy ve Maurice Ravel üzerinde, önemli etkiler bırakmıştır. Bu nedenle diğerk grup üyelerinde olduğu gibi, Satie’nin stili de zamanın ötesinde düşünülmüştür.

Parade balesinde müziğin içinde ses efektlerini kullanması da sadece bir örnektir. Daktilo sesleri, süt şişeleri takırtısı, sirenler ve silah gibi seslerle günlük hayat meşgalesini duyurmaya çalışmışlardır. Satie müziğe düşük tempoda perküsyon parçalar dahil etmiştir. Bu çalışma Meyerhold etkisinde bir çalışmadır; Meyerhold da *“Müzik ve ışıklama da ikincil rolden sıyrılıp bir anlam ifade etmek zorundaydı. Türler arası sınırları kaldırıp birbirine karıştıarak yeni bir sentetik temsil yarattı ki, bu yeni tür, tragedyayı, farsı, pandomimi, akrobasiyi ve koro şarkısını birleştirmişti.”*³¹³

Diaghilev’in ışıqlamasına gelince 1908 yılında çalışmalarına başladığında elektrik kullanımı tiyatrolarda yaklaşık yirmi yıllıktı ve ışıqlamada

311 Zeynep Oral , “Rusyada Modern Bale Yok mu?” **Milliyet Gazetesi** 06. 02. İstanbul, 1972 8 s.

312 Mimarlıoğlu, **a.g.e.**, “Satie Ve Altılar”, 129 s.

313http://www.tiyatrom.com/arastirma_08.htm 21Eyll 2010

bütün bu yenilikler ortaya çıkmıştı. O yıllarda teknolojik gelişmelerden yararlanan yönetmenler ve tasarımcılar Appia, Craig, Reinhardt ve Meyerhold gibi isimler önemlidir. Diaghilev ışıklamadaki bu çalışmaları takip etmekte, kendi çalışmaları da onların etkisini taşımaktadır.

3. BÖLÜM

BALLETS RUSSES'İN VARİSİ TOPLULUKLARDAN BAZILARI VE YANSIMALARI

Diaghilev 1929 yılında ölümünün çeşitli bale toplulukları kurulmuş, bazıları günümüze kadar gelmiş, bazıları dağılmış, bazıları da savaş sebebiyle geçici olarak durdurulmuştur. Ancak bu çalışmaların sonucunda yeni topluluklar bu geleneği günümüze kadar taşımışlardır.

Günümüz bale toplulukları Ballets Russes oluşumundan oldukça etkilenmiştir. Özellikle modern dans ve performans sanatında önem arzeden isimler vardır. *“Koreograflarla ve görsel sanatçılar arasındaki bu işbirliği, yıllar sonra Maurice Bejart, Marta Graham, Merce Cunningham ve Pina Bausch gibi isimlerin yapıtlarında önemli rol oynar.”*³¹⁴

Resim : 134 “Les Saisons Russes” Firebird ve Chopinia, Şehrazat ile Performansları Kirov Bale’si nin Afişi. Londra, 2001

Bugün bu kültürel oluşum, tüm sanat ortamını etkilemeye devam etmektedir. Bu etkileme sürecinde bulundukları ülkenin şehrin kültürel yapısıyla da hayat bulmaktadır.

3.1. Ballets Russes’un Varisi Topluluklardan Bazıları

Diaghilev ölümünden sonra bale karanlık dönem içine girmiş gibi görülebilir. İngiltere, Fransa ve ABD ve daha birçok ülkede, ulusal ve özel baleler için yeni

314 Barca, a.g.e., 142 s.

fikirler, yeni oluşumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Avrupa'daki gösterilerin ardından önemli çalışmalar dünyanın her yerinde bölge bölge yapılmıştır. Dünyanın birçok yerinde Ballets Russes yapılanması görülmüştür. Biz bunlardan bazılarını ele alacağız. Diaghilev'in dansçılarının çoğu, kendi bale çalışmalarını başlatmak için fırsatlar yaratmışlardır. "Les Ballets Russes de Monte Carlo," Diaghilev döneminden sonra adını duyduğumuz en önemli topluluktur. Dünyanın birçok yerinde Diaghilev ekolü olarak bir yapılanma göstermişlerdir. "Bu topluluğun çekirdeğini, Diaghilev topluluğunun eski üyeleri meydana getirmektedir."³¹⁵

XX. yüzyılın ilk yıllarında, Rusya'daki bu oluşum, klasik ve modern baleyi etkilemiştir. Rus dans toplulukları ülke turları yapmış ve Güney Carolina Rus dansçılar tarafından üç kez ziyaret edilmiştir.³¹⁶

*"1929 yılında Venedik'te Diaghilev'in zamansız ölümü ile Balesi Russe dağıldı. Dansçı ve koreograflar Kuzey Amerika ve Avrupa'da yeni ve etkili dans şirketleri kurdular. 1932'de de Basil ve Rene Blum'un kurduğu yeni şirketi, Basil 1935 yılında, tek yönetmen olarak devraldı. Les Balesi Russe de Monte Carlo'yu da kurdular. Firmanın (çeşitli isimler ve iş anlaşmaları altında) Diaghilev'in repertuarı ve yeni yapımları, yenilikçi performans, müzik ve avant-garde tasarım entegrasyonu ile 1936-1940 yıllarında, Avustralya'ya gittiler. Balets Russe mirası buradaki dansçılar ve koreograflar liderliğinde Avustralya modern dans için büyük etki yarattı."*³¹⁷

Ballets Russes imajı, görüldüğü gibi başka ülkelerde başka sanatçılarla yoluna devam etmektedir. Diaghilev topluluğunda çalışmış sanatçılar dünyanın birçok yerinde bale okullarının kurulmasına önderlik etmişlerdir. Türkiye'de bu ülkelerden biridir. "Ninette De Valois, Bizim için inanılmaz bir şans eseri olarak Türkiye'yi seçti. Buraya geldi yılarca canını dişine takarak bugün herkese parmak ısırtan balemizi kurdu."³¹⁸ Ballets Russes ile çalıştıktan sonra bu baleyi dünyanın birçok yerine taşıyan isimler vardır. Ülkemizde balenin öncülerinden Ninette Valois'de bunlardan biridir.

"Ninette De Valois, 1923'de Diaghilev'in topluluğuna katılmış 1931 yılında Vic-Wells Balesini Kurdu. En Önemli Koreografileri arasında 1931 yılında yaptığı "Jop" ve 1935 yılında yaptığı "Chek Mate" olan sanatçı Türkiye'ye 1947 yılında geldi. Aynı yıl Türk Bale okulunu kuran Ninette Valois, 1950'de Ankara Devlet

315 Cyril W. Beaumont , **Kısa Bale Tarihi**. Çev: Özcan Başkan Elif Kitap Evi, İstanbul 1964 , 33 s.

316 Suzanne Singleton, "Theatrical Dancing in America Entreded New Era İn", Güney Carolina Historical Society Arts & Sciences Ekim 1992, 110 s.

317 Robert Bell, http://www.toutceciestmagnifique.com/2010_09_01_archive.html, "From Russia with love" 24 Nisan 2010 saat 14:17

318 Refik Erduran, "Düpedüz" **Milliyet Gazetesi**, İstanbul 03.11.1965, 2 s.

*konservatuvarı 'nın Bale Bölümünü kurdu. Ankara Devlet Balesi ise 1960'da kuruldu.*³¹⁹

Ninette De Valois'nın gösterileri; halen balemiz için önemli yapı taşlarıdır, ülkemizden ayrıldıktan sonra da baleyi iyleştirme çabaları devam etmiştir. Türkiye'de kurduğu *“Topluluk 1961'de Copelia Balesini sergiledi. Dame Ninette Valois En az iki yılda bir buraya gelerek, buradaki gelişmelerle ilgilenmeye devam etti.*³²⁰

Sonrasında ise Vic-Vels Ballet, İngiliz Kraliyet Balesini kurmuş, başka ülkelerde de çalışmalar yapmıştır.

XX. Yüzyıl Bale toplulukları içinde en önemlileri şöyledir: ABD'de iki çağdaş bale topluluğu kurulmuştur. 1939'da kurulan ve 1980'den bu yana Mihail Barişnikov'un yönettiği Amerikan Bale Okulu Tiyatrosu, diğeri ise Balanchine'nin kurduğu New York City Balesi'dir. Suzanne Farrell, Edward Villela Danimarkalı Peter Martins 1983'te yöneticisi iken ünlü dansçılardır. SSCB'nin toplulukları arasında en önemlileri, Leningrad'daki Rus Çarlık Balesi ya da Kirov ve Moskova'daki Bolşoy baleleridir. Makarova Barişnikov ve Nureyev gibi dansçılar Kirov'da yetişmiştir. *“Bolşoy Tiyatrosu'nda sahneye çıkmak için yabancı devletlerin ünlü sanatçıları sıra beklemektedir. İlk olarak bir Türk sanatçısı Meriç Sümen, Bolşoy Tiyatrosu'nda sahneye çıkmıştır. Gissele adlı eserde dans ederek üstün başarı elde etmiştir.*³²¹

Kanada'da ise 1951'de kurulan Ulusal Kanada Montreal Balesi, Büyük Kanada Balesi ve Winnipeg Kraliyet Balesi olarak üç önemli bale topluluğu olmuştur. Avustralya'da yine Avustralya Dans Tiyatrosu ve Avustralya Balesi'dir. Danimarka Kraliyet Balesi, Hollanda Ulusal Balesi, Dans Tiyatrosu, Paris Operası Fransız Maurice Bejart'ın yönettiği günümüzün önemli bale toplulukları kabul edilmiştir.

319 Yazarı belli değil, “Bir Bale Emektarının Anlamlı Ziyareti,” **Milliyet Gazetesi** İstanbul ,19. 11. 1986, 11 s.

320 Nevin Çırağan, “Türkiyede Balenin Gelişimi” **Orkestra Dergisi**, Sayı149 ,Yenilik B.Evi, Aralık 1986, s.19

321 Yazarı belli değil, Makale Bolşoy Tiyatrosu, **Alkış Aylık Tiyatro Dergisi**, Sayı: 1, Mart İstanbul 1976 , 7 s.

Ballets Russes'un çocukları, torunları olarak kabul edilen; topluluk dağıldıktan sonra üyeleri tarafından oluşturulan Monte Carlo topluluğudur. Rene Blum ve Wassily de Basil tarafından kurulmuştur.

“Diaghilev'in ölümünden sonra Monte Carlo adıyla yeniden doğmuş oldu. Monte Carlo Theatre, yöneticisi Rene Blum, olağanüstü yetenekte bir adamdı, 1932 yılında bir dans topluluğu yönetmeyle işe başlamıştı. Bu topluluk bale Russe de Monte Carlo, üst düzey sanatçılardan oluşan ekip, Diaghilev'in afiş ve repertuarı kadar çekiciydi.”

1942 yılında Rene Blum ölmüştür. Bir dönem rakip çalışmalar içerisinde olan ortağı Wassily de Basil bu topluluğu devam ettirmiştir.

“Şirket 12 Nisan 1932 tarihinde Monte Carlo'da sezonu açmıştır. Diaghilev bale repertuarı ile Avrupa'ya da turneye çıkmış, şirket Londra'da önemli başarılar elde etmiş, 1933 yılında ilk Amerika turnesi de gerçekleştirilmiştir.” ³²² “Orjinal Ballets Russes” adını 1939 yılında almıştır. Şirket 1950'li yıllarda gerilemiş, 1963 yılında dağılmıştır. Amerika'daki dört yıllık çalışmaları (1942–6) Brezilya ve Arjantin balesinin gelişimine neden olmuşlardır.

Monako Prensi III. Rainier, 1966 yılında Massine ve Sergei Denham çalışmalarını desteklemiş ve topluluğun adı “Yeni Ballets Russes Monte Carlo” olarak günümüze kadar gelmiştir. Artı danslar modern dans olarak kabul edilmektedir. Les Ballets de Monte Carlo çalışmalarına devam etmektedir. Martin Zimmermann ve Dimitri de Perrot adlı ikilinin çalışması, “Hans was Heiri” 2012 repertuarında yer almaktadır. Kasım ayında sunulmaya başlayan bu çalışma bize tiyatro, sirk ve varyete karışımı bir gösteri sunmaktadır. ³²³ (Bkz. Resim: 135)

Bu çalışmada dekor ve kostüm ilgi çekicidir. Beş dansçının olduğu bu çalışma sirk sanatını anımsatır. Dekor parçaları dansa kullanılmaktadır. Dekor kendi eksenini üzerinde dönen, yatay dört kare odacıktan oluşmuş, dekor parçalarında dans boyunca hareket eder. Sahnede fonun siyah olması dekorun öne çıkarılmasında önemli bir etkidir. Konu dil olmadan nesneler ve danslarla anlatılmıştır. Müzikte canlı müzisyen kullanılmış, müzik cihazları plakalarıyla sahnede yer almaktadır.

322 <http://www.answers.com/topic/les-ballets-russes-de-monte-carlo>, “Les Ballets de Russes Monte Carlo”, 02.11.2012 saat: 9.00

323Bkz. http://www.balletsdemontecarlo.com/monaco-dance-forum/fiche-spectacle.php?id_menu=1&id_sousmenu=2&id_spectacle=13, 02.11.2012 saat: 9.00

Odalar hareket ederken, dansçılar akrobatik danslarını sergilerler. “Hans was Heiri” birçok festival tarafından talep edilen bir çalışma olmuştur.³²⁴

Kostümlerde günlük kıyafetlerin kullanıldığı görülmekte, bu kıyafetlerin dansa imkân verecek şekilde tasarlandığı görülmektedir. Akrobatik hareketleri yapan dansçılar taytla dans etmektedir. Kostümlerin ise renkli kullanımı, siyah fon ve tek renk oluşturulmuş ahşap dekorda ilgiyi yoğunlaştırmaktadır. (Bkz. Resim:135)

Resim : 135 Hans was Heiri Dans Gösterisi, Kasım 2012 Les Balets Monte Carlo

Bu topluluğun birçok çalışması günümüzde de ses getirmeye devam etmektedir.

Rus koreograflarının çalışmaları neticesinde kurulmuş bir toplulukta Amerikan Ballet Theatre'dır. Ballets Russes koreograflarınca bir yapılanma olmasa da, bazı gösterilerinde Ballets Russes izlerini görmek mümkündür.

Rus Devrimi sırasında Bolşoy Balesi eski dansçılarından, 1924 yılında Mikail Mordkin, A.B.D'ne yerleşmiştir. Amerikan Bale Tiyatrosu 1937 yılında Mikhail Mordkin tarafından kurulmuştur ve günümüzdede önemli klasik bale topluluklarından biri kabul edilmektedir. 2006 yılında “Amerika'nın Ulusal Balesi” olarak tanınmıştır. Richard Pleasant ve Lucia Chase topluluğun dansçıları olmakla birlikte kurulmasında önemli yere sahiptirler.

*“Richard Pleasant ve Lucia Chase tarafından 1939 yılındaki kurulmasıyla, Ballets Russes'un yanı sıra, geleneksel repertuardaki başyapıtlarıda doğal koreografi ile sunarak bale dünyasına rakip olmayı amaçlamışlardır.”*³²⁵

324 Bkz. , “Die Blicke flieren, der Geist fliegt” **Die Zeit Kultursaison**, No 38, 13. September 2012, 61 s.

325 Mary Clarke, Clement Crisp, **Die Balet Goers Guide**, Copyright by Dorling Kindersley Limited London, 1981 , 21 s.

Oliver Smith'in (1940–1980) de sanat yönetmenliğini yaptığı topluluk şimdi çalışmalarına Metropolitan Opera House'da devam etmektedir.

Günümüzdeki “Le Corsaire” adlı bale çalışması doğu kültürlerinden izler taşıyan konusu ve kostümleriyle, Ballets Russes’u anımsatmaktadır. Robert Perdziola’nın kostüm tasarımlarını yaptığı bu çalışma Şehrazat balesini çağrıştırmaktadır.(Bkz. Resim:136)

Resim:136 American Ballet Theater “Le Corsaire” Metropolitan Opera

Ballette Russes koreograflarının ve dansçılarının dünyanın birçok yerinde bale çalışmalarına imza attığı bilinmektedir. Newyork City Ballet, bunlardan biridir. Kirstein ve Balanchine’nin kurduğu bale şirkettir.

Kirstein ve Balanchine 1946 yılında, New-York’ta Lyric Theatre içinde bir bale topluluğu kurarak çok başarılı olmuşlar 1948’de New-York başkanı aynı zamanda avukat olan Morton Baum; Kirstein ve Balancine’yi tiyatrosuna davet etmiştir. Bugün ise New York City Balesi başarılı bir şirket olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Bu dönemde Marie Louise Fuller (1862–1928) Paris’de doğmuş ve Chicago’da önemli çalışmalar yapan önemli bir kişidir. Louise Fuller; burlesque, vodvil, sirk, tiyatro ve diğer popüler eğlence anlayışını dansına taşımıştır. Dünya çapında gezen bir bir dans kumpanyası kuran Loie Fuller, ışık efektleri üzerine çeşitli çalışmalar yapmış, özellikle kendi tasarımlarını yaptığı ipek kostümlerini, renkli ışıkla donatmıştır. Bu çalışma için kostümlerde, çeşitli renkli jeller ve kimyasal tuzlar kullanmıştır. Fuller’in çalışmaları Ballets Russes’le aynı dönem,

aynı paralelde gerçekleşmiştir. Devrimci sayılacak dans formları ve sahne tasarımı getirdiği teknik yenilikler önemlidir.³²⁶

“La Mer” 1925’teki gösterisi için Fuller, Bombay’da tekstil Kahn firmasından kumaş sipariş etmiştir. Yapmış olduğu kostümlerde ipek, mor, kırmızı, yeşil ve turuncu tonları tercih etmiştir. (Hindistan’da bu tarz boyama işlemleri günümüzde de gerçekleşmektedir.) Yetmiş beş dansçısının vücudunu tamamen kumaş kaplatmış, dansçılar ipek kaplı bedenleriyle heykel gibi görünmüşlerdir. Debussy’nin müziği eşliğinde sunulan gösteride dansçılar okyanus efekti oluşturmuştur. Koreografide; bedensel devinim buna bağlı hareket eden ipek kumaş altında dolaşan hava akımları yardımıyla dalgalar oluşturulmuştur. Fuller her zaman kendi kostüm renginde deniz dalgalarını anımsatan yeşil kumaş üzerinde mavi geçişleri olan kumaşı tercih etmiş ve değişen ışık projeksiyonları ile de yanar döner formları yakalamıştır.³²⁷ Günümüzde de Fuller ekibi, bu çalışmalara devam etmektedir. 2011 yılında “La Mer” tekrar sunulmuştur.

Resim: 137 Louise Fuller Dans Gösterisi Afişi ve “Serpentine” Dans Gösterisi 1925

Bu çalışmada kostüm; hareket ve içinde dolaşan havanın etkisiyle renk değiştirmektedir. (Bkz. Resim:137)

Birçok araştırmacı Loie Fuller Diaghilev’den etkilenmiş midir? Sorusu üzerine çalışmıştır. Louise Fuller’in Chicago’da başlayan dans ve tiyatro çalışmaları, Ballets

326Bkz. http://modernism.research.yale.edu/wiki/index.php/Loie_Fuller, “The **Modernism Lab, Loie Fuller**” 08 11. 2012 saat 13.55

327 Bkz. Rhonda K. Garelick, **Electric Salome**, “Loie Fuller’s Performance of Modernism” Princeton University Press, Oxfordshire 2007, 183,184 s.

Russes gösterilerinin sunulduğu dönem, Paris'te bulunmasıyla, gerek dans gerekse plastik anlatımında farklılıklar oluşturmuştur. Bu bilginin ışığında Fuller'in Diaghilev çalışmalarından etkilendiği kabul edilmiştir.

Dünyaca ünlü bale şirketlerinden biri, The Vic-Wels Ballet topluluğudur. *“İngiltere’de Vic Wels Balesi 1931 yılında kurulmuş, bir süre sonra Sadler Wels Balesi adını almıştır, bugünkü kraliyet balesinin temelini oluşturmuştur.”*³²⁸

Sadler Wels Balesi bale gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bir dönem Ninette de Valois çalışmalara dâhil olmuştur.

*“Savaş yıllarının en önemli olayı Old Vic’in İngiliz klasiklerinin bir numaralı yapımcısı olarak ortaya çıkmasıydı. 1918 de Royal Coburg olarak inşa edilen daha sonra Royal Victoriya olarak adlandırılan Old Vic 1880 yılında burayı müzikhole dönüştüren Emma Cons tarafından ele geçirildi(...)1914 yılına kadar buraya Shakespare oyunları dâhil edilmedi. 1931 yılında Old Vic Sadler Wels Theater’ı aldı. Burada Diaghilev’in topluluğunda eğitim gören sonradan kendi topluluğunu kuran Ninette Valois(Edriss stannis 1898-) yönetiminde bir bale topluluğu kuruldu.”*³²⁹

Ninette De Valois’nın bale sanatı üzerine çalışmaları, Avrupa Amerika üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Valois İngiliz Kraliyet Balesi kurucularındadır. İstanbul’da batılı anlamda bir bale okulu açılmasında büyük rol oynamıştır. “Yeşilköy Bale Okulu” yöneticisi Dame Ninette de Valois balemiz için büyük hizmetler etmiş, okulun kuruculuğunu üstlenerek İngiltere’den ayrıca iki bale öğretmeni getirtmiştir. Okulun yöneticiliğine öğretmen Joy Newton, Londra Kraliyet Dans Akademisi’nden Audrey Knight ise eğitmenlik yapmıştır. Öğrencileri arasında Türk Balesi’ne önemli hizmetler etmiş Güzide Kalın Noyan, Hüsnü Sunal, Tenasüp Onat, Engin Akaoğlu ve Kaya Akkoyunlu bulunmaktaydı.

*“Ninette De Valois, Bu İrlandalı kadın ünlü Diaghilev tarafından yetiştirilip Londra’da Parlayıncaya kadar dünyada Rus balesinden başka bir milli bale geleneği yok gibiydi. Ninette De Valois, hemen tek başına İngiliz balesini kurarak bu alanda ikinci Milli geleneği yarattı. Bizim için inanılmaz bir şans eseri olarak Türkiye’yi seçti. Buraya geldi yılarca canını dişine takarak bugün herkese parmak ısırtan balemizi kurdu.”*³³⁰

Önemli bir bale topluluğuda Marie Rambert’ten adını almış, Ballet Rambert’dir. İngiltere’de yaşayan en eski bale/dans birimidir. Marie Rambert (1888–

328 Bkz. Deleon, **a.g.e.**, İstanbul1993 30 s.

329 Oscar Brocket, **a.g.e.**, “İngiliz Tiyatrosu ve Oyun Yazarlığı,” 1915-1940”, 554 s.

330 Refik Erduran, “Düpedüz” **Milliyet Gazetesi**, İstanbul, 03.11.1965, 2 s.

1982), İngiliz balesinde bir dansçı ve öğretmen olarak çalışmıştır. Dansçılara uyguladığı, dans pedagoğu onun eğitimciliğinin farklı yönü kabuledilmiştir.

*“Marie Rambert, 1912 yılında Serge Diaghilev’in topluluğuna, Vaslav Nijinsky tarafından yardımcı olmak için çağrıldı. “Le Sacre du Printemps” Bahar Ayini balesinde Stravinski müziğinin karmaşık ritimleri için koreografisini Ballets Russes’da yaptı.”*³³¹

Marie Rambert bir sezon (1912–1914) Ballets Russes için çalışmıştır, savaşın patlak verdiği 1914 yılında, Londra’ya taşınmıştır. Rambert Londra’ya geldiğinde, kendini dans ve ritmik jimnastik eğitimine vermiş, aynı zamanda, solist olarak bale çalışmalarında devam etmiştir. 1918 yılında İngiliz oyun yazarı, Ashley Dukesle evlendikten sonra Bedford Gardens, Kensington adında bir bale okulu açmıştır.

Ballets Russes toplulukları sık sık el değiştirdiğinden, işletme sorumluluğunu alan kişinin adı ile anılmaktadır. Ballets Russes Wassily de Basil, Colonel W. de Basil (1880 – 1951) tarafından yönetilen baledir. “Albay” iddiasından dolayı Albay Basil olarak anılır. Covent Garden Rus Balesi (1938–1939) ve Orijinal Ballets Russes olarak adı (1939–1948) yıllarında değiştirilmiştir.

Ballets Russes’un şirketlerinin etkisi Kanada’da da fark edilmiştir. Ballets Russes Kanada; Kanada da gösteri sunan, Basil Ballets Russes’u 1938 yılındaki Massine ile “Jeux d’Enfants” için başvuruları kabul etmiştir. Dansçı-koreograf David Lichine seçmelere en iyi üç öğrencisiyle katılmıştır. Küçük yaştaki, Rosemary Deveson (yaş 16), Patricia Meyers ve Rosemary Sankey (her ikisi de 15) dansçı olarak kabul edilmişlerdir. Deveson ve Meyers bu seçmelerden hemen sonra sözleşme imzalanmış ve üç kıtada dans edip, dünyayı gezmeye başlamışlardır.³³²

Gweneth Lloyd, Royal Winnipeg Kanada balesi kurucuları kendi programlarını formüle ederken; soyut ve komik bale ile beyaz ya da romantik bale karışımı bir repertuar sunan Diaghilev’in çalışmalarını temel almışlardır. Diaghilev şirketi ilk kez 1917 de Kanada’da gösterisini gerçekleştirdikten sonra, sonradan kurulan Ballets Russes şirketleri Kanada’yı sık sık ziyaret etmiş, bazen yedekte

³³¹http://www.rambert.org.uk/images/upload/archive/History_of_Rambert_2398.pdf 26.03.11 saat 21:50

³³² Bkz. Alanna Matthew, George Dorris, “A Canadian Ballet Russe”, **Dance Chronicle**, Taylor And Francis Ltd, Volum 13- No:2, Abingdon, 1990, 246 s.

Kanadalı dansçıları kullanmıştır. O dansçıların çoğu gibi bugün Kanada’da dansa şekil veren kişilerdir. Bu kişiler yeni isimleriyle; Rosemary Deveson (Natasha Sobinova), Patricia Meyers (Alexandra Denisova) ve Audree Thomas (Anna Istomina) olarak bu tarz okullardan gelmişlerdir. ³³³

Balede önemli çalışmalar yapan kurumlar; 1951’de kurulan Ulusal Kanada Montreal Balesi, Büyük Kanada Balesi ve Winnipeg Kraliyet Balesi’dir. Bugün Kanada’da, Ballets Russes özel stüdyo ve okulları çalışmalarına devam etmektedir. London Festival Ballet; bugünkü adıyla İngiliz Ulusal Balesi kurucuları Diaghilev dansçılarındandır. Alicia Markova ve Anton Dolin adlı ünlü İngiliz dansçı çift tarafından 1950 yılında kurulmuştur. Markova ve Dolin, XX. yüzyılın en etkili Ballets Russes ekibinde yıldız dansçılar oldular. Diaghilev’in ölümünden sonra Ninette Valoisle Vic-Wells Balesi birlikte, dansçılar Markova ve Dolin hem ulusal hem de uluslararası turnelere çıktıktan sonra kendi şirketlerini kurmaya karar verdiler. Londra Festival Balesi bugünkü adıyla İngiliz Ulusal Balesi kuruldu. ³³⁴

Anton Dolin 1921–1929 yıllarında aralıklı olarak Ballets Russes’de dansçı, koreografi ve eğitimciliğiyle birçok toplulukla yer almıştır. Alicia Markova kariyeriyeri Diaghilev’in Ballets Russes’un ve uluslararası turnelere çıkmasıyla başlamıştır. XX.yüzyıl dansın en büyük isimlerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Bu topluluk sırayla şu isimleri almıştır. Markova-Dolin Company 1935–1950, London Festival Ballet 1950–1989, English National Ballet 1989.

Resim: 138 English National Ballet, (İngiliz Ulusal Balesi) Fındıkkıran 2012 dansçıları ve kostümleri.

333 Bkz. <http://www.dcd.ca/ballettrusses.html> , “DCD Celebrates The Ballets Russe”, 06.11.2012 saat 14:30

334 Bkz . http://en.wikipedia.org/wiki/English_National_Ballet 08.06.2012 saat 13:45

Fındıkkıran balesi örneğinde olduğu gibi bazı balelerin kostümleri, Ballets Russes'daki gibi tasarlanmıştır. Bu bale sahne tasarımında tiyatral öğeleri görmekteyiz. Renkler oldukça canlı kullanılmış bir masal âlemi yaratılmıştır. (Bkz. Resim:138)

Önemli topluluklardan biri de, Les Bale des Champs-Elysees'dir. Ballets Russes üzerinde Fransa'nın etkisi ve Fransa'ya Ballet Russes etkisi düşünüldüğünde, Fransadaki bale çalışmalarının önemi anlaşılacaktır. Fransa'da sanat dünyaya yön verirken bir bale topluluğunun etkisini de harmanlamıştır. Konumu itibarıyla sanatçıların gözbebeği Paris, baleye zaten aşına bu şehir yeni oluşumlara mesken olmuştur. 1917 Rus Devrimi'nden sonra Rus dansçıların göç etmesi dünya üzerinde bale sanat dalını şekillendirir, gösterilerin Pariste olması, Fransa için bu süreci hızlandırmıştır. Rus balesi sayesinde 1900 sonrası bale dünyasının başkenti Paris olarak anılmıştır. Fransa ayrıca Monte Carlo ile sınır ülkesidir. Fransa, İtalyan geleneğinden gelen bale anlayışını St Petersburg okuluyla harmanlamıştır.

Les Bale des Champs-Elysees 2012 sezonunda Ballets Russes klasiklerini yeniden çalışmıştır. Çalışmalarda dekor ve kostümde yeniliklerin olduğu aşikârdır. Ancak klasik sayılacak öğeler birebir tekrarlanmıştır. Gülün hayalini canlandıracak baletin kostümü birebir aynıdır. (Bkz. Resim:139) Ülkemizin oryantalist müzikle ün yapan önemli sanatçılarından, Ömer Faruk Tekbilek Kleopatra balesinde müziğiyle yer almaktadır.

Post-war Balet in France: Post-war France: II. Dünya Savaşı sonrası, Fransa'da canlanan sosyal politik ve entelektüel hayatı ifade eder. Paris şehri, sanata yeni gelişmelerle anıldığı bu dönemde, bale çalışmaları Post-war Balet in France adı altında toplanmıştır.

1800'lerde Fransa'da bale hikâyeleri çeşitlenmiş, romantik temalar ortaya çıkmıştır. 1800'lerde kadınlar romantik balede birincil görevi üstlenmiştir. İtalyan koreograf, Filippo Taglioni kızı, Marie Taglioni için ilk romantik baleyi yaratmıştır. Marie Taglioni, "Pointe" tekniğini geliştirmiştir. Marius Petipa tarafından 1890 yılında oluşturulan baleler takip etmiş, "Uyuyan Güzel" ve "Kuğu Gölü" baleleridir. Diaghilev ve Ballets Russes'in, Michel Fokine ilk koreografı olmuştur. Aynı dönem Fransa'da önemli koreograf Enrico Cecchetti (1850–1928) "Cecchetti" metodunun

yaratıcısı olarak ünlü olmuştur. Bu metot bale öğretiminde, önemli bir yöntem kabul edilmiştir.³³⁵

Fransız koreograf Roland Petit (1924–2011) kendi şirketleri Les Bale des Champs-Elysees ve Les Ballets de Paris ile yeni çalışmalara devam etmiştir. İlk çalışmaları için Diaghilev benzeri bir çalışmaya imza atmıştır. 1940 ve 1950'li yıllarında savaş sonrası dönemde Paris'te ressamlar, yazarlar, tasarımcıları biraraya getirerek adını duyurmuştur. Jean Cocteau ile bu dönem sıkı ilişkiler içerisinde. Günümüzde Les Bale des Champs-Elysees Ballets Russes sunumlarına devam etmektedir. Kleopatra balesi gösterimde Altın Horoz balesi ise 2013 Temmuz ayında sergilenecektir.³³⁶

Reim :139 Les Bale des Champs-Elysees Afişi, Ateş Kuşu, Gülün Hayali Baleleri

Rene Blum yönetimiyle ikinci evre sayılabilecek dönem Monte-Carlo balesi Ballets Russes çalışmalarını özenle günümüze taşıyan gruptur. Bu grup zaman içerisinde birçok el değiştirmiş, bu değişiklik genel tarzını bozmasa da bir ayrım getirmiştir. Bu nedenle zaman içerisinde, bu çalışmalar yönetime sahip olan kişinin adıyla anılmıştır.

Rene Blum ve Balet Russe de Monte Carlo (1938–1963) Serge Denham başkanlığında yeniden adlandırılmıştır. Kumpanya 1985 yılında adı; Ballets de Monte Carlo- Grace of Monaco olarak adlandırılmıştır.

³³⁵ Bkz. Toby Bennett and Giannandrea Poesio, Mime in the Cecchetti 'Method' "**Dance Research Journal**" No: 1, Edinburg University Press 2000, 31.s.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Marie_Taglioni 23.10.212

³³⁶ Bkz. <http://www.kulturkompasset.com/2012/07/les-ballets-russes-21-century-at-champs-elysees/> 18.02.13 saat 9:30

Resim : 140 Bale Russe de Monte Carlo 1934: bale, 'Les Imaginaires' dan Bir Sahne³³⁷ .

Resim:141 Francesca da Rimini, koreografi Lichine David, 1937 Balte Monte Carlo Londra³³⁸

Bugün modern dansın şekillenmesine imkân sağlayan bu çalışmalar dekor parçalarını asıl işlevi dışında kullanarak, akrobasiye ve dansa hizmet ettirmişlerdir.

“Les Imaginaires” adlı bale çalışması hem kostüm hemde dekor anlamında Ballets Russes sahne tasarımları gibidir. Sahnedeki akrobatik hareketler, dekordaki geometrik şekillerle ilintili yapılmaktadır, dekor dansın parçasıdır. (Bkz. Resim 40) Ekibin her gittiği yere bale ve dansı götürdüğünü yine, Sidney Dans Topluluğu’nda görürüz. Ballets Russes turnesi Avustralya ziyaret ettiğinde, birçok dansçı kendi şirketleri kurmaya karar vermiştir. İlk olarak Avustralya Balesi kurulmuş, 1962 yılında ilk sezonunu açmıştır.

Bu dansçılardan en etkili olanlar Edouard Borovansky, Helene Kirsova ve Avusturya doğumlu Gertrud Bodenwieser çalışmalarıdır.

Ballets Russes devamı olan topluluklar, bütün dansçıların iletişim halinde planlandığını görmekteyiz. Bu topluluklardan biride Sidney dans topluluğudur. Kurtucusu Helene Kirsova (1910-1962)’dır. Aynı zamanda, Ballets Russes Monte Carlo’nunda kurucu üyesidir. “*Sidney Dans topluluğu, Diaghilev’in yönettiği Ballets Russes’in solistlerinden Helene Kirsova 1936 yılında Sidneye taşınır, orada bir bale okulu kurar ve Avusturalya Ulusal balesini oluşturur. Çekoslavakyalı dansçı Edouard Boronvansky’nin kurduğu toplulukta 1944 yılında ilk gösterisini sergiler.*”³³⁹

³³⁷ <http://www.gettyimages.com/detail/3312527/Hulton-Archive>

³³⁸ <http://www.australiadancing.org/apps/ad?action=ViewSubject&id=4581&resourceType=Picture>

³³⁹ Deleon, **a.g.e.**, İstanbul, 1993, 101 s.

Resim:142 National Ballet Avusturalya, Elektra 1966. ve Günümüz Cirgue du Soleil akrobasi

1966 yılında yapılan bu çalışmada kostümler Faun balesinin kostümlerini anımsatmaktadır. Kostümlerin çoğu tayt olarak düşünülmüş, tayt üzerine boyamalar yapılmıştır. Dekorda zemin boş bırakılmış, kademeli fonlar yerleştirilmiştir. (Bkz. Resim:142)

Ayrıca bugün Cirgue du Soleil gösterisindeki, havadan sarkıtılan iplerde akro-batik danslar yapan dansçılar ve kostümleri bu çalışmanın izlerini taşımaktadır. Kostümler tayt üzerine boyamalarla oluşturulmuştur. Hem harekete imkân vermesi hem de görsellikle dansı bütünleştiren bir kostüm tarzıdır. Anatomiye ortaya koymakta, bu nedenle akrobatlık üzerine kurulu dans gösterilerinde tercih edilmektedir.

Her yıl bu topluluklarda Diaghilev adına kutlamalar organize edilmektedir.

“Tüm sanatçıların koruyucu meleği sayılan Diaghilev’in doğumunun 100. yılı 1972’nin son aylarında bütün Avrupa ülkelerinde kutlandı... Bir zamanlar Rus balelerinin beşiği olan Monte Carlo Operası ise bu kutlamayı, 1973 yılının ilk aylarına bıraktı. Nitekim büyük sanat adamı Diaghilev, Monaco’da Önemizdeki günlerde bir festivalle anılacak.”³⁴⁰

Günümüzdede sahne sanatlarında olduğu gibi, diğer sanatları etkileyen Ballets Russes yeni yeni oluşumlarla, yoluna devam etmektedir.

³⁴⁰Yazarı belli değil, Monaco’da Diaghilev Festivali Düzenlendi”, **Milliyet Sanat Dergisi**, 12.01. İstanbul, 1973, 7 s.

3.2. Ballets Russes Tasarımcılarından Etkilenen Sahne Tasarımcıları ve Yansımaları

Diaghilev topluluğunun çalışmaları; yirminci yüzyılda tiyatro sanatında özellikle sahne tasarımında yeni Rönesans kabul edilmiştir. Modern teknoloji ve modern malzeme, sahne dekorunu yenilikçi yaklaşımlara götürmüştür. Bu yüzyılda sahnede yeni teoriler, oyuncu, tasarımcı ve dramaturg için yeni uygulamalar; denenmiştir. Tasarımlarında bale kıstaslarıyla, hayal güçlerini sınırlayan bağlardan kopan sahne tasarımcıları, Rusya, Amerika ve Avrupa'da yeni denemelere imza atmışlardır.

1916 yılından itibaren, Sergei Diaghilev, Ballets Russes ile başlayan yenilikçi bale ABD'de de bahsedilmeye başlamıştır. “Kuğu Gölü” gibi Rus klasiklerini icra etmenin yanında “Fındıkkıran” ve “Uyuyan Güzel” gibi baleleride sahnelemişlerdir. Bu çalışmalar, İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile Amerika'da daha kapsamlı gezici şirketlere dönüşmüştür. Bunların içinde başta “Ballets Russes de Monte Carlo” şirketi, birçok gösterisiyle seyircisinden alkış almıştır. Bunun gibi Ballets Russes'un yeni tasarımcıları, Ballets Russes tasarım anlayışını günümüze taşımaktadır.

Bu yenilikçi anlayış Avrupa ve Amerika sahnesinde Rus etkisi kabul edilmiştir. “Mir İskusstva” adlı sanat dergisi 1898 yılında kurulmuş Rus kültürünü yücelten sanat topluluğudur. Leon Bakst'da Ballets Russes önderlerindendir. Bu dergi birçok sanatçıya önyak olmuştur. Öğrencilerinden “*Marc Chagall, onsekiz yaşında Petersburg'a geldi, orada Leon Bakst' atölyesinde dansör Nijinsky'le tanıştı, bu sıralarda birkaç tiyatro dekoru yaptı.*”³⁴¹Bu dolaylı etkileşimlerle günümüz için önemli sahne tasarımcıları isim yapmıştır. “Cecil Beaton” bunlardan biridir.

Bu toplulukla Leon Bakst'la başlayıp, aynı çizgide devam eden sanatçılar ve bu çizgiyle modern bakış açıları getiren sanatçılar vardır. Modern evrede ise Picasso sahne tasarımıyla başta gelir.

Leon Bakst, Marc Chagall, Andre Derain, Joan Miro ve Salvador Dali hepsi de günümüz sanatına büyük etkileri olan sanatçılardır.

341 Turanî, a.g.e., 538 s.

Picasso bu çalışmasıyla XX. yüzyılın sanatçısı unvanını almıştır. Picasso çağımızın büyük sanat adamlarından biri kabul edilmiş, Kübizim onun adıyla anılmaktadır. Döneminde sanatıyla etkilemediği isim yok denecek kadar azdır, günümüzde de sanatsal alanda onun izlerinden bahsedilmektedir.

Sahnelemeyi etkileyen isimlerin yoğunluğu, Meyerhold'un (1874–1940) Biyo-mekanik oyunculuk kuramı; Stanislavski ve birçok yeni adım günümüzde etkilemeye devam etmektedir. *“Meyerhold 1913–1918 arası yaptığı çalışmalarda XVIII–XIX yüzyıl tiyatrosunun kusursuz yanılısama arayışında yitirdiği gelenekleri yeniden canlandırma peşindeydi. Kaynakları Çin, Japon, Hint kültürlerinin üsluplaşmış tiyatrolarından, geniş halk kitlelerine seslenen Ortaçağ Panayır tiyatrolarına uzanıyordu. Meyerhold tiyatroyu yasamdan ayıran sınırı ortadan kaldırma çabasıındaydı.”*³⁴² Meyerhold; gerek dönem topluluklarını gerekse günümüz tiyatrosunu özellikle Brecht üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. S.Edward Gordon Craig (1872–1966) Adolphe Appia (1862–1928) sahne tasarımında önem arzeden isimler olmuşlardır.

Bunların dışında günümüz sahne tasarımında Diaghilev etkisinde olan sahne tasarımı gerçekleştiren sanatçılar vardır. Sanat hayatımızda yansımalarını incelemeden önce halen sanat hayatımızda yer almakta olduklarını belirtmek gerekir. Bu tasarımcılar; Ballets Russes'in devamı şeklindeki topluluklarda seslerini duyurmuşlardır.

3.2.1. Salvador Dali (1904 -1989)

Dali, Ballets Russes etkisinde bale içinde tiyatral tasarımlar gerçekleştirmiş günümüzü etkileyen sanatçılarından. Farklı yaklaşımları onu sanatında kalıcı kılmıştır. Dali'nin Ballets Russes ikinci dönem Monte Carlo sürecinde yaptığı tasarımları resimlerinden farklı özellikler göstermez. Bütün sahne tasarımcıları gibi Dali'nin de tasarım stilini anlamak için, resimlerinin özelliklerini anlamak önemlidir. Ancak realize aşamasında böyle bir durumun yaratacağı sıkıntı düşünülmelidir. Resmi realize etmek, helede bunu bale sanatına uygulamak oldukça zordur. Bu nedenle Dali tasarımlarının uygulanabilir olması önemlidir.

³⁴² Candan, **a.g.e.**, İstanbul, 2003, 42 s.

Dali, 1904 yılında İspanya Fransız sınırında doğmuştur, Paris'e ilk ziyaretini genç bir öğrenci iken yapmış, Pablo Picasso ile tanışmıştır. Picasso arkadaşı Joan Miro'dan Dali hakkında olumlu izlenimler edinmiştir. *"Önceleri Kübist olan ressam, Marksist düşüncelerini bir yana bırakıp Katolik kilisesine dönünceye kadar sürrealist akımın önde gelenlerinden olmuştur."*³⁴³ Dali Picasso ve Miro'dan etkilenmiş, kendi stilini geliştirmiştir. Sürrealist bale tasarımları gerçekleştirmiştir.

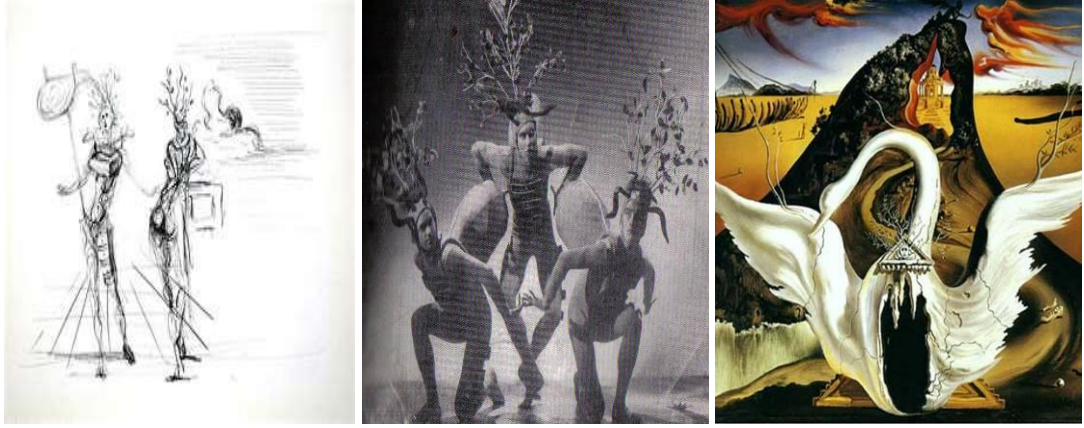
Resim 143 Salvador Dali, dekor fotoğrafı Bachanelle ve Labyrinth, 1949

Dali'nin dekor tasarımlarında Ballets Russes sanatçılarından savaş ve yalnızlığı betimleyen sanatçıların izlerini görmek mümkündür. Dali; Bachanell balesi için yaptığı fonun ön planında doğaüstü boyutları olan, bir beyaz kuğu tasarlamıştır. (Bkz. Resim:144) Kanatları yana doğru açık ve gövdesine delik açılmış kapı gibi görünmektedir. Birçok resimde olduğu gibi, kuğunun başında yüz ayrıntıları yapılmamıştır. Kuğu, zarif duruşuyla bir kadını anımsatır. Dali'nin resimlerinde ortak özelliklerinden eril-dişil durumu naifleşmiştir. Ballets Russes Oryantalist dönem sanatçılarında cinsiyet kalıplarını kırmaya çalışmak, sıkça görülen bir tutumdur.

Ortada bir vadi, vadideki kuğu gri renkli bir dağla tamamlamıştır. Sağ tarafta hayaletimsi siyah şekiller bulunmaktadır. Bu formların rahatsız edici bir yönü vardır. Korkuyu sembolize ediyor olabilir. Genellikle kullanılan renkler oldukça karakteristiktir; sıcak / soğuk, hardal sarısı ve mavi gökyüzü.³⁴⁴

343 Tansuğ, **a.g.e.**, 1995 İstanbul , 267 s.

344 Bkz., <http://surrealismestvincent.wikispaces.com/Bacchanale,+Salvador+Dali> , 29.03.12 saat 13 :30

Resim : 144 Dalí'nin Bacchanell Balesi İçin Yaptığı Kostüm Eskizi ve Realizesi, Dekor Eskizi, New York, 1939, The Ballets Russes de Monte Carlo.

Uçsuz bucaksız görüntü içinde kuğunun bulunduğu zemin hardal sarısıdır. Mavi gökyüzünde turuncu sarı dalgalanmalar oluşturmuştur. Labyrinth balesinin kostümlerinde ölümü anlatmak için, insan bedenlerinde büyüyen ağaçları kullanmıştır. Bütün bedeni sarmalayan esnek kostüm, başına yerleştirdiği ağaç dallarıyla tamamlanmıştır. (Bkz. Resim:144)

“Sürrealist baleye bir örnek “Bacchanale” koreografisini Lenoide Massine yapmış Salvador Dali dekor ve kostümlerini aynı zamanda librettosunu da yazmıştır.1939 Balett de Russe Monte Carlo’da sahnelenmiştir. 1941 yılında da “Labyrinth balesinin dekor ve kostümünü Metropolitan Opera’da sergilemiştir.”
„345

1941 yılında tekrar Bacchanale, Labyrinth 1949 yılında ve Üç Köşeli Şapka ile Ballets Russes de Monte Carlo için, tasarımlar yapmaya devam etmiştir. Bütün bu tasarımları Sürrealist resimlerinin özelliklerini taşıdığı görülmektedir.

3.2.2. Erte: Romain de Tiroff (1892 – 1990)

Ballets Russes etkisini Erte üzerinde baskın bir biçimde görmemizin nedeni, Ballets Russes dansçılarına kostüm tasarımları yapmasıdır. Bu nedenle “Oryantalist” akım etkisini yoğun hissettiren sanatçılarıdandır.

Rus asıllı Fransız moda ve sahne tasarımcıdır. 1912 yılında Erte Paris'e yerleşmiştir. Bu dönem boyunca, Anna Pavlova, Norma Shearer, Lillian Gish,

345 Simon and Schuster, a.g.e., “Bacchanale” 46 s.

Marion Davies ve diğerkleri çağın en ünlü popüler aktrisleri için, pek çok kostüm tasarlamıştır.

Çok yönlü bir sanatçı olan Erte XX.yüzyıl sanatında özellikle moda ve sahne tasarımı gelişiminde önemli bir isim olarak anılmıştır. Çalışma alanları; moda, takı kostüm, sahne, set tasarımı ve iç mimaridir.

*“İran minyatürlerine duyduğu ilgiyle büyülenmiştir. Bu bakış açısı ömrü boyunca onun için önemli olmaya devam etti. Egzotik, parlak desenli tasarımlarını; tarzını ve gelişimini etkilemişti. Onsekiz yaşında Paris'e taşındı ve onun ismi, baş harflerini taşıyan, R- T. Fransız telaffuzunda Erte kısaltmasını aldı.”*³⁴⁶ Egzotik, kıvrımlı kostüm hileleri, onun tarzı olmuştur. Opera, bale ve tiyatro için tasarımlar yapmıştır.

Resim : 145 Erte, Film İçin Bir Kostüm, Zaza Kostümü - Skeç 1920 ve Bir İllüstrasyon

Minyatürvari kostüm eskiz çalışmaları, Ballets Russes'in oryantalist çizgilerini taşır. Bu etkideki diğerk sanatçılar gibi çıplaklığı ve dişiliği yoğun vurgulayan sanatçılarıdır. Ballets Russes'un “Şehrazat” ve “Kleopatra” baleleri bu bakışta etkili olmuştur. Bu nedenle, Leon Bakst Erte üzerinde etkilidir. Çıplaklığı ön plana aldığı kostüm tasarımlarında, doğuyla özdeşleşen işlemeli kumaşları yoğun kullanmış, şatafat göstergesi olarak konumlandırmıştır. Kumaşın o dönemlerde ipek yolu ülkeleriyle bağdaştırıldığı, batılı sanatçılar ise bol desenli kumaları kullanarak bu ülkelerdeki zevk ve şatafatın vurgusunu yapmaya çalışmışlardır (Bkz. Resim:144)

346 Bkz. <http://www.russianartsalon.com/ERTE.htm>, “Biography of The Artist,” 24 Nisan 2011, saat : 12:15

3.2.3. Alexandra Exter (1882–1949)

Ballets Russes çalışmalarında Konstrüktivist eğilimli sanatçıların son dönem yoğun olduğunu belirtmiştir. Exter üzerinde bu çalışmaların etkisi vardır. Çalışmalarıyla sahne dekor kostümünde önemli bir yere sahip olmuştur. XX. yüzyılın, Rus avant-garde sanatçıları arasında sayılmıştır. Fütürist ve konstrüktivist tasarımlarıyla dünyanın birçok yerinde adından söz ettirmiştir. Exter, Diaghilev çalışmalarını takip eden sanatçıdır. Onun sahne tasarımı kimliğinin gelişmesinde bu süreç çok önemlidir. Fransız sanatına ve özellikle Picasso tasarımlarına ilgi duyması sanatsal gelişiminde önemli faktörlerdir.

Alexandra Exter, Ukrayna doğumlu sanatçıdır. “*Rus sahne dekorcu, kostümcüsü ve ressamdır. 1924 yılında Paris’e geldi. Picasso’yla ve İtalyan Fütüristlerle bağ kurdu. 1914 yılında Rusya’ya döndü; Çizgi ve renk gelişimine dayal uygulamalar yaptı. Tayrov ‘la çalıştı; sıralı planlamalara dayalı bir sahne yapısı kurdu, antik çağı anlatan geometrik biçimler kullandı, renk perdesini uyguladı.*”³⁴⁷

Rus sahne dekor evrimini belirleyen sanatçılardandır. Alexandra Exter dışavurumcu başlangıçtan sonra, kübist ve fütürist estetiğe yönelmiştir. Paris süreci onun Fütürizm ve kübist ilkelere aşina olmasını sağlamıştır. 1920 yılında sanatçı Bauhaus okuluna davet edilmiştir. Özellikle Ballets Russes’in ünlü koreografları Bronislawa Nijinskaja ve Elsa Kruger ile adı anılmıştır. Nijinska Diaghilev’in Fokine’den sonra çalıştığı en önemli koreografıdır.

Exter’in özellikle kostüm tasarımları Picasso Ballets Russes kostüm tasarımlarının devamı gibidir. Ayrıca Picasso gökdelenleri yeni stil binaları dekora yerleştirirken, Exter bu binaları stilize ederek dekorda, metal ve ahşap konstrüksiyonlar şekline dönüştürmüştür. (Bkz. Resim:146)

347 Aziz Çalışlar, **Tiyatro Ansiklopedisi**, “Exter,” Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, 208 s.

Resim:146 Exter'in Tairrov için Romeo ve Juliet Kostüm Tasarımları

Konstrüktivist tiyatro tasarımcısı Exter, oyuncu ve nesneler arasında hareketle ilintili organik bir bağ kumuştur. Hareketsiz formları dinamik kullanmıştır. Bunu Ballet Russes'da dans ve dekor ilişkisini anlatırken değinilmiştir. Dekor yeri geldiğinde dansa hizmet edebilmektedir.

Ballets Russes tasarım anlayışının özellikle Commedia dell' Art'a etkileşiminde zaman içerisinde sirk ve sokak gösteri formunda, günümüze gelindiğinde ise fiziksel eğilimli tiyatro yapılanmasına dönüşüm göstermiştir. Bu bağlamda Exter tasarımları Ballets Russes'la ve günümüz sahne tasarımı anlayışıyla sıkı ilintilidir.

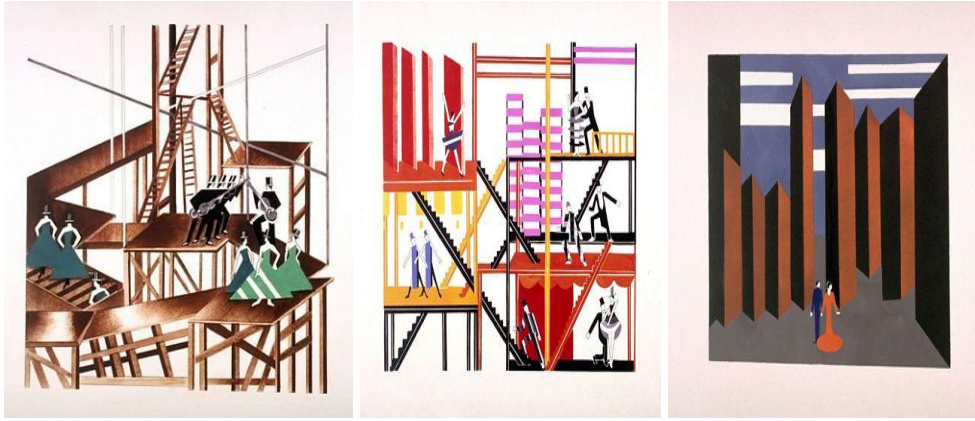
Tiyatro dekor, kostüm tasarımları ve kuklalarıyla yapılandırmacı tasarım öncüsü olarak kabul edilen Exter tasarımlarında, zengin desen kullanmış ve hatta Suprematist, soyut geometrik şekillerle karışım uygulamıştır. 1923 "Romeo Juliet" gösterisindeki Exter'in kostüm tasarımları eleştirmenlerce pandomim veya sirk için daha uygun bulunmuştur.³⁴⁸

Dönemin ünlü heykeltıraş ve mimarlarında Konstrüktivist eğilim önemlidir. Ballets Russes son dönem çalışmaların bu eğilimle şekillendiği bilinmektedir. Bu nedenle sadece sahne tasarımı için değil, birçok sanatsal alanda izlerini görmemiz mümkündür.

"Lisitzky, Tatlin, Stenberg, Exter, Moholy-Nagy gibi konstrüktivistlerin yapıtları, uzay araçlarının tasarımlarını veren bir tür teknik resim niteliği taşıyordu.

³⁴⁸ Bkz. John E. Bowl, Performing Arts Journal, "Constructivism and Russian Stage Design" PAJ Publisher, Sayı 57, New York 1990, 70 s.

*Hareket ve zaman birbirinden ayrılmayacağı için, bu sanatçıların yapıtlarında dördüncü boyut olarak zaman girer.*³⁴⁹

Resim: 147 Exter'in Pantomime Espagnole, Operetta I, Othello, sahne II dekor tasarım eskizlerine örnekler

Dekor formunda ise sade ve yaratıcı bir yaklaşım göstermiş, mimari yapıların iskeleti şeklinde tipik inşaat formları kullanmıştır. Sonraki süreçte bu özellik sahne tasarımında Exter özelliği olarak anılmaya başlamıştır. Demonte formların taşınabilirliği ve kurulum kolaylığı günümüz sahne tasarımı için önemli bir unsurdur.(Bkz. Resim:183)

3.2.4. George Barbier: (1882 – 1932)

Hem modacı hem sahne kostümü üzerine çalışmalar yapan sanatçılarda benzer özellik oryantalist akımın etkisidir. Bu etki ise Ballets Russes'da Leon Bakst'ın tasarımlarının açtığı çığır üzerine yoğunlaşır. Birçok sanatçı Leon Bakst'ın tasarımlarını temel alarak çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Barbier'de bunlardan biridir. Ayrıca Ballets Russes etkisinde kalmış sanatçılar kendi içindede etkileşim yaratmışlardır. Barbier'in Erte tasarımlarına ilgisini buna örnek verebiliriz.

George Barbier, Fransız asıllı XX. yüzyılın önemli ressamlarından. Modada özellikle Haute-couture çalışmalarında etkileri olmuştur. Sahnelemelerde; tiyatro ve özellikle bale kostümünde tasarımlar yapmıştır. *“Barbier, çok yönlü bir sanatçı olarak yıllarca her alanda farklı türlerde çalışmalar üretti; kitap resimleri, sinema ve tiyatro oyunları için kostüm tasarımları, yelpazeler, mücevherler, camlar,*

³⁴⁹ Nazan İpsiroğlu, **Sanatta Devrim**, “Orfistler der Baue Reiter Grubu” , Remzi Kitapevi, İstanbul, 1991, 77 s.

dokumalar, duvar kâğıtları hepsinde ötesinde yaratıcılığının başarılı ve zarif ürünleri olan moda illüstrasyonları.”³⁵⁰Onun kostümleri Ballets Russes etkisinde, özellikle de oryantalist etkiyle, doğunun gizemini yansıtmıştır.

“Kostüm tasarımı, tiyatro ve sinema alanlarında ortaya koyduğu diğer ürünler arasında 1923de Paris’teki “Folies Bergere” adlı müzik salonu için tasarladığı kostümler ayrıca Amerikan yapımları için Erte’yle birlikte çalışarak ürettiği sahne ve kostüm tasarımları gösterilebilir.”³⁵¹

Resim :148 George Barbier, Şhrazat balesi Köle , Şhrazat , Personal Komodie 1922 kostüm tasarımlarına örnekler

Oryantalist etkili çalışmalarını yoğun kullanan bu tasarımcı, renk ve motif seçiminde Leon Bakst izlerini taşımaktadır. Öyleki bu tasarımlar Bakst’ın tasarımlarıyla birbirinden ayırt edilemez. Figürlerin, eskizlerde duruşu dahi, bu etkiyle tasarlanmıştır. Onun tasarımlarında şalvar ve türban benzeri giyim ve aksesuarlar; pul, boncuk payet ve aplikelerle süslenmiş, yarı çıplak bedenlerle erotik öğeler ön plana çıkartılmıştır.(Bkz. Resim:147)

3.2.5. Sonia Delaunay(1885 – 1979)

Rus sanatçı Sonia Delaunay-Terk Rusyanın etnik özelliklerini eserlerine yansıtan sanatçıdır. Ballets Russes onun çalışmaları için dönüm noktasıdır. Avrupa’ya köprü işlevi gören bu çalışmalar Fransız bir sanatçıyla evliliği neticesinde

350Yazarı belli değil, **P Dünya Sanat Dergisi**,”Sanata Adanmış Bir Ömür George Baarbier”, Mas Matbba, İstanbul 2008–9 , 12 s.

351 **Y.a.g.e.**, 13 s.

belirginleşmiştir. Ekip çalışmasını doğuran bu evlilik, sanatsal ilkelerini de ortaya çıkarmıştır.

Fransız sanatçı “Orphism” sanat hareketinde geometrik şekilleri ve güçlü renkleri eşi Robert Delaunay’la yeni bir anlayışla kullanmışlardır. Tekstil tasarımı ve sahne tasarımı alanında da bu tarz bezemeler belirginleşmiştir. Robert Delaunay ile evliliğinin paralelinde sahne tasarımı alanında önem arz eden isimler olmuşlardır.

“1912’de, Fütürizm ve Kübizm ile yakından ilgili olan ve aynı zaman da ortaya çıkan, ancak daha soyut ve renkli bir resim stili “Orphism”i geliştirmişlerir. Şair Guillaume Apollinaire’in verdiği “Orphism” ismi; parlak, zıt renklerin birbirine geçen düzlemlerindeki uyumla müzikteki uyum arasında bağlantılar gören Yunan mitolojisindeki şair ve müzisyen Orpheus’tan gelmektedir. Geometrik biçimleri, koyu desenler ve yoğun renklerle aynı anda bir araya getirdiği için “Eşzamanlılık”da denir.”³⁵²

Teknolojide büyük yenilikler açan elektriğin yaygınlaştığı döneme, sanatsal çalışmaları denk gelir. Sanatçı kişiliğinde önemli bir yere sahip olan Orphism hareketinin doğmasında elektriğin icadı etkilidir. “Elektrik Prizmaları”adlı eserini bu etkileşimden oluşturmuştur. Ampüllerdeki elektriği gözlemleyerek kırılmaları resmetmeye çalışmıştır. Güneş ışığının yarattığı kırılmalarda onun sanatı için ilginç malzeme olmuştur.

“1914 yılında, Paris’teki sokaklarda bulanık gaz lambalarının yerini parlak elektrik lambaları almaya başlamıştı. Işığın doğasıyla ilgilenen, özellikle bu elektrik lambalarından gelen ısığın, prizmalar ve haleler içinde sokağa yansımalarından etkilenen sanatçı “Elektrik Prizmaları”adlı eserini yapmıştır. ...Delaunay-Terk, kumaşta ve tuvalde diğer tasarımlarının yanı sıra puantiyeli ve zikzak desenleri büyük ihtimalle ilk kez kullanan kişidir.”³⁵³

Bu kırılmalardan doğan eşsiz renk seçeneği onun tablolarında, seyirciyle buluşmuştur. Resimlerinde kullandığı bu renk disklerini kumaş tasarımlarına yansıtmayı başarmıştır.

3.2.6. Robert Delaunay (1885 -1944)

Delaunay, Fransız sanat anlayışıyla Rusyanın sanat anlayışı arasında önemli bir isimdir. Ballets Russes çalışmalarını, Fransa ve Rusya arasında köprü işleviyle tanımlamıştır. Bu noktada Rus sanatına ilgi duyan, aynı zamanda Fransız resmine, sanatına yön veren isimlerin tasarımcılar arasında olması oldukça önemlidir. Eşi ile birlikte birçok Ballets Russes ve benzeri çalışmalara imza atmışlardır.

352 Doğanay, **a.g.e.**, “Elektrik Prizmaları”, 624 s.

353 Doğanay, **y.a.g.e.**, 624 s.

Robert Delaunay (1885, -1944) yılları arasında yaşamış Fransız; Fütürist, dadaist, dışavurumcu bir ressamdır. Ballets Russes tasarımlarında adı sıkça geçmektedir. Eğitimi atölye çıraklığıyla gelişmiştir. “ 1902’de liseden ayrılarak bir sahne tasarımcısının yanında çıraklığa başladı. Uzun yıllar tiyatro kulislerinde çizim yaptı. 1910 yılında Sonia Trek ile evlendi. ...Renk oyunları sonucunda yeni bir stil keşfetti, orfizm. Şair Guillaume Apollinaire bu stile orfizm adını verdi.”³⁵⁴

Orfizm birçok sanatsal akım ve teknolojinin harmanlanması kabul edilmiştir “1904’ten sonra tüm yaşamını sanata adadı. 1907 ve 1908 yıllarında Neo empresyonizmi ve renk teorisini inceledi.”³⁵⁵ “Orfizm” kübizme benzer soyut sanat kabul edilir, Paul Klee’nin sanatsal çalışmalarını hatırlatmaktadır. Delanuay bunları resimlerinde başka bir boyuta taşıyarak çalışmalarını şekillendirmiştir.. “Orfistlerin ritim ve renk tınısı, Gaugine, Nabilere, Neo- Empresnistlere ve fovlara çok sey borçluydu”³⁵⁶

Soyut eserleriyle Fransız sanatının gelişiminde devrimci nitelik taşımıştır. “(...)Delenuay ve özellikle aynı dönem fütürist sanatçılar, plastik sanatlarda yıllanmış alışkanlıkların ve geleneksel yöntemlere körü körüne bağlılığın, koruyuculuğunu yapan burjuva sınıfına karşı halkla bütünleşme sorunlarına eğilirler.”³⁵⁷ Rölyef serisi eserlerinde; kum, mozaik ve taş gibi malzemeleri kullanarak, denemeler yapmıştır.

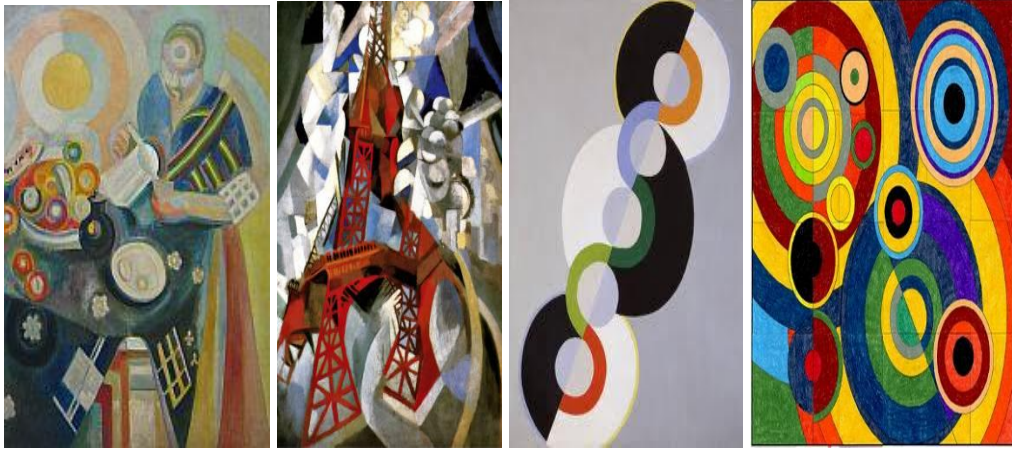
Bir dizi renkli disk tabloları yapmıştır. Bu renk çalışmaları Ballets Russes tasarımlarının renkliliğiyle aynı, formuyla farklıdır. Ancak doğulu motiflerde bu halkalar desen tasarımlarında kullanılmıştır. Özellikle Osmanlıda gücü temsil eden, iç içe geçen dairelerle oluşan çintemani motifini anımsatmaktadır. Fütürist sanatçıların ilgi odağı olan yıldız sistemlerini anımsatan bu renkli diskler, Güneş, Ay, gökyüzü ya da evrenin renkliliğini işaret etmektedir.(Bkz. Resim:148)

354 Bkz. Richter, **a.g.e.**, “Robert Delenuay”, 76 s.

355 Bkz. Lynton, **a.g.e.**, 370 s.

356 İpsiroğlu, **a.g.e.**, “Orfistler der Blaue Reiter Grubu” 35 s.

357 Genç, **a.g.e.**, Kübizim, Futurizm, Süprematizm”, 53 s.

Resim: 149 Robert Delaunay, “Orphism” sanatsal hareketiyle tablolar 1916 Eyfel

1914 yıllarında da eşi ile Sergei Diaghilev, Leonide Massine ve İgor Stravinski’yle arkadaşlığı bu sanatsal etkileşimde önemlidir. 1917 yılında Delaunay Ballets Russes için ”Kleopatra” dekorunu tasarlamıştır. Eşi ile ekip şeklinde çalışan sanatçılar, dekor kostümleri birlikte tasarlamışlardır.

3.2.7. Nikolai Remisoff (1884 -1975)

Remisoff St. Petersburg geleneğinden gelerek sahne tasarım alanında dünyaca ünlenmiş tasarımcısıdır. Etnik Rusya’nın izlerini tasarımlarına taşımakla birlikte tamamen buna bağlı kalmamıştır. Avrupa ile sıkı sanatsal alışverişi yeni sanat anlayışına neden olmuştur. Bu durum Ballets Russes’un Rus kökenli sanatçıları arasında gördüğümüz genel bir tavrıdır. Remisoff’un Russanatçılar için önem arz eden, Ballets Russes çalışmalarının filizlendiği Mir Iskusstva adlı dergiye dâhil olması, Ballets Russes etkisini yoğunlaş-tırmıştır. Bu dergice ortaya konan geleneksel, etnik Rus stili dünyanın siyasi çalkantıları ve Paris etkileşimiyle evrensel bakış açısına dönüşmüştür.

Avangard sanatçı Nikolai Remisoff; 1884 yılında St Petersburg, Rusya doğumlu Ressam ve mimardır. Tiyatroyla yakından ilgili olan anne ve babası St Petersburg Rus İmparatorluk Tiyatrosu aktörlerindendir.

Oyunculuk yeteneği yanında çizim ve tasarımda da ünlenmiştir. 1908 yılında Remisoff bir dergi kurmuş, “Satirikon” adı verilen dergide; arkadaşları ve çağdaşlarıyla Birinci Dünya Savaşı da dâhil olmak üzere, güncel olayların siyasi

taşlamasını karikatürlerine yansıtmıştır. Remisoff 1910 yılında Güzel Sanatlar İmparatorluk Akademisi'ne girmiştir. Mir Iskusstva 1913 sergilerine katkıda bulunmuştur. Kızılordu'dan kaçarken Remisoff beş ay İstanbul'da mahsur kalmış, 1921 yılında Paris'e gelmiştir. 1923 Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı olmuştur. Remisoff New-york'ta genellikle Rus balesini anımsatan tasarımlar yapmıştır. Rus köyleri ve kırsal hayatı ve masalsı sahnelerini, fantastik renkli tasarlamıştır.³⁵⁸

Rusya'nın etnik motiflerinin özellikle bezemelerde yüzyılın başında modaya girdiği bilinmektedir. Remisoff, 1920'lerde modanın renk değiştirdiği bir dönemde Ballets Russes etkisiyle moda ve sahne tasarımına önemli bir iz bırakmıştır. Özellikle Ballet Russes için önem arz eden Nicolai Roerich ile birlikte çalışması bu etkiyi pekiştirmiştir. XX. yüzyılın önemli sahne tasarımcılarından biri olmuştur.

Yönetmen Max Reinhardt Remisoff'la Goethe'nin Faust'unu tasarlamıştır. Ölümüne kadar Max Reinhardt'la mesleki paylaşımı sürmüştür. 1939'da İlk filmi, "Fareler ve İnsanlar'ı" yapmıştır. Sinema ve film, dekor ve kostümde de başarılı olmuştur.

3.2.8. Raoul Dufy(1877–1953)

Dufy Fransız illüstratör, ressam ve sahne tasarımcısıdır. Çalışmalarında fovist izlerini gördüğümüz Dufy, özellikle kostümlerinde perspektifsiz ve bol kıvrımlı desenleri, kullandığı renkleriyle Ballets Russes etkisini yansıtır. Ballets Russes sanatçıları fovist ve primitiv etkiyle desenleri perspektifsiz kullanmamış, sahne üzerinde algılanabilirliği için motifler büyük boyutlu tasarlanmıştır. Ayrıca Tasarımlarında İslam sanatı, Uzakdoğu Çin ve Japon sanatının süslemeci özelliklerini oldukça yoğun kullanmıştır. Bu sebeple çalışmalarında dekoratif bir tarz da geliştirmiştir. Bu dekoratif tarz kullandığı renkler ve motifler Ballets Russes tasarımlarını anımsatmaktadır.

Çocuk yaşlarda sanatsal hayatına başlamış ve Charles Lhuillier'in atölyesinin gece kurslarına katılmıştır. Empresyonist olan sanatçı Matisse'den etkilenmiş ve Fovist akıma dâhil olmuştur.

Fransız ressam Dufy, meslek yaşamı boyunca dokuzbinin üzerinde yağlıboya ve suluboya tablo yapmıştır. Onun çalışmaları temel olanı enerjiyi niteliklerini,

358 Bkz., <http://www.usc.edu/libraries/archives/arc/findingaids/remisoff/bio.html> 29.03.12 saat 16.05

canlandırmanın yanısıra, estetik çekiciliğinin yeniden ortaya konmasında önemli adımlar atmıştır. Tabloları parlak renklerle boyanmıştır ve onları görür görmez çekici kılacak desenlerle bezenmiştir.³⁵⁹

Salon des Independants ve Salon d'Automne'daki katılımına rağmen Dufy, maddi sıkıntıları yüzünden, Poiret'in atölyesi için, ahşap baskı yöntemiyle tekstil baskıda renk şemalarını uygulamış, böylece tasarımlara dâhil olmuştur.³⁶⁰“*Dokumacı Bianchini-Ferrier için de aynı tür desenler çizdi. Mallarm Madrigaux suna taşbaskı resimler yaptı. 1920 de Fauconnet ile metnini Cocteau'nun kaleme aldığı, müziğini D.Milhaud nun düzenlediği “Çatıdaki Öküz” adlı yapıtın dekorlarını hazırladı.*”³⁶¹

Paul Poiret; kostüm tasarımlarında Ballets Russes etkisinde çalışmalar yaparak ünlenmiştir. Poiret birçok tasarımcıya bu etkiyi taşımıştır. Dufy'de kendini yetiştirmek için onun atölyesinde çalışmış, Ballets Russes etkileşimi bu vesileyle başlamıştır.

3.2.9. Cecil Beaton (1904 -1980)

Sir Cecil Beaton günümüz sahne tasarımında, özellikle kostüm çalışmalarıyla önemlidir. Kostüm çalışmalarını, görkemli işçilikle ön plana çıkartmıştır. Bunu kullanırken toplumsal statüyü göz önünde bulunduran sanatçılardandır. (Bkz. Resim:150)

Sir Cecil Walter Hardy Beaton, (1904–1980) İngiliz modacı, fotoğrafçı, ressam, İç mimar ve Oscar ödüllü sahne tasarımcısıdır. Broadway'de opera ve baleler için kostüm ve dekor tasarımı yapmıştır. Greta Garbo, Audrey Hepburn, Mick Jagger, Marilyn Monroe, Wallis Simpson ve Andy Warhol'un fotoğraf çekimlerini yapmış New-york'un sanatsal alanında önemli izler bırakmıştır.³⁶²

Onu tasarımları özellikle dünya savaşı öncesi ve sonrası, Ballet Russes Rus ressamlarının etnik çalışmalarını anımsatmaktadır. Ayrıca bezemelerinin oryantalist ve ortaçağ etkili olduğu görülmektedir. Beaton halktan ziyade, elit bir tabakaya hitap etmesi, onu diğer Ballets Russes etkili tasarımcılardan ayırır. Bu nedenle tasarım anlayışının, görkemli olmakla beraber, uç boyutlara gitmediği görülmektedir.

359 Bkz. Doğanay, **a.g.e.**, “Yarıs Pisti”, 679 s.

360 Bkz. Alfred Werner, “In Defense of Dufy”, **The Kenyon Review**, No. 1, Gambier 1968, 96.s

361 <http://www.turkish-media.com/forum/topic/184122-raoul-dufy-1877-1953/> 29.03.12 saat 14:05

Kaya Özsezgin

362<http://deborahparkin.portfolio.artlimited.net/news/en/7581321> 30.03.12 saat: 10:35

Cecil Beaton savaştan sonra, İngiltere’de devrimi simgeleyen isim olarak kabul edilebilir. 1930'lardan itibaren, Vogue dergisi için çalışarak Hollywood'un büyük film yıldızlarını fotoğraflamıştır. 1939 yılında bir portre fotoğrafçısı olarak yaptığı uluslararası ünle, Buckingham Sarayı'nda Kraliçe Elizabeth'i fotoğraflamak için bir davet almıştır. Ayrıca bale, opera tiyatrosunda; dekor ve kostüm tasarımlarındaki tarzı, ikon haline gelmiştir.³⁶³

Resim:150 Cecil Beaton, Kraliçe Elizabeth 1939 ve Ballets Russes Etkili Sahne Kostümleri

Şatafatlı kostümleriyle isminden söz ettiren Beaton, aksesuar ve doku işçiliğine ağırlık vermesiyle de Ballets Russes etkisini taşımaktadır. Özellikle başlıklardaki titiz çalışmaları bu durumu pekiştirir. Ayrıca uygulama tekniklerinde realist çalışması onun tasarımlarının kalıcılığı açısından da önemlidir. (Bkz. Resim:150)Yaptığı etkili çalışmalarının çoğu, müzelerde korunmaktadır.

3.2.10. Oliver Messel(1904 – 1978):

Messel aksesuar ve maske tasarımlarıyla Ballets Russes’da yer edinmiş bir ressamdır. Bunun yanında önemli dekor ve kostüm tasarımları vardır.

Oliver Hilary Sambourne Messel (1904 – 1978) XX. yüzyılın önde gelen İngiliz sahne tasarımcılarından biridir. Portre ressamı olarak başladığı kariyerine tiyatro çalışmaları ve özellikle Londra’daki maske tasarımları ile devam eder. Sergei Diaghilev “Zephyr et Flore” balesinde, çeşitli maske, kostüm ve dekor çalışmaları

363 Bkz., Martin Francis , “Cecil Beaton’s Romantic Toryism and the Symbolic Economy of Wartime Britain”, **Journal of British Studies** , The University of Chicago Press, 2004, 28 s.

yapmıştır. Kariyeri Sergei Diaghilev için için 1925 yılında tasarım yapmasıyla parlamıştır. Bu süreçten sonra, uluslararası tanınan tiyatro, sinema, opera, içmimarî, tekstil ve moda tasarımcısı olmuştur.³⁶⁴

Messel, ABD’de 1930’ların başında Broadway şovları ve revülerinin dekor tasarımcısı olarak çalışmalarına başlamıştır. Bugünün sahnelemesinde yer alan şovların sahne tasarımının gelişiminde Messel, önemli bir yere sahiptir. (Bkz. Resim:150)

*“İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1946 yılında Londra’da Kraliyet Operası’nın (Covent Garden) yeniden açılışında “Uyuyan Güzeli” balesi tekrar sahnelenmiştir... Bu koreografik düzenlemede Frederick Ashton ve Dame Ninette’in ek çalışmaları yer almıştır. Dekor çalışmalarını ise, Oliver Messel tarafından yapılmıştır.”*³⁶⁵

Resim. 151 Oliver Messel, “Sezar ve Kleopatra” 1946, Sadler Wells Balesi, Uyuyan Güzeli, prens Florimund, Tiyatro bir için taç tasarımı 1960

Diaghilev çalışmalarından sonra adını duyuran sahne tasarımcılarından. Kumaş tasarımlarında kullandığı ağır işçilik Ballets Russes etkisindedir. Özellikle doğuyu betimlerken kullandığı; abartılı, görkemli başlık ve kostümler oryantalist tasarımları anımsatmaktadır. Ayrıca antik kültürlerin izlerini de tasarımlarına taşır. Sonraki süreçte; dünyanın önemli mekânlarındaki tiyatral tasarımlarında, bu tasarım stilini uygulamıştır.

3.2.11 Eugene Berman (1899–1972) Berman’ın Ballets Russes ikinci dönem tasarımlarında adını duymaktayız. Sanatçı, Ballet Russes Diaghilev dönemi sahne

364 <http://www.amazon.com/Oliver-Messel-In-Theatre-Design/dp/0847833968> 29.03.12 saat 16:25

365 Necla Çıkıgil, “Uyuyan Güzeli Balesi”, **Sahne Tiyatro Opera Bale Dergisi**, Mart-Nisan 2012, 52 s.

tasarımcılarının birçok özelliğini benimsemiştir. Mimari unsurları ve hayali düzlemleri kullanması, barok mimariye ağırlık vermesi bu özelliklerdendir. Birçok sanatçı gibi yalnızlık üzerine odaklanmış, dünya savaşlarının psikolojik etkisini aktarmaya çalışmıştır.

Eugene Berman 1899'da Moskova, doğmuştur. 1922 yılında mimarlık eğitimi için İtalya'ya gitmiştir. Neo-romantik ve Sürrealist kabul edilen sanatçı resimlerinde hayali manzara ve mimari düzenlemeleriyle kendi tarzını bulmuştur. Ayrıca Metropolitan Opera'da yaptığı Barok benzeri sahne set tasarımları ile tanınmıştır. Sürrealist ve Neo-Romantik sanatçılar arasında bir lider kabul edilir. Özellikle Dünya Savaşları arasında ortaya çıkan yalnızlık duygusu, insan ve tecrit üzerinde durmuştur. Paris'teki eğitiminde ve Pierre Bonnard eserlerinden etkilenmiştir.³⁶⁶

Ballets Russes'un Albay de Basil döneminde, Stravinski'nin "Renard" dekorunu tasarlamıştır.

Resim: 152 Eugene Berman Italian Symphony 1939 Sahne IV, Saltenello, Otello, Metropolitan Opera, , Balet Russe de Monte Carlo, 1938

Onun çalışmalarında Ballets Russes etkisi açıkça gözlemlenir. Özellikle de Giorgio de Chirico'nun tasarımlarıyla benzer özellikler taşır. Onun gibi hayali mekânlarda dekorlarını konumlandırır. Dekor ve kostümde yaşamın geçiciliği üzerine vurgu yapmaktadır. Dekorlarında kullandığı uçsuz bucaksız derinlik insanın yalnızlığını pekiştirmektedir. (Bkz. Resim:152)

Ballet Russes'un bu isimler dışında birçok sanatçı-tasarımcı üzerinde etkisi vardır.

366 <http://www.sullivangoss.com/eugene-berman/#Biography>

SONUÇ

Zaman, mekân ve insan; tarih boyunca birçok sanat ve bilim alanının araştırmalarına konu olmuştur. Sahneleme de bu sanatsal ve bilimsel alanların en önemlilerindendir. Bireye yaşamını, yaşamıyla deneyimlettirir. Sahnede aksiyonun yoğun olduğu türlerde, mekân ve insan ilişkilerini araştırmak daha büyük hassasiyet gerektirir. Aksiyonu yoğun olan bu türlere bale, dans ve sirk gösterisi örnek verilebilir. İlk çağdan günümüze insanın doğasında yer alan tiyatral eylem; bireyin içdünyasını belli bir ritim eşliğinde aktarıp hazza ulaştırmakta, mekânsal öğeleri de kullanır.

Dansın, müziğin ve mekânsal öğelerin araştırıldığı sahneleme çalışmaları 1909 yılında gelen Ballets Russes çalışmalarıyla önemli bir ivme kazanmıştır. Ballets Russes'un sergilediği yapıtlar sahne tasarımı için adeta bir laboratuvar ve köprü işlevi görmüştür. Tasarımlarını gerçekleştiren ressamın sanatsal ünü olsa da, Ballets Russes başlığı altında, tiyatro seyircinin ilgisini çekmişlerdir. Aynı dönem yapılan Rusya'nın dünya sahnelemesine etkisi olan; Meyerhold, Stanislavsky ve Diaghilev diye anılmasının nedeni budur. O güne kadar katı kurallarla uygulanan bale sanatı, buna olanak vermemektedir. Tamda bu noktada başta da belirttiğim gibi; Ballets Russes toplu sanat yapıtıdır; ne tasarımcısını ne de ekibin diğer unsurlarını birbirinden ayırmaz. Ressamlar, akımlar, koreografi, müzik... Ballets Russes üzerinde etkilidir yine aynı paralelde Ballet Russes'da ressamın akımlar, koreografi ve müzik de etkilidir. Kısacası bu grift bir yapı gösterir. Şöyleki; Ballets Russes Rus etnik sanatçının kendine özgü stilini Avrupaya taşıyarak ya da Avrupalı sanatçıyı farklı sanatsal öğelerle buluşturarak bunları sanatsal bilgiyle harmanlayıp, dünyanın önemli sanatçılarının deneyimine sunmuştur. Bu beğeni doğrultusunda da hem araştırmalara hem de sanatsal iletişime neden olmuştur. Bu yeniliğin gerçekleşmesinde dünyadaki siyasi, ekonomik ve sosyal değişimler oldukça önemlidir.

XVIII. Yüzyıl sonlarına doğru, sosyal ve ekonomik hayat ve buna bağlı olarak da sanat dünyası yeniliklere sahne olmuştur. Bu değişiklikler günümüz sanatına yeni bakış açıları kazandırmıştır. Fransız İhtilali, Napolyon Savaşları ve Sanayi Devrimi'nden sonra, sanatsal alanda kuralcı ve klasik olana tepkiler başlamıştır. Bu tepkiler sahnelemeyi de etkilemiştir.

XIX. Yüzyılda bütün sanat dallarını etkisi altına alan gerçekçilik akımı nedeniyle sahnelemede yeni denemeleri gerektirmiştir. Teknoloji ve malzeme çeşitliliği sahneye; yenilikçi yaklaşımlar, yeni olanaklar sağlamıştır. Fikirlerin hızla yayıldığı bu dönemde, en önemli sahne tasarımcıları Avrupa, Amerika ve Rusya’da ortaya çıkmış, sahnede deneysel bir yaklaşım başlamıştır. Sahne tasarımına uygulanacak teknik, teori ya da akımlar tek tek irdelenmiş, sahne tasarımcıları, başka sanat dallarıyla da paralellik kurarak keşifler yapmışlardır.

Modern çağ; sanat ve bilim alanında uzun yıllar araştırmalara konu olacak, deneylerin filizlendiği bir çağdır. Bu yeni gelişmelerin ışığında, sanatın felsefi yanı da düşünülmüştür. Modern kabul edilen sanat yapıtlarının, XIX. yüzyılın son çeyreğinden, yaklaşık olarak 1960’lara kadar devam ettiği kabul edilmektedir. Diaghilev’in Ballets Russes çalışmaları tam olarak bu dönemdedir.

Modern yaşam geçicilik ögesini, tüketim sürecine bağlı olarak içinde barındırır. Bu dönemde sanat eserinin var olması daha da zordur. Bu anlamda, 1909’larda başlayan Diaghilev’in bale çalışmaları yenilikçi yaklaşımları nedeniyle sanat için yeni bir Rönesans olarak kabul edilmiş, günümüz sahnesine de yansımıştır.

XX. yüzyıl savaşlarının yarattığı kaynak sıkıntısı; mevcut kaynakları akıllıca kullanma gerekliliğini getirmiştir. Eldeki malzemelerin değerlendirilmesi, zıt materyallerin bir arada kullanılması dönemsel bir özelliktir. Bu dönem yapıtları da melezleşmiş; geleneksel form dışında, sirk ve bale gibi birçok kavramın da kaynaşmasını sağlamıştır. Tasarımcılar da eski malzemeleri yeni malzemelerle, eski teknikleri yeni tekniklerle bir arada kullanmışlardır. Sonuç bugünün sahne tasarımını şekillendiren renkli bir bakış olmuştur. Ballets Russes tasarımcılarının yapıtların da kullandıkları malzemenin ekonomik olması, formun yaratıcı olmasını engellemiştir. Sahne tasarımları, sanat yapıtları arasında modern dönemin en güzel örnekleri sayılmıştır.

Diaghilev 1908 yılında, opera eseri Boris Godunov’u yaptıktan sonra Rus sanatçılarla 1909 yılında ilk bale çalışmasını yapmıştır. Bakst ve Benois’in baledeki tiyatral tasarımları, Ballets Russes ve diğer günümüz sahne tasarımcılarınca da benimsenmiştir. İlk gösteriler Paris’te olmuş Paris ve St. Petersburg arasında kültür köprüsü olmuştur. Bu köprü Batı ve Rus sanatının etkileşimini tüm dünyaya taşımış evrensel özellik kazandırmıştır. Rus geleneksel sanatının ötesine geçerek,

batılı sanatçıların ilgisiyle Avrupa’da önemli kültürel etkinlik halini almıştır. Bu çalışmalar günümüzde de, Petersburg’lu sanatçıların ortaya koyduğu estetik ilkelerin, uzantısı olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni ise, Bakst ve Benois’in, baledeki tiyatralliğe Avrupa’dan önce yaklaşmış olmasıdır. Avrupalı sanatçıların ekibe katılımından sonra da gösteriler Petersburg yapımları olarak anılmaya ve yayılmaya devam etmiştir.

Başlangıçta Ballets Russes; Leon Bakst, Aleksander Benois, Natalia Goncharova ve Mikhail Larionov gibi Rus sahne tasarımcılarla gerçekleşen sahne tasarımlarıyla ilgi toplamıştır. Rusya’nın “Gümüş Çağı” olarak adlandırılan bu dönem, sahne tasarımı için de “Altın Çağ”dır. Bale, bu tasarımcılarla tiyatral özellik kazanmış; yazarlar, besteciler, koreograflar ve ressam tasarımcılarla yeni denemeler ortaya çıkmıştır. Baleler tiyatral özelliklerle kurgulanmış, konulara ise güncel olaylar dâhil edilmiştir. Paris’te ki ilk gösteriden sonra Londra ve diğer Avrupa başkentlerine yayılmıştır. Bu sayede sanatsal özelliklerini, sahne tasarımlarını dünyaya yaymışlardır. Sahnede yeni yaklaşımlar, geleneksel sahne tasarımı fikrini değiştirmiş, bale için de üç boyutlu sahne düşünüleceğini ortaya koymuştur.

Bu çalışmaları dört grupta incelemek mümkündür. İlk grup Bakst ve Benois dönemi diye adlandırılan, geleneksel Rus tasarımcıları dönemidir. Bu dönemde, Bakst ve Benois’in çalışmaları Ballets Russes’un klasikleri halini almıştır. 1914 yılından itibaren Diaghilev, Rus sanatçıları Larionov, Goncharova ve daha sonra Naum Gabo ve Pavel Tchelitchev gibi, yeni Rus sanatçıları çalışmalar dönemine başlamıştır. Üçüncü dönem ise 1917’den sonrasında evrensel bir yapıyı gördüğümüz Henri Matisse, Juan Gris, Giorgio de Chirico ve en önemlisi, Pablo Picasso ile çalışmalarıyla Avrupa’da modernizmin hissedildiği dönemdir. Son olarak bu çalışmalarda özellikle Konstrüktivist eğilimli Rus sanatçıların tasarımlarının yer aldığı dönemdir.

Dans kumpanyası şeklinde kurulan bu toplulukta, sahnedeki her şeyin anlatımda başat olduğu, yeni bir tavır belirlemiştir. Sahne tasarımcısı, dansçı, aktör, müzisyen, hepsi de gösterinin içinde eşit öneme sahip olmuştur. Bu dönem tiyatro tasarımı için devrim, olmakla birlikte batı kültürel yapısında, moda, grafik tasarım ve dekoratif sanat üzerinde de kalıcı bir etki bırakmıştır.

Ballets Russes’da sahne tasarımı yapan sanatçıların, mesleki süreçlerine bakıldığında; heykel, mimari, moda gibi birçok sanat alanıyla ilgilenmektedirler. Bu çalışmalarla o güne kadar ressamların yaptığı dekor ve kostüm çalışmalarından, farklı bilgi ve beceri gerektirdiği anlaşılmıştır. Bunun neticesinde ise, bütün bu alanları tek başlık altında toplayan sahne tasarımının sanat dalı olarak gelişmesinde etkili olmuştur.

XX. yüzyılın getirdiği teknik, sahnelemeyi de etkisi altına aldığından, yeni malzemeler ve yeni teknolojilerle sahne tasarımı modernleşmiştir. Geleneksel tarzla başlayan tasarım stili teknoloji ilerledikçe değişmiş, yerini yapısal malzemelerinde kullanıldığı Fütürist, Konstruktivist ve Kübist gibi yeni stillere bırakmıştır. Geleneksel formun dışında denemelere imkân sağlamış, günün mimari unsurlarının da sahne dekoruna yansıtıldığı görülmüştür. “Le Chatte” balesinde kostümlerde kullanılan “selofan” 1908 de bulunmuş bir malzemedir. Yine “Parade” balesinde dekorda ve kostümde karton bloklarla, yeni mimari unsurlar yerleştirilmiştir. Modernizmin başlangıcı kabul edilen Picasso ve özellikle tasarladığı “Parade” balesi klasik baleden ayrılmaktadır. Bu balenin en sıra dışı özelliği, müziğin içinde ses efektlerinin kullanılmasıdır. Daktilo sesleri, süt şişeleri tıkırtısı, sirenler müziğin içinde duyulmaktadır. Müzikteki sıra dışı tuhaf seslerle, üretim-tüketim zincirini yani teknolojinin ayak seslerini aktarmaya çalışmışlardır.

Tiyatro sanatının doğuşu; ilkel insanın doğayla mücadelesiyle eş zamanlıdır. İlkel insan iletişimini jest ve mimiklerle sağlamış ve zaman içerisinde bu jest ve mimikler ritmik bir takım danslara dönüşmüştür. Bu nedenle tiyatro sanatı ve dansın zaten sıkı bir bağı vardır. Bale ve danstaki tematik öğeler; o güne kadar dans ve müzik üzerindeyken, Ballets Russes’da dekor ve kostümde vurgulanmıştır. Balede hareketin önemi kadar; müziğin ve sahne tasarımının da dramatik öğenin de önemi anlaşılmıştır. Tiyatral dansa “Toplu Sanat Yapıtı” anlayışı belirginleşmiştir.

Sahne tasarımcıları, bu deneysel yapımlarıyla yeni kuşaklar için sahne tasarımında devrim yaratmışlardır. Diaghilev baleleri birçok avant-garde sanatsal hareketler için temel oluşturmuştur. Bu çalışmaların etkisinde Avrupa’da ve dünyanın birçok yerinde sahne tasarımında yeni ve ilginç yapımlar denenmiştir. Oscar Schlemmer’in çalışmaları da bunlardan biridir.

Diaghilev balelerinde hissedilen modernist estetik anlayışı, sonrasında sanatın genelinde hissedilmeye başlamıştır. Balede uygulanan eski kurallar özellikle de sahne tasarımı kuralları yenilenmiştir. Kübizm, Fütürizm, Konstrüktivizm gibi modern akımlarla sahne tasarımında malzeme çeşitliliği yakalanmış, bu sayede sahnede farklı jest ve mimikler ortaya çıkmıştır. Mekanik hareket, mekanik müzik ve mekanik kostüm gibi uygulamalarda mekanik dansı getirmiş, teknolojik düzen yansıtılmıştır. Bale sanatı, adını aldığı “Commedia dell’ Arte’de olduğu gibi; sirk, sokak eğlencesi karnaval ve panayır havasında hikâyelere dönüşmüştür. Ve bu gelenekten gelen tavırla dansçıların arasına; ateş yiyenler, palyaçolar, akrobatlar yerleştirilmiştir.

XX. yüzyılda Ballets Russes çalışmaları bu tarz gelişmenin ortaya çıkmasına etken olmuştur. Paris’te sunulan gösteriler modern çağı ifade etmeyi amaçlamıştır. Performans sanatının özü de sayılan bu çalışmalar, teknolojiye bağlı değişen yeni yaşamın mekânsal özelliklerini, devinimini irdeler. İnsan da teknolojinin bir parçası olarak otomatlaşmış, insanın insanla, insanın nesneyle ilişkisi değişmiştir. Yeni tiyatro çalışmaları da bu ilişkiler odağında yeniden şekillenir. Bu çalışmalar aksiyonu yoğun gösterilerle, insan-insan, insan-nesne ilişkisini gözler önüne serer. Bu nedenle Ballets Russes çalışmaları da; sirk gösterileri palyaçoluk, hokkabazlık, jonglorluk gibi kökü “Commedia dell Arte”ye giden çalışmaları günümüze taşır. Ballets Russes’un yansıması olarak kabul ettiğimiz, Cirque du Soleil günümüzde en ilgi çeken topluluklardan biridir. Cirque du Soleil gösterileri Ballets Russes’da olduğu gibi hareket ve görsellik gösterinin temelini oluşturur, aksiyonda yer alan hareket, nesne, hacim gibi öğeler bilimsel hesaplamalar üzerine kuruludur. Aynı şekilde atmosferin yaratılması da büyük öneme sahip olan; ışık renk gibi plastik öğelerde bilimsel hesaplamalarla oluşturulur. Günümüzde de çağdaş tiyatrodan dramatik olanı aktarmada bu ilişkinin daha da ön plana çıktığını görmekteyiz. Bütününde fiziksel tiyatro olarak adlandırılan bu çalışmalarda; söz, müzik, görsel sunum ve dansın eşit öneme sahip olduğu bilinmektedir.

İlk gösterilerdeki ilham kaynağı Oryantalizm ve doğudaki batılılaşma süreci, sahne tasarımı üzerinde iki etki yaratmıştır. Bu toplulukla Diaghilev, yaptığı gösterilerle batı kendi perspektifiyle sunduğu için, doğuyu batı penceresinden görme imkânı olmuştur. Sanattaki bu durum batının doğuda kendisini bulmasını, doğunun

ise batıda kendisini görmesini sağlamıştır. İkincisi; böyle bir bakış XX. yüzyılın, eşsiz fantastik dünyasının kapılarını açmıştır. Sonraki süreçte sanatçılar, yıkıcı batı kimliğinden kaçarak, bu ülkelerde kimliklerini aramaya koyulmuşlardır. Antik kültürlerin, özellikle de Yunanistan ve Mısır figürlerini bu bağlamda yoğun olarak vurgulamışlardır. Diaghilev tasarımcıları, antik vazo resimlerinden esinlenerek tasarımlar yapmışlardır.

Wagner'in "Gesamtkunstwerk"(Toplu Sanat Yapıtı) kuramına dönem içerisinde zıt görüşler ortaya konmasına rağmen, bu çalışmalar kimi düşünürlerce kabul edilmiştir. Ancak, eklektik özellik gösteren dönemden farklı bir sanatsal işbirliği gerektirmiştir. Yeni anlatım biçimleri için sürekli denemeler yapılmış, bunun sonucunda dekor ve kostüm tasarımına bağlı olarak danslar da klasik balenin kurallarından uzaklaşmıştır. Bu dönem balesinde öğeler, zamanla sadeleşerek günümüz modern dans, performans dans için ortam hazırlamıştır. Bu toplulukta yetişen sanatçılar dünyanın birçok yerinde bale okulları açarak, dans mekân ve kostüm ilişkili anlayışı yaymışlar, çağdaş dansa disiplinler arası iletişim yerleştirmişlerdir. Pina Bausch bu tarz çalışmaları günümüze taşımış yakın tarihli isimlerdendir.

Ballets Russes topluluğunun kimi tasarımcıları, oryantalizmle tasarımlarını yaşama dâhil etmiş, dönemin modasına damga vurmuşlardır. Moda günlük yaşama, sahnedeki kostümleri taşımış, giyim beğenisi de değiştirmiştir. Halkın sahne kostümlerini günlük hayata taşımasıyla sahne ve yaşam arasındaki ayırım belirsizleşmiştir. Oryantalizm cazibesi batılı ajanlar için; giyimde ilginç bir seçenek sunmuştur. Topluluk gezici kumpanya olduğundan, oryantalist kıyafetlerle ajanlar Diaghilev topluluğunun dansçıları gibi giyinmişlerdir. Arap Lawrance ve Matahari (Güneşin Gözü) bunlar arasında en ünlülerdir. Özellikle Matahari yaptığı danslarla ve giydiği kostümlerle sanki Diaghilev kumpanyasında dans etmektedir.

Dekor, kostüm tasarımları ve yeni müzikle ile bağlantılı olarak, dansın görsel yapısı geliştirilmiştir. Ballets Russes'un önemli koreograflarından Fokine, akademik bale tekniği ve özellikle point tekniğinin, her anlatıya uymadığını iddia etmiş ancak tam olarak uygulayamamıştır. Sonraki süreçte Rudolf Laban, bale ve dansa mekânsal öğeleride düşünerek akademik kriterlerini bir kenara bırakıp, günlük hayattan figürlerin yer alacağı bir teknikle dans etmiştir. Yine Amerikalı Isadora

Duncan'ın dans sırasında; tunik kullanması, çıplak ayakla dans etmesi ve doğaçlama tekniği Ballets Russes etkisi olarak kabul edilmiş, Martha Graham'ın mekân ve hareket ilişkilerini araştırdığı danslarının kaynağı, yine Ballets Russes çalışmalarıdır.

Ballets Russes pek çok yönden devrimci özellikleriyle ve sahneleme alanındaki deneyleriyle birçok sanatçıya ilham kaynağı olmuştur. Diaghilev'in ölümünden sonra şirket dağılsa da; sahne tasarımcıları dansçılar ve koreograflar, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde pek çok topluluğun oluşumuna katkı sağlamıştır.

Sonuç olarak günümüzde artan teknolojik olanaklar, sahne ve görsel efektlerdeki gelişim, özellikle kültürlerarası ilişkiler hem biçim hem içerik olarak Ballets Russes'la başlayan bu devrimin, sahne tasarımında yeni olanaklara ve arayışlara yol açmaya devam edeceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Ansiklopediler

Tiyatro Ansiklopedisi, Aziz Çalışlar, Kültür Bakanlığı Yayınları, “**Exter**” Ankara 1995, 208 s.

Atlalı Büyük Uygarlıklar Ansk. Rusya ve Sovyetlerbirliği Tarihi, “ **Sembolizm Ve Rus Sanatı**”, İletişimYay, 1993 İstanbul, 136 s.

Romantizim Sanat Ansiklopedisi, Francis CLAUDON, Remzi Kitapevi, Çev: Özdemir İnce İstanbul 1994, 43 S.

Dünya Tarihi Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları, 1991 İstanbul, 297 S.

Soviet Union, Silver Burdett Pres, New Jersey 1987, 17 s.

Broşürler

“Prens İgor” **Ankara Devlet Opera Ve Balesi Broşürü** Tisamat Matbaa 1992-93 Ankara, 3 S.

UYAN Abdullah, , “İşıklamanın Önemi” **Çoban Yıldızı Balesi Broşür**, İ.Z.D.O. B ”Duyal Matbaası, İzmir 1985 32 S.

“Uyuyan Güzel” **Ankara Devlet Opera ve Balesi Broşürü**, Tisamat Matbaası 1994 Ankara, 23 s.

“Ateş Kuşu” **İzmir Devlet Opera Ve Balesi 2010–2011 Program Broşürü**, Tükemat Aş. 2010 İzmir 46 S.

Kitaplar

ALTINEL, Cem; Çağdaş **Figür Resmine Bir Bakış**, Mas Matbaacılık, 2010 İstanbul, 20 S.

AND Metin, **Tiyatro Kılavuzu**, Milliyet Yayınları, 1973 İstanbul 175 s.

ARNASON, H.H.; **History of Modern Art , Painting, Sculpture, Architecture, Photography**, Forurt Edition Copyright 1998 Newyork 222-3 S.

BAZIN, Germain; **Sanat Tarihi**, Sosyal Yayınlar İstanbul 1998 482 S.

BEAUMONT Cyril W. ; **Kısa Bale Tarihi**. Çev: Özcan Başkan Elif Kitap evi İstanbul 1964 27 S

- BERGER, John; **Picasso'nun Başarısı Ve Başarısızlığı**, Metis Yayınları. 1992 İstanbul, 9 S.
- BERGER ,John; **Sanat ve Devrim**, Çev: Bige BERKER Yankı Yay. İst 1974. 74 S.
- BROADBENT, Geofery; **Neo –Classizm, Written and Guest** , 1972 London 42 S.
- BROCKET, Oscar; **Tiyatro Tarihi**, Dost Kitapevi Yayınları, 2000 Ankara, 554 S.
- CANDAN, Ayşın; **Yirminci Yüzyılda Öncü Tiyatro** , İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003, 82 S.
- CLARKE, Mary; **CRIPS Clement, Die Balet Goers Guide**, Copyrigt by Dorling Kindersley Limited London 1981 , 21 s.
- CLAUDON, Francis; **Romantizm Sanat Ansiklopedisi**, Remzi Kitapevi, Çev: Özemir İnce 1994 İstanbul , 43 S.**PROSSNİTZ**, Gisela; **Max Reinhardt Sergisi Türkiye** Araştırma ve Yaşatma Kurumu, 1971 Salzburg, 2, 3 s.
- CRAIG, Gordon; **Tiyatro Sanatı Hakkında** , Çev. Nureddin Sevin, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Konservatuvarı Yayınları, 1946 Ankara, 115 S.
- CONDRADSU, Irich; **Programs and Manifestoes On 20th-Century Architecture, “Basic princiles of Contructuvism”** Verlag Ullstein GmbH, Frankfurt 1964, 56 S.
- ÇALIŞLAR, Aziz; **Tiyatro Ansiklopedisi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara1995, 208 S.
- ÇAPAN, Cevat; **İSTANBUL Sanat Bayramı Sempozyum, M. Sinan Üniv.** Yayınları. 1983 İstanbul, 51 S.
- DAVIS, Mary E.; **Reaktion; Ballets Russe Style, Diaghilev's Dancers and Paris Fashion**, Books London 2010, 8,9 S.
- DELEON, Jak; **200 Bale Ve Dans**, Yapı Kredi Yayınları, 1997 İstanbul, 87 S.
- DELEON, Jak; **Kısa Bale ve Modern Dans Tarihi**, Altın Kitaplar Yayınevi,1993 İstanbul
- DELON, Jak; **Söyleşi, Bale/Dans**, Makale Sanat Olayı Akbank Yayınları. İstanbul 1985, 27 s.
- DEMİRKOL, C. Vedat; **Batı Sanatında Modernizm Ve Postmernizm**, Evrensel Basım Yayın, 2008 İstanbul, 56 s.
- DOĞANAY, Erkan; Editör; **Ölmeden Önce Görmeniz Gereken 1001 Resim** , Caretta Yayınları , İstanbul 2006, 624 S.

- ELİÇİN Emin Türk, **Yüzyıllar Boyu İleri -Geri Kavgası**, May Yayınları İstanbul 1967, 494 s.
- FISCHER, Ernst; **Sanatın Gerekliliği**, Çev: Cevat Çapan, Konuk Yayınları, 1974 İstanbul, 70 S.
- FREUD, Sigmund; **Sanat ve Sanatçılar Üzerine** Çev: Kamuran Sipal Yapı Kredi Yay. İstanbul 2001, önsöz
- FROMM, Erich; **Sevgi ve Şiddetin Kaynağı** Çev: Yurdanur Salman-Nalân İçten, Payel, Yayınevi; 1982 İstanbul, 54 S.
- GARELİCK, Rhonda K.; **Electric Salome**, Princeton Üniversty Pres, Oxwordschire 2007, 183,184 S.
- HALL, Fernau; **Modern English Ballet**, Andrew Melrose Ltd, , 1951 Londra 54 S.
- HAMILTON, George Heard; **Painting And Sculpture In Europe 1880–1940**, Penguin Boks, 1984, Newyork , 138 S
- HANÇERLİOĞLU Orhan; **Düşünce Tarihi**, Remzi Kitapevi 1982 İstanbul. 407 S.
- HAUSER Arnold; **Sanatın Toplumsal Tarihi**, Remzi Kitap Evi, 1995 İst. 409 S.
- HOPKINS, David; **Dada ve Gerçeküstücülük**, Dost kitapevi Yayınları İstanbul 2004. 93 S
- HUNTER, Sam and JACOBUS, John; **Modern Art Painting, Sculptur, Archietecture**, By Harry Abrams, Newyork 1983, 102,3 S.
- İPSİROĞLU, Nazan; **Sanatta Devrim**, Remzi Kitap Evi, İstanbul1991,. s.77
- INGLES, Elisabeth, **Leon Bakst** , Parkstone International, New York 2011, 154 S.
- KLEE Paul, **Modern Sanat Üzerine** Çev Rahmi ÖĞDÜL, Altıkkırkbeş Yayınları , 1995 İst.,1 s.
- KRSOVSKAJA Vera; **“Ballet 1966**, “Petipas Erben” Fiedrich Verlag, Velber bei Hannover, 1966 Hannover, 14 S.
- KOÇKAR, M.Tekin; **Dans ve Halk Dansları**, Bağırgan Yayınları, Ankara 1998
- LEROY, Catrin Klingsöhr; **Gerçeküstücülük**, Taschen-Remzi Kitapevi İstanbul 2004, 8 S.
- LHOTE, Andre; **Sanatta Değişmeyen Plastik Değerler**, Çev: Kaya Özsezgin, İmge Kitapevi Ankara 2000, 97 s.
- LYNTON Norbert; **Moderin Sanatın Öyküsü**, Remzi K., İstanbul,1982, 370 S.

- MARTİN, John; **Dictionary of Modern Ballet** , Tudor Publishing Company, 1959 Newyork, 68 S.
- MASSINE, Leonide; **Massine and the 20th Century Ballet, Leslie Norton “Ballet Las Meninas Scnery and Costumes”** Mc Farland Puplishers, Nort Carolina 2004 24 S.
- MİMARLIOĞLU, İlhan; **Müzik Tarihi** , Varlık Yayınları İstanbul 1999,104 S.
- NORTON, Leslie; **Leonide Massine and the 20th Century Ballet**, Mc Farland, Puplishers, Nort Carolina 2004 24 S
- NUTKU, Özdemir; **Duvardaki Mavi Kuş**, Etki Yayınları İzmir 1999, 31 S.
- NUTKU, Özdemir; **Oyunculuk TarihiT II**, Dost Yayınları Ankara 2002, 75 S.
- PİLBROW, Richard; **Stage Lighting Desing**, Nick Hern Books 2008 London , 177 S.
- PROSSNİTZ, Gisela; **Max Reinhard Sergisi Türkiye** Araştırma ve Yaşatma Kurumu, 1971 Salzburg, 2, 3 s.
- PTAKOVA, Vera; **BARBORA** Ptakova, **RYBAKOVA** Simona, **Czech Theatre Costume**, 2011 Prazskascena PRAGUE , 30,31 S.
- HAUSER Arnold; **Sanatın Toplumsal Tarihi**,Remzi Kitap Evi, istanbul 1995,
- RADIGUET , Raymond; **Pelikanlar** . “Çev: Ayberk Erkay Mitos Boyut Yay. 2008 İstanbul, 7 S
- RİCHTER, Horst; **Malerei unseres Jahrhunderts**, M. Du Mont Schauberg Verlang Köln 1969 ,76 s.
- REYNOLDS, Nancy; **MCCORMİCK**, Malcom; **Dance in The Twentieth Centruy, Yale University Press, Newyork,2003** 34 s.
- HOPKİNS, David; **Dada Ve Gerçeküstücülük** , “Giris” Dost kitapevi Yay.İstanbul 2004 11 S.
- HARİSSON, Charles; **WOOD** Paul, **Sanat Ve Kuram**, Çev: Sabri Gürses, Küre Yayınları İstanbul, 2011, 276.S
- SAID, Edward; **Oryantalizm Batının Şark Anlayışları**, Çev: Berna Ünler, Metis Yayınları, 1978 İstanbul, 75 S.

SACHS, Curt; **World History of Dance** , WW Norton Company Inc, 1963 New York, 13 S.

SIERZ, Alex; **Suratına Tiyatro**, Faber and Faber, Çev:Selin Girit, Mitos Boyut, İstanbul 2009 , 23 S.

SINGLETON, Suzanne; “**Theatrrical Dancing in America Entreded New Era İn**” **Arts & Sciences**, Güney Carolina Historical Society, , Güney Carolina Ekim 1992, 110 S.

STRAVİNSKY, İgor; **Müziğin Poetikası** Çev: Cem Taylan, Pan Yayıncılık İstanbul 2000, 70 S

SCHEİJEN, Sijeng; **Diaghilev A Life**, Profile Books Ltd. London 2009 285 S

SİMON And SCHUSTER; **Ballet And Ballet Music**, The Victor Book, 1950 NewYork, 127, 8 S

ŞAHİN Yüksel; **1920–1930 Yılları Arasında Türkiyede Moda Anlayışı ve Değişimler** , Deu GSF Yayınları İzmir 2006 İzmir, 156 s.

ŞENER, Sevdâ; **Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi**, Dost Kitabevi Yayınları,Ankara 2000, 237 S.

ŞENER, Sevdâ; **Cumhuriyetimizin 75 yılında Türk Tiyatrosu**, İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul 2000,21 S.

ŞENGEZER , Osman; **Dekor Kostümlü Anılar**, Artshop Yayınları. 2010 İstanbul , 16 S.

ŞENGEZER , Osman; **Bence Dekor Kostüm**, Kendi Yayını , İstanbul,1999, 43 S

TANSUĞ, Sezer; **Resim Sanatının Tarihi**, Remzi Kitabevi, Ağustos 1995 İstanbul 268 S.

TAPER , Bernard, **Balanchine A Biography With A New Epilogue**, Üniversty of California Press Berkeley 1996 California, 88 S.

TURANÎ Adnan; **Dünya Sanat Tarihi**, İş Bankası Kültür Yayınları 1983 Ankara, 538 S.

YILDIRIM, Leyla; **Ev Tekstil Tasarımını Etkileyen Faktörler Ve Türk Tekstili Açısından Değerlendirilmesi** Dokuz Eyl. Üniversitesi Yayınları, 2008 İzmir, 43 S.

YÜCEİL, Zeynep Günsuri; **Perspectives On Ballet, Balet İn Turkey Current Thigut**, Redhaose Yayınları no 59. Summer 1986 İstanbul, 2 S.

YILMAZ Leman, **Bauhaus'dan Pina Bausch'a kadar Dansta ve Tiyatroda Hareket Olgusunun Evrimi**, Favori Yayınları, 2002, Ankara 99-100 s

WACHTEL, ANDREW; **Petrushca Sourcess and Contekst**, North western University Press, 1998 America 23S.

WARESGUIEL, Emmanuel de; **İsyankar Yüzyıl**, Sel-Larousse Yayın Evi, İstanbul 2004 ,539 S.

Makaleler

ADLER, Reba; “Two Versions Barabau”, **Dance Chronicle** Taylor and Francis Ltd. November 2005 İngiltere 352 s.

ARCHER, Kenet; “Nicholas Roerich And His Theatrical Desing: A Reserch Survey” **Dance Research Journal**, 13/2 Winter, 1986–87 3 s.

ARMAN, Ayşe; Röportaj “Oradaydım,” **Hürriyet Pazar Gazetesi**, 16. 10. 2012, 14 S.

ARSENE, Alexandre; COCTEU Jean, **The Decorative Art of Leon Bakst**”, Dover Puplications, 1972 New-York, 53 S.

AND, Metin; Coppelia ve Les Patineurs, **Devlet Tiyatrosu Bale Bölümü. Dergisi Özel Sayısı 3**, 1962 Ankara 15 S.

ARLISU, Yavuz; No 29,” Geyvan Mcmillen ile Söyleşi” **Argos Dergisi**, Ocak 1991 İstanbul, 74 S.

BARCA, Emre; “Perde” sayı: 44 , **P Dünya Sanat Dergisi**, Mas Matbaa 2007İst, 138 S.

BERK, Nurullah; Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltaslar Yay. 15 Mayıs 1972 S.

BOWLT, John E.; “Stage desing And Ballets Russes” **The Journal of Decorative and Propaganda Arts**, Florida Üniversty, Sayı 24, 2009 Miami, 43 S.

BOWLT, John E.; “Natalia Gonçharova And Fitürist Theatre”, **Art Journal**, College art Assocition, New-York 1990 , .44–54 S.

ÇIRAĞAN, Nevin; “Nureyev Uyuyan Güzelde” **Orkestra Dergisi**, sayı1 49 Aralı, Yenilik B.Evi, İst 1986 41 S.

ÇAKIR PHILIP, Filiz; “Şarkın Gizemli Örtüleri”, **P Dünya Sanat Dergisi**, Mas Matbba, Sayı 44, 2007 İstanbul, 116 S.

ÇIKIGİL, Necla; “Uyuyan Güzel Balesi” **Sahne Tiyatro Opera Bale Dergisi**, Mart-Nisan 2012, 52 S.

ÇIRAĞAN, Nevin; “Türkiyede Balenin Gelişimi” **Orkestra Dergisi**, sayı149 İst Aralı 1986 Yenilik B.evi, 19 S.

DÖMLING, Wolfgang; Maske und Kothurn, **Stilizierung und Spiel**, , Bohlau Verlag Graz 1982, Heft 1,18 S.

DORMEN, Haldun ; “Mezatta Satılan Anılar”, Milliyet Gazetesi Magazin Eki 23. 09. 1979 İstanbul ,16 S.

DENLİ, Özlem; “Gizledikleri Ve Söyledikleriyle Basörtüs ya da Oryantalizmin Gizemli Çekiciliği” **Cogito Dergisi**, İnsan Giyinir, Yapı Kredi Yay. 2008, 212 S.

ERDURAN, Refik; Milliyet Gazetesi “**Düpedüz**” 03.11.1965 İstanbul, 2 S.

FRANCIS, Martin; “Cecil Beaton’s Romantic Toryism and the Symbolic Economy of Wartime Britain”, **Journal of British Studies**, The Üniversty Of Cigago, 2004 28 S.

GARAFOLA, Lynn; “The Making of Ballet Modernism” **Dance Research Journal**, Congres on Reserarch in Dance , 1989 North Carolina, 23 S.

GOLDİNG John; “Geriye Yalnız Matisse Kalıyor” **P Dünya Sanat Dergisi**, Mas Matbaa sayı: 52, İstanbul 2010, 48 S.

HEMENWAY, Elizabeth Jones; “Nicholas in Hell: Rewriting the Tsarist Narrative in the Revolutionary Skazki of 1917”, **Russian Review**, Nisan 2001 188,190 S.

KENNEDY, Janet; Mikhail Larionov and the Russian Avant-Garde, Slavic Review Princeton University Press, 1993 250 S.

KINDERMAN, Heinz; **Das Eupaische Theater, Gastvortrage**, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Ankara 1965, 40 S.

JACSON, Barry; “Diaghilev Lighting Desinger “, **Dans Chronicle**, Taylor & Francis Ltd, 2005 Amerika, 9 S.

JAPPE, L.C. Hans; “Pablo Picasso” **Milliyet Gazetesi Sanat Dergisi** 13. 4. 1973 İstanbul, 6. S.

MATTHEW, Alanna-DORRIS, George; “A Canadian Ballet Russe”, Taylor and Francis Ltd. **Dans Chronicle**, No:2, 1990 Abingdon, 246 S.

- MAYER, Charles; “The İnfluence of Leon Bakst on Choreography”, **Dance Choronicle**, Taylor and Francis Ltd. November 2005 127. S.
- MAXVELL, Elsa; “Dünyayı Tefe Koydum” Çev: Orhan AZIZOĞLU **Milliyet Gazetesi**, İstanbul 26.05.1957, 4 S.
- NUTKU, Özdemir; ANKARA Devlet Opera ve Balesi “ “Wagnerin Önemi Üzerine” **Lohengrin Brosürü**”. Tisamat Matbaa Ankara 1992–93, 7 S.
- ORAL, Zeynep, “ Balenin Efsanevi İsmi Maya Plisetkaya Tarafından Kurulan Rus İmparatorluk Balesi İstanbul’da” **Milliyet Gazetesi** İstanbul, 13.09. 2000 13 S.
- ORHAN, A. Hande; “Henri Mattise’in Sanatında Zaman Ve Mekân Kavramı”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, cilt 47, sayı 1, Ankara 2007, 77 S.
- ORAL, Zeynep; “Rusyada Modern Bale Yok mu?” **Milliyet Gazetesi**, 06. 02. İstanbul 1972, 8 s.
- ORLEDGE, Robert; “Erik Satie’ s Ballet Mercure”, **Journal of The Royal Mussical Assocation**, sayı 123, 1998 Oxford, 234–37 S.
- ÖZSEZGİN, Kaya; “Ressamlık Ve Boyacılık Konusunda” **Sanat Aylık Güzel Sanatlar Gazetesi** Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltıraşlar Yayınları. Sayı:10, Temmuz İstanbul 1972, 2 S.
- ÖZPINAR, Ceren; P Dünya Sanat Dergisi,”**Matisse Tasarımcı, Dokumacı, Terzi**” Sayı 52 Mas Matbaa, İstanbul 2010, 50 S.
- PARER, M. Özlem; “Rus Edebiyatında Fütürizm” **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, cilt42, sayı 1, 2002 Ankara, 43 S.
- PRITCARD, Jane; “Serge Diaghilev's Ballets Russes - An Itinerary. Part 1: 1909–1921”, **Dance Research**, Edinburgh Universty Pres, 2009, 108–198 ss.
- STRAVİNSKY, İgor; “**Sanat Dünyamız**” Dergisi Yapı Kredi Yayınları, sayı 85 2002 İstanbul, 125 S.
- SPEYER, James;“Georges Braque”, **Bulletin of the Art Institute of Chicago (1973-1982)** The Art Institute of Chicago 1978 , 6s.
- ŞÖLCÜN, Sargut; “20 Yüzyıl ve Sanatı”, **Sanat Aylık Kültür Dergisi** Kelaynak Yayın Evi sayı 4 Nisan 1981 Ankara, 7 S.
- TAPER, Bernard; “Ballet Master to Diaghilev”, **Banchine A Biography With A New Epilogue**, Üniversty of California Press Berkeley 1996 California, 83 s.

TOPÇU, Efsa; “Rus Balelerinden Avand-gard Bir Portre, Massine” **Sahne Tiyatro Opera Ve Bale Dergisi**, Temmuz Ağustos 2011 61 S.

YALMAN, Tunç; “Muhsin Ertuğrul Doğmasaydı”, **Türk Tiyatrosu Dergisi**, Sayı 454, Şehir Tiyatroları İstanbul Nisan 2007, 18 S.

(Yazarı Belli değil) “Bolşoy Tiyatrosu”, **Alkış Aylık Tiyatro Dergisi** Sayı: 1 Mart 1976 İstanbul, 7 S.

(Yazarı Belli değil) “Die Blicke fliegen, der Geist fliegt” **Die Zeit Kultursaison**, No 38, 13. September 2012, 61 S.

101 s.

(Yazarı Belli değil) Sanata Adanmış Bir Ömür George Baarbier”, **P Dünya Sanat Dergisi**,” Mas Matbba, İstanbul 2008–9 12 S.

(Yazarı Belli değil) **Sanatlar Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltıraşlar Dergisi** 15 Nisan İstanbul 1973, 1 S.

(Yazarı Belli değil) **Ulusal Kültür Dergisi**,”İslam Ülkelerinde Geleneksel Tiyatrodan Batı Tiyatrosuna Geçiş” sayı 6 Ekim 1979 Ankara, 12 S.

“Monaco’da Diaghilev Festivali Düzenlendi”, **Milliyet Sanat Dergisi**, 12.01. 1973. İstanbul, 7 S.

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/>

“Bir Bale Emektarının Anlamlı Ziyareti” **Milliyet Gazetesi** 19. 11. 1986 İstan., 11 S.

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/>

“Ekran Pazar Sineması” **Milliyet Gazetesi Pazar Eki**,25.12. 2002 İstanbul, 16 S.

Görüşmeler

YERDELEN, Selda Kulluk; Sique du Soleyil , “**Allegria Gösterisi**”, Notları, (Yayımlanmamış) 24 Ekim 2012 İstanbul saat 14: 30

ÖNDER, Başak; D.E.Ü. Müzikoloji Bölümü Araş Gör, (Yayımlanmamış) 17.08. 2011

Tezler

BELLOW, Juliet; **Clothing the corps: How the avant-garde and the Ballets Russe fashioned the modern body**, Pro Quest Dissertations Theses, Newyork, 2005, 4 S.

BERG, Shlley; **Le Sacre Du Printemps A Comparative Study of Seven Versions of The Ballet**, New york Üniversty P.H. D 1985 47 S.

CANKAYA, Gaye Nazlı, **Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda Yönetmen**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1990, 122.s

ÇAKIRUSTA, AYŞEGÜL; **Artnouveau Bağlamında Kadın İmgesi**, Mimar Sinan Üniv. Güzel Sanatlar E. İstanbul 2006 Önsöz

GENÇ, Adem; **Dada, Antropi ve Nedensellik Açısından Dadacı Sanat Hareketlerinin Çözümlemesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması**, doktora Tezi, Deu. Yayınları 1983 İzmir,11 S.

İŞMAN, Sibel Almelek; **20. YÜZYIL Batı Resim Sanatında Aşk Olgusu**, , Ege Üniversitesi, Sosyal Bil. Enst. Sanat T., Yüksek Lisans Tezi, 2007 İzmir, 54–55 S.

KUEHL, Susanna Marie; **Henri Matisse Textile Artist Costümes Designed For The Ballets Russe** Production Of Le Chant Du Rossignol , 1919–1920, Masters Program 2011, 19 S.

YÜCEİL, Zeynep Günsür; **Modernization Through Dancing Bodies İn Turkey** Sosyal Bil. Ens. Tarih Bölümü Doktora T., Boğaziçi Üniversitesi, 2007 İst., 19 s.

YALÇIN, Okan; **1909’larda Bir Balenin Moda Aksesuarlarına Yansıması**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Lisans Tezi, Danışman Doç. Suhandan Özay, 2000 İzmir, 50 S.

İnternet Adresleri

- <http://www.russianartsalon.com/ERTE.htm>, “**Biography of The Artist**”
- <http://surrealismestvincent.wikispaces.com/Bacchanale,+Salvador+Dali> ,
- http://www.rambert.org.uk/images/upload/archive/History_of_Rambert_2398.pdf
- http://www.balletsdemontecarlo.com/monaco-dance-forum/fiche-spectacle._php?id_menu=1&id_sousmenu=2&id_spectacle=13.

- <http://www.dcd.ca/ballettrusses.html> , “**DCD Celebrates The Ballets Russe**”,
- http://en.wikipedia.org/wiki/English_National_Ballet 08.06.2012 saat 13:45
- <http://www.gettyimages.com/detail/3312527/Hulton-Archive>
- <http://www.australiadancing.org/apps/ad?action=ViewSubject&id=4581&resourceType=Picture>
- <http://www.usc.edu/libraries/archives/arc/findingaids/remisoff/bio.html>
http://www.toutceciestmagnifique.com/2010_09_01_archive.html, “**From Russia with love**”
- <http://www.amazon.com/Oliver-Messel-In-Theatre-Design/dp/0847833968>
<http://nga.gov.au/Exhibition/BALLETSRUSSSES/Default.cfm?MnuID=3&GalID=5>
- <http://muzikegitimcisi20.blogcu.com/SAHNE+SANATLARI>
http://www.fantastikedebyat.com/muzikte_ve_sanatta_primitivizm_ilkelcilik-227-muzik-yazi.html
- <http://www.balletto.net/giornale.php?articolo=1144>
- <http://www.abagallery.com/B.-Anisfeld/>
- <http://www.youtube.com/watch?v=H0xhr6N5nsY&NR=1>
- <http://www.borusansanat.com/download/BIFO-12-Nisan-Kitapcik.pdf> , Program Notları, <http://www.russianballethistory.com/ballethistories.htm>
- http://fr.wikipedia.org/wiki/La_Khovanchtchina
- <http://eng.printsmuseum.ru/artist/view/6/>
- [http://tr.wikipedia.org/wiki/Midas'%C4%B1n_Kulaklar%C4%B1_\(opera\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Midas'%C4%B1n_Kulaklar%C4%B1_(opera))
- http://en.wikipedia.org/wiki/Mstislav_Dobuzhinsky , “**Mstislav Dobuzhinsky**”
- <http://www.philamuseum.org/collections/permanent/195966.html>
- http://www.ataum.gazi.edu.tr/e107_files/sayi7/15-Fatma-Birecikli.pdf , “**Ana Hatlarıyla Friglerde Din**”
- <http://www.sullivangoss.com/eugene-berman/#Biography>
- http://goblenlerim.blogspot.com/2010_03_01_archive.html,
<http://maureengupta.com/reconnect3.htm>,
- http://artsci.wustl.edu/~perfhist/spr_07_essays/ballet_of_machine_age.html “**Balede Makine Çağı -Les Noces ve Fütürizm**”
- http://en.wikipedia.org/wiki/Decadent_movement

- http://tr.wikipedia.org/wiki/Maurice_Ravel
- http://hcl.harvard.edu/libraries/houghton/exhibits/diaghilev/composers_in_focus/45_1.cfm http://www.dailymotion.com/video/x2psmj_une-nuit-sur-le-mont-chauve_music
- <http://www.youtube.com/watch?v=SKoFKWi5a8M&feature=related>
- <http://www.turkish-media.com/forum/topic/184122-raoul-dufy-1877-1953/> **Kaya Özsezgin**
- <http://deborahparkin.portfolio.artlimited.net/news/en/7581321>
- <http://haberpan.com/haber/juan-gris-hayati-ve-eserleri-dekor-ve-kostum-ustaligi>
- <http://www.tate.org.uk/servlet/ArtistWorks?cgroupid=999999961&artistid=2029&page=1&sole=y&collab=y&attr=y&sort=default&tabview=bio>, 12.10.11 saat
- <http://www.answers.com/topic/apollo-ballet>
- <http://hbasak.blogspot.com/2010/09/barbarosun-dans.html>,
<http://hbasak.blogspot.com/2010/09/barbarosun-dans.html>,
http://www.canadianinteriordesign.com/kwi/diana_vreeland.htm,
<http://www.facebook.com/pages/Diana-Vreeland/104065359628818?sk=wiki>
- <http://angelasancartier.net/jeanne-paquin>,
http://en.wikipedia.org/wiki/Jeanne_Paquin,
- http://en.wikipedia.org/wiki/Elsa_Schiaparelli,
<http://www.fashionmodeldirectory.com/designers/elsa-schiaparelli/>
- [http://en.wikipedia.org/wiki/Yves_Saint_Laurent_\(designer\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Yves_Saint_Laurent_(designer)),
<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=4761>
<http://www.photographersdirect.com/buyers/stockphoto.asp?imageid=5371>
- “**Ballets Russe Style**”,<http://www.reaktionbooks.co.uk/book.html?id=441>
- http://www.tiyatrom.com/arastirma_08.htm
- http://modernism.research.yale.edu/wiki/index.php/Loie_Fuller, “**The Modensm Lab, Loi Fuller**”
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bale>,
- [http://www.sanatyelpazesi.com/showthread.php?4988-Eklektisizm\(Semecilik\)&p=13537](http://www.sanatyelpazesi.com/showthread.php?4988-Eklektisizm(Semecilik)&p=13537)
- <http://www.imdb.com/name/nm1959850/bio>

- <http://www.nkfu.com/igor-stravinsky-kimdir/>,
- <http://www.scribd.com/doc/62818059/Diaghilev-Gabriel-Astruc2> , “[Diaghilev](#)
[Gabriel Astruc](#)”² , [Burak Arman](#)
- <http://www.sahneden.com/arsiv/subat04/haber3.html>,

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı: Melahat ÇEVİK

Doğum yeri ve yılı: Erzurum /Aşkale 1974

Yabancı Dil: Almanca

Eğitim:

Yüksek Lisans: 2007 Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Anasanat Dalı

Lisans:1998 Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Dekor Ve Kostümü Bölümü

Lise:1992 Erzurum/Aşkale Lisesi

İş Tecrübesi: 2002–2003 Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi

Mesleki Birlik/Dernek/Kuruluş Üyelikleri:---

Yayınları:

—Sahne Tasarımcısı Günther Schneider Schemmsen”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, sayı:19, 2011

-“Makyaj Ve Tarihçesi”, yeni Tiyatro Dergisi, sayı: 36, 2012

—Kadın Bedeninin Özgürleşmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası Kadın Konferansı, Bildiri, 9.5.2112